

Вељко Кадијевић

ПРОТИВ УДАР

моје виђење распада Југославије

йосебна издања

ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ

ПРОТИВ УДАР
МОЈЕ ВИЂЕЊЕ
РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ИП „Филип Вишњић“ АД
Београд, Октобар, 2010.

УВОД

Основна намена овога рада јесте да допринесе што потпунијем и објективнијем сагледавању и оцењивању места Оружаних снага Југославије, посебно ЈНА, у процесима који су довели до распада, најприје СФРЈ, затим СРЈ и коначно до модерне војне окупације невешто закамуфлиране разним смешним међународним „пактовима“, „договорима“, „партнерствима за мир“ и сличним суштински безвредним фразама, остатка разбијене такозване „републике Србије“.

Специфичан положај ЈНА у југословенском друштву који се кретао од изузетно значајне улоге коју је она имала како у победи у ослободилачком рату и тиме у стварању нове, односно друге Југославије, затим у стварању и одржавању безбедоносних услова за целокупни послератни живот земље укључујући и њена унутрашња политичка и друга превирања и кретања, па до стања у коме је ЈНА, најпре уставно-правно, Уставом из 1974. године и одговарајућим законима, а затим и стварно, постала војска без своје државе, захтева да се знатно више уђе и у друге невојне сфере укупних друштвених, посебно државних збивања, као и у међународне околности од битног значаја за судбину Југославије.

Сведок сам или учесник многих крупних догађаја који су битно утицали на све што се збило, а сигурно ће значајно утицати и на нашу ближу и даљу будућност. Неке сам догађаје посматрао из другог плана, а у неким сам директно учествовао, посебно од 15. маја 1988. године па до 6. јануара 1992. године када сам био на дужности Савезног секретара за народну одбрану, истовремено начелник Штаба Врховне команде Оружаних снага СФРЈ. За то време Штаб Врховне команде Оружаних снага СФРЈ редовно је пратио и процењивао све факторе – спољне и унутрашње – од којих је зависила безбед-

ност земље, а све крупне одлуке, од развојних до планова употребе, које су из тих процена произилазиле, предлагао Председништву СФРЈ као Врховном команданту Оружаних снага. То је штаб Врховне команде, док сам ја био челник Штаба, чинио стално без обзира да ли је Председништво СФРЈ радило у пуном или, по разним основама, крљем саставу.

Посебно ћу обрадити однос Штаба Врховне команде и Председништва СФРЈ као Врховног команданта, јер тај однос битно осветљава место, улогу и понашање ЈНА и посебно Штаба Врховне команде у југословенској кризи. Изузетну пажњу заслужују и покушаји утицаја западних „миротвораца“ на те односе. Ти покушаји, можда више него било који други, показују њихову непринципијелност и безочну прагматичност у прилазима разрешења, односно замршења југословенске кризе.

Посебну пажњу посветићу објективном излагању догађаја, њиховоме оцењивању и реаговању на њих у време када су се ти догађаји одвијали, а не са „накнадном памећу“, када су „сви генерали после битке паметни“. Зато ћу бити принуђен да нешто више користим оригиналне документе из тога времена који су најефикаснији начин за постизање таквога циља. Разуме се, да ћу, коначно, и са ове историјске дистанце, изнети моју оцену догађаја и особито мера које смо Штаб Врховне команде и ја предлагали, односно предузимали.

На почетку обраде утицаја међународног фактора на збивања у Југославији хоћу одмах да истакнем да су све битне одлуке које су главни актери „новог међународног поретка“ – САД и Немачка – доносили, *имале за циљ да разбију Југославију*, те да оне нису последица „грешака у доброј намери“ како то неки данас, а и од раније тврде, већ добро смишљени, у неким случајевима и једини начини остварења тога циља. То се посебно односи на грађански рат као најефикаснији начин разбијања Југославије, који ће то разбијање најближе и најбрже довести баш онаквоме циљу каквога су поставили.

Разуме се, да разбијање Југославије није само себи сврха, већ средство у функцији остварења главног циља – господарења Балканом. Журили су и терали све, од Словеније преко Хрватске и Босне и Херцеговине до гурања у рат Албанаца и Муслимана у Србији и Црној Гори. Истовремено, брутално су употребили неограничену моћ над „демократским медијима“ да претходно добро припреме све своје одлуке, а потом да жртву њихове агресије прогласе агресором. До сада им је скоро све успевало, али докле ће тако?

До потпуног остварења циља остало је још и формално признавање Косова, јер је фактички и то већ остварено. Следећи корак ће бити заједно са Албанијом стварање јединствене албанске државе. За потпуну реализацију циља агресора остаје још само издвајање Војводине и Санцака, што је практички већ на дневном реду.

Целину плана са јасним коначним циљем, агресор је утврдио пре почетка првих видова агресије. Почетно, план је предвиђао да се коначан циљ оствари знатно брже, али је развој догађаја захтевао да се његова реализација модификује, при чему се коначан циљ никада није мењао. Нама у војном руководству ЈНА, то је било увек познато, али, нажалост, то наше сазнање нису прихватили и неки кључни људи у руководству СРЈ (треће Југославије), што се пре свега односи на Слободана Милошевића и Борисава Јовића. То је доводило до крупних грешака и великих лутања у политици СРЈ.

Вељко Кадијевић. 1988. године. Београд.
Анализа утицаја међународних фактора
на ситуацију у мојој земљи

УТИЦАЈ МЕЂУНАРОДНИХ ФАКТОРА НА РАСПАД СФРЈ

Утицај међународних односа и њихових кретања на збивања у Југославији увек је био изузетно значајан, често пресудан, од њенога стварања па до разбијања СФРЈ и бедне судбине њених остатака. Тај утицај је опредељен степеном опште међузависности савремених друштвених кретања и посебно специфичним гео-стратегичким и политичким положајем Југославије у свету, као и непроцењивим баластом југословенског историјскога наслеђа по основу утицаја различитих религија, цивилизација, идеологија, различитости формирања и разумевања нација, и особито државних интереса многих страних већих и мањих земаља. Свестрана и документована анализа и оцена тих утицаја по свим областима живота и по времену, особито концентрисаних у завршној фази разбијања СФРЈ, захтева много простора. Ја ћу се, стога, у складу са изложеним циљем овога рада, ограничити по садржају тежишно на политичку и војно-политичку област утицаја, а по времену претежно на последњих неколико година. При томе, настојаћу да одговорим на три кључна питања: 1) Шта се битно ново догађало или већ догодило у међународним односима; 2) Зашто и како се догодило; 3) Утицај тих догађаја на збивања у нашој земљи. Одговори на прва два питања, степен и начин њихове обраде, биће претежно у функцији ваљаног одговора на треће питање.

Одговор на прво питање – Шта се битно – ново догађало или већ догодило у међународним односима сада је потпуно јасан. На првом месту треба истаћи и најважнији догађај – распад биполарне структуре света коју су деценијама одржавале две супер силе. Совјетски Савез се распао, а САД су остале једина супер сила и за сада се понаша као стварни господар света, иако у последње време озбиљно угрожен и по много чему доведен у питање. Баланс односа снага као једна од законитости друштвених стања и кретања најпре је потпуно нестао. То је отворило многа питања, а отвориће их још више и у облицима које још увек нико није у стању поуздано предвидети, укључујући кризе, сукобе, па и ратове. Оно, међутим, што је већ сада потпуно извесно, и што практично већ делује јесте да се за упражњено место ради одржавања баланса односа снага у свету кандидују и друге велике државе, или коалиције држава. У овом часу Немачка предводи коалицију Европске Уније и крупним и агресивним корацима наступа. Сигурно је да ће за то упражњено место или, можда, за више места светског баланса односа снага конкурисати и друге велике државе, а пре свих Русија и Кина. Повратак Русије, чак и бржи него што се могло очекивати у време Јељцина, наравно ако се не догоди никакав рецидив болести Јељцинове и Горбачовљеве политике. У сваком случају одржавање, нарушавање и поновно успостављање баланса односа снага великих сила једна је од законитости савремених друштвених кретања. Тај процес ће се и даље наставити утолико прије што су до сада САД биле толико надмоћне и што су тако немилосрдно диктирале „правила игре“ у међународним односима, под формом увођења демократије, каква свет до сада није познавао.

Нарушени баланс односа снага у свету и посебно начин на који је то остварено, пресудно је утицао на збивања у Југославији и то по неколико основа. Стратешки темељ југословенске дугогодишње независне, ванблоковске политике био је баланс односа снага између два супростављена

војно-политичка блока – Западног и Источног – и гео-стратешки положај Југославије за кога су оба блока била стратегијски заинтересована. Војнички речено, Југославија није била заштићена „кишобраном“ војне моћи ни једног блока, али јесте била заштићена „кишобраном“ баланса односа снага међу блоковима, зато што су њихови стратегијски интереси били директно супростављени на нашем простору.

Распадом Варшавског уговора и СССР-а, чак и пре него је то формализовано, битно се променио, бар привремено, стратегијски значај југословенског простора. Првенствени интерес Запада и посебно САД, наравно, не и једини, у односу на Југославију, био је да се не дозволи СССР-у да преко Југославије копненим путем изађе на Средоземно море. Томе интересу је одговарала компактна, чврста и од СССР-а независна Југославија, макар и са комунистима на власти. То је уједно био разлог што није могло доћи у тим условима до нагодбе СССР-а и САД на рачун Југославије. Чим је опасности од СССР-а нестало, и природа интереса САД према Југославији се променила. На жалост, та промена је углавном негативна по Југославију, али уверен сам, и по дугорочне интересе САД.

Разуме се да је Југославија увек била само један мањи сегмент глобалне политике САД, зато су главни циљеви глобалне политике САД, стратегија и тактика њиховога остваривања, суштински опредељивали и политику САД према Југославији. Из вишегодишњег рада са разним институцијама и појединим функционерима неколико администрација САД, имао сам прилике да се на много примера уверим да су познавања стања у Југославији, или неких конкретних питања која су била предмет расправе, заузимања ставова и одлучивања, била крива, површна и свакако у нескладу са важношћу одлука које су донешене. На жалост, то се догодило и у време највеће кризе у Југославији, а догађа се и данас у односу према Србији и српском народу у целини.

За разумевање глобалних циљева САД можда је најбоље подсетити како је Бушова (старијер) администрација при ступању на власт формулисала приоритете. Почетком 1989. године у документу упућеном Конгресу САД којим се утврђује војни буџет за 1990/91. годину и програм одбране до 1994. године, између осталог, стоји – „да, упркос променама које се догађају у Совјетском Савезу и комунистичким земљама, обезбеђење америчких националних интереса захтева да се и даље држи раније утврђени ред приоритета, и то: 1) пораз комунизма; 2) постизање војне премоћи над СССР; 3) могућност интервенција широм света; 4) борба против тероризма; 5) способност реаговања на повећане опасности од регионалних сукоба“. Затим се подвлачи да је „кључ остварења америчких националних циљева – снага“. Војна снага и даље, дакле, остаје основа америчке безбедносне и спољне политике. Курс јачања војне снаге наставља се и повећава до данашњих дана, упркос променама у свету које упућују на смањење војне снаге.

Због свега тога САД остају код такозване „стратегије такмичења“ која заправо и треба највише економски да исцрпи Совјетски Савез. Остају код свих битнијих програма који квалитетно јачају војну моћ САД и њених савезника. Истовремено траже да СССР мења своју офанзивну војну доктрину и, у складу са тим, да битно смањује такозвано офанзивно наоружање.

Истакао бих само најбитније чињенице које показују како су ти приоритети остварени.

Стратегија и тактика су биле врло комплексне. Комбинованим ударима изнутра и притисцима, односно похвалама и обећањима давања помоћи споља, постићи циљ у остварењу првог приоритета – пораз комунизма. Главни правци напада усмерени су на стварно најслабије тачке тзв. реалсоцијализма – економску неефикасност, демократију, права човека, однос националног и класног, религију. Свугде су носиоци удара на систем били из самога врха комунистичких партија,

односно партија на власти, од којих су неки припремани на дугу стазу, као на пример Турпуковски који је припреман 30 година, а активиран тек када је постао члан Председништва СФРЈ, тако да је изгледало да процесе рушења система, под видом реформи, воде унутрашње снаге партија. Оно, међутим, што је највише указивало да се цела операција води из једнога центра споља, јесте да су сви ти домаћи „реформатори“ од Софије, Београда, Берлина до Москве и Лењинграда, имали по јединственој шеми направљене захтеве формулисане у десет, једанаест или дванаест тачака. Очигледна је намера да се комунистичкој идеји не дозволи време и могућност да сама евентуално исправи своје заблуде и грешке, као што је то чинио и чини капитализам преброђавајући многе кризе, поразе, револуције, ратове, већ да се прва озбиљна и свеобухватна криза комунизма искористи за његов потпуни и дефинитивни пораз. Заслужује посебну пажњу теза лансирана у САД крајем седамдесетих година да национално има примат над класним и да, пре свега, на тој платформи треба тући комунизам. Та се теза, за сада, показала тачном. Остаје, међутим, да се види какве ће негативне последице по свет имати распламсавање националних страсти по сваку цену. Неке земље, међу њима и Југославија и Совјетски Савез, па и Чехословачка, то су већ скупо платиле. Извесно је, међутим, да се то неће завршити на досадашњем, не само када је реч о бившој Југославији и бившем СССР-у, већ када је реч и о неким другим земљама. На помолу су и нови процеси дезинтеграције у неким земљама мање или више, за сада, изражени. Потпуно је извесно да ови догађаји неће остати без битних утицаја у ближој или даљој будућности на стање у вишенационалним државама широм света. Скупа цена ће се плаћати за овакву политику.

Остварењем првога приоритета америчке глобалне политике – рушењем комунистичког система у самом Совјетском Савезу – дошло је и до распада совјетске државе, а самим тим и до битног слабљења совјетске војне моћи. Тако

је, на релативно лак, рекло би се и неочекивани начин, остварен и други приоритет америчке глобалне политике – постизање војне премоћи над Совјетским Савезом. Постигнуто је заправо много више него што је јавно било формулисано. Разбијена је и нестала Совјетска држава, једина суперсила која је најозбиљније и могло би се рећи, једина у свету стајала на путу несметаном остварењу америчких глобалних циљева. Познато је да су многи амерички стратеги – политички, војни и други – перспективно и с правом највише зазирали од могуће велике економске, па следствено томе и војне моћи совјетске државе, ако би она постала економски ефикасна и модерна и почела рационално користити огромне економске ресурсе који су до сада спавали као неки велики уснули економски цин. Тако су два приоритета америчке глобалне политике остварена лако, брзо, и без губитака.

У оквиру реализације утврђених глобалних приоритета, посебно првога и другога, кретао се и став САД према Југославији.

Што се тиче првог приоритета, рушења комунистичких система, ту је према Југославији био у суштини исти став као и према другим социјалистичким земљама, без обзира на специфичности југословенског система. Неке мале разлике у америчким ставовима према југословенском социјализму више су последица других специфичних околности међународног положаја и угледа Југославије у свету, него што су Американци увиђали и уважавали разлике између политичког ситета у Југославији и ситета у другим земљама реалсоцијализма.

Зато је однос САД према политичком систему у Југославији остао од почетка југословенске кризе, а и раније, углавном, непромењен.

Реализација другог америчког глобалног приоритета разбијања совјетске државе¹ друкчије се одражава на Југос-

1. У целом овом раду ја тај приоритет називам другим, зато што је тако формулисан у званичном документу Пентагона о коме сам претходно

лавију, него реализација првог приоритета. У суштини постоје две фазе и два става званично прокламоване америчке политике.

Прва фаза одговара времену док је још постојао СССР и док нису отпочели видни процеси његовога пуцања, а потом и распада. У тој фази политика САД према Југославији могла би се формулисати у две битне поставке. Сачувати и јачати југословенску државу, њену независност од СССР-а, пре свега, као брану совјетским амбицијама продора на Јадран и Средоземље, а и као битан фактор укупне стабилности на Балкану; мењати комунистички режим у Југославији, али тако да не угрози стабилност југословенске државе ради остварења претходно изнетог става. Зато тај задатак – промене режима у Југославији – ако се може остварити брзо, добро је, а ако не може, прихватљиво је то постићи на дужу стазу. При томе, много је важније имати послушан режим, него какав ће то режим стварно бити и како ће се звати. Тај став „имати послушан режим“ остао је до данашњих дана један од камена темељаца америчке спољне политике, примењене не само на нашу земљу, већ се упорно примењује широм света упркос очигледној чињеници коју је већ цео свет „прочитао“ – да се ради о нескривеном америчком диктату без обзира на обланде, углавном празне фразе, у које је обавијен да би га неуки лакше прогутали.

Друга фаза јавно и формално наступа након дефинитивног распада совјетске државе, а стварно почиње знатно раније и, као што сам већ рекао, поклапа се са почетком процеса њеног распада. То доводи до промене ставова о значају гео-стратешког простора Југославије за Запад, посебно за САД. Мислим да је то велика грешка, у процени САД посма-

говорио. Иначе сматрам, да су Американци стварно увек примат давали Совјетској држави и њеној моћи пред системом, те да је у складу са тим увек и био први приоритет – разбијање Совјетске државе. Много је озбиљних студија и неконвенционалних иступања познатих америчких аналитичара, политичара и војника који упућују на такав закључак.

трано, пре свега, са становишта њихових дугорочних интереса. Та промена и неке друге околности које су после тога следиле, а пре свега уједињење Немачке и распад система у свим источноевропским земљама, доводе и до промене званично прокламоване политике САД према Југославији. У овој фази политика САД према Југославији у први план ставља промену режима власти, а потпуно занемарује значај гео-стратешког простора Југославије и њега ставља у концепт нове стратегије наступа према светским центрима економске, пре свега енергетске моћи, који су и даље превасходно у Русији. Ту околност у почетку највише користи Немачка. За разлику од дотадашњег деловања према Југославији из другог плана, Немачка почиње да наступа отворено, агресивно и арогантно, не само према Југославији, него и према својим партнерима у Европској Заједници, а потом и у Европској Унији, намећући им искључиво своје ставове. Целовиту слику и оцену деловања и утицаја Немачке на збивања у Југославији изнећу доцније. Овде сам је само споменуо у функцији објашњења политике САД према Југославији. Преплитањем америчко-немачке политике према Југославији, поред изнетог, има још неколико значајних сегмената.

И у првом делу друге фазе док је званична политика САД јавно заступала став о јединству и целовитости југословенске државе, практично понашање реализатора те политике на тлу Југославије, пре свих амбасадора САД у Југославији господина Цимермана, било је искључиво у функцији разбијања Југославије. Изгледало је чудно да америчка политика није ништа практично учинила да ојача јединство и интегритет Југославије. Напротив. Давала је вербалну подршку влади Анте Марковића, као влади Југославије, али је практично помагала само оне потезе те владе који су водили разбијању Југославије, као што су напади на Србију, подршка албанском сепаратизму, узмицање пред агресивним словеначким и хрватским сепаратизмом, значајно смањење војног буџета и тако даље, није пружила нити директну нити индиректну

помоћ, на пример преко ММФ или других међународних институција, иако је Анте Марковић био врло послушан извршилац свих налога господина Цимермана.

Зашто је тако било у то време могло се различито тумачити, мада је нама у војсци и тада ово било потпуно јасно, што потврђују сва наша иступања на седницама Председништва СФРЈ и на седницама СИВ-а, на којима је дошло до мога потпунога разлаза са Антом Марковићем и његовим најревноснијим помагачима у тој влади. Америчко затезање да не призна Хрватску и Словенију у исто време када је то учинила Европска Заједница, по немачком диктату, убрзо се показало само као невешт маневар. Требало је да прође само неколико месеци, па да и САД признају „фактичко стање“ како су то објашњавали. Поред тога ишли су и корак даље, па су јавно и формално преузели од Немачке водећу улогу у даљем разбијању Југославије. То је Немачкој веома одговарало да други раде посао за њу, поготово када то чине САД. Док је господин Венс водећи акцију Уједињених нација на заустављању рата у Хрватској мени објашњавао различиту позицију САД од позиције Немачке, односно Европске заједнице према Југославији, дотле је господин Цимерман по једном повратку из САД саопштио сасвим друго, односно оно што ће се стварно и догодити – да ће САД јавно и формално признати Словенију и Хрватску и дефинитивно дићи руке од целовитости Југославије. Тиме је кратка фарса о тобожњој промени политике САД према целовитости Југославије под притиском „фактичког стања“ у Југославији престала, а званична политика САД се формално и суштински ускладила са њеним непромењеним практичним деловањем на тлу Југославије последњих неколико година, односно за цели период друге фазе. Када се то догодило, ја сам веома отворено изложио господину Венсу шта о томе мислим. Потпуну слику трансформације америчке спољне политике према Југославији, због суштинског утицаја те политике на целокупна збивања у Југославији, обрадићу у посебном поглављу, пре-

зентирајући оригиналне стенографске белешке мојих званичних разговора са америчким амбасадором у Југославији Вореном Цимерманом.

Када је Немачка гурнула Изетбеговића у рат за унитарну босанско херцеговачку државу и тиме у први план избацила муслиманско питање, наступио је додатни битни фактор и у америчкој политици – муслимански фактор у свету и нафта због које је Америка водила ратове против Ирака. То је још више усмерило америчку политику против српског народа, а тиме и против сваке Југославије. Та околност од које ће у крајњој линији највише користи имати Немци, даје им могућност да се поново још више формално повуку као носиоци политике разбијања Југославије и тиме мање плаше остали свет, па и своје партнере у Европској унији.

Насупрот таквој америчкој политици према Југославији, особито њеној практичној апликацији на тлу Југославије коју је агресивно и надмено спроводио господин Цимерман, став армијског руководства, који сам ја стално износио и господину Цимерману, био је следећи.

Разбијање југословенске државе, и поред распада СС-СР-а не може бити стратешки интерес САД, поготово не дугорочни.

Имајући у виду сложеност југословенске ситуације, нарочито међунационалне односе, *їромена їосїїојеїеї друшїївеної сисїїема у їравцу изїрадње їлуралисїїичкої демокрайїскої друшїїва мора се одвијати їако да не уїози оїсїїанак јуїословенске државе.* Ово утолико пре што разградња југословенске државе у реалним условима унутрашњег стања и јаким негативних спољних утицаја *неїе иїи без крвавої їраїанскої раїи.* То се може постићи ако реформа државе као и реформа целокупног југословенског друштва иде организовано, а не стихијски, ако промене почну од савезне државе и савезног устава, а не обратно, ако буду мирне, а не насилне. Дакле, потпуно супротно од процеса какви су се у пракси заиста и догодили. Сваком нормалном човеку који

воли своју земљу и свој народ, суочен са опасношћу распада земље путем грађанског рата, морају идеолошка и политичка уверења бити у другом плану.

Оваква становишта армијско руководство заступало је и у комуникацији са осталим међународним партнерима, као и у земљи, јавно и нарочито аргументовано у институцијама система, посебно Председништву СФРЈ и СИВ-у.

Ево неколико битних докумената који јасно потврђују и илуструју истинитост претходно изнетог става.

Иако је Словенија играла улогу пионира у разбијању СФРЈ, фактички зачетник грађанског рата, као начина разбијања СФРЈ одиграла је Хрватска. Изнећу неколико оригиналних докумената који употпуњују и доказују ту тезу и који посебно говоре о напорима војног руководства ЈНА да се спречи грађански рат и реална, али и намерно створена криза у СФРЈ реши мирним путем. Мада је нама у војном руководству ЈНА било јасно да су веома мали изгледи да у томе успемо због неповољне укупне унутрашње и посебно међународне ситуације, сматрали смо тада, а и данас ја сматрам да је била наша обавеза, пре свега, морална, да покушамо да учинимо све што је у нашој моћи да спречимо грађански рат и да кризу решавамо мирним путем. Ево неколико докумената који то потврђују.

7 маја 1991. године Штаб врховне команде је донео следеће одлуке:

„САВЕЗНИ СЕКРЕТАР ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ генерал армије Вељко Кадијевић пренео је председнику Председништва СФРЈ др Бориславу Јовићу следеће:

1. Пошто Председништво СФРЈ и други савезни органи нису уважавали оцене и предлоге Савезног секретаријата за народну одбрану (Штаба врховне команде) у вези са стањем у земљи, југословенско друштво је већ ушло у грађански рат.

2. Начин на који је Југословенска народна армија до сада упоробљавана у спречавању међунационалних сукоба више не може бити ефикасан.

3. На сваки напад на припаднике, јединице и објекте ЈНА, какви су, уз прве војничке жртве, већ почели, Армија ће узвратити по правилима борбене употребе, што значи и употребом ватре. Штаб Врховне команде неће дозволити да се екстремистичко понашање сукобљених страна прелама преко Југословенске народне армије.

4. Полазећи од уставне одговорности оружаних снага за безбедност земље, Штаб Врховне команде захтева од свих савезних и републичких органа који утичу на стање у друштву да обезбеде мир и нормалне услове за разрешење југословенске кризе.

5. Штаб Врховне команде наредио је подизање борбене готовости Југословенске народне армије и мобилизацију одговарајућих јединица како би ЈНА, ако органи федерације и република не обезбеде мир, могла то ефикасно учинити у складу са својом уставном улогом и одговорностима.

Затражено је да се са изложеним ставовима одмах упознају сви органи у федерацији и републикама.“

Иницирано оваквом одлуком Штаба Врховне команде прво је 8. маја 1991. године Председништво СФРЈ донело одлуку о мерама за решавање међунационалних сукоба у Републици Хрватској која гласи:

„ПРЕДСЕДНИШТВО СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ, на седници одржаној 7. и 8. маја 1991. године, разматрало је актуелну политичко-безбедоносну ситуацију у земљи.

У раду седнице учествовали су председник Скупштине СФРЈ, председник Савезног извршног већа, председници република Македоније и Србије, председници председништва републике Босне и Херцеговине, Црне Горе и Словеније и председник владе Републике Хрватске.

За решавање међунационалних сукоба у Републици Хрватској треба створити услове да се:

а) онемогуће оружани сукоби,

б) утврде спорна питања услед којих настају међунационални проблеми,

ц) осигура демократски дијалог за њихово решавање.

Да би се то остварило потребно је да се уради следеће:

1. Јавни ред и сигурност, као и национална грађанска права свих грађана гарантују се и обезбеђују у складу са уставно-правним системом федерације и Републике Хрватске. Сва спорна питања ће се решавати и уз ангажовање одговарајућих органа федерације.

2. Одмах осигурати да се прекине свако насиље и обезбеди мир. У том циљу одмах обуставити кретање оружаних формација и наоружаних грађана у кризним жариштима, изузев легалних локалних органа унутрашњих послова, а између подручја са претежно српским становништвом и осталих делова Хрватске, у оба правца, свих оружаних формација и група, изузев јединица ЈНА и ССУП.

Ова мера ограничења примењиваће се у наредних месеца дана од дана доношења ове Одлуке.

Југословенска народна армија која је, сходно својој уставној улози и наређењима Председништва СФРЈ, већ ангажована на кризним жариштима, одговорна је да обезбеди ефикасно спровођење ове Одлуке Председништва СФРЈ.

3. Одмах извршити демобилизацију резервног састава полицијских, односно милицијских снага, организовати повлачење оружја од грађана и његово смештање у одговарајућа складишта која су под контролом надлежних органа, у складу са Законом.

Да се одмах проведе темељита истрага од стране одговарајућих савезних и републичких органа у вези са оружаним сукобима, људским жртвама и материјалним разарањима и о томе детаљно обавести јавност.

4. Одмах прекинути са нападима на Југословенску народну армију, њене припаднике, објекте и средства ЈНА.

Председништво СФРЈ оцењује да Југословенска народна армија извршава своје функције у складу са Уставом СФРЈ

и савезним законима, и да је способна успешно да заштити границе земље и спречи међурејубличке и међунационалне сукобе као заједничка оружана сила свих наших народа.

5. Одмах формирати паритетну групу састављену од представника Републике Хрватске и легитимних представника српског народа из Хрватске, ради отпочињања разговора о свим спорним политичким питањима за која се сматра да су узрочник кризе, као што су: уставна равноправност хрватског и српског народа, језик, писмо, национални и државни симболи, право народа на самоопредељење до отцепљења, начин изјашњавања на референдуму и слично.

6. Спровођењем ове Одлуке обезбедиће се мир у земљи, а тиме и услови за враћање борбене готовости јединица ЈНА на нормални ниво.

Успостављање мира и сигурности омогућује успешан завршетак разговора о политичкој будућности Југославије, што би са своје стране допринело превазилажењу међунационалних проблема.

Ове одлуке, мере и активности Председништво СФРЈ усвојило је једногласно.“

Затим је 10. маја 1991. године Савезно веће Скупштине СФРЈ донело следеће оцене и закључке:

„САВЕЗНО ВЕЋЕ СКУПШТИНЕ СФРЈ подржава оцене, ставове и закључке Председништва СФРЈ, садржане у излагању председника Председништва СФРЈ о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у земљи и мерама за превазилажење кризе, један је од закључака усвојених великом већином гласова после дводневне расправе о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у земљи.

Веће оцењује да су за смиривање политичко-безбедносне ситуације у земљи и за стварање услова за миран и демократски начин превазилажења кризе и постизања договора о будућем уређењу земље, од изузетног значаја Програм мера и активности Председништва СФРЈ за трајно решење међунационалних и међурејубличких сукоба, као и ставови

Савезног извршног већа поводом актуелне политичко-безбедносне ситуације у земљи, а посебно у Републици Хрватској.

Веће обавезује све органе у Федерацији и позива све скупштине република и покрајина да одмах и одлучно приступе реализацији програма мера и активности Председништва СФРЈ за трајно решење међунационалних и међурепубличких сукоба.

Захтева се да се, одмах прекину оружани сукоби, свако насиље, изврши демобилизација резервног састава полицијских, односно милицијских снага и организује повлачење оружја од грађана, под контролом надлежних органа и спроведе детаљна истрага у вези са оружаним сукобима, људским жртвама и насталом материјалном штетом, а виновницима, изрећи, одговарајуће казне у складу са Законом.

Веће истиче да ЈНА као оружана снага свих народа и народности Југославије, и даље треба да врши своје функције у складу са Уставом СФРЈ и савезним законима и делује на спречавању међунационалних сукоба и осуђује све нападе на Југословенску народну армију, њене припаднике, објекте и средства.“

Дакле, све кључне институције Федерације – Савезно веће Скупштине СФРЈ, Председништво СФРЈ, СИВ, ССНО – јасно су се определиле против грађанског рата, за мирни пут разрешења југословенске кризе. Супротно тим одређењима, догађаји се убрзано развијају супротним правцем. Поставља се логично питање зашто? Одговор на то питање је врло једноставан. Зато што снаге у земљи које хоће грађански рат раде организовано по прецизним упутствима спољних непријатеља, пре свега Немачке, а потом и САД, уз њихову разноврсну помоћ и подршку, док су снаге у Југославији које се боре за миран пут, разједињене, неорганизоване, парализане великим бројем петоколонаша и практично немоћне пред организованим и агресивним фронтом спољних и унутрашњих непријатеља Југославије.

Уједињене Немачке, заједно са догађајима који су то уједињење првенствено омогућили – распад СССР-а и Варшавског уговора, слом режима реалсоцијализма у источно-европским државама – већ су битно утицали на укупна збивања у Европи, судбински су деловали на збивања у Југославији.

Немачка, након уједињења, у први план отворено ставља своје националне интересе. Она се већ понаша као европска суперсила, а невешто скрива амбиције да сутра поста не и светска суперсила. Њен утицај у свету све више јача, док утицај других европских великих сила све више слаби. Докле ће ићи јачање тога утицаја и којим путевима ће ићи, то је за сада велика непознаница. Оно, међутим, што је већ сада извесно јесте да нико у Западној Европи разноврсном ширењу немачког утицаја неће моћи ефикасно стати на пут. Ту неће много помоћи ниједна вештачка творевина као што је Европска унија, чија ће се права вредност моћи оценити након озбиљних искушења која она још није имала. Какве ће то имати последице по укупну безбедност света остаје да се види. Ако се „по јутру дан познаје“ онда је Немачка на примеру односа према Југославији показала и свету и својим партнерима у Европи – најпре Европској заједници, а сада Европској унији – како ће се у будуће понашати и у другим крупним питањима – диктираће правила по којима ће се морати сви управљати, а партнерима ће оставити да бирају ко ће показати већу послушност у спровођењу тих правила у живот. Како, нпр., жалосно изгледају неки политичари Велике Британије и Француске који се упињу да буду носиоци спровођења немачке политике према Југославији, мислећи да ће тиме заварати и свој народ и остали свет да су тобоже они креатори те политике. У једном разговору са господином лордом Карингтоном, након што је Европска заједница по грубом диктату Немачке признала Хрватску и Словенију, отворено сам му рекао шта мислим и питао га зашто је његова земља прихватила диктат Немачке, да ли види да се тим

чином понавља Минхен и Чехословачка и да ће они коначно морати плаћати рачуне такве политике. Лорд Карингтон ми је тада рекао да је он ратовао са Немцима шест година, да не би желео да његови унуци опет ратују са Немцима, да је то заседање Европске заједнице, на коме је и он био, један од најмучнијих догађаја у његовој политичкој каријери и да је он тај састанак напустио пре његовог завршетка.“

Немачка је на примеру односа према Југославији пред целим светом демонстрирала да њена текућа политика, поред реалних националних интереса како их она види, апсолутно урачунава јаку и нескривену дозу реваншизма за поразе у претходна два светска рата, особито за пораз у другом светском рату. То се нескривено испољава у односу према српском народу. Свако греша ако мисли да се реваншизам ограничава само на неке народе и државе. Ваљда је природно да је реваншизам усмерен највише према главним противницима. А главни противници који су поразили немачку у другом светском рату, као што се зна, били су СССР, САД и Велика Британија. СССР се распао, Велика Британија већ сада се повлачи пред агресивним наступима Немачке. Какав ће бити поновни сусрет Немачке сутра као светске суперсиле са САД и какав ће исход тога сусрета бити остаје да се види. Можда се на тај одговор неће толико дуго чекати колико то сада изгледа. Наравно, историја се не понавља, па се ни друштво не креће у форми затвореног круга, али се креће у форми узлазне или силазне спирале.

И раније нам је било познато негативно усмерено деловање Западне Немачке на збивања у Југославији. То су њени дипломатски представници у Београду, амбасадори и војни изасланици, нарочито крајем осамдесетих година, доста арогантно испољавали. Тако је напр., војни изасланик Немачке у Београду знао да у комуникацији са својим колегама из западних земаља употребљава и овакве изразе: „Југославија не постоји... српске свиње... најбољи Србин је мртав Србин... не могу очима да видим ниједног Србина... ЈНА је најпоква-

ренија и најлажовскија војска свих времена, она има своје циљеве, ми знамо шта је у питању...“ Али, права агресија немачке на Југославију наступа, како сам раније истакао, када САД формално препуштају Југославију Европској заједници. Од тада Немачка наступа отворено на свим фронтовима – политичком, економском и војном. Њен циљ је врло јасан. На адекватан начин, а то значи економски, политички и комбиновано, а доцније ако буде требало и војно, овладати Балканом и као простором директне немачке експанзије и избијања на Средоземно море и као виталном стратегијском међуконтиненталном раскрсницом. Ради тога неопходно је разбити Југославију на мале државе, при чему не дозволити не само никакву сужену Југославију, већ се не сме дозволити стварање јединствене српске државе која би обухватила цео српски народ са простора Југославије, јер би и таква држава на Балкану била непремостива сметња њеним глобалним империјалним циљевима. Када, доцније, САД потпуно укључују Балкан у сферу својих глобалних интереса, од Немачке преузимају њену стратегију и тактику односа према Југославији. Немачка се томе прилагођава, са нескривеном намером да сачека своју шансу поновног самосталног наступа. Поред тога, што Југославију треба разбити, њене државе треба међусобно тако посвађати да никакав споразум међу њима не буде могућ сада и у будућности. Зато их треба гурати у међусобни грађански рат око будућих граница. У ту сврху Немачка форсира да се сецесија одвија насилно, путем рата, а признавањем отцепљених држава пре него су разрешена битна политичка питања и спорови око граница само даје додатне ињекције за ратну опцију. Она прво форсира Словенију и Хрватску преко својих људи у врховима власти ових република, од којих су неки класични агенти немачке обавештајне службе, управља целокупном њиховом политиком. Политички курс независне унитарне босанскохерцеговачке државе, који је довео до грађанског рата у Босни и Херцеговини, Алија Изетбеговић почиње чврсто и самоуве-

рено спроводити тек након посете Бону у јесен 1991. године и задатка који је у том погледу добио од господина Геншера. На истој линији је и став Немачке (крај 1992. године и почетак 1993. године) да се међународно призна Македонија упркос енергичном противљењу Грчке, која је као и Немачка, чланица Европске заједнице и чланица НАТО пакта. Очигледно је да је Немачкој стало да неутралише евентуалну осовину Југославија, односно Србија – Грчка, јер то би била велика препрека реализацији немачких планова према Балкану.

Немци добро знају нашу историју. Знали су слабе и јаке тачке југословенске идеје, односно југословенске државе. Знали су коју улогу играју религије, традиције и особито међунационални односи. Зато су успешно бирали слабе тачке у које су ударили клинове раздора. Један немачки обавештајац, радећи дуже време у Југославији и припремајући терен за оно што се збило и још се збива на њеном тлу, имао је, међу различитим питањима која су тражила одговоре, и једно овакво: „Није ми јасно зашто су се југословенски комунисти, који су у другом светском рату победили са југословенском идејом одрекли те идеје за рачун националних идеологија“.

Ради остварења постављеног циља служе се свим средствима. При томе се и не труде много да то сакрију. У склопу таквога понашања за веме рата у Хрватској, након што сам ја у јавном иступању отворено оптужио Немачку као носиоца разбијања Југославије путем грађанског рата, мене је господин Геншер позвао на телефон да са мном разговара. Ја сам одбио тај разговор.

Наше оцене о улози Немачке у збивањима у Југославији, засноване на тада актуелним подацима са којима смо располагали, износио сам господину лорду Карингтону и особито потпуније господину Венсу, и молио их да, ослонцем на земље из којих долазе, изврше утицај на Немачку. Тако једном приликом, док је био у припреми тзв. Венсов план, господин Венс ми је рекао да из Београда иде у Загреб на разговоре са Туђманом, а потом у Бон на разговор са Ген-

шером. Ја сам на то приметио да би било боље да прво иде у Бон код господина Геншера, а да у Загреб чак и не мора ићи, јер ће Загреб урадити дословно оно што Геншер наложи.

Промене у СССР-у и источноевропским земљама, узроци који су до њих довели као и начин на које су извршене, заслужују посебну пажњу, јер су директно и индиректно врло битно утицале и на развој догађаја у Југославији. Темељита и потпуна анализа узрока слома СССР-а, његовог система и државе, нису и не могу бити предмет овога рада. Ја ћу се, зато, ограничити да укажем само на неке очигледне и мање-више неоспорне чињенице и то углавном у мери која захтева разумевање њиховог утицаја на збивања у Југославији.

Узроци слома система реалсоцијализма, распада варшавског уговора и распада СССР-а као државе, примарно леже у крупним промашајима, како система реалсоцијализма, тако и у међудржавним односима заснованим на лагерским принципима. Унутрашње снаге у Совјетском Савезу које су увиђале те слабости очигледно нису нашле права решења како промашаје отклонити, па, ако треба, и цео систем променити, али Совјетски Савез као државу сачувати. Пут којим је ишао Горбачов довео је до распада и система, и СССР-а као државе. Било је видљиво, да он нема јасан, а поготово не операционализован концепт реформи. Лутао је и веома се поводио за ласкањима Запада који је терао воду на своју воденицу. Истовремено, Запад је врло организовано и вешто користио како стварне промашаје реалсоцијализма, државног уређења у СССР-у и међудржавних односа унутар варшавског уговора, тако и неспособност унутрашњих снага, пре свега у СССР-у, да нађу права решења. Тако је наметао своја решења на разне начине, а највише преко својих људи, односно хвалећи и подстичући оне који формално и нису били њихови али су објективно радили за њихов рачун. Тај велики рат који се зове хладни рат, Запад је темељито и свестрано припремао и водио на дугу стазу, а максимално интензивирао у завршним операцијама рушења, са тежиштем на петој колони унутар СССР-а

и источноевропских земаља. Зато процес распада СССР-а у почетку за многе није био лао уочљив. Вешто се камуфлирао у обланду реформи – Перестројке. Камуфлажа је била утолико једноставнија и ефикаснија што су промене заиста биле неопходне. Изгледало је да се процесом реформи руководи из Совјетског Савеза од стране државног руководства, а не споља како је заиста било, нарочито у завршној фази.

Резултат је познат. Распао се систем реал-социјализма. Распао се Варшавски уговор, распала се Совјетска држава, нестала је светска равнотежа односа снага. Тешко је рећи који је од тих резултата већ имао, или ће и у будуће имати већи значај за даљи развој односа снага у свету. Мислим, ипак, да је то распад Совјетске државе.

Велики руски народ, који је чинио кичму совјетске државе, почетно је врло лоше прошао. Много га је остало ван руске државе. Она сама била је суочена са великим унутрашњим проблемима – од економских и политичких до сопственог територијалног интегритета, јер, познато је, да се процеси дезинтеграције, када једном крену не задржавају само на макро плану, већ иду до краја и до дна по свим основама. Тако захуктале процесе није лако задржати, поготово то не могу учинити они исти људи и оне исте политике које су те процесе повели баш на макро плану. На међународној арени скоро никада улога Русије није била на нижој тачки од оне на коју ју је довео Јељцин са својим окружењем, које је радило, скоро је примереније рећи, по америчком диктату него по америчким сугестијама. Када се такво стање упореди са заиста огромним потенцијалом који има руски народ у свим областима друштвенога стварања, пре свега, велики број високо образованих људи, огромни природни економски ресурси и велика снага нуклеарног оружја, онда је сасвим извесно да ће врло брзо, сигурно много брже него што је у време Јељциновог хаоса, анархије, лоповлука и скоро би се могло рећи безумља, изгледало, руски народ и руска држава заузети своје место у светској заједници које јој заиста и при-

пада. На који начин ће се то догодити ја у то нећу улазити. Но, нема сумње, да ће тај повратак имати значајног утицаја на укупна светска кретања, посебно на кретања у Европи и, разуме се, на Балкану, па и на државу српскога народа.

Све дотле док је постојала могућност да се заустави распад СССР-а, Немачка је и према Југославији наступала опрезно, а у отворену агресију кренула је када је било посве јасно да се Совјетски Савез дефинитивно и неповратно распада. Тако је исход борбе за југословенску државу, односно борбе против ње, директно зависио и од судбине совјетске државе. Потпуно је извесно да би се могао одиграти и супротан ток догађаја, наравно у сасвим измењеним условима, са другачијим димензијама и садржајима. Повратак јаке руске државе на светску сцену сигурно ће битно променити став, пре свих и Немачке, а преко ње и Запада у целини према српском народу и српској држави. То би био животни интерес не само српског народа и српске државе, него и Русије и руског народа.

Пошто је Запад југословенско уређење третирао као комунистички режим, у суштини исто као и комунистички режим у СССР-у, то је рушење режима у Југославији само сегмент јединственог плана рушења свих комунистичких режима у свету, а пре свега у Совјетском Савезу. Зато је Југославија и по тој основи била изложена истим или сличним ударима са Запада каквима је био изложен и Совјетски Савез. Сличност збивања у Југославији и збивања у СССР-у је у томе што променом политичког система долази истовремено до распада држава – СССР-а и СФРЈ.

Из сусрета са представницима Оружаних снага СССР-а (пре свега посета министра одбране СССР-а маршала Јазова Југославији и моје две посете СССР-у изнећу неке значајније утиске, не усуђујем се рећи оцене, о понашању Оружаних снага СССР-а. Руководиоци Оружаних снага СССР-а са којима сам ја разговарао подржавали су политику Перестројке, нарочито у почетку, иако су изражавали резерве према неким конкретним потезима те политике. Формално

су подржавали и примену политике Перестројке на оружане снаге, али су изражавали најпунију резерву, а потом и директан отпор што се Перестројка у оружаним снагама СССР-а изводи по диктату Запада. То се посебно односи на начин како се спроводила политика промене доктрине – одустајање од „офанзивне доктрине“ и прелазак на такозвану „доктрину самодовољности“. На концепсијском и стратегијском нивоу то се још и дало разумети, али на оперативном и тактичном нивоу то је заиста изазвало формално подсмех, а суштински неверицу и дубоко неслагање високих старешина Совјетских оружаних снага са таквом политиком. Но, упркос томе, ја нисам имао прилике чути било какав став нелојалности, још мање непослушности, војних руководиоца са којима сам се сретао према званичној државној политици Горбачова.

Врло значајну улогу у збивањима у Југославији имао је и има Ватикан. Утицај Ватикана је веома разнолик, добро организован, стрпљиво припреман на дугу стазу и ефикасно извођен, потпуно синхронизовано са свим осталим спољним и унутрашњим факторима разбијања Југославије. У религиозној сфери вешто су развијане и стално актуелним догађајима подгрејаване тезе о супериорности римокатоличке религије над православном и немогућности коегзистирања те две религије у једној држави због тога што католичка припада развијеној цивилизацији Запада, а православна дивљачком Истоку. У Југославији је позната једна директива Ватикана упућена католичком свештенству да са омладином треба добро радити до њене 17. године старости, а после се може препустити било коме. То су заиста доследно спроводили у живот.

Католичка црква је без икаквих, чак и формалних, устезања директно ангажована у свим политичким активностима, нарочито предизборним. Ово посебно вреди за Хрватску.

Све активности на тлу бивше Југославије Ватикан је и финансијски подржавао. Нарочито је његов допринос велики у обезбеђењу средстава за наоружавање хрватске војске од првих дана њеног стварања.

Према проценама Штаба Врховне команде крајем 1989. године, ујрављање збивањима у Југославији доминантно преузима сирани фактор. Пуне две године пре тога, Штаб Вр-

1989. године. Београд.
На седници председништва СФРЈ

ховне команде указивао је да се то време великом брзином приближава. Доказивали смо да је, ако се не крене другим путем који смо предлагали, распад Југославије неминован, као и то да тај распад, у оваквим унутрашњим и међународним околностима, може бити само путем крвавога грађанскога рата, чије димензије и последице нико није у стању предвидети. Нас су разбијачи Југославије ућуткивали тврдњама да ми плашећи народ грађанским ратом, заправо хоћемо да уведемо војну диктатуру. На жалост, ни многи други, који нису били свесни разбијачи Југославије, нису сувише озбиљно узимали та упозорења. Чак смо почели бивати и досадни за многу фину господу, плашећи и тобоже узнемирујући народ без разлога претњом грађанским ратом. Упркос томе, ми смо, ипак, упорно и без прекида упозоравали на опасност, коју само политички и војни сељаци нису видели, и предлагали врло конкретне мере како томе стати на пут.

То је, дакле, било знатно раније него што су поједине међународне институције и формално, уз легалну сагласност, па и позив одговарајућих југословенских институција, преузеле послове разрешења, тачније рећи правог „замршења“ југословенског чвора. Желим подвући је Војно руководство увек стајало на становишту да се не сме прихватити никакво легално посредовање, односно мешање међународних институција у унутрашње ствари наше земље. На жалост, тај наш став није прихваћен нити на проширеној седници Председништва СФРЈ, на којој су учествовали и председници република, односно председници председништва република као и један број функционера Федерације, нити на седници СИВ-а, на којима је та тема била на дневном реду.

Европска заједница је већ 5. јула 1991. године у „Декларацији о ситуацији у Југославији“ јасно и дрско показала како ће се понашати у југословенској кризи и тиме потпуно аргументовано доказала исправност ставова војног руководства да се не дозволи никакво мешање страног фактора у унутрашње односе наше земље.

Ево неколико ставова из те Декларације.

„Заједница и њене државе чланице настављају да са највећом забрунутошћу прате развој ситуације у Југославије... Они изражавају наду да ће Председништво моћи да одигра пуну улогу у преговорима који се тичу будућности Југославије. Ову улогу ни у ком случају не могу остварити ако не остваре пуну контролу над Југословенском народном армијом.“

То јасно говори како Европска заједница сматра да Председништво до сада није остварило пуну контролу над ЈНА, што је груба неистина. У даљем деловању Европске заједнице и њених разних органа, они ће се отворено ставити на страну разбијача Југославије.

Све је учинила да подржи снаге рата и онемогући снаге мира, управо онако како је то Немачка диктирала.

Ево шта о томе, између осталог, каже Мишел Колон, аутор књиге „Пажња медији“ у разговору са Фредериком Мозером, новинаром недељника „Телемустику“: „Прецизно можемо рећи да се све одиграло у Мaстрихту 1991. године. На почетку намачки канцелар Хелмут Кол био је једини међу дванаесторицом који је желео распад Југославије. Париз и Лондон су се формално супростављали оваквом развоју који су сматрали опасним. Кол је наставио са сламањем Париза и Лондона... Кол је уценио Франсоа Митерана: „Ако ми не попустите у питању Југославије Бундесбанка ће учествовати у шпекулацијама против франсуског франка.“ Џону Мејџору Кол је рекао: „Ако се сложите са мном нећете бити обавезним да потпишете социјалне клаузуле из Мастрихтског уговора.“ То значи да је Југославија продана у Мастрихту и да се земља гурнула у рат због користи британских газда и француског франка.“ (подвукао В. К.)

Указао бих на још неколико веома озбиљних оцена изнетих у интервјуу о коме је реч, о чему је писала београдска „Политика“ од 3, 4 и 5 јуна 1998. године. Те оцене се односе на целину збивања у Југославији, а већина се скоро потпуно подударе са оценама изнетим у мојој књизи „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ

РАСПАДА“ написаној 1993. године, дакле, знатно раније од књиге Колона „Пажња медији“ и интервјуа Мишела Колона са Фредериком Мозером поводом те књиге. Ево неколико његових битних оцена: „Посматрајући оно што се сервира-ло током рата у Југославији, Колон је дошао до закључка да нико није извукао лекцију. Наставили су да нас лажу о узроцима конфликта и онима који су одговорни за њега... У ствари од нас су сакривени основни подаци о локалној географији. Уверили су нас да су у Босну Срби дошли споља и напали Муслимане који ту живе, да су били агресори и да би их требало присилити да поштују међународно право. У стварности службени попис показује да у Босни живе Муслимани, Хрвати и Срби и да ови последњи заузимају највише територије из једноставног разлог што живе на селу, за разлику од Муслимана који живе у градовима. Нама је на тањиру презентиран мит о нападачима. Осим тога, највећи део западних стручњака је обавестио своје владе да ће подела Босне изазвати депортације и масакре... Југословенски Устав је предвидео територијалну одбрану интегритета земље, што је уобичајено у свим земљама света. Изазивати сепаратизме и сецесије представљало је криминални акт, јер су све републике биле мешовите. У Хрватској је било 12% Срба, који су протерани. Јасно је да се ради о етничком чишћењу. У ствари није требало покретати конфликт из 1991. године. Од 1979. године Немачка обавештајна служба БНД коју је тада водио Клаус Кинкел, садашњи министар иностраних послова, редовно је интервенисала у Хрватској, подржавајући и финансирајући хрватске сепаратисте од којих и Фрању Туђмана, будућег председника Хрватске. Служба је била у вези са националистичком емиграцијом и хрватским фашистима који су побегли из Југославије након свога пораза 1945. године и пружала им организациону и финансијску помоћ. Француски генерал Галоа је показао да их је Немачка такође снабдевала оружјем и то још пре последњег сукоба. Белгијски истраживач Георгес Бергхезан је открио да је Алија Изетбе-

говић примио оружје много пре почетка рата. Треба престати са тим митом по коме су у 1991. години велике силе биле изненађене хрватском Декларацијом о независности тако да су морале да импровизују своје понашање... Велике силе су се непрестано представљале као савршено уједињене у оквиру онога што се зове „Међународна заједница“ посвећена љубави према миру и одбрани демократије. У случају Југославије испод службених дипломатских осмеха може се пронаћи жесток ривалитет између Немачке и САД с једне стране и европских држава с друге. Године 1991 под притиском Немачке европљани су признали Хрватску и Словенију чему су се противиле САД. Али, када је то признање изведено, Вашингтон се залагао за признавање независности Босне. Осим тога, током конфликта, када су европљани хтели да предложе план за поделу Босне, САД је подбадао Изетбеговића да не потпише обећавајући да ће му помоћи у војној победи. И заиста они се војно ангажују, пружајући му помоћ, снабдевајући га сателитским информацијама, оружјем, пензионисаним генералима који су имали задатак да реорганизују муслиманску армију и на крају они су наметнули спајање хрватске и муслиманске армије против Срба... Немачка је изненађујуће распарчала Југославију 1991. године. САД не могавши више назад продужиле су рат да би имале карте у рукама и преузеле контролу региона од Немачке... Немачка игра дуплу игру с једне стране – она користи везе са Вашингтоном у оквиру НАТО-а или у другим доменама због сопствених интереса. С друге стране, она се спрема за самостални лет. По мени, у тој двострукој игри савезништва и ривалитета она ће се одлучити на самостални лет.“

Као што се види Мишел Колон је ушао у суштину проблема збивања у Југославији зато што је фактографију догађаја анализирао онакву каква је у стварности постојала, а не ону која је наменски инконструисана, често врло грубо, полазећи од незнања огромне већине оних којима је презентација намењена. Објективно је тражио и релативно лако сагледао и

стварне актере који су деловали на Југословенском простору и њихове праве мотиве. Зато његове оцене, не само што дају тачне одговоре на оно што се догодило и зашто се догодило, већ врло успешно антиципирају будуће догађаје и њихове резултате на југословенским просторима, али и знатно шире поводом збивања у Југославији.

Из разлога о којима је говорио Мишел Колон, а пре свега, из јасно утврђених спољних снага које су хтеле по сваку цену да разбију Југославију, процес разбијања се наставио несмањеном жестином. Зато сам се ја 6. јула 1991. године обратио грађанима Југославије следећим речима:

„У току је завршна фаза разбијања садашње Југословенске државе. Идеја југословенства, са којом смо остварили све своје победе и осигурали вишедеценијски мир, трпи жестоке ударце. Превага националистичких концепата и интереса започета је још давне 1962. године. На затвореној седници Извршног комитета ЦК СКЈ одржаној марта 1962. године преовладале су снаге које су већ конципирале републике као самосталне државе, са независним републичким привредама и самосталним политичким и друштвеним организацијама као што су Савез комуниста и Социјалистички савез. Носиоци таквих идеја били су, пре свега, Словенија и Хрватска, али и друге републике, свака из својих разлога, такође су нагињале таквим решењима. Дошло је до обрачуна са југословенством. Тито се у то време изјашњавао као Југословен, али и као Хрват. Дошло је чак и до забране изјашњавања грађана као Југословена, јер то се идентификовало са унитаризмом. Ту је Тито први пут пао на историјском испиту. Зато сада харају шовинизам и међунационалне поделе.

Плаћамо превисоку цену многих заблуда и крупних грешака. Ни у економији, ни у политици нисмо следили промене које је наметао савремени друштвени развој.

Неминован распад хибридног друштвеног система подстакнут је и убрзан деловањем неких страних земаља. Антијугословенске снаге у земљи не би ни биле толико смеле

и агресивне без снажне спољне потпоре. И у рату су само под скутом окупатора представљале некакву снагу. Оно што раније нису успевале да постигну ратом, поједине земље сада реализују преко својих марионета, отварајући им лажне наде и сваковрсним подмићивањем.

Армијско руководство је од самог почетка друштвене кризе активно учествовало у изналажењу путева за њено превладавање. Непрекидно смо захтевали да се заустави суноврат у пропаст, хаос, међунационални и верски рат. Залагали смо се за демократско разрешавање југословенске кризе и целовиту реформу државе, привреде и друштва. Увек смо истицали да је неутуђиво право сваког народа да самостално одређује свој пут, али да се то мора, у интересу свих заједно и сваког народа понаособ, реализовати договором, на миран начин. Упозоравали смо да промена система по методу – како ко хоће, политиком свршеног чина и једностраним актима- води земљу у вртлог грађанског рата.

У неколико наврата, када је ситуација драматично ескалирала, подизана је борбена готовост јединица ЈНА. Тиме смо доприносили привременом смиривању напетости.

У неким деловима земље наше јединице су већ месецима изван касарни у незахвалној улози раздвајања сукобљених страна. Иако би без њиховог присуства сигурно већ било крви до колена, ангажовање јединица ЈНА стално наилази на разне осуде.

Једни захтевају да се Армија затвори у касарне и одатле мирно посматра распад земље и крваво оргијање.

Други упорно траже да Армија преузме улогу одлучујућег друштвеног арбитра, сруши руководство и преузме власт у земљи.

Ми смо од почетка знали да обе поменуте алтернативе неминовно воде истом крају.

Никада и ништа до сада Армија није урадила на своју руку, изван уставних овлашћења и одлука надлежних савезних институција. Јединице ЈНА су и у Словенији ангажоване

у складу са својим уставним обавезама у очувању интегритета Југославије и на основу Закључака Савезног већа Скупштине СФРЈ и Одлуке Савезног извршног већа.

Руководство Словеније, које је пре неколико година прво започело разбијање Југославије, повело је прави рат против Југословенске народне армије. Ратни циљ словеначког руководства по изричитом диктату из иностранства, пре свега, Немачке, био је не само дефинитивно отцепљење Словеније, већ и потпуно брисање Југославије с политичке карте света. Уз сталне лажи и подвале, подмукло се приступило бруталној ликвидацији и злостављању припадника Армије и члановима њихових породица. Питамо се, за чији рачун се то ради?

Ако су се руководство и оружани састави Републике Словеније односили према ЈНА као према окупаторској војсци, ми се према народу Словеније једноставно нисмо могли односити тако. Због тога главне снаге ЈНА - авијација, ракетне, артиљеријске, оклопномеханизоване и друге јединице - нису биле активирани на адекватан начин. Био је потребан само један дан нашег нешто одлучнијег ангажовања па да они моле за примирје, које су опет злоупотребили.

Признајем да су нас изненадили тако безочни и злочинички напади. Затечени смо и ширином извршене издаје.

Рат који нам је наметнут однео је и људске животе. Ја се и овом приликом клањам сенима погинулих другова и изражавам најдубље саучешће њиховим мајкама, очевима, браћи и сестрама, родбини и пријатељима.

У овом тренутку најважније је да се што пре дође до политичког договора и трансформација Југославије изврши мирним путем, без нове крви. Формиране су јаке националне војске и формирају се нове које су сваког часа спремне да потегну ножеве и оружје. Основни задатак ЈНА да то не дозволи. За то није довољан мирнодопски састав, па је била неопходна мобилизација дела јединица.

Мир, а не рат – у заједничком је интересу свих.“

Однос представника Европске заједнице према војсци имао је неколико фаза. Прву фазу чине активности на довођењу Месића на дужност председника Председништва СФРЈ са циљем да се, поред осталог, оствари и таква контрола над војском која ће онемогућити било какву употребу војске за рачун српских интереса, или неку самосталну улогу војске. У тој фази представници Европске заједнице, који су боравили у Југославији по разним основама, нису ни покушавали да укључе представнике ЈНА у било какве разговоре. Та фаза, међутим, брзо је завршена, јер су се они као и Месић, на врло драстичан начин, уверили да не могу остварити никакав утицај на војску. То није било могуће из два разлога. Месић није могао остварити никакав лични утицај као председник Председништва, између осталог и због тога, јер се већ довољно јавно компромитовао као разбијач Југославије. Сви његови покушаји на том плану су испадали чак и смешни. Познато је његово издавање наредби војсци преко средстава јавног информисања које смо ми у Штабу Врховне команде једноставно игнорисали, односећи се према њима као да и не постоје. Са становишта Устава, Закона о народној одбрани и Правилника о раду Председништва СФРЈ, те наредбе војсци које је Месић сам издавао биле су ништавне. Месић у Председништву није могао донети никакву одлуку коју је желео, јер је у то време однос снага био четири према четири. Из таквог односа снага, Председништво, на жалост, није могло донети ни друге одлуке које је Штаб Врховне команде предлагао, а које су биле у корист одбране Југославије.

Друга фаза односа Европске заједнице према ЈНА састоји се у њиховоме покушају да остваре контролу и командовање Војском преко СИВ-а, тачније преко Анте Марковића. То су они покушали остварити уз здушну подршку Анте Марковића и његових присталица у СИВ-у. Ми смо на седницама СИВ-а, као и у свим другим приликама, те покушаје одбили и то на такав начин да став Војске о томе питању није остављао никакве наде да се може било шта постићи. Ово је нама

било утолико лакше учинити што је тај њихов покушај био потпуно неуставан. И у овој фази, представници Европске заједнице нису имали никакве директне контакте са ЈНА.

Трећа фаза је наступила када су Председништво СФРЈ напустили Месић, Дрновшек, Тупурковски и Богићевић. Тада су представници Европске заједнице одлучили да са војском директно комуницирају, зато што нису желели да признају, како су они звали „крње или српско Председништво“. Тако је наступило време када је Запад гурао ЈНА на самостално деловање, док нас је пре тога оптуживао за самостално деловање и непослушност према цивилним властима. Став Штаба Врховне команде непрекидно је био исти. Нити смо раније деловали самостално када су нас за то оптуживали, нити смо хтели прихватити самосталну улогу када су нас на то гурали. Разлози за такав наш став произишли су из наших процена и дубоких уверења да је то једино исправно становиште о првом фундаменталном питању односа политике и војске, односно државе и војске, без обзира на сву компликованост југословенске ситуације, па ако хоћете, још више због те специфичне, вишестрано компликоване ситуације и без обзира што смо трпели противуречне критике – једном, да морамо узети све у своје руке, преузети власт, други пут, од истих или неких других критичара, свеједно, како се сувише мешамо у политику. Што се оцене исправности поступака и наших темељних опредељења тиче, данас још чвршће него у то време, сматрам да су била једино исправна и да би свако друго понашање било горе по земљу, а неупоредиво горе, по војску.

По одобрењу Председништва СФРЈ – дела који је тада био у функцији – Штаб Врховне команде је прихватио директно комуницирање најпре са представницима Европске заједнице, затим конференције о Југославији и коначно Уједињених нација. У процесу рада и по предлозима Штаба Врховне команде, Председништво СФРЈ је утврдило следеће битне оквире и принципе тога комуницирања.

Први принцип јесте да ЈНА не прихвата улогу самосталног политичког фактора у разговорима са међународним институцијама, већ ће се ограничити на она питања војске која су по Уставу СФРЈ и Закону о народној одбрани у надлежности ССНО. О питањима која буду покретана изван тога, тражиће став Председништва СФРЈ.

Други принцип јесте да све одлуке о употреби или било каквој улози ЈНА, а која су у искључивој надлежности Председништва СФРЈ, само их Председништво може донети. У примени овога принципа карактеристична су два примера. На једном састанку са господином Венсом и његовим сарадницима у ССНО-у², јасно сам му рекао да је излишно покушавати са притисцима на нас да ССНО преузме улогу Председништва СФРЈ, односно Врховног команданта, пошто ми то због наших фундаменталних опредељења нећемо учинити, да ћемо поштовати одлуке Председништва СФРЈ, без обзира да ли оно радило у пуном или смањеном саставу. При томе сам му рекао, између осталог: „Ви се потрудите да приволите и остале чланове Председништва СФРЈ да учествује у његовом раду, утолико пре што Ви то вероватно можете.“ Ваља рећи да је после тога у Хагу одржана седница Председништва СФРЈ у пуном саставу (то је ваљда и последња седница Председништва у пуном саставу) и да су на тој седници донете одлуке које смо ми предложили и које су биле на линији заустављања рата у Хрватској и окретања ка мирним процесима решења кризе.

Други пример је везан за разговоре у Женеви, када су утврђивани основни принципи Венсовог плана. Састанком је руководио господин Венс уз повремено учешће господина лорда Карингтона и Марка Голдинга. Из Југославије састанку су присуствовали Милошевић, Туђман и ја. Почетни предлог Голдинга био је да се у зоне под штитом снага Уједињених нација не укључи Кнински регион. Ово је произишло из њиховог почетног опредељења да се снаге Уједињених нација

2. На свим овим састанцима су вођене стенографске белешке

ангажују само тамо где су још сукоби у току, а они су оцењивали да су ЈНА и српска власт у Книну обезбедили мир тако да тамо нема потребе за снагама Уједињених нација.

Они, очигледно, у овој фази још нису сасвим разумели сложеност проблема. Таквом ставу се Туђман супроставио, што су Венс и Голдинг, не одмах, већ накнадно, уважили. Тада су Венс и Голдинг тражили да се утврде границе зона које ће бити под заштитом снага Уједињених нација. Туђман је рекао да те границе најбоље зна ЈНА, јер да је она то већ све запосела. Ја сам том приликом, а и доцније у даљој елаборацији Венсовог плана, чврсто стајао и остао на становишту да је утврђивање граница ствар политике, а не војске, да и у овом случају војска неће утврђивати границе, да то морају учинити представници хрватске власти са представницима легалних власти српског народа у Крајини, уз учешће представника Уједињених нација. Све док сам био на дужности савезног секретара, сви представници ЈНА који су по ма којој основи учествовали у разради Венсовог плана, морали су поштовати те ставове. Тај став се односио и на све друге могуће случајеве о утврђивању граница.

Када је реч о почетном документу Венсовог плана који је припремљен на састанку о коме је реч, Венс је предложио да тај документ потпишемо Милошевић, Туђман и ја. Ја сам том приликом ставио опаску да ћу потписати документ прихватајући само обавезе ЈНА које из њега призилазе, јер те обавезе нису излазиле из оквира већ донетих одлука Председништва СФРЈ о ангажовању ЈНА у Хрватској. Затим сам предложио да, поред нас тројице, докуменат потпишу господин Венс и лорд Крингтон. Венс је предлог прихватио и документ потписао, а лорд Карингтон није, јер је пре завршетка састанка напустио Женеву.

Трећи принцип јесте да ће Председништво СФРЈ увек, када за то има могућности, претходно заузимати ставове пред учешће представника ЈНА у разговорима са представницима међународних институција. Ово је ретко практиковано само

зато што су састанци са представницима међународних институција заказивани и припремани са њихове стране тако да се тек по доласку на те састанке знало тачно шта је предмет састанка и шта се конкретно тражи или предлаже. Брзо сам схватио да су тако радили сасвим свесно. Наиме, они су желели да наметну своје ставове које би унапред припремали, а нама не би остављали време да те ставове проучимо како ваља и у њима видимо све могуће замке каквих је увек било. Због таквог понашања, нарочито представника Европске заједнице, па и председавајућег конференције о Југославији лорда Карингтона, ја сам једном одбио да се одазовем његовом позиву на састанак, а други пут сам одбио сусрет који ми је хтео наместити у Хагу са Тусом и другим представницима хрватске стране.

Да би употпунио слику о улози лорда Карингтона као председавајућег конференције о Југославији, поред онога што сам већ рекао, цитираћу и кратко писмо које ми је упутио 4. фебруара 1992 године, дакле непуних месец дана након мог повлачења са дужности савезног секретара.

„Драги генерале,

Било ми је веома жао када сам прошлог месеца сазнао за Вашу оставку на дужност савезног секретара за народну одбрану због здравствених разлога. Иако смо повремено испољавали различита гледишта, по моме мишљењу нема сумње да смо обојица искрено трагали за мирним решењем праведним за све. Ја веома уважавам Ваш интегритет и професионалност. Знам да Вам је Сајрус Венс посебно захвалан за подршку у изради мировне операције, као и да без Ваше подршке сарајевски договор од 2. јануара заиста не би био материјализован. Ми смо још удаљени од доласка снага Уједињених нација на терен али се ја надам да ће моја посета региону 5 – 7. фебруара (за време које ћу срести генерала Аџића) помоћи убрзавању процеса.

Желим Вам дуг живот и задовољство у пензији.

Искрено П. Карингтон“

The Right Honourable Lord Carrington
Chairman, Conference on Yugoslavia
Palais D'Egmont
Petit Sablon
Brussels 1000
Belgium

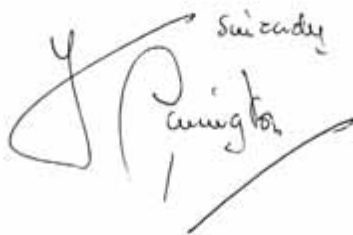
4 February 1992

General Veljko Kadijevic (rtd)
Belgrade

My Dear General

I was very sorry to learn last month of your resignation, as Federal Secretary for National Defence, on grounds of ill health. Although on occasions we held differing opinions, there was no doubt in my mind that both of us were sincerely seeking a peaceful settlement fair to all. I greatly respect your integrity and professionalism. I know that Cy Vance was especially grateful to you for your support for the mounting of a peacekeeping operation, and indeed without your efforts the 2 January Sarajevo accord would not have materialised. We are still some way from getting a UN force on the ground, but I hope that my visit to the region from 5-7 February (during which I will meet General Adzic) will help the process along.

I wish you a long and happy retirement.

Sincerely

Carrington

E58AAI

Писмо лорда Карингтона од 4. фебруара 1992. године

Четврти и принцип јесте да се након сваког састанка подносе извештаји Председништву СФРЈ о резултатима, евентуалним преузетим обавезама. Председништво је заузимало ставове на бази тих извештаја, па је о томе, као што је познато, скоро редовно издавало и јавна саопштења. Саопштења су имала за циљ да иностраним факторима, јасно ставе до знања како они, барем што се војске тиче, не могу спречити Председништво СФРЈ да обавља своју уставну функцију Врховног команданта.

Пети принцип јесте да, у процесу елаборације и реализације Венсовога мировнога плана, војска неће субституирати остале државне органе СФРЈ, што је такође, била и намера иностраних преговарача, већ ће радити само свој део посла. На томе сам ја особито инсистирао и унутар земље и према иностраним преговарачима, посебно према Венсу. То је уродило плодом, јер су Венс и његов тим коначно прихватили сарадњу са Државним комитетом кога је формирало Председништво СФРЈ и на чијем челу је био Борисав Јовић. Тиме су они фактички признали и Председништво СФРЈ.

Која су основна искуства и поуке из укупног армијскога и мога личног ангажовања са међународним факторима у југословенској кризи?

Најважнија поука јесте да у тражењу решења међународни фактори полазе искључиво од сопствених интереса, односно, још тачније, од интереса оних који доминирају међу њима. У нашем случају то су Немачка и САД у мери испреплитања њихових политика на начин и из разлога које сам претходно изложио. Само је то сазнање било довољно да се уверим колико је армијско руководство било у праву када смо се противили легализацији уплитања страног фактора у нашу кризу.

Из таквог њиховог полазног становишта произишљазили су и конкретни оперативни поступци. Они су увек долазили са готовим решењима, уместо да траже, заједно са Југословенима, решења која ће произишљазити из реалног стања у Југо-

славији и из опредељења да се тражи праведно, мирно али и дуготрајно решење које неће већ сутра изавати сукобе. Пошто су решења са којима су долазили скоро увек била у суштини против јединства Југославије и обавезно против интереса српског народа, са изузетком Венсовог плана, то, логично, од стране стварних бранилаца јединства Југославије и интереса српског народа, нису могла бити прихваћена. Следило, је потом, насилно наметање решења која је неминовно водило, поред осталог, и у крвави грађански рат. Потпуно је извесно да су доносиоци тих одлука добро знали да оне воде у грађански рат. Њима је управо такав рат требао да би, поред постизања основног циља о коме сам већ говорио, лакше оправдали своју политику диктата, да би, истовремено, тако утрли пут политици нових диктата. Заиста је цинично што су најгрлатији у позиву на кажњавање главних криваца за грађански рат у Југославији управо они људи и њихове политике који су заиста прави узочници и аранжери тога рата. Поред тога, то нису политички неписмени људи да не би тачно знали о чему се ради, због чега је њихова лична одговорност утолико већа.

Ја сам се увек на свим састанцима са тим разним представницима међународних институција осећао понижен, утолико пре што је велики број њих демонстрирао врло мало познавање стварног стања у Југославији, не показујући ни жељу да га употпуни, а истовремено су се понашали крајње арогантно. У томе је посебно предњачио тадашњи министар иностраних послова Холандије Ван Дер Брук, који је у исто време био најдоследнији реализатор немачке политике на тлу Југославије. Човек који се највише трудио да што дубље и свестраније упозна реално стање и продре у суштину сложености југословенске кризе и који је, барем док сам ја био на дужности савезног секретаријата и са њиме радио, показивао највећи степен објективности, јесте господин Венс. Потпунијем разумевању његове улоге и моје оцене те улоге могу допринети и кратки изводи из преписке коју смо водили у јануару и фебруару 1992. године након мог повлачења са дужности савезног секретара.

У свом писму од 15. јануара 1992. године, С. Венс, између осталог, пише:

„Задовољан сам да се прекид непријатељства – сада већ дванаести дан – наставља и учвршћује у складу са сарајевским договором. Долазак војне групе официра за везу Уједињених нација ће, уверен сам, бити од стварне помоћи обема странама у обезбеђивању дефинитивног прекида непријатељства.

Не треба посебно наглашавати да је Ваша лична улога у мировном процесу била суштинска. Уколико овај трагични конфликт буде доведен до мирнога разрешења на добробит Ваших народа, а ја се надам и молим да то буде, Ви ћете имати пуно разлога да будете поносни на Ваше деловање. Желим Вам добро здравље и срећу по повлачењу са дужности и радоваћу се поновном сусрету са вама када опет дођем у Београд.“

Поново сам, 14. 02. 1992. године, примио писмо од господина Венса,

„Драги генерале Кадијевићу,

Сигуран сам да Вам је познато да је генерални секретар управо одлучио да препоручи Савету безбедности установљење мировне операције Уједињених нација на основу концепта и плана описаних у Анексу III његовог извештаја Савету од 11. 12. 1991. године. Желим да Вам дам на знање колико сам уважавао Вашу подршку и сарадњу кроз неколико месеци исцрпљујућег рада који је резултирао овом препоруком.

Иако је при том, наравно, понекад било питања око којих смо имали различита мишљења, ја сам увек имао користи од наших искрених и исцрпних разговора. Верујем да Вам се здравље поправило и да сте у могућности да се релаксирате након одласка са одговорне дужности.

С најбољим жељама и у очекивању да вас ускоро видим.

Искрено

С. Венс

Лични изасланик генералног секретара УН“

495 LEXINGTON AVENUE
NEW YORK, N.Y. 10017-0909

January 15, 1992

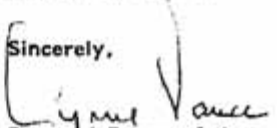
Dear General Kadijevic:

Thank you for your letter of January 8th. I was, of course, pleased to hear that you intend to get to the bottom of the tragic incident involving the EC helicopter. I agree with you that it is vital that such incidents not recur.

I am also pleased that the cessation of hostilities -- now in its twelfth day -- continues and is being strengthened in accordance with the Sarajevo Accord. The arrival of the United Nations Military Liaison Officers will, I am confident, be of real assistance to both sides in ensuring the definitive cessation of hostilities.

It goes without saying that your own role in the peace process was essential. If this tragic conflict can be brought to a peaceful resolution for the benefit of all your people, and I hope and pray it can, you will have every reason to be proud of your stewardship. I wish you good health and good fortune in your retirement and will look forward to meeting with you again when I am next in Belgrade.

Sincerely,

Personal Envoy of the
Secretary-General of the
United Nations

General of the Army
Veljko Kadijevic
Federal Secretariat of National Defense
Belgrade

425 LEXINGTON AVENUE
NEW YORK, N.Y. 10017-0900

February 14, 1992

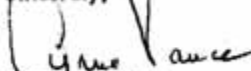
Dear General Kadijevic:

As I am sure you know, the Secretary-General has just decided to recommend to the Security Council the establishment of a United Nations peacekeeping operation on the basis of the Concept and Plan described in Annex III of his report to the Council on December 11, 1991. I want to let you know how much I appreciated your support and cooperation during the arduous months of work which resulted in this recommendation.

While there were, of course, sometimes issues on which our views differed, I always benefited from our candid and wide-ranging discussions. I trust that your health has improved and that you are now able to enjoy the release from your heavy duties.

With best wishes, and looking forward to seeing you soon again,

Sincerely,

Cyrus R. Vance
Personal Envoy of the
Secretary-General of the
United Nations

General of the Army
Veljko Kadijevic
Federal Secretariat of National Defense
Belgrade

Писма С. Венса од 15. јануара и 14. фебруара 1992.

На то писмо сам одговорио 17. 02. 1992. године. Цитираћу изводе из њега из којих ће се видети моја оцена улоге Венса и моје упозорење њему шта се све може догодити у Југославији.

„Драги господине Венс,

...Посебно се радујем одлуци генералног секретара да препоручи Савету безбедности да пошаље Мировне снаге Уједињених нација у Југославију. Знам да је ваша улога у томе кључна. Ви сте боље него многи други разумели сву сложеност југословенске ситуације. Истовремено сте уважили да је мирно и праведно решење југословенске кризе у највећем интересу свих југословенских народа, али и међународне заједнице. Радује ме да сте се Ви као и лорд Крингтон уверили да сам ја максимално и стално био опредељен и радио на мирном демократском разрешењу југословенске кризе. Морам Вам рећи да сам још увек веома забринут за коначан исход, јер су снаге у Југославији и ван ње које супротно желе веома јаке и учииће све да Ваш план не успе. Ја те снаге врло добро знам. Њих се мора узети врло озбиљно да би их се онемоћило...”

Показало се, на жалост, да је моја опрезност била оправдана и да су снаге које су се определиле за разбијање Југославије ради остварења властитих циљева, биле јаче и на међународној и на нашој домаћој сцени од снага које су се бориле за очување Југославије, односно за миран пут разрешења југословенске кризе.

Дипломатски представници већине земаља Европске заједнице у Југославији под руководством господина Цимермана, стално су вршиле разноврстан комбиновани притисак на ЈНА, ангажујући снаге споља и многе снаге унутар земље. Циљ је био да се ЈНА потпуно неутралише, или максимално отупи њена ефикасност. Стално смо били обасути писменим и усменим упозорењима и тражењем објашњења шта то Армија ради; упозорењима, као нпр., зашто ЈНА у борби употребљава авијацију када авијацију нема друга страна. Доц-

није су у Босни и Херцеговини отишли знатно даље, па су издејствовали забрану употребе авијације Војске Републике Српске, а потом предузели и друге војне мере, уз сталну претњу војном интервенцијом, зашто употребљавамо у борби тешко наоружање, зашто блокирамо луке на Јадрану, док им у исто време није сметало што су блокирани неки гарнизони ЈНА у Хрватској итд. Упорно су лансирали лаж о неслагању у војном руководству. Посебно су се потрудили да ослонцем на домаће помагаче и политиканте онемогуће мобилизацију, јер су знали да је то кључ брзог и успешног решења рата у Хрватској.

Упркос свим напорима да се приђе мирном решењу југословенске кризе, за које се Војно руководство ЈНА посебно залагало и у томе духу практички деловало на терену, догађаји су текли по унапред утврђеном сценарију кога је Запад направио. Изјава Фрање Туђмана из 1992. године на једном збору у Загребу: „Да је Хрватска хтела рат, јер је оцењено да се само ратом може доћи до потпуне самосталности и независности државе“, само је делимично тачна. Тачно је, наиме, да је и Хрватска хтела и наметнула рат, али је то урадила по налогу Немачке. Ево шта сам ја на ту исту тему изјавио још 21. 09. 1991. године, дакле, знатно пре Туђманове изјаве „да је Хрватска хтела рат“ у време када су се ратни сукоби у Хрватској распламсавали:

„СВЕДОЦИ СМО да оружане формације Републике Хрватске потпуно игноришу и најновији Споразум о прекиду ватре који смо 17. септембра потписали уз ангажовање уваженог дипломате Велике Британије лорда Карингтона, председавајућег Мировне конференције о Југославији. Режим у Хрватској, користећи се озлоглашеним усташким методама и гебелсовском пропагандом, успио је да помути свест и страсти шовинизмом своје присталице, а својим укупним деловањем да поруши мостове између хрватског и српског народа, уништи привреду и највећи део грађана Републике Хрватске увуче у кржаве међунационалне сукобе.

Већ више пута се потврђује да њима није стало до мира. Ниједан од досад постигнутих споразума нису испоштовали. Очигледно је да их господари и снаге које стоје иза њих пожурују да силом остваре оно што легалним и демократским путем не би могли. Зато су и створили бројне оружане формације које ових дана чине ужасне злочине, оживљавајући, тако, драматично историјско памћење.

Поред тога што нападају српски живаљ у Хрватској, бескрупулозно атакују и на припаднике Југословенске народне армије и чланове њихових породица. Одузима им се вода и храна. Исељавају се супруге и деца наших другова из станова. Прогањају их, хапсе и малтретирају. За судбину неких припадника Југословенске народне армије већ дуже времена ништа не знамо. На све војне објекте отвара се бесомучна ватра, а на мале издвојене саставе од свега неколико војника и старешина шаље се на стотине оружника. Зауостављају се и пљачкају војне транспортне колоне из Словеније.

Чињеница је да више нема Југославије каква је донедавно била. Председништво Југославије је разбијено. На његовом челу је један од главних протагониста успостављања фашистоидне власти у Хрватској и осведочени противник Југославије. Скупштина се распала, а челни човек владе за своје велике промашаје, који су битно допринели или, чак омогућили хаос и распад земље, на веома провидан начин покушава да оптужи друге. Због свега тога земља се убрзано креће ка вртлогу свеопштег грађанског рата и геноцида над српским народом у Хрватској.

Чинили смо све што је у нашој моћи да спречимо крвопролиће. Упозоравали смо на претеће опасности политике свршеног чина којом се разбија земља и правовремено предлагали конкретна решења за миран, демократски и на Уставу СФРЈ заснован расплет југословенске кризе. Нисмо оспоравали право ни једном југословенском народу да самостално одлучује о својој судбини, па и о томе да ли ће остати у Југославију или не. Никада нисмо сматрали да војска може

решити политичке, економске, националне и друге проблеме земље.

Извршавали смо само своје уставне обавезе и поступали по већ донетим одлукама Председништва СФРЈ о ангажавању Армије у спречавању међунационалних сукоба и премештању јединица ЈНА из Словеније. При томе смо показали крајњу уздржљивост, чак и на уштрб интегритета Армије и безбедности њених припадника.

Последњи догађаји приморали су Штаб Врховне команде да донесе одлуку о предузимању одлучне војне акције. Циљ је да деблокирамо војне јединице и објекте и извршимо задатке из одлука Председништва о спречавању тешких међунационалних сукоба и о предислоцирању јединица ЈНА из Словеније.

Као и увек, Армија је и сада без било каквих политичких амбиција.“

За Хрватско поступање за које су добили упутство и пуну подршку Запада на челу са Немачком, веома је карактеристично размена телеграма између Фрање Туђмана и мене извршена 21. 09. 1991. године.

„ИНФОРМАТИВНА СЛУЖБА Савезног секретаријата за народну одбрану овлашћена је да саопшти следеће: Дана 20. септембра у 22. 15 часова председник Републике Хрватске Фрањо Туђман упутио је савезном секретару за народну одбрану телефакс следеће садржине:

„Упркос томе што сте потписали споразум о прекиду ватре у Игалу, оружане снаге Југославије на копну и с мора настављају нападаје на градове и насеља у Хрватској.

Упућујете и нове снаге из Србије и Црне Горе, издајете и нова наређења за још разорније ратне одмазде под изговором деблокирања касарни. Пред повијешћу, народом и свјетском јавношћу сносит ћете одговорност за разарања и покушај поковавања Хрватске.

Предлажем Вам да издате наређење о обустави даљих офанзивних нападаја и покрета.

Ја ћу са своје стране издати наређење да се изврши деблокада свих касарни у погледу опскрбе водом, струјом и храном.

Молим да ме до 24. 00 сата данас 20. 09. 1991. обавијестите прихваћате ли овај предлог.

Хтио бих вјеровати да ћете схватити какву катастрофу изазивате даљом агресијом ЈНА на Хрватску, која брани своју демократију и своју опстојност.“

Поводом ове поруке испуњене крајњим цинизмом, која сама по себи говори о неспремности хрватског Врховништва да испоштује Споразум о прекиду ватре потписаном у Игалу, прекине са нападима на војне јединице и изврши потпуну деблокаду свих објеката ЈНА савезни секретар за народну одбрану упутио је Фрањи Туђману телефакс следеће садржине:

„У вези Ваше поруке коју сам примио у 23. 40 часова 20. септембра 1991. најпре желим да констатујем чињеницу да непоштовање Изјаве о прекиду ватре од 17. септембра 1991. није први случај Вашег вероломног поступања у односу на обавезе које сте преузели својим потписом.

У Игалу је договорен прекид ватре који, према тумачењу које је пред тројицом потписника Изјаве недвосмислено изложио лорд Карингтон, подразумева и деблокаду војних јединица и објеката. Прихваћен је Ваш предлог да рок извршења буде 12. 00 часова 18. септембра 1991. мада сам ја предлагао да то буде и раније.

Пошто прекид ватре у том року нисте поштовали, већ су Ваше оружане формације наставиле све интензивније нападе, предложио сам Вам продужење рока: први пут до 20. 00 часова, други пут до 08. 00 часова следећег дана и трећи пут до 12. 00 часова.

Ви сте редовно одговарали да ћете покушати, а никада да ћете реализовати преузете обавезе.

У међувремену, уместо спровођења Изјаве, Ваше оружане формације настављају на беспримеран начин са напа-

дима на објекте ЈНА и њиховом блокадом. Од ступања на снагу прекида ватре до 12. 00 часова данас заузеле су 32 војна објекта. Ти објекти нису нападали Вас, јер су непокретни, а већина и нема никакву борбену функцију. У то су се могли уверити и чланови Посматрачке мисије ЕЗ. При томе је убијено 12, а рањено 19 припадника ЈНА. Онемогућава се евакуација погинулих и збрињавање рањених, породице војних лица се малтретирају и изгоне из станова.

У мом трећем покушају да се успостави прекид ватре и оствари мир упозорио сам Вас да је преварама дошао крај.

Увек сам спреман на преговоре, али под условом да претходно реализуете преузету обавезу о прекиду ватре и све што се, према објашњењу лорда Крингтона, под тим подразумева. Када то остварите, можемо водити преговоре о свему што је предмет потписане Изјаве.“

* * *

Дакле, утицаји међународних фактора на збивање у Југославији били су врло разноврсни и противуречни, више негативни него позитивни. Деловали су на дугу стазу – фактички од времена настанка прве Југославије – да би у завршној фази разбијања СФРЈ преузели доминантну улогу, управљајући југословенском кризом и намећући своја решења.

Спровођење одлуке о разбијању Југославије базирано је на четири основне идеје: 1) Ослонцем на националне и религиозне противуречности и сукобе из историје југословенских народа, максимално даље распламсати националистичке страсти и на тој основи окренути све народе Југославије једне против других у разним комбинацијама привременог савезништва. Грађанским ратом у Југославији и најлакше се постиже циљ разбијања југословенске државе и уједно успешно маскира потреба стављања тих „нецивилизованих балканаца“ под контролу чак и путем примене војне силе када се они претходно добро исцрпе у међусобним борбама; 2) Југословенску државу разбити методом „домино теорије“, тј.

чим оде једна република она за собом аутоматски повлачи остале. Зато у почетку треба одабрати ону која има највише услова да се одцепи и од ње почети процес разбијања – а то је Словенија; 3) Под видом борбе против комунизма и његових остатака, распламсати идеолошки реваншизам, покорити непослушне и тиме, опет, пред светом маскирати употребу свих средстава, укључујући и војна; 4) максимално користити своје људе у врховима власти Федерације и република, почевши од класичних агената каквих је било нарочито у Словенији, Хрватској и Федерацији, па до каријериста и превртљиваца, тако да се разбијање Југославије изводи и по форми као њена унутрашња ствар, а не као диктат и усмерење споља.

У суштини спољни фактор делује на начин да већ постојеће кризе и сукобе распламсава, иницира и нове, а потом се појављује као спаситељ, санатор ситуације. У свим овим активностима разбијања СФРЈ испољен је врло висок степен координације свих снага које су у томе учествовале. Када се има у виду да су те снаге имале и имају веома противуречне интересе, онда је јасно колико је, поред вештине вођења, био неопходан и ауторитет наредбодаваца да би све снаге складно и у једном правцу деловале.

Нама је у Штабу Врховне команде увек било врло јасно с ким имамо посла и ко нам је стварни непријатељ. Утолико пре, што је само такав непријатељ могао у свим доменима – државним, политичким, војним – брзо и компетентно реаговати на све наше предлоге, одлуке и мере. Такав противник, у међународним околностима какве су створене, да би му се успешно супроставили, захтевао је нешто сасвим друго од онога што је СФРЈ представљала већ дуги низ година, а нарочито у последњој деценији свога постојања.

ГЛАВНИ ПРОБЛЕМИ У ЗЕМЉИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА РАСПАД СФРЈ

Тежиште овога дела рада биће у обради превасходно оних друштвених сегмената, стања, проблема и наших специфичних југословенских решења, на којима су креатори политике разбијања Југославије заснивали своју стратегију и тактику.

Систем социјалистичког самоуправљања у функцији разбијања СФРЈ

Југословенски систем социјалистичког самоуправљања пружао је прилику да он, а преко њега и југословенска држава, буду нападнути по двије основе. Прва, по основи општих слабости и недостатака социјализма као система које је испољио у практичној примени и у конкуренцији са развијеним капитализмом, а које самоуправљање није отклонило и, друга, по основни његових додатних специфичних крупних промашаја.

Врло је карактеристично да су највећи заговорници непроменљивости основних принципа социјалистичког самоуправљања били управо главни разбијачи југословенске државе. Они су, као што је познато, дозвољавали само евентуалне слабости у функционисању система, а не и слабости самога система. Та филозофија изнета у тзв. „Критичкој ана-

лизи функционисања система социјалистичког самоуправљања“, а чији су аутори били Милан Кучан и Јосип Врховец, била је оквир уставних промена 1988. године. Њихови прави мотиви, односно мотиви оних који су управљали њима, доцније су се открили. Нама у војсци њихови прави мотиви – разбијање Југославије – и тада су, па и пре тога, били познати. О томе сведочи низ крупних активности које смо водили, полазећи управо од тога сазнања, а које, на жалост, нису добиле праву подршку, посебно не у реализацији чак и оних половичних и компромисних решења и одлука које су доношене.

Југословенски систем социјалистичкога самоуправљања у економској сфери садржао је у себи и све дийне промашаје реалсоцијалистичког система, с тим што их је својим немогућим и компликованим конструкцијама, утопијама и особито свесним подвалама ради разбијања Југославије, чинио још и тежим и погубнијим по јединство земље. Али, поред тих слабости, систем социјалистичког самоуправљања у југословенској верзији, тачније би било рећи, Кардељевој верзији, имао је још две слабости само њему својствене. Прву, аутархичност привреде која је, заснована на промашеном поимању комуналног система, а потом на Уставу из 1974. године и Закону о удруженом раду (ЗУР), потпуно законито онемогућила стварање јединственог југословенског тржишта, без којега није могућа јединствена држава било каквог типа. Зато разбијачи Југославије ни у једној прилици нису дозвољавали било какве аутономије и јасне функције федералне државе у привреди. Сваки покушај да се то уради – од уставних промена 1988. године до уставних амандмана које је предлагао СИВ 1991. године – био је дочекан на нож као „унитаристичка ујдурма“ и безочно одбијен. Уместо да се ту онемогуће разбијачи Југославије, пред њима се стално повлачило све под видом „мира у кући“. Другу, гломазна надградња (државној са три или четири нивоа (федералним, републичким, покрајинским, општинским), и друштвена коју

60

мање-више имају све привреде треба додати и самоуправну). Издржавање тако велике надградње је много оптерећивало привреду, али је још веће оптерећење за привреду представљало уплитање сва три стуба надградње у управљање њоме, чинило га изузетно компликованим, спорим и крајње неефикасним.

Било је, свакако, и других проблема у сфери економског система југословенског самоуправљања који су ишли на руку разбијачима Југославије. Велики број капиталних решења у политичкој и економској сфери представљају такве промашаје да се заиста, уз најбољу вољу, не би могли приписати само незнању или тражењу нових решења. Сувише је видљива њихова права намера – разбијање Југославије.

Организација државе и њен утицај на распад СФРЈ

Колико је државно уређење у ужем смислу речи у себи носило клицу распада СФРЈ, колико је и где било погодно за успешне нападе непријатеља Југославије на њен интегритет, а колико је било спремно да се ефикасно суочи са опасностима за свој опстанак које су увек постојале, питања су која заслужују пуну пажњу.

Као што је познато, многи данас у свету и Југославији, за распад СФРЈ окривљују тзв. „комунистички систем“. Извесно је да су промашаји, особито система тзв. социјалистичког самоуправљања допринели том распаду, о чему сам предходно говорио. Потпуна и објективна оцена захтева да се сагледају и сви други узроци и њихове корелације. Познато је да зачетници идеје о јединственој југословенској држави нису били ни комунисти ни социјалисти, као што нису били ни творци прве југословенске државе 1918. године. Исто тако, прва Југославија није била социјалистичка држава, већ монархија унитарнога типа, а ипак се 1941. године распала на првом тежем испиту. Прилаз који укључује све релевантне

факторе, спољне и унутрашње, историју, садашњост и будућност, у свим сегментима југословенске сложености, па и компликованости, показује да се одговори на питање узрока распада Југославије не могу везивати само за један тип политичког уређења земље, било да је реч о социјализму или капитализму, из простог разлога што се југословенска држава распала два пута и то једном у капиталистичком, а други пут у тзв. самоуправном социјалистичком уређењу. Очигледно се у утврђивању узрока тих распада мора ићи знатно дубље и комплексније.

Политика која је створила државу друге Југославије настала је у другом светском рату и имала у темељним опредељењима исту и непрекинуту линију све до почетка 60-тих година. Та опредељења су се базирала, што се државног уређења у ужем смислу тиче, на неколико битних постулата међу којима су три кључна.

Однос према националном питању базирао се на југословенској идеји која у исту раван ставља оно што је у националном погледу заједничко већини југословенских народа словенског порекла са оним што је у националном погледу специфично сваком народу посебице. Слободно, несметано и равноправно неговање и развијање онога што је заједничко, југословенско, као и онога што је посебно, национално, без фаворизовања једнога на штету другога. Таква политика се симболизовала у паролу „братство, јединство, равноправност“. Као што је познато, то је била и основна полуга победе у ослободилачком рату.

Таквом односу према националном питању и стварном стању међунационалних односа у Југославији, највише је одговарао федеративни облик државног уређења. Ако се узму у обзир и други битни фактори као што су објективно јаке националистичке идеје поготово у неким југословенским народима, степен развоја демократске културе, историјског искуства са првом Југославијом њеним унитарним државним уређењем, јаким и стално присутним утицајем из ино-

странства мотивисаним претензијама на делове Југославије као и другим аспирацијама, онда, мислим, да је федеративно уређење југословенске државе, не само најбоље, већ једино могуће. Полазећи од таквих процена и уверења, ја сам на 17. седници ЦК СКЈ 17. 10. 1988. године између осталог рекао: „Југославија може постојати само као истинска федерација, или је неће бити. Зато федеративном уређењу не могу бити алтернативе нити унитарно, нити конфедерално уређење“. За тај мој став био сам доста критикован, углавном са позиција како уопште могу доводити у питање постојање СФРЈ под ма каквим условима. На жалост, моја оцена се врло брзо, за три године након тога, показала потпуно тачном. За такву оцену у то време није била потребна никаква способност и видовитост. Потребна је била само реалност и објективност у сагледавању и оцењивању процеса који су у то време у Југославији и око ње отишли веома, веома далеко.

Сва решења до 60-их година карактерисала је једноставност и разумљивост за свакога, што је био један од битних услова ефикасности државе. Ово је врло значајно истаћи зато што ће доцније југословенско друштво у целини, па и држава, постати нешто најкомпликованије што је свет до тада упознао у тој области.

Југословенска држава на тим основама утемељена и таквом политиком вођена доживела је у том периоду незапамћени просперитет и, адекватно томе, велико међународно признање. Три су битне карактеристике тога стања. Брз привредни развој земље како у апсолутним показатељима, тако и у показатељима релативног упоређења са другим земљама сличног степена развијености; укупна унутрашња стабилност друштва, особито у најосетљивијој сфери међунационалних односа; и тако велика афирмација Југославије на међународној сцени да она постаје, од једне релативно анонимне балканске земље, држава са великим угледом у свету; постаје једним од оснивача и темељних стубова покрета несврстаних без обзира у шта се тај покрет доцније претворио,

као, уосталом, и неки други битни фактори међународних односа. Све је то постигнуто и поред грешака које су прављене. Највећи број грешака везан је за крупне промашаје социјалистичког система о којима сам делимично претходно говорио. Међутим, за разлику од доцнијег период самоуправљања, када су југословенска специфична решења још више продубљивала крупне промашаје социјализма, у периоду о коме је реч, у Југославији се брже и једноставније ослобађало неких заблуда и брже су исправљани промашаји; ефикасније су коришћене неке компаративне предности система, особито изразите за ондашњи ниво укупне развијености земље. Наравно, при томе је било и одређених лутања и грешака. Неких чак изнуђених под притиском споља као што је, на пример, био покушај колективизације села мање више принудним стварањем сељачких радних задруга. Упркос томе, укупни прогрес земље био је врло брз, доста добро избалансиран за те прилике, па стога и стабилан.

Када је реформама и еволуцијом требало поћи даље, задржавајући она темељна опредељења која су у пракси положила испит, а одбацујући она која нису, код нас се догодило управо обратно и то баш у свим кључним сегментима живота земље. Уместо да продужимо и даље обогаћујемо политику по националном питању, одбацује се југословенска идеја, проглашава унитаристичком ујдурмом, истовремено глорификују се националне идеологије које подгревају најекстремнији национализам. *Тим њрвим и ѡвним ѡромашајем је за ѡраво ѡѡѡѡисана смрѡна ѡресуда груѡј Јуѡславији.*

Уместо федеративног државног уређења ствара се до тада у свету непознати конгломерат који се само формално звао федерација, а који може бити свашта само не функционални тип државе. Уместо реалног односа према држави и њеним функцијама, посебно имајући у виду међународно окружење, развија се теза о одумирању државе и њеној замени на свим нивоима са некаквим самоуправним асоцијацијама, баш као да Југославија постоји на некој другој планети.

Чак је и реч држава била проscribeвана. То је, између осталог рушило функционалност државних институција и повећало анархичност и незаконоу у читавом друштву.

Уместо даље техничке и сваке друге модернизације ЈНА, створене су гломазне вишемилионске оружане снаге од тзв. две равноправне компоненте – ЈНА и Територијалне одбране – у којима је Територијална одбрана по броју и већа од ЈНА, а по решењима представља зачетак будућих републичких војски.

Узроци тако негативног заокрета су многоструки, а њихове клице имају своју историју како у збивањима у првој Југославији, тако исто и збивања за време другог светског рата и након њега. О тим узроцима дало би се озбиљно расправљати, али и „филозофирати“ као што то неки већ дуго чине. Уместо тога, ја ћу једноставано указати на две историјске чињенице које су се заиста догодиле. Прво, политика од које се одустало почетком 60. их година победила је у ослободилачком рату тако што је поново окупила народе Југославије у једну државу и обезбедила таквој Југославији највећи апсолутни и релативни прогрес у њеној историји. Дакле, не ради се о теоријским претпоставкама, већ о историјској чињеници која се збила и која је трајала више од двадесет година, и коју никакве шпекулације не могу оспорити. Друго, расправе и борбе које су почетком 60-их година вођене у југословенском политичком руководству, након разних колебања, па и мењања одлуке од стране Тита, коначно су 1962. године завршиле победом Кардејевог концепта Југославије, односно, као што ће се доцније показати, концепта распада Југославије. Поставља се питање – да ли је опредељење тада могло бити и друкчије или је оно било историјски неминовно. Наравно, да је могло бити друкчије, из простог разлога, јер је и до тада било друкчије и било врло успешно. У свим преломним ситуацијама у историји постоји више могућности, а која ће се од њих претворити у стварност у многоме, некада пресудно, зависи од субјективних снага, па и од појединих личности које доносе

одлуке. *Ту одлуку је донео Титио*. Она је свакако најпогрешнија и најпогубнија од свих у животу друге Југославије. Поставља се питање да ли се та одлука доцније, када се почело јасније увиђати куда води тај концепт, могла кориговати, када и како, и тако зауставити тренд распада Југославије. Моје уверење јесте да се то могло учинити, утолико успешније и лакше, уколико би се то учинило ближе почетку реализације тог новог концепта. И обратно, утолико теже уколико је концепт даље одмакао, поготово када су у оквиру формалног постојања југословенске федералне државе, фактички већ биле формиране националне, односно републичке државе са својим националним, односно републичким економијама и скоро свим другим атрибутима самосталних држава, уз све веће уплитање страног фактора са својим интересима, који се је, захваљујући битно промењеним међународним околностима, одлучујуће ангажовао у разбијању Југославије.

Процес негативног заокрета почео је, дакле, 1962. године. Од тога времена карактеристична су два периода у животу друге Југославије. Први, од 1962. године до 1974. године у коме се у свим областима живота земље – политичком, економском и војном – практично, теоријски и правно – нормативно припрема доношење новог Устава СФРЈ којим се уставно – правно омогућава и припрема распад Југославије. Други, од 1974. године па до коначног распада СФРЈ.

Да је Устав 1974. године представљао уставно-правни основ чија доследна примена неминовно и законито води земљу у распад, то, ваљда, сада не треба никоме доказивати, јер је то пракса на најбољи могући начин доказала. Зато ћу се ја овде ограничити да укажем само на оне најкарактеристичније тачке уставних решења на којима су спољни и унутрашњи непријатељи Југославије тежишно градили своју стратегију и тактику њенога убрзаног разбијања.

Са становишта циља кога је имао Устав 1974. године – стварање уставно-правне основе за разбијање Југославије – најзначајније су његове две основне карактеристике. Прва,

онемогућавање ефикасног функционисања федералне државе; и друга, омогућавање да се федерална држава може разбијати ослонцем на савезни устав, а истовремено онемогућавање савезне државе да то на уставан начин спречи. Обе ове карактеристике су максимално у пракси искоришћене.

У функцији онемогућавања ефикасног деловања савезне државе има врло много решења у Уставу 1974. године. Овде ћу указати на она решења која су из ове сфере непријатељи Југославије највише користили у њеном разбијању.

Када се анализирају надлежности Председништва СФРЈ, начин одлучивања, односно закључивања, односно препоручивања, избор чланова Председништва и њихове верификације, одговорност колективна и појединачна, онда је потпуно јасно да је југословенска држава фактички остављена без шефа државе, дакле, без руководства. Тај недостатак државног уређења показао се кључним. Увиђајући то, ми смо из ЈНА, у припреми уставних промена 1988. године, а суочени са кризом у земљи која је већ тада скоро потпуно разорила друштвено и још више државно ткиво Југославије, упозоравали управо на ту опасност, и предлагали уставне промене везане са надлежности и функционисање Председништва СФРЈ. Први пут смо одбијени, рекло би се, са благим прекором да ми то добро не разумемо. Увиђајући велики значај тога због догађаја који су наилазили и који су се јасно могли видети, ми смо и други пут званично предлагали те промене и то Уставној комисији и Председништву СФРЈ. Поново смо одбијени, али сада већ са нескривеном квалификацијом нашега предлога као унитаристичког. Када се таквој уставној позицији Председништва дода и чињеница да су из његовог последњег састава тројица чланова – Дрновшек, Тупурковски и Месић – нескривено обавештавали господина Цимермана и друге странце о свему до чега су долазили, чак и за време одржавања седница Председништва СФРЈ, онда се може лако оценити каквог је шефа имала југословенска држава. То су непријатељи Југославије максимално, свестрано и врло ефикасно користили.

СИВ, са становишта надлежности које му је Устав дао, био је у знатно повољнијем положају од Председништва СФРЈ, иако ни СИВ није имао она овлашћења која обично имају владе у савезним државама. Зато је СИВ био у позицији да значајније утиче на развој догађаја у земљи у позитивном или негативном правцу. Сва три СИВ-а (Милке Планинц, Бранка Микулића и Анте Марковић), у којима сам радио било као заменик савезног секретара или као савезни секретар, утицали су претежно негативно, нарочито овај последњи. Главни разлози за такав њихов рад леже пре свега у политичкој оријентацији, свакако и стручним квалитетима већине чланова СИВ-а, а пре свега председника СИВ-а.

Уставни положај аутономних покрајина, био је најдиректније у функцији разбијања Србије, нарочито на нешто дужу стазу, а тиме свакако, и Југославије. То су непријатељи Југославије максимално користили.

Следећа карактеристика Устава 1974. године јесте масовна противуречност појединих норми. Нпр., говори се о јединственом југословенском тржишту, а савезна држава нема у својој надлежности функције које то могу обезбедити. Или, говори се о јединству оружаних снага, а републикама и покрајинама се дају таква овлашћења над територијалном одбраном да фактички потиру то јединство. Тако крупне и бројне противуречности нису могле настати као последица неразумевања материје која се уставом уређује. Очигледно су учињене ради парализе функционисања државе.

У улози парализе функционисања савезне државе била су и она уставна решења по којима одлуке донете на савезном нивоу спроводе републички органи и то без права да савезни органи могу директно и ефикасно интервенисати тамо где се те одлуке не спроводе или где се ради супротно донетим одлукама, што је био чест случај.

У функцији друге битне карактеристике Устава из 1974. године – омогућавања разбијања Југославије ослонцем на Устав и истовремено онемогућавање да савезна држава то

на уставан начин и ефикасно спречи – спадају и оне уставне норме које регулишу односе када наступе супротности ре-публичких са савезним уставом. У овој битној сфери, која је због природе југословенског друштва захтевала крајњу једноставност, изричитост и прецизност, постоје решења која су веома компликована, противуречна, са изузетно дугачким процедурама. У крајњој практичној консеквенци, ре-публички устави имају примат над савезним. Управо су ову карактеристику савезног устава, најприје Словенија, а потом и Хрватска, максимално искористиле.

Стање, проблеми и улога оружаних снага Југославије

Оружане снаге, њихово место и улога заслужују посеб-ну пажњу како због објективног значаја кога су имале, тако исто и због разних спекулација о њиховој улози.

Прво питање, које тражи што потпунији одговор јесте – у каквом стању су оружане снаге СФРЈ дочекале дуго и до-бро припреману завршну фазу разбијања СФРЈ.

Као што је познато војска прве Југославије се распала истовремено када и држава. Нема потребе доказивати шта је чему претходило по времену мереном данима, као што нема потребе доказивати да ни војска прве Југославије није могла ни у позитивном, нити у негативном погледу учинити мно-го изван оквира које је одређивало укупно стање државе. Из историје је познато да то није била у стању ни једна војска у свету, нарочито не ако се посматра нешто дужи период. Сви ови такозвани војни пучеви по свету, нарочито у Африци и Јужној Америци, само су формално војни, а суштински су увек били дело страних обавештајних служби.

Стварање народноослободилачке војске Југославије, и доктрина њене употребе, израстали су, по много чему, на ори-гиналан начин, са одређеним колебањима у тражењу право-га пута, али увек, углавном, узлазном линијом, изналазећи

приближно оптимална решења која је диктирала, пре свега, политичка и војна ситуација на југословенском ратишту. Није се робовало никаквим класичним шемама познатим у теорији ратне вештине, било да је реч о класичном фронталном ратовању, или о класичном партизанском ратовању, или о устаничком ратовању, или о марксистичкој теорији тзв. „наоружаног народа“. Доктрина употребе оружаних снага развијала се од претежно партизанског у првом делу рата, до претежно комбинованог облика оружане борбе у другом делу рата, посебно у завршним операцијама за ослобођење земље. *Главни идеолог итакве доктрине био је Тито.*

На међународном плану, борећи се против немачких и других окупатора, природно смо имали савезнике у антихитлеровској коалицији, која је победила у другом светском рату. То је, свакако одлучујуће утицало и на исход рата на југословенском ратишту, без обзира што је Народноослободилачка војска Југославије била главна антихитлеровска снага на југословенском ратишту. *Треба истаћи велику самосталност и политичку руководству Народноослободилачкој војсци, а пре свега Тита, да успостави и одржи односе савезништва на најбољи могући начин.*

Захваљујући тим битним факторима – оригиналној доктрини оружане борбе која је највише одговарала ситуацији и савезницима који су победили главног заједничког непријатеља Немачку – и поред појединачних пораза, неких значајних промашаја и изгубљених појединачних битки, чега увек има у сваком рату, особито ако дуже траје. Ослободилачки рат је добијен на величанствен начин. Југословенски допринос победи антинемачке коалиције у другом светском рату био је знатно већи, него што је директна помоћ великих сила те коалиције била НОВЈ.

Развој оружаних снага Југославије и доктрина њихове употребе после другог светског рата у основним линијама одражавали су општа кретања друштва и посебно југословенске државе, са одређеним степеном релативне самостал-

ности. Због тога су и у развоју Оружаних снага Југославије после другог светског рата, као и у развоју државе, постојала два периода. Први од краја рата до средине 60-их година, и други од средине 60-их година па даље.

У првом периоду, развој оружаних снага ишао је узлазном линијом у свим основним елементима борбене готовости. Интензивно се школовао старешински кадар и то углавном ослоњеном на наше школе; брзо се развијала сопствена материјална база за техничко опремање оружаних снага; развијана је наша доктрина употребе базирана на искуствима Народноослободилачког рата, особито завршних операција за ослобођење земље, али и на бази искуства других армија као и савремених достигнућа у развоју ратне технике и војне мисли. озбиљнији потрес кога су у овом периоду доживеле оружане снаге везан је за покушај Стаљина да подчини нашу земљу. Удар на оружане снаге испољен је кроз два вида. Први, до Резолуције Информбироа 1948. године, притиском да потпуно прихватимо совјетску војну доктрину као и сва друга решења војске која из тога произилазе. Други, након изласка Резолуције ИБ, покушај да се масовно врбују и на друге начине утиче да официри издају своју земљу и подрже Стаљина и његову политику. Оба ова удара оружане снаге су успешно одбиле, истина, са доста ожиљака који су оставили последице. Но, упркос томе, испољена способност и спремност оружаних снага да се одупру агресији на нашу земљу, уз друге околности, одиграли су битну улогу у одвраћању агресије.

Најважнија генерална карактеристика развоја оружаних снага Југославије у периоду од половине 60-их година па до почетка коначног распада СФРЈ, јесте сукоб *двеју линија* – једне коју је заступала већина армијских старешина и која је хтела да Оружане снаге Југославије буду јединствена војска југословенске државе, да се модернизују у сваком погледу у складу са општим кретањима у свету и нашим реалним могућностима, и друге, која је долазила из друштва и чији су главни носиоци били Кардељ и Бакарић са понеким припад-

ницима из армијске средине, чији је основни мотив био да се процес разградње федералне државе пренесе потпуно и на војску. Тито, који је, као вођа СКЈ и шеф државе, тај концепт разградње федералне државе већ прихватио, у случају оружаних снага се колебао, варирао између те две линије, једном подржавајући више једну, други пут другу. Како је, међутим, време више одмицало и Тито се све више приклањао Кардељевој концепцији устројства оружаних снага и доктрини њихове употребе.

Теоријску основу Кардељеве концепције чинила је квази теорија о наоружаном народу. Основна порука те теорије у кардељевом издању је била да самоуправном социјалистичком друштву не одговара тип војске као што је ЈНА, да је то превазиђен остатак бирократског централистичког државног уређења и да њу треба заменити наоружаним народом. Како то конкретно и практично извести није било баш сасвим јасно. Али, за носиоце те концепције, то није било ни важно. Једино што је било важно јесте да се разбије ЈНА из истих оних разлога из којих је разбијена и федерална југословенска држава. Присталице те концепције у армијским редовима били су углавном војнички неадекватно образовани људи, који су, у таквој политици видели могућност успона своје каријере. Узгред, нама ни тада, ни данас, ни сутра није одговарао и неће одговарати нити Кардељев концепт наоружаног народа, нити само професионална војска. Нама је увек требала и у будуће ће требати војска способна да води комбиновани облик оружане борбе, а то значи високо професионално обучена и увежбана, са мањим професионалним делом активних старешина и војника, али и са добро обученим и увежбаним резервним саставом армије, која ће бити способна да води најмодернији рат на фронту, рат у позадини непријатеља као и антипартизански, антитерористички рат у позадини непријатеља као и на свим деловима сопствене територије. Дobar део Кардељеве концепције о војсци ушао је у Устав из 1974. године и у одговарајуће законе о одбрани

и оружаним снагама, као и и армијску праксу са погубним последицама за судбину оружаних снага, уосталом као и по судбину земље у целини.

Ево неколико најзначајних сегмената те концепције садржаних у Уставу 1974. године.

На првом месту то је генерална теза о тзв. подруштвљавању одбране, према којој послове одбране треба да воде не нека стручна тела, још мање војска, већ цело друштво. У пракси то је значило увођење самоуправне анархије у послове одбране у целини, па и у чисто војно стручне послове.

Стварање двеју равноправних компоненти оружаних снага – ЈНА и Територијалне одбране – значило је да се на најавторитативнији начин практички цепа јединство оружаних снага. Територијална одбрана постаје војска републичких и покрајинских држава. После такве крупне стратегијске победе концепта разбијања оружаних снага, разбијачима Југославије је остало да своје активности даље сконцентришу на разбијање саме ЈНА, што они врло организовано, упорно и доследно чине.

Одмах после такве одлуке наилази и друга о масовном наоружавању народа, пре свега преко наоружавања Територијалне одбране, понегде и давањем оружја на руке или што ближе људима због наводне потребе за брзом мобилизацијом. Практично, то је значило наоружавање републичких војски на начин који ће бити најтеже контролисати од стране ЈНА. Истовремено, то је била припрема републичке војске за њено супростављање евентуалној интервенцији ЈНА. Доцнији развој догађаја то је и потврдио.

Следећи крупан удар на јединство оружаних снага, Устав 1974. године учинио је у најважнијем елементу функционисања војске – командовању и руковођењу. Дао је право републикама и покрајинама да руководе Територијалном одбраном, а штабове Територијалне одбране ставио у двојну потчињеност – претпостављеним командама оружаних снага и истовремено руководствима република, покрајинама и

општинама. Такво решење представља изванредну подлогу за паралисање командовања, па и више од тога. И то се решење у пракси показало као добро одабран потез у функцији разбијања и слабљења оружаних снага у сваком погледу и посебно као вешт маневар за националистички орјентисане старешине у оружаним снагама.

Иако на Уставу није заснован, у пракси је извршен још један крупан удар на јединство командовања оружаним снагама тиме што су формиран комитети за опште – народну одбрану и друштвену самозаштиту. Стварни мотиви њихова формирања су били да преко њих СКЈ преузме руковођење свим пословима одбране, укључујући и контролу и командовање оружаним снагама. Формално и јавно објашњавање њиховог формирања је била нешто сасвим друго. Зато је дошло до велике пометње у овој сфери, до сукоба надлежности са осталим институцијама система одбране и заштите и до даљњег компликовања, већ и онако компликованог система руковођења и командовања, па тиме и до повећања степена његове нефункционалности.

Следећи битан удар на развој оружаних снага Југославије, Устав 1974. године је учинио решењима о финансирању оружаних снага. Финансирање ЈНА је дато у надлежност федерације, а финансирање Територијалне одбране у надлежност република, покрајина, општина и радних организација. Тако је у ствари утврђена материјална претпоставка нејединства оружаних снага што се у пракси, на много начина, управо показало у тој функцији. Други, не мањи удар, не толико на јединство оружаних снага, колико на стварање реално потребне и објективно могућне материјалне основе за модернизацију оружаних снага, односи се на решења о финансирању ЈНА. Наиме, финансирање ЈНА је дато у надлежност федерације, али на начин да и републике и покрајине учествују делом у буџету федерације. То је републикама и покрајинама дало право да консензусом утврђују буџет федерације. То је имало за последицу страховити удар на армијски буџет.

Носилац удара на ЈНА путем буџета била је увек и отворено Словенија, уз вешту асистенцију Хрватске. Ми из ЈНА пуне две године покушавали смо да изменимо такво стање, али нисмо успели, јер су Словенци користили право вета, а други нису били спремни да то вето на прави начин скину, како смо то ми више пута предлагали и захтевали.

Било је много покушаја па и резултата да се у ЈНА иде на нека крупна решења која нису експлицитно записана у Уставу 1974. године, али које је дух устава, тачније речено дух разградње свега федералнога, па и војске, подразумевао. У значајнија решења те врсте спадају: организација ЈНА на стратегијско – оперативном нивоу углавном се поклапала са административним границама република и покрајина, тако да свака република има „своју“ армију или армије, а Црна Гора и покрајине „своје“ корпусе; команданти тих армија, односно корпуса, углавном су били старешине из тих република, односно покрајина; тражило се да што већи број старешина ЈНА службује у гарнизонима своје републике, односно покрајине; да се стално повећава проценат војника на одслужењу војног рока у јединицама и установама ЈНА на територији своје републике, односно покрајине. Све те, као и низ других мера исте или сличне природе, без обзира на самоуправне обланде у које су увијане, имале су врло јасан циљ – да дефинитивно разбију ЈНА као јединствену оружану силу савезне државе и већ у њеним оквирима практично створе војске републичких, односно покрајинских држава.

Процеси унутар армијских редова које су таква решења производили, свестрано подржани разбукталим националистичким страстима у друштву, посебно након тријумфа националистичких партија на вишестраначким изборима по деловима Југославије, представљали су веома повољан амбијент за јаки продор националистичких идеологија и међу старешински састав ЈНА. Иако смо тај продор покушали зауставити на више начина то, очигледно, нисмо успели. Данас сам потпуно уверен да то и није било могућно тада урадити,

јер су сви други процеси унутар земље отишли веома далеко, а међународне околности су одлучујуће биле неповољне за јединствену Југославију.

Уколико је процес разградње федералне државе ишао даље, последњих пар година чак врло брзим темпом, то је ЈНА све више, практично, *постала војска без своје државе, што је јединствен случај у свету*. ЈНА се нашла између потпуно паралисане федералне државе у нестајању и републичких држава у настајању. Та чињеница је представљала један од највећих и најтежих проблема са којима је била сучена ЈНА и њено руководство у завршној фази разбијања Југославије. Таквим се стањем, у које је доведена ЈНА, војска без своје државе, на најбољи начин финализирао концепт разбијања јединствених оружаних снага Југославије у функцији омогућавања разбијања југословенске државе, уграђен у Устав 1974. године.

Шта је урадила и постигла линија која је у исто време деловала у оружаним снагама, а која се залагала за другачији концепт оружаних снага и доктрину њихове употребе.

Циљ те линије био је да се у датим условима ублажи негативно разарајуће дејство концепта оружаних снага садржаног у Уставу, делујући у основи на три начина. Један, да се одговарајућим војно – стручним решењима доскочи колико се може и неутралише погубно дејство уставног концепта оружаних снага. Други, да се максимално онемогуће решења која су у духу тога концепта, али нису експлицитно утврђена у Уставу, односно законима. Треће, да се кроз обуку, васпитање и целокупни други рад у ЈНА максимално негује и развија југословенска идеја.

Од практичних конкретних решења на тој линији истакао бих најзначајнија, која су, уједно, била и предмет најжешћих напада разбијача Југославије. Ту на првом месту спада реорганизација командовања и устројства стратегијских и оперативно – стратегијских групација ЈНА па и територијалне одбране. Битно у томе решењу је било да су

уместо шест армија КоВ формирана три војишта чија је територијална подела *поједино занемарила административне границе република и покрајина*; штабови територијалне одбране република и покрајина у оперативном погледу су потчињена командама војишта, уместо врховној команди, а штабови зона територијалне одбране командама корпуса ЈНА. Нећу овде улазити у све друге разлоге стратегијско – оперативне природе који су условили таква решења, али је извесно да су та решења, бар донекле, нарушила већ уходану контролу република и покрајина над њиховом територијалном одбраном и доста су умањила већ легализовани њихов утицај на ЈНА. Зато су се Словенци жестоко опирали таквом решењу и то до мере да је оно коначно и донето без њихове сагласности.

Донета је и спроведена одлука о расформирању територијалне одбране Косова зато што је она била претежно састављена од сепаратистичких снага. Након њеног расформирања, почело се са стварањем много мање територијалне одбране Косова и од југословенски оријентисаних људи.

Доста је требало напора док је прихваћено решење о расформирању комитета за општенародну одбрану и друштвену самозаштиту. Тиме је отклоњена једна опасност која је уносила пометњу у руковођењу општенародном одбраном и командовању оружаним снагама.

Једна од најзначајнијих мера паралисања погубног уставног концепта о оружаним снагама била је *одлука о одузимању оружја територијалној одбрани и његово сављање под контролу ЈНА*. Против те одлуке су многи устали, особито Словенци.

Наш рад на очувању југословенске идеје међу припадницима ЈНА све више је губио битку са супротним курсом који је доминирао у друштву и од чије лавине се није могла потпуно одбранили ни ЈНА, особито не у дужем периоду. Баш се на овом питању, можда више него на неким другим, видело како ЈНА нема своју државу у правом смислу те

речи, која би њен југословенски карактер узела у одбрану од подивљалог национализма. Остала је сама да се брани да би сачувала властити југословенски интегритет. Међутим, било је потпуно извесно да се без јасно дефинисане нове југословенске државе, та битка не може добити. И друге потребе функционисања југословенске војске захтевале су да се вакуум, створен одсуством стварне и функционално способне југословенске државе, што прије отклони. На томе је војно руководство, изузетно упорно и често инсистирало.

У вези са одбраном југословенске идеје у војсци добрим делом је условљен и наш однос према СКЈ у ЈНА. Наиме, у ЈНА знатно пре него у многим другим деловима друштва, били смо против једнопартијског монопола. Упоредо смо се супростављали споља усмераваној и нашим условима неприменој политичкој плурализацији. Указивали смо да некритичко преузимање туђих решења, односно враћање на југословенске моделе од пре педесет година, *неминовно води у ћорсокак националистичкој безумља, које ће безусловно довести до распада земље и њо њушем ираћанској раји*, јер свакоме ко иоле познаје и уважава југословенску стварност, било је јасно да се у Југославији код постојеће етничке измешаности и укупног историјског наслеђа, *иранице националних држава ишешко моју иравити без крви*. Зато смо се залагали за претходно установљавање јасних правила „политичке игре“ каква постоје и у другим развијеним демократским друштвима. Основаност наших предвиђања пракса је врло брзо и на суров начин потврдила. То је био један од разлога нашег односа према СКЈ који је, без обзира на све грешке које је чинио, у једном периоду када је водио политику у којој је доминирала југословенска идеја, био успешан.

Други разлог нашег специфичног односа према СКЈ у ЈНА лежи у уважавању историјске истине да су КПЈ, односно СКЈ играле врло значајну улогу у гајењу и развијању југословенске идеје у југословенској војсци. Са постепеним нестајањем југословенске државе, потреба за неким ин-

тегрирајућим југословенским фактором који би помогао очувању југословенског карактера ЈНА, утолико више се осећала. Наравно, нама је било посве јасно да је у новим условима који су неминовно настајали, улога СКЈ као фактора који ће помоћи очувању југословенског карактера ЈНА, само привремена и да би требало помоћи лакшем преброђавању вакума до стварања нове југословенске државе од народа који је заиста желе као заједничку државу. Та наша очекивања дала су само делимичне резултате. Објективно мање су у томе погледу помогла него што су по другим основама штетили. Разлози су вишеструки.

Као што је својевремени успех у гајењу и развијању југословенске идеје био кључни фактор победе у Ослободилачком рату и у изградњи јединства и кохезије оружаних снага Југославије, тако је сада разбијање те идеје био најтежи ударац јединству оружаних снага у целини и ЈНА посебно. Мере које смо морали предузимати да би спречили потпуни распад ЈНА на националној основи биле су много теже, сложеније, осетљивије и захтевале много више укупног ангажовања, него што су се све друге мере и активности директног сучељавања са непријатељем на бојном пољу. У спровођењу тих мера увек смо на крају наилазили на једно сурово практично питање – како унапред, без правих доказа, изразити генерално неповерење према припадницима ЈНА одређених националности. Да ли из ЈНА отпустити све старешине оне националности чије републичке власти воде изразито сецесионистичку политику. Поступци неких припадника ЈНА су указивали да би такав потез био оправдан, док су поступци других, и то великог броја, говорили супротно. Искуства Ослободилачког рата, па донекле и првог светског рата, показала су да је у свим југословенским народима било оних који су се борили за Југославију. Зато и сада сматрам да је, по овом изузетно битном и за борбену способност ЈНА деликатном питању, наше генерално опредељење било исправно, те да би свако друго решење било много слабије како са моралног

становишта, тако и са становишта практичне изводљивости у датим условима. То, наравно, не значи да се поједини конкретни случајеви нису могли боље и правовремено решити. Али све то не би могло битније променити обим, тежину и врсту последица по борбену способност оружаних снага Југославије, изазвану развијањем национализма унутар армијских редова.

Сумирајући резултате сукоба двеју линија – Кардељеве саджане у Уставу 1974. године и линије већине армијских кадрова – који је, као што сам претходно изложио, почео од средине 60 – их година и трајао све до распада СФРЈ са рецидивима, могу се извући поуздани закључци о стању оружаних снага Југославије и посебно ЈНА уочи завршних догађаја кроз које се одиграо процес распада СФРЈ.

Концепцијски и стратегијски посматрано, *Кардељев концепцијски разрадање је однео победу над концепцијом јединства оружаних снага*. То се доказује чињеницом да су сва битна опредељења овог концепта ушла у Устав из 1974. године и одговарајуће законе, те да су, у основи, сва реализована. *Резултатом линије о јединству оружаних снага, највише што су постигли јесте да су донекле ублажили последице Кардељевој концепцијској разрадање, али суштинину концепција нису могле изменити.*

Овде се логично намеће питање – да ли би резултат борбе та два концепта о одбрани и оружаним снагама и њиховој доктрини употребе био другачији, по концепт о јединству оружаних снага повољнији, да су у армијском руководству били неки други људи који би тај концепт успешније одбранили. Иако ја, у време када се одлучивало о темељним поставкама концепта – између 1965. и 1974. године – нисам био на дужностима са којих се могло значајније утицати на одлуке тога нивоа, па према томе могу бити мање пристрасан у закључивању, са сигурношћу тврдим да би и други људи исто или врло слично прошли. За ту тврдњу постоје и историјски докази. Гошњак је био изразити борац за једин-

ство Југославије и за концепт јединствених оружаних снага Југославије, па је управо због тога склоњен врло брзо. Није било логично да Тито, који је још 1962. године фактички прихватио Кардељев концепт разградње федералне државе, пар година касније прихвати другчији концепт одбране и концепт оружаних снага. Иако је Тито, увиђајући ваљда куда то све води, повремено правио и неке излете у правцу подршке концепту јединства оружаних снага, особито када би се сам сусретао са представницима армије, то ипак ништа није мењало основну линију коју је он прихватио. Зашто је Тито почетком бо – их година одустао од концепта Југославије, па у оквиру тога и концепта о оружаним снагама, кога је он до тада креирао и руководио његовом реализацијом, а прихватио Кардељев концепт, овом приликом се нећу упуштати, мада је то изузетно значајна, поучна, па и интересантна тема о којој имам низ сазнања из личних контаката са Титом почевши од 1966. године, када сам га са генералом Љубичићем, тада саваезним секретаром за народну одбрану, пратио у „плавом возу“ од Пирота до Ниша по његовом повратку из посете Бугарској. Оно што је за тему коју сада обрађујем битно, јесте *да је Тито њај Кардељев концепт државе, самоујравној социјализма и војске прихватио и да је то нејоједино историјска истина, као и да је то суштински одредило даљи ток догађаја у Југославији иуштем ка њеном распаду*. А када је о концепту одбране и војске реч, треба још додати, да се и овде по ко зна који пут показало и доказало да у односима политичког и војног фактора увек примат има политички фактор.

Све до сада изнето о стању у међународним односима и о њиховоме утицају на догађаје у нашој земљи, о стању у оружаним снагама, чинили су основне елементе укупне ситуације на бази којих је армијско руководство направило генералну замисао ангажовања оружаних снага, начине реализације у варијантама, предвидело могућност измене генералне замисли у складу са развојем ситуације. Овде је

неопходно појаснити проблеме и дилеме око три кључна елемента ситуације на којима се, првенствено, гради замисао употребе – задатку, противнику, сопственим снагама.

Задатак оружаних снага је уставом утврђен. Састојао се у основи из два дела. Први, одбрана земље од спољне агресије; други, заштита уставног поретка. За први део задатка – одбрану од спољне агресије – оружане снаге су биле припремане, одговарајуће груписане, увежбане, па су и *шај гео задатка у неколико кријичних ситуација након другој светској рати извршиле функцијом одвраћања*. Међутим, у завршној фази разбијања СФРЈ, класичне спољне агресије није било, али је фактички страном мешање легализовано по позиву и одобрењу легитимних органа југословенске државе. *Штаб Врховне команде је био против њиховог мешања, јер је то заправо, специфичан вид агресије*. Што се другог дела задатка тиче – одбране уставног поретка – видели смо из претходне анализе да су се аутори Устава из 1974. године потрудили да обезбеде да се на уставан начин руши, не само постојећи Устав, што само по себи не би било лоше, већ и целокупност југословенске државе, а да се истовремено на уставни начин то не може спречити. *Тако је и задатак који је Устав дао оружаним снагама да бране уставни поредак, истим тим уставом, изирана*. Оружане снаге су биле доведене у ситуацију да раде противуставно ако би штитиле уставни поредак. Колико ми је познато *такву противуречност историја не знаје*.

У погледу идентификације противника – тј. снага које су ангажоване на разбијању Југославије, средстава и начина којима се служи – ми смо већ дуго времена имали потпуно јасну слику. Полазећи од критеријума шта ко ради, а не шта прича, снаге ангажоване на разбијању Југославије су следеће:

На међународном плану – главни противник је Немачка са експанзионистичком и реваншистичком политиком. Доцније ту улогу преузимају САД. Ватикан са нескривеним антиправославним и вешто укомпонованим антикомунистич-

ким мотивима; неке исламске земље које виде прилику да у центру Балкана створе исламску државу; они наши суседи који имају отворене или сакривене пртензије на делове југословенске територије.

На унутрашњем њлану – сецесионистички национализми, најпре они који су под маском самоуправног социјализма створили политичке, правне, државне, економске и друге претпоставке за наступање агресивног, политички отворено декларисано десног националистичког сепаратизма који од првих преузима власт и завршава од њих започето дело. Нарочито су агресивни: албански сепаратизам, већ дуго времена са осцилацијама зависно од ситуације, словеначки и хрватски сепаратизам по немачком диктату и уз велику подршку троугла Немачка, Ватикан, САД. Муслимански сепаратизам се нешто доцније укључује, али по жестини испољавања и циљевима ускаче у прву линију разбијача Југославије. У једном периоду идеолошки и политички реваншизми били су скоро у равни са национал – сепаратизмом.

Све главне активности противника јединствено су планиране и координирано извођене. Без обзира на шароликост снага које су учествовале у разбијању Југославије, на њихове, не ретко, супротне интересе у односу на Југославију, постигнут је врло високи степен координације дејства – од политичких и пропагандних, преко економских, до војних. Та чињеница потврђује да је, поред тога што је свима разбијање Југославије био почетни заједнички интерес, главни планер не само способан, добро снабдевен информацијама, већ и врло ауторитативан, онај кога сви морају слушати.

Од стварања генералне замисли ангажовања оружаних снага па до сваке појединачне активности, армијско руководство је увек рачунало са тим противником.

Ми смо у војсци, вероватно више него ико други, осећали шта значи бити без праве државе. Зато смо збиља често и максимално инсистирали да се отклони парализа функционисања федералне државе, почевши од уставних

промена 1988. године. Навешћу само пар примера. На првој седници СИВ-а чији је председник био Анте Марковић предложио сам да се одмах формира посебан стручни тим који ће припремити предлоге реформи државе са образложењем да без темељне реформе савезне државе ништа неће бити ни од привредне реформе. Тај предлог је прихваћен, али никада није остварен, као и многи други, иако сам много пута и на разне начине на њему инсистирао. Уосталом, то је била једна од кључних тачки мога сукобљавања са Марковићем и његовом укупном деструктивном политиком, која је имала у својим темељима два битна мотива – антисрпски став и незајажљиву амбицију лидера. Навешћу један интересантан догађај након тога. Приликом моје посете оружаним снагама Италије био сам примљен код тадашњег председника Италије господина Косиге. Када сам му, између осталог, рекао да ћемо заједно са привредом реформисати и државу, он је то прокоментарисао речима: - Већ је и време да и Ви Југословени схватите да економија може ићи мало брже и мало спорије, али да без државе не може се ништа добро урадити.

На седници Савета за народну одбрану Председништва СФРЈ одржаној 21. априла 1989. године, у свом уводном реферату изложио сам и следеће ставове о држави: „Два темељна сегмента друштва која се морају реформисати – држава и привреда – по нашем мишљењу, морају ићи барем паралелно. Нема никаквога изгледа да се изгради модерна тржишна југословенска привреда, а да се истовремено, или још боље, пре не изгради модерна федеративна југословенска држава. Изградњом модерне државе ми сигурно не би смо аутоматски решили све наше проблеме, али без ње, по нашем уверењу, нећемо решити апсолутно ниједан, почевши од кризе руковођења земљом, па до стварања истинских претпоставки за даљу суштинску демократизацију укупних друштвених односа“.

Како је с развојем догађаја, све више нестајала југословенска држава, војно руководство се залагало за брзо ства-

рање нове Југославије. Главни мотив за такав наш став није био само у потреби да ЈНА има своју државу, већ, пре свега, у уверењу да има народа у Југославији који заиста желе да живе у заједничкој држави, па зато такву државу треба и створити.

Генерална замисао употребе оружаних снага Југославије увек је садржала оба задатка које је Устав утврдио – одбрану од спољне и унутрашње агресије, примерену конкретним условима чије је сам главне карактеристике, па и противуречности, претходно изложио. Свака варијанта употребе оружаних снага за одбрану од унутрашње агресије, садржала је и одговор на евентуалну спољну агресију. У односу на унутрашњи задатак, замисао употребе оружаних снага прилагођавала се развоју ситуације у Југославији и свету. Са тога становишта карактеристична су три стања или три фазе развоја ситуације и замисли употребе оружаних снага које су њима одговарале.

Прва фаза – до победе десних националистичко сепаратистичких снага на вишестраначким изборима у Словенији и Хрватској. Томе стању одговарала је замисао употребе оружаних снага базирана на задатку очувања територијалног интегритета земље у целини и стварању услова за њен демократски преображај.

Друга фаза настаје након победе националсецесионистичких снага у Словенији и Хрватској, и мера међународне заједнице које су подржавале њихово отцепљење и излазак из Југославије³. Са почетком тога стања, модификују се зада-

3. Војно руководство је оценило да ће то стање наступити и пре него што су избори у Словенији и Хрватској завршени. Онај час када се, на онакав начин како је то учињено, ушло у вишестраначки систем у Југославији, означио је и дефинитиван крај Југославије у дотадашњим границама. Ми смо то наше предвиђање јавно и јасно саопштавали. Изразит пример таквога саопштавања био је на састанку армијског руководства са руководством СР Хрватске у Загребу месец дана пред вишестраначких избора у Хрватској када смо им врло отворено рекли да ће они - тадашње руководство СР Хрватске – довести усташе на власт у Хрватској. На то моје упозорење, они се нису баш много узбудили.

ци оружаних снага на унутрашњем плану у правцу стварања услова за миран расплет југословенске кризе, укључујући и миран излазак из југословенске државе оних југословенских народа који то својом вољом желе.

Трећа фаза наступа када Немачка преко Европске заједнице отворено преузима управљање југословенском кризом, тера Словенију и Хрватску на убрзану сецесију путем примене насиља, истовремено припрема грађански рат у Босни и Херцеговини и то у двојној функцији – дефинитивног разбијања Југославије на тако крвав и суров начин да се Југославија више никада не поврати на историјску сцену; и као добар повод за политички и војни удар на Србију са циљем да се порази и понизи, сведе на београдски пашалук и добије лекцију за сва времена. На почетку те фазе задатак оружаних снага се битно мења и састоји од: 1) одбране српског народа у Хрватској и његовог националног интереса; 2) извлачење гарнизона ЈНА из Хрватске; 3) пуне контроле Босне и Херцеговине са крајњим циљем да се одбрани српски народ и његова национална права када то постане актуелно; 4) стварања и одбране нове југословенске државне оних југословенских народа који то желе, у овој фази српског и црногорског народа. Тако измењеном задатаку, прилагођена је и основна замисао употребе оружаних снага.

Основна замисао употребе оружаних снага, поред истакнуте еволуције задатка у складу са променама међународне и унутрашње ситуације садржала је и следећа битна одређења:

– Предузимати радње и активности које ће максимално омогућити да се задатак изврши функцијом одвраћања. Треба рећи да је то чешће успевало, заправо, успевало је све дотле док Немачка није непосредно преузела управљање сецесионистичким снагама у Југославији.

– Свесно дозволити да непријатељ први нападне и то тако да цели свет јасно види ко је агресор и шта хоће. Ово је кључни став због кога смо били често критиковани, чак

називани издајницима и сл. Међутим, нама је било потпуно јасно да би радећи супротно, како су иначе неки сутерисали, поред огромних политичких губитака у датим међународним околностима, потпуно упали у замку брзе и разорне војне одмазде која би се у првом реду сручила на Србију. Зато је овај принцип – *не бићи афресор и то свету доказати – поред калкулационих политичких вредности и са чисто војничкој стипендијом, стипендијски мноо више добијао нешто је тактички јубило.*

– Територијалну одбрану максимално парализовати у оним деловима земље где би она могла послужити као база за стварање војске сецесионистичких република, односно сецесионистичких снага. У том циљу је сва територијална одбрана разоружана пре него што су почели оружани сукоби у Југославији. Поред тога, преко дела старешина у Територијалној одбрани, настојали смо је максимално држати ван контроле сецесионистичких политичких руководства. У томе смо делимично успевали, свугде више него у Словенији.

У реализацији замисли употребе оружаних снага морало се решавати неколико крупних проблема које је сва сложеност југословенске ситуације неизбежно наметала. Указаћу на неке од њих.

Зајугословенску војску, највећи проблем је био, у *непостојању једне државе која би свој део носила у рају водила, и једне врховне команданте у лицу Председништва СФРЈ.* Није у историји познато да је једна војска у сличним условима успела и приближно учинити оно што је ЈНА учинила.

Огроман хендикеп за ефикасну употребу оружаних снага био је и чињеница да су се оне цели послератни период припремале за рат по концепцији општенародне одбране која је сушта супротност условима и начину употребе до које је заиста и дошло. Концепција општенародне одбране, као битно полазиште, претпостављала је ослонац на народ широм Југославије, а стварност је у свим сецесионистичким деловима земље била потпуно супротна. Када се томе дода

да је национално измешани састав ЈНА неминовно доводио до тога да су припадници ЈНА морали ратовати и против припадника сопствене нације, те да се у срединама са којима су се тукли, налазиле и њихове породице, може се сагледати сва драматичност у којој су се налазили многи припадници ЈНА, а тиме и ЈНА у целини. Много је напора требало да се ова унутрашња тешкоћа савлада. Зато је неминовно дошло до осипања у ЈНА по националној основи. Да би избегли већа изненађења морали смо предузимати многе мере, укључујући и у пар наврата званично заузети став – да све активне старешине и грађанска лица у ЈНА која желе да напусте ЈНА из било којих разлога, то могу мирно и без бојазни учинити. Ту меру смо сматрали примеренијом карактеру и традицијама ЈНА него меру да се сви припадници сецесионистичких нација истерују из ЈНА без обзира на њихово лично опредељење. И сада сматрам да је то исправнији прилаз, како са становишта потреба тога времена и прошлости, тако и са становишта будућности. Упркос свих тих мера, сва изненађења није било могућно избећи.

Стратегија и тактика главног непријатеља биле су да се разбијање Југославије оствари, пре свега, унутрашњом међусобном борбом: развијењем неповерења до мржње, при чему се не би бирала средства – од полуистина до потпуно исконструисаних неистина вешто пласираних на макро и микро плану. На жалост, та доктрина није мимоишла ни ЈНА и њене старешине. Када су најпре пласирали тезу о постојању великих разлика у најужем војном руководству, разлика између тзв. радикалних и умерених, са врло провидним циљем да посеју неповерење ширих размера и парализу командовање, ми томе нисмо придавали неки велики значај, понајпре због тога што то није била истина, што смо све одлуке доносили заиста у координацији и сагласности, а потом и због тога што је сличних покушаја било и раније, па су они остали на маргинама. Међутим, укупни развој догађаја у Југославији представљао је заиста погодно тле и за упорно ширење те

погубне неистине и поред неких наших противмера. Нега- тивне последице су се манифестовале у ЈНА на неколико на- чина у неколико случајева, тако да смо то на једном састанку Штаба Врховне команде са свим командантима оперативно – стратегијских групација ЈНА, свестрано проценили. Изна- лизирали смо разне варијанте и решења, укључујући и мој предлог да се размотри и варијанта да се ја или цело уже ру- ководство ЈНА повучемо. Након расправе, у којој су сви при- сутни учествовали, оцењено је да је варијанта о моме повла- чењу или повлачењу ужег дела руководства ЈНА, управо оно што непријатељ хоће, те је једногласно одбијена и закључено је да се на други начин морамо борити.

Како се ситуација у Југославији све више усложњавала, потребе за борбено способним јединицама ЈНА које се одмах могу употребити постојале су све веће, док су борбени ефек- тиви сталног састава ЈНА истовремено постајали све мањи због осипања по националној основи, нарочито војника на одслужењу војног рока које су сецесионистичке републике, једна по једна, престајале слати у ЈНА. Тај озбиљан проблем се могао решавати само позивањем у резерву војних обвез- ника, односно мобилизацијом. Испоставило се, међутим, да је, због стања у Југославији, у коме се посебно нашла и ЈНА, и у коме је све југословенско нестајало и нестало, па су конач- но нестали и остаци југословенске федералне државе, моби- лизација постала кључни лимитирајући фактор реализације свих планова употреба ЈНА, већи него сви други проблеми заједно и много већи него што је била војничка вредност непријатељских оружаних формација. То су добро уочили и наши непријатељи па су развили читаву лепезу активности са циљем да онемогуће мобилизацију, односно да натерају на дезертерство и оне који су се одазвали на мобилизацијски позив. Уз недостатак правих мера од стране државе, мера које би биле примерене стварно постојећој ратној ситуацији, одлучујућу улогу у разбијању мобилизације одиграле су оне политичке партије и снаге које су све чиниле да паралишу

војску, које су слале своје агитаторе по терену у јединице ширећи лажи, покушавајући да изазову панику, истовремено лицемерно тражећи од ЈНА да брани угрожени српски народ у Хрватској од усташких злочина. То је имало вишеструко већи негативни ефекат на реализацији планова употребе ЈНА, како по садржају тако и по времену употребе, него сва непријатељска дејства заједно.

Могућност разних маневра, познатих из класичних ратовања, као што су скраћивање фронта, брзо напуштање појединих делова територије ради концентрације снага на изабраним правцима и сл., биле су веома ограничене датим конкретним специфичним условима, а пре свега са неколико константи које су чиниле суштину задатка и које се нису могле изменити. Те константе рата у Хрватској биле су – српски народ се морао одбранити, односно ослобађати тамо где је живео, а не тамо где би стратегијски више одговарало; гарнизони ЈНА заједно са складиштима и осталом инфраструктуром изграђивани су деценијама и нису се могли измештати за пар дана.

То су били основни фактори, проблеми и опредељења који су утицали на израду основне замисли употребе оружаних снага. Замисао је служила као база за израду конкретних планова употребе за сваку посебну ситуацију; за предлагање мера и активности Председништву СФРЈ, Скупштини СФРЈ и СИВ-у; за предузимање аутономних мера из надлежности ССНО-а; и за специфично реаговање на све значајније догађаје који су се убрзано одвијали.

III ПОГЛАВЉЕ

ВАЖНИЈИ ДОГАЂАЈИ ЗАВРШНЕ ФАЗЕ РАЗБИЈАЊА СФРЈ

Критеријуми избора догађаја које ћу обрадити у овом поглављу јесу њихов значај за СФРЈ и степен инволвираности оружаних снага Југославије у њима.

Напади на ЈНА у Словенији

Напади на ЈНА у Словенији, њен југословенски карактер, место и улогу у функцији заштите уставног поретка земље, означили су почетак завршног удара на постојање југословенске државе.

На чело свих напада из Словеније на ЈНА, и по времену и по значају, долази Кардељева концепција разбијања јединства и ефикасности ОС Југославије садржана у Уставу 1974. године. *И тада и доцније, преко оружаних снага настало се прво југословенске државе.*

Значајан догађај збио се у октобру 1984. године када је на састанку одабраних тадашњих руководилаца Словеније донета одлука да се иде у отворени политички напад на ЈНА, као, како су они формулисали, на једини преостали стуб федералне државе. Истовремено је одлучено да се омладинска организација Словеније и њена средства информисања избаце у прву борбену линију под добрим изговором да је заправо природно што омладина, која чини војску, тражи њену реформу. Остали

ће, а нарочито званична политика, то здушно подржати, али из другог плана и са већом слободом маневра, зависно од ситуације. После те одлуке, напади на ЈНА у Словенији постају чешћи, разноврснији и стално се појачавају, да би уочи уставних промена 1988. године постали изузетно јаки, а у лето 1991. године кулминирали преласком у оружане нападе.

Београд, 1990. године - Ванредни конгрес СКЈ.

Поред општег циља – рушења Југославије – свака фаза имала је и своје међуциљеве. Тако су напади на ЈНА између

1984. и 1988. године имали за међуциљ да онемогуће доношење одлука које је иницирала ЈНА из области организације оружаних снага, командовања и руковођења, а чија је сврха била да се ублаже негативне последице уставних решења у овој области. Напади уочи уставних промена 1988. године имали су за непосредни циљ да се и у сфери оружаних снага онемогуће са наше стране предлагане промене у домену командовања оружаним снагама, посебно функције Председништва СФРЈ и финансирања ЈНА. Истовремено, оспоравајући, по сваку цену, промене које се односе на војску, Словенци су ставили до знања да, поготово, ништа друго неће проћи што би јачало федералну државу. *Најади на ЈНА, након йромашаја са усйавним йроменама 1988. йодине, били су у функцији нейосредне йрийреме за сецесију Словеније од Јуославије и сйваранье сойсйвене војске.* Упорним захтевима да словеначки војници служе војни рок у Словенији као и да јединицама ЈНА лоцираним у Словенији командују официри Словенци, требало је већ у оквиру постојеће ЈНА практично створити словеначку војску. Војном руководству то је било потпуно јасно и зато смо то енергично одбијали. На нас је вршен велики притисак са свих страна. Оптуживали су нас да смо крути, да не разумемо нове демократске процесе и томе слично. Брзо се показало ко је био у праву.

Стратегија и тактика вођења напада на ЈНА имале су неколико битних карактеристика. Након што би постигли међуциљ сваке етапе, и када би се федералне институције некако уз велике напоре војске, успеле покренути у контра акцију, Словенци су одмах тражили смиривање, које су споменуте институције увек прихватале, рекло би се, једва дочекале ради „мира у кући“, а свакако и из низа других разлога. То примирје су Словенци користили да учврсте постигнуто и истовремено припреме нове нападе са следећим међуциљем.

Добро су од својих учитеља научили занат и њиме се служили да вешто и крајње дрско исконстрауишу неистине које су чиниле основу њихове пропаганде. Увек су наступали

офанзивно и уместо да се нађу на оптуженичкој клупи као рушитељи Југославије, они су себе поставили у улогу тужиоца, а главни окривљени је била ЈНА, доцније и Србија. Укупно стање у Југославији омогућило им је такво понашање као и резултате које су постигли.

Организација и дисциплина у спровођењу заузетих ставова били су врло високи. Потпуно исто су се понашали сви представници Словеније у ЦК СКЈ и његовом председништву, у Председништву СФРЈ, у Савезној скупштини, у СИБ-у, у Социјалистичком савезу, у Привредној комори Југославије, у свим спортским форумима итд.

Јавно прокламовање мотива сукоба са ЈНА еволуирао је у складу са развојем ситуације и кретало се од захтева за „реформама војске у складу са демократизацијом у друштву“ до захтева за напуштањем Словеније од стране „окупаторске војске“.

Насујрош̄ љако добро осмишљеном и ор̄ганизованом вођењу најада на јуџословенску државу љреко најада на војску, с̄тајала је већ љодобро љоцејана и љарализована јуџословенска држава са својим инс̄титуцијама ус̄тавно-љравно осакаћеним и љерсонално љако сас̄тављеним да се нису мојле љокренути никакве ефикасне акције. Све оцене које сам већ сажето изнео о циљевима напада Словеније на ЈНА, стратегији и тактици, организацији итд., војно руководство је више пута и са много аргумената износило пред одговарајуће федералне инс̄титуције – Председништво СФРЈ, Савезну скупштину, СИБ – предлажући мере које би зауставиле цепање Југославије.

На саветовању делегата 14 ванредног конгреса СКЈ из организације СКЈ у ЈНА 10. 01. 1990. године ја сам (према стенографским белешкама саветовања), између осталог, истакао: „Циљеви напада на ЈНА нама су увек били јасни. То никада нису били напади на Армију искључиво због Армије, него су увек били, пре свега у функцији рушења остатка федералне државе. Зато је нама потпуно јасно да ће сви они који су противници модерне, федералне југословенске држа-

ве наставити да нападају место, улогу и карактер ЈНА и то учесталије, безобзирније и разноврсније са приближавањем времена утврђивања и евентуалне реализације онога дела укупних реформи које се односе на реформу државе“. Даљи ток догађаја и коначно њихови резултати су та негативна предвиђања у потпуности доказали.

На жалост, наша оцена правих циљева напада Словеније на ЈНА никада није искрено прихваћена од федералних институција. Ипак су ређе прихватани ставови да се не ради о нападу Словеније на Југославију преко ЈНА, већ о сукобу Словеније и ЈНА, а федералне институције су ту да посредују да се ти сукоби превазиђу. У складу са таквим ставом изостали су прави одговори Словенији са федералног нивоа. Они су се сводили углавном, на оно што би војска сама урадила. То, разуме се, политички не само што није било довољно, већ је, понекад, имало и супротан ефекат. *Никакве чистио војне мере њој нису биле једине њој не могу имати успеха, ако оне нису само средство у рукама друге њој. Те друге, југословенске њој, није било, односно она је била конфузна, контрадикторна, парализована.*

Са тога становишта врло је илустративна седница Председништва СФРЈ одржана 12. 08. 1988. године и судбина њених закључака⁴. На тој седници разматрани су напади Словеније на ЈНА, па сам и ја био присутан. Закључци те седнице су били заиста прави и да су спроведени у живот сигурно би дали позитивне резултате у корист Југославије. Међутим, на састанку Председништва СФРЈ са руководством Словеније одржаном почетком септембра 1988. године, на коме је требало утврдити како закључке Председништва СФРЈ спровести у живот, све је практички пало у воду зато што је руководство Словеније било потпуно јединстве-

4. Седница Председништва СФРЈ, Председништва ЦК СКЈ, СИБ-а, Скупштине СФРЈ, са темом „Напади на ЈНА“ било је изузетно велики број. Само о њима и њиховим закључцима, а посебно о судбини тих закључака, могла би се написати књига.

но у ставу да не прихвати закључке Председништва СФРЈ, а већина чланова Председништва СФРЈ се повукла пред таквим словеначким ставовима. И онда сам био уверен, данас поготово, да је већина чланова тога председништва знала о чему се ради. Зашто су подржали све армијске предлоге неколико дана раније и још их врло конструктивно допунили, а на састанку са словеначким руководством одустали од њих пред чврстим словеначким зидом и заузели улогу посредника који стишава „неразумне сукобе војске са Словенијом“, то сваки од њих најбоље зна.

У условима таквога стања у свим федералним институцијама, словеначкој политици разбијања Југославије, јако потпомогнутој споља, није било тешко да постиже успехе.

Београд, 1990. године - Седница Владе СФРЈ

Уставне промене 1988. године и реформе друштва

Такав однос Словеније према ЈНА и преко тога према федералној држави, као и такав став Председништва СФРЈ према ставовима Словеније испољен на састанку о коме сам говорио, наставиће се и доцније на питању уставних промена које су требале да омогуће реформу југословенског друштва и излазак земље из дубоке кризе која је већ дуго трајала. Из истих разлога због којих није заустављено разбијање Југославије преко напада на ЈНА из Словеније, неће се остварити ни циљеви уставне реформе 1988. године. Напротив, *расираве о уставним променама и стварни ефекти тих промена, још су ближе примакли крају СФРЈ и то у првом реду зашто су разбијачима Југославије који су настали комјактно, организовано и дрско, показали колико су снаге које желе јединствену Југославију и њен преображај разбијене, неорганизоване, политички међусобно супротивљене, охрване првенствено партијалним интересима.* То је разбијаче Југославије веома охрабрило.

Једини озбиљан позитивни резултат биле су оне промене Устава СФРЈ које су се односиле на положај аутономних покрајина Косова и Војводине и које су омогућиле да се променама у Уставу СР Србије створи јединствена Република Србија. У процесу усвајања уставног амандмана о финансирању ЈНА, армијско руководство и ја лично, били смо изложени великим притисцима, па и увредама. Наиме, Словенци, нису хтели да прихвате решење по коме се ЈНА, као савезна институција, финансира из изворних прихода федерације, већ су инсистирали да се армијски буџет финансира и из доприноса република и покрајина, како би на тај начин отежавали или онемогућавали његову реализацију, као што су то чинили до тада. Остали учесници су прихватили наш предлог. Када су коначно завршени сви амандмани око којих је постигнута сагласност, остао је тзв. „војни амандман“. У

том моменту је притисак на нас био врло жесток укључујући и оптужбе да заустављамо реформу друштва, да се понашамо као да само ми бранимо Југославију итд.

Сви покушаји јачања федералне државе су потпуно пропали и све је остало онако како су Словенци хтели. Разлози да је тако испало, иако су тада Словенци формално изгледали у мањини, леже у праву вета које им је Устав дао, у чињеници да су их објективно подржавали и они који се нису јавно сасвим са њима солидарисали, нарочито Хрвати, неки Муслимани и Македнци, и коначно, што је и најважније, у помањкању политичке воље и адекватне организованости снага које су заиста биле за Југославију: да се разбијачима одлучно стане на пут, без обзира на уставно замешатељство. Тим пре, што је већ тада сваком озбиљном човеку било јасно да су многа уставна решења резултат намере да се омогући разбијање Југославије.

Под утицајем неуспелих покушаја да се уставним променама 1988. године савезна држава колико-толико стави на ноге, а у склопу развоја међународних догађаја, почео је убрзани завршни чин разбијања Југославије. Носиоци политике разбијања Југославије упорно су пласирали тезу да ће реформа економског ситета решити и све друге проблеме и под том маском заустављали нарочито реформу државе. Знали су они да се без адекватне државе и њене праве улоге примерене тржишним привредама, не може реформисати ни економија. Четрнаести конгрес СКЈ био је само завршни чин распада већ давно разбијеног – идејног, организационог и персоналног – СКЈ. Економска реформа коју су покушавале све три последње владе СФРЈ, не само да није прекренула економску ситуацију у земљи, већ је даље поспешивала негативне економске и социјалне трендове. Савезна држава је сваким даном све више остајала без стварне моћи, па је то имало за последицу повећавање свеопштег хаоса у свим сферама живота, па и у сфери политичког система. Све је то убрзавало кретања у правцу распада Југославије, на начин

који је у реалним југословенским приликама водио у међунационални и религиозни рат. Војно руководство је на ту опасност стално указивало и предлагало контра мере. Из великога броја наших упозорења и предлога издвојићу само оне које сматрам врло битним.

На седници Председништва СФРЈ одржаној 03. 04. 1990. године Штаб Врховне команде изложио је процену ситуације и предложио мере. Главне поенте из те процене су следеће:

– Због распада Варшавскога уговора и почетка распада СССР-а мења се стратегијски значај југословенског простора за Запад, а тиме и политика Запада према Југославији;

– На унутрашњем плану у пракси су већ срушена два кључна сегмента уставног поретка СФРЈ – федеративно уређење и друштвено политички систем – а да није промењен Устав СФРЈ и у складу са тим одговарајући савезни закони. У земљи влада опште безакоње и хаос од кога је само корак до грађанског рата;

– Сматрамо да Председништво СФРЈ, Скупштина СФРЈ и СИБ својим политичким ауторитетом и уставним овлашћењима, док још, мало, има времена, *морају иредузети све неопходне мере како би оћклонили нећосредну оћасностћ ићо оћсћанак СФРЈ као државе и омоћућили сћварни демокраћиски ћреображаја друшћтва коћи ће на усћаву и законима бийћи заснован. Никада и нићде безакоње није водило у демокраћисћу, ћа неће ни код нас.*

Из такве процене су произашли и предлози мера чија је суштина била у следећем:

1. Успоставити нарушени уставни поредак земље на начин да се суспендују сва нормативна акта и све радње на њима засноване које су у супротности са Уставом СФРЈ и савезним законима⁵, те да се на сваки нови акт нарушавања Устава СФРЈ реагује одмах и онемогући његова реализација.

5. Иако смо управо у Уставу 1974. године видели основу за разбијање Југославије, ипак смо, у овом моменту, ценили да је све боље од потпуне анархије, односно самовоље рпубличких држава.

2. Да се програм СИВ-а учини celovitim тако што ће он укључити у себе неминовну уставну реформу која ће омогућити функционисање савезне државе и преко тога реализацију привредне реформе.

3. Прецизно утврдити време доношења новог устава Југославије с тим да то време буде заиста примерено потребама ситуације.

4. Донети неколико конкретних одлука које треба да обезбеде интегритет државе Југославије у односу на понашање страних фактора – посебно неких дипломатских представника и других међународних институција, које су изван свих међународних норми, дрско се мешају у наше унутрашње ствари и отворено доводе у питање суверенитет земље.

Београд, 1988. године - На седници Скупштине СФРЈ

Процена ситуације и предлози мера које сам изнео у име Штаба Врховне команде прихваћени су већином гласова у Председништву. На основу тога и неких других елемената ситуације, председништво СФРЈ је покренуло неколико активности, које, у крајњој консеквенци, нису обезбедиле да се спроведу у живот ни једна од четири предложене мере. Таквој судбини тих предлога, поред других околности, веома је допринело деловање СИВ-а и нарочито његовог председника Марковића. Наиме, исту процену и исти предлог ја сам после седнице Председништва СФРЈ изложио и на седници СИВ-а. Марковић је и пре седнице СИВ-а знао за наше процене и предлоге. О томе су га информисали неки чланови Председништва СФРЈ, тако да је он припремио своје људе у СИВ-у да наш предлог жестоко нападну. Само је мањи број чланова СИВ-а ту нашу процену и предлоге потпуно подржало, док је већина то одбила са врло грубим квалификацијама „анти-демократизма“, „унитаризма“, цинично тврдећи да се није догодило ништа непредвиђено, ништа ван контроле СИВ-а, да ја бркам тезе па у демократским процесима видим разбијање Југославије, уместо да у њима видим оно што и они виде – јачање и преображај Југославије. Резултати те седнице СИВ-а, иначе затворене за јавност, били су исте ноћи познати у дипломатском кору у Београду, а о њима се следећега дана већ причало на улицама Загреба и Љубљане. Ја сам поводом тога затражио да се спроведе истрага и установи ко из СИВ-а одаје државне тајне. Наравно, од те истраге није било ништа, као ни од низа других сличних нарави. После те седнице СИВ-а дефинитивно су отпале све моје преостале, иако тада већ врло мале, илузије о добрим југословенским опредељењима и намерама Анте Марковића. После тога много пута сам долазио у искушење да напустим ту владу. О томе сам расправљао са мојим сарадницима. Они су сматрали да то не би било добро и нису се са тим слагали, без обзира на све што сам и лично морао преживети борећи се у тој влади против отворених и прикривених разбијача Југославије, а

објективно и пред јавношћу носећи одговорност за целину њенога деловања.

Тако и овом приликом Анте Марковић са ауторитетом и уставном позицијом СИБ-а учинио је све што је могао да паралише прихватање и нарочито спровођење у живот предложених мера Штаба Врховне команде, које је доцније Председништво СФРЈ претворило у своје ставове, односно предлоге Скупштини СФРЈ. Такву и још отворенију разбијачку улогу, Анте Марковић и СИБ су наставили да играју у свим догађајима у којима се решавала судбина Југославије. У доцнијој фази ми смо долазили у отворени сукоб на јавној сцени. Ја сам се, с тога, фактички повукао из рада СИБ-а, чак сам то и јавно саопштио, а Марковић је захтевао моју смену.

По мојој оцени то је била последња прилика да се покуша сачувати Југославија у постојећим границама. Подвљачим, „покуша“, јер велико је питање да ли би и те мере, у датим међународним околностима које су већ егзистирале, поготово које су после тога брзо наступиле распадом СССР-а, могле заиста трајније сачувати Југославију од распада у који је она вртоглаво јурила већ преко две и по деценије, стално повећавајући ту брзину, нарочито у последњој деценији. Но, упркос томе, сматрао сам да треба покушати све што је разумно. Када је и тај покушај пропао, онда Штаб Врховне команде модификује задатак ЈНА тако да она у новим условима гласи: 1) одбранили право народа који желе да живе у заједничкој држави Југославији; 2) покушати омогућити миран разлаз са оним југословенским народима који не желе да живе више у Југославији.

Догађаји који су после тога следили ређали су се великом брзином, а већина њих је убрзано водила распаду Југославије путем грађанског рата, ономе курсу, дакле, кога је Немачка хтела, а њихове марионете у Југославији здушно прихватиле.

Словенија је наставила играти намењену јој улогу предводника у разбијању Југославије. Ево неколико примера и докумената који то недвосмислено доказују.

У информацији Савезног секретаријата за Народну одбрану од 16. 07. 1990. године упућеној председништву СФРЈ, између осталог стоји:

„За седницу скупштине СР Словеније која је заказана за 18 и 19 јули 1990. године припремљен је материјал под називом „Програмско усмерење извршног већа скупштине републике Словеније“.

Материјал је потписао председник Извршног већа Лојзе Петерле и унет је као 5. тачка дневног реда седнице. У овом материјалу дају се основне смернице за „остваривање државног суверенитета Словеније“ а минимални захтеви и елементи тог суверенитета су:

„– самосталан и независан правни ситем, као и предност правних аката Словеније у односу на правне акте других држава;

– сопствена државна управа која у целини извршава задатке државне управе на територији Словеније, што значи да на тој територији ове задатке не могу да извршавају органи неке друге земље:

– сопствени систем јавних финансија;

– целокупна надлежност у одбрани земље и сопствене оружане снаге;

– независна спољна политика;

– брига за припаднике аутохтоних народности у Словенији и за Словенце у свету;

– сопствен и независан систем јавног информисања.“

„Суверенитет у наведеном смислу може се обезбедити и у конфедерацији (што значи да може и стварањем самосталне државе), а прелазак са федерације на конфедерацију може се остварити престанком постојања федерације фактички (стварно) или споразумно (не наводи се са ким, али вероватно са осталим федералним јединицама). Извршно веће СР Словеније подржава и један и други начин.“

У погледу одбране земље у материјалу се наводи следеће:

„Полазиште за делимичне и целовите промене заснивају се на захтеву за суверенитетом Републике Словеније и у области одбране. Стратешке смернице у оквиру ових полазишта су, пре свега, надлежност словенских власти за све оружане снаге на територији Словеније, служење војног рока војних обвезника у Словенији и смањење расхода за војску за најмање 30%.

У односу на иностране послове наводе се следећа програмска усмерења којима се непосредно или посредно задире и у области одбране територијалне целокупности СФРЈ:

„Постављање словеначке државе – било да то буде конфедерална држава или сасвим аутономна опција – изискиваће поновно утврђивање словеначке спољне политике. С једне стране, при томе треба узети у обзир стратегијске смернице словеначке владе, односно „нове словеначке политике“, а с друге стране оквири и ограничења које постављају европски интеграциони процеси који се сада одвијају и који се најављују...

Извршно веће ће у времену које је пред нама, односно у преговорима које ће водити са заступништвима других европских и југословенских народа остваривати следећа начела и смернице:

– преговоре ће водити тако да Словенија постигне међународни правни субјективитет који обухвата закључивање међународних уговора и отварање представништва у иностранству.

У погледу унутрашњих односа наводи се:

„Извршно веће ће у оквиру својих надлежности започети и са припремама како би словеначке полицијске јединице преузеле надзор и чување граница словеначке државе...

Извршно веће ће наново регулисати и организовати самосталну словеначку обавештајну и контраобавештајну службу која ће заштити словеначку државау од организација из иностранства и од интервенција споља.“

У вези са привредним и економским осамостаљивањем посебно се истичу захтеви за „смањење војних издатака“, а у

оквиру тога ће „Извршно веће одбијати остваривање посебних дажбина за финансирање ЈНА, а у случају неуважавања само ће да оствари те захтеве.“ Већ за септембарски упут регрута у ЈНА, Словенија ће тражити да 60% Словенаца служи војни рок на територији републике, а у следећем регрутном контингенту 90%. Уколико Савезни секретаријат за народну одбрану овај предлог не би усвојио, Словенија ће престати да плаћа котизацију и остале обавезе које се односе на финансирање ЈНА. Уколико овакав начин реализације разреза и упута у ЈНА не буду могли да обезбеде, руководство Словеније ће упутити позив старешинама Словенцима да напусте ЈНА и дођу у Словенију, где ће се одмах приступити формирању словеначке републичке армије.“

* * *

Програмска усмерења и предвиђене мере о којима је реч, по својој природи су разрада Декларације о суверености државе Републике Словеније, која је и у целини и у појединостима супротна Уставу СФРЈ. Стављање ових питања на седницу Скупштине Словеније и поред захтева Представништва СФРЈ да се Декларација стави ван снаге, представља израз крајњег непоштовања и ниподаштавања његових ставова и закључака. Тиме надлежни органи у СР Словенији, на најочигледнији начин, стављају до знања свима да Декларацију желе да спроведу у живот и то што је могуће пре. При томе се врши усклађивање ставова и координација мера са руководством СР Хрватске и алтернативом Косова.

С обзиром да се неспорно ради о покушају да се узурпирају веома значајна овлашћења савезних органа, Савезни секретаријат за народну одбрану ће, у оквиру својих овлашћења и одговорности, онемогућити спровођење свих аката и мера усмерених против оружаних снага, стриктно поштујући Устав и законе.

Не би, међутим, било добро да се само у области система одбране онемогућава рушење уставног поретка применом

политике свршеног чина већ би се томе требало супроставити у свим областима.

Зато предлагемо да надлежни савезни органи без одлагања предузму одговарајуће мере у оквиру својих права, обавеза и одговорности.“

Савезни органи, а посебно СИВ са Антом Марковићем на челу, добрим делом и председништво СФРЈ, не само што ништа нису учинили у својој надлежности, него су свим средствима онемогућавали и ССНО да спроведе мере из своје надлежности. Они су обично на себе преузимали улогу посредника у „мирењу“ ЈНА и Словеније. Ова информација показује и доказује да је војно руководство ЈНА тачно и још увек на време проценило улогу Словеније и предложило мере које би ту улогу, ако не потпуно онемогућило, свакако битно паралисало и усмерило у правцу мирног расплета југословенске кризе, а не у правцу крвавог грађанског рата. Нажалост, тога није било, па је Словенија, релативно без већих тешкоћа, успешно одиграла намењену јој улогу пионира у разбијању СФРЈ.

Пошто ни на овој етапи наступања Словенија није имала никакав озбиљнији отпор, већ обратно, добила је подршку и охрабрење за своју прљаву улогу, она и даље наставља свој план постепеног, али и брзог наступања са истим циљем, па је већ на Седници свих већа Скупштине републике Словеније од 27 и 28 септембра 1990. године донела и прогласила три Уставна амандмана и Уставни закон за спровођење тих амандмана. Тим актима одређују се Савезни закони и други прописи у области Народне одбране који се неће примењивати у републици Словенији и утврђују послови који ће убудуће уместо Савезних вршити републички органи. У вези са тим Савезни Секретаријат за Народну одбрану је 29 септембра 1990. године упутио следећу информацију председништву СФРЈ:

„Усвајање и проглашење наведених аката представља до сада најбезобзирнији напад на уставни поредак СФРЈ. Више се не може говорити само о повредама Устава СФРЈ, већ

о његовом потпуном игнорисању. Овим чином исказује се апсолутно ниподаштавање савезне државе и њених органа (Скупштине СФРЈ, Председништва СФРЈ, Савезног извршног већа и др.).

Поступак Скупштине и других органа Републике Словеније не може се оцењивати било каквим мерилима правне државе, јер је без преседана у уставноправној теорији и пракси.

Спровођењем ових аката непосредно се угрожава уставни поредак и интегритет СФРЈ. То се без одлагања мора спречити. С тим циљем, Савезни секретаријат за народну одбрану предлаже Председништву СФРЈ:

1. Да одмах донесе одлуку на основу које ће руковођење и командовање Територијалном одбраном Републике Словеније вршити Команда 5. војне области у својству јединствене команде оружаних снага на војишту.

2. Да оцени последице донетих аката по уставни поредак СФРЈ.

3. Да дâ политичку оцену ових аката.

4. Да југословенску јавност упозна са својим оценама и донетим одлукама.“

Од предложених мера, Председништво је реализовало само једну – да командовање са ТО Словеније врши команда 5. војне области чије је седиште било у Загребу. Али, ни то на дужу стазу само по себи није могло дати неке озбиљније резултате.

Сви наредни потези руководства Републике Словеније ескалирали су на истој линији разбијања Југославије.

Ево неколико карактеристичних битних докумената који то илуструју:

**„ЗАКЉУЧЦИ САВЕЗНОГ ВЕЋА СКУПШТИНЕ СФРЈ
ПОВОДОМ ДОНОШЕЊА ЈЕДНОСТРАНИХ АКАТА СЛОВЕНИЈЕ И ХРВАТСКЕ**

1. Савезно веће Скупштине СФРЈ констатује да изјава за Скупштину СФРЈ, коју је усвојила Скупштина Републике Сло-

веније 8. маја 1991. године, садржи одређења о једностраном отцепљењу Републике Словеније од Југославије, којом се угрожавају територијална целокупност Југославије, њене државне границе и њен суверенитет у међународним односима.

Савезно веће, зато не признаје ни унутрашњи ни међународни легитимитет Скупштине Републике Словеније о једностраном отцепљењу од Југославије. За све последице које носи са собом једнострано отцепљење, одговорност сноси Скупштина Словеније.

2. Једнострано отцепљење дела државе, чак и ако се фактички оствари, по међународном праву не производи престанак постојања државе од које се отцепљује и не отвара се проблем наслеђа те државе. У овом моменту не постоје такве чињенице које могу оправдати преговоре о наслеђу, јер Југославија постоји и њено наслеђе није ни отворено.

Због тога Савезно веће нема ни уставног ни међународно-правног, ни политичког основа да преговара са Скупштином Републике Словеније о правном наслеђу СФРЈ и одбија да о томе води преговоре.

3. Савезно веће и овом приликом изражава спремност да са скупштинама свих република и аутономних покрајина убрзано, одговорно и на демократским принципима ради на преуређењу односа у Југославији и на споразумном уређењу тих односа.

Савезно веће позива Скупштину Републике Словеније на дијалог и споразумно уређивање односа у Југославији, што подразумева и расправу и одлучивање о сваком предлогу Скупштине Републике Словеније, која се односи на судбину и будућност Југославије.

4. Савезно извршно веће и све институције Југославије, укључујући органе безбедности и органе ЈНА, дужни су да континуирано предузимају мере и радње изнуђене једностраним актима којима ће се спречити прекрајање Југославије, промена њених граница, нарушавање режима на граници СФРЈ, претварање царинских органа Југославије у репуб-

личке органе, присвајање царина и имовине Југославије и да предузму сва легална средства којима ће се супроставити једностраним одлукама и опредељењима и понашањима којима се намеће воља другима.

5. Савезно веће задужује Савезно извршно веће и Савезни секретаријат за иностране послове да обавесте владе страних држава и све међународне институције да Скупштина СФРЈ не признаје легитимитет Изјаве Скупштине Републике Словеније о раздруживању од СФРЈ, нити било који акт те врсте, јер се ради о једностраним противуставним актима који могу имати несагледиве последице на унутрашњем и међународном плану.

6. Савезно веће обавезује Народну банку Југославије да одлучно и одговорно прати употребу југословенског новца као платежног средства у свим републикама и да, зависно од ситуације, предузима хитне мере којима ће се обезбедити економски интерес Југославије од несврхисходне и нелегалне употребе југословенског динара.“

Затим:

САОПШТЕЊЕ ССНО О НЕЛЕГАЛНИМ И ПРОТИВУСТАВНИМ ОДЛУКАМА У СЛОВЕНИЈИ И ХРВАТскоЈ

„Савезни секретаријат за народну одбрану оцењује да се нелегалним и противуставним одлукама Скупштине Републике Словеније и Сабора Републике Хрватске о једностраном проглашењу самосталности тих република најнепосредније угрожава територијална целокупност Југославије и насилно суспендује њен правни систем. Због тога их и оружане снаге сматрају ништавним.

Одлукама Скупштине Републике Словеније и Сабора Републике Хрватске битно је погоршана ситуација у земљи. Повећане су међунационалне конфронтације и додатно угрожени мир, безбедност, лична и имовинска сигурност грађана, посебно у мешовитим националним срединама. У више места у Републици Хрватској дошло је до нових оружаных сукоба са већим бројем погинулих и рањених. Опасност

прерастања постојећих и потенцијалних кризних жаришта у земљи у сукобе ширих размера постаје све већа. Досадашњим ангажовањем јединица Југословенске народне армије, избегнуте су још трагичније последице.

Савезни секретаријат за народну одбрану већ дуже време указује на неминовност таквог развоја догађаја ако се не стане на пут политици свршеног чина и безакоња.

Полазећи од Уставом утврђене одговорности оружаних снага за одбрану територијалног интегритета земље, закључка Савезног већа Скупштине СФРЈ и одлука Савезног извршног већа, Савезни секретаријат за народну одбрану већ је предузео неопходне мере којима ће се обезбедити неповредивост граница СФРЈ и спречити њихова насилна промена или угрожавање са било које стране. Јединице Југословенске народне армије извршиће те обавезе одлучно и до краја, без обзира на обим и карактер могућих отпора. При том ће се у свему придржавати савезних закона и прописа и инсистирати на њиховом поштовању. Избегаваће примену силе, али ће на сваки акт насиља одговорити сходно правилима борбене употребе.“

Затим:

„САОПШТЕЊЕ ССНО

Данас у 15. 00 часова јединице Југословенске народне армије оствариле су контролу државне границе СФРЈ на територији Републике Словеније. Тиме су јединице Југословенске народне армије извршиле задатак који произилази из њихове уставне одговорности за заштиту територијалне целокупности Југославије и из закључака Савезног већа Скупштине СФРЈ и Одлуке Савезног извршног већа од 25. јуна 1991. године.

Ангажоване јединице Југословенске народне армије све време су поступале крајње обазриво, мада су у појединим местима бескрупулозно нападане и биле изложене масовним ватреним ударима, чак и из артиљеријског и противавионског ракетног оружја. Ватром је одговарано само у саодбрани и крајњој нужди.“

Београд, 21. јуна 1991. године.

34-та седница СИБ-а. Генерал армије Кадијевић и Адмирал Бревет

Има, наравно, још много докумената који у суштини показују како је Словенија упорно и доследно спроводила у дело добивени задатак од иностраних непријатеља СФРЈ. Зашто је словеначко руководство гурало Словенију да насилним путем иде из Југославије када јој то право нико није оспоравао, већ само тражио да то оствари мирним путем, утолико прије и лакше што Словенија није имала никаквих озбиљних граничних проблема са осталим делом СФРЈ, а и национално је компактна. Зар за будућност словеначког народа, за заиста слободан развој његовога националнога бића, за стварну независност будуће словеначке државе није било боље остати у нормалним односима са народима и републикама које желе да продуже живот у новој, трећој Југославији, и тако имати више опција у међународним односима, уместо што су Словенију довели у искључиву и потпуну аустро – немачку доминацију? У првој адекватној историјској прилици, која ће сигурно наићи, поставиће се питање граница са Италијом. Ту никаквих илузија не треба имати.

Ја нећу да оцењујем какав је утицај на развој словеначкога националнога бића и словеначке државности имао живот Словеније у СФРЈ и упоређујем то са осталим периодима у историји словеначкога народа, али хоћу да устврдим да је Република Словенија по много чему имала привилеговани положај у СФРЈ, да такав положај више никада и нигде неће имати – нити под аустро-немачким скутом, нити било каквој другој могућој констелацији међудржавних односа. Зашто је, упркос свему томе, Словенија одиграла улогу иницијалног пиона у разбијању СФРЈ по концепту „домино теорије“? Одговор може бити само један. Зато што главни непријатељ сваке Југославије, а не само СФРЈ – Немачка са својим империјалним и реваншистичким циљевима, по чијим захтевима и налозима је радило словеначко руководство, није се ни издалека задовољавала са мирним изласком Словеније из СФРЈ, већ је од Словеније тражила да послужи као фитиљ који ће упалити процес разбијања СФРЈ насилним путем, а то значи путем грађанског рата, управо онако како се то догодило. Је ли словеначко руководство знало последице таквога пута по остале југословенске народе? Јесте врло добро знало. И ја сам им, поред осталих, то више пута предочавао. Зашто су радили по захтеву и у интересу аустро-немаца, иако, нарочито дугорочније гледано, то није у интересу словеначког народа? Да ли се одговор на то питање исцрпљује само тиме што је мање-више познато да је део људи из словеначког руководства са краја 80-тих и почетка 90-тих година радио у одређеним временима за разне обавештајне службе, укључујући и контраобавештајну службу ЈНА, па су зато морали спроводити оно што им се нареди? Вероватно се одговор не исцрпљује само тиме. Ваљда ће једнога дана словеначки народ то ипак сазнати.

Оно што је највише угрожавало миран расплет југословенске кризе, укључујући и отцепљење република које то желе, јесте организовање паравојски и њихово наоружавање по Југославији. У тим активностима предњачила је Хрватска,

мада је било сличних појава и у Словенији али у друкчијем виду и обиму, на Косову, у Босни и Херцеговини. Што се тиче организације, Хрватска је ту војску стварала под маском милиције, а Словенија у оквиру територијалне одбране. Основне изворе набавке оружја у земљи ЈНА је ставила под своју контролу тако што је оружје територијалне одбране преузела, а набавку из домаће индустрије наоружања контролисала. Зато је снабдевање наоружањем паравојски ишло из иностранства. То ЈНА није могла ефикасно контролисати, јер су то задаци из надлежности Царине која је припадала СИБ-у и задаци из надлежности унутрашњих послова који су били у рукама република, делимично федерације.

ССНО је 11. 12. 1990. године доставио Председништву СФРЈ информацију о неовлашћеном формирању оружаних паравојних састава у СФРЈ. Председништво СФРЈ је на седници од 9. јануара 1991. године донело наредбу о расформирању тих оружаних састава који нису у саставу јединствених оружаних снага и органа унутрашњих послова и чија организација није у складу са савезним прописима. Председништво СФРЈ разматрало је 22. јануара 1991. године извештај ССНО-а о спровођењу наредбе и констатовало да је она само делимично извршена. Зато је закључило да су војни правосудни и други надлежни органи дужни да поступају у складу са својим законом утврђеним обавезама и овлашћењима. Штаб Врховне команде је 23. јануара обавестио јавност да ће ЈНА, ако се на подручју Хрватске одмах не распусте сви мобилисани састави, подићи борбену готовост јединица на ниво који ће гарантовати спровођења на закону заснованог кривичног поступка и извршења судских одлука. Део јединица ЈНА стављен је у повишен степен борбене готовости. Председништво СФРЈ је, оцењујући политичко-безбедоносну ситуацију веома критичном, 25. јануара 1991. године, позвало на разговор руководство Хрватске. На том састанку је договорено и закључено да се 26. јануара до 12 часова изврши демобилзација резервног састава милиције у Хрватској и

истовремено степен борбене готовости јединица ЈНА доведе у редовно стање, као и да војноправосудни органи наставе истажни и судски поступак без ометања. Састанак је трајао до касно у ноћ. Хрватска страна је била неуобичајено кооперативна у прихватању ставова Председништва СФРЈ и, рекло би се, спремна да жртвује неке извршиоце кривичних дела. Ускоро је, међутим, дошло до обрта у хрватском ставу. Кључну улогу у томе одиграо је господин Цимерман ставовима да ће Запад бранити младу хрватску демократију, истовремено је нама стављао до знања да Запад не би прихватио никакву интервенцију ЈНА против Хрватске, да проблеми паравојски наводно јесу тешки, али да се и они морају решавати преговорима баш као што Горбачов чини са Балтичким земљама. Хрватска влада је после тога и јавно се идентификовала са политиком наоружавања, ометала максимално колико је могла рад војно-правосудних органа, иако их није могла онемогућити. Даље су наставили јачање и наоружавање војске уз велику помоћ из иностранства. Заједно са тим повећавале су се провокације према српском народу у Хрватској употребом усташких метода из другог светског рата, још и „обогаћеним“ новим изумима, провокације према припадницима ЈНА и њиховим породицама. То је изазвало логичну реакцију целокупног српског народа, посебно у Хрватској, као и припадника ЈНА.

Слични процеси су се повећавали и у Словенији, нешто мање у Босни и Херцеговини и Македонији. Опозиција у Србији изгубивши убедљиво на вишестраначким изборима, покушавала је на различите начине да доведе у питање резултате избора. Укупно стање у земљи је било такво да га је Штаб Врховне команде оценио као почетак грађанског рата.

Пошто су се у овом времену од неколико дана одиграли изузетно важни догађаји који су довели до седнице Врховне команде оружаних снага Југославије, то ћу ту седницу, њене поводе и узроке, ток и резултате са далекосежним последицама, посебно обрадити.

IV ПОГЛАВЉЕ

МОЈА НЕСЛАГАЊА СА РУКОВОДСТВОМ СРБИЈЕ

Неспоразуми између Војног руководства ЈНА и руководства Србије свакако су битно утицали на развој догађаја у Југославији. О њима, у мојој књизи „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ РАСПАДА“ нисам ништа, или сам врло мало говорио зато што сам сматрао, да, иако сам се повукао са дужности Савезног секретара за народну одбрану управо због тих неспоразума, тачније речено суштинских разлика у проценама ситуације и мерама које је требало предузимати, док борба траје за нову државу не треба, ни из каквих личних мотива, давати непријатељу у руке било какав за њега користан материјал. Јавно се може говорити о томе данас јер опасност коју сам навео више не постоји. Сада постоји други фактор, рекао бих морално ограничавајући – то је што главни човек српског руководства Слободан Милошевић, нажалост, више није жив. Уз све уважавање те чињенице, ја сматрам да је моја лична и историјска одговорност да кажем истину, поготово што за то постоје и документи, као и најважнији докуменат – резултати праксе као врховног критеријума истине свих теорија, процена и одлука.

Пре конкретних догађаја где је дошло до размимоилажења, изнећу неке генералне, суштинске разлике између мене и Војног руководства ЈНА са једне стране и Слободана Милошевића и Српског руководства с друге стране.

Прва и свакако битна разлика је у томе што смо ми почетно чврсто бранили позицију Југославије у целини, а они

само Србије. Не може се рећи да су Слободан Милошевић и српско руководство од почетка настанка кризе у Југославији били против Југославије, али су, како се криза продубљавала и ширила све више напуштали Југославију и водили рачуна о српским интересима, не увиђајући у томе замку управо за српски народ посматран на целини југословенског простора. Навешћу неколико конкретних примера који то убедљиво потврђују.

1. Када су почели сукоби, најпре у Словенији, а потом у Хрватској, Милошевић је мене неколико пута упозоравао: „Да ЈНА треба повући са свих територија у Југославији где јој се пуца у леђа.“ Шта је то практично значило, није ваљда, потребно никоме објашњавати.

2. За време сукоба у Словенији када је ЈНА за 2 дана повратила контролу над државном границом, али и била брутално нападнута од Територијалне одбране Словеније и то како ЈНА, тако и породице војних лица, Штаб Врховне команде је предложило Председништву СФРЈ да се прво потпуно порази и разоружа словеначка војска, а потом ЈНА повуче из Словеније, како је то, иначе, било предвиђено. Да би тај задатак извршили, а да не употребљавамо по насељеним местима Словеније авијацију, оклопне и артиљеријске јединице, да би Словенију поштедели рушења (иако Словенија такав однос није заслужила) биле су нам потребне две пешадијске бригаде – једна из Србије и друга из Црне Горе. У Председништву СФРЈ Срби и Црногорци су се томе успротивили, наравно, по одлукама њихових републичких руководства.

3. На једном од састанака између Слободана Милошевића и Борисава Јовића самном и генералом Аџићем они су тражили чврст и прецизан одговор на питање да ли је ЈНА спремна да осигура границе будуће српске државе, која је, по карти коју су нам изнели, обухватала све југословенске територије са већинским српским становништвом.

4. За време рата у Хрватској због непостојања нормалне федералне државе, ЈНА је имала огромних тешкоћа – од

политичке, информативне и пропагандне подршке па до мобилизације – српско руководство је стално понављало како „Србија није у рату“. За кога је онда ратовала ЈНА? Такав став српског руководства више је онемогућавао ЈНА, особито у мобилизацији, него целокупна деловања спољних и унутрашњих непријатеља.

Београд, 1991. године - Са Борисавом Јовићем на Дан ЈНА

Друга фундаментална разлика је у односу према целини српског националног корпуса. Ја сам увек сматрао да се једнако морају третирати и бранити интереси целине српског народа, како Срба у Србији, тако исто и Срба у Босни и Херцеговини и Хрватској. Осим тога, сматрао сам, да када већ фактички више нема Југославије као целине да ће се српски народ успешније супроставити и одбранити свој национални интерес, ако се одмах брани уједињено, него ако буде тучен почесно. То је, ваљда, и војничком лаику јасно. Нажалост, догодило се обратно, тучен је и дефинитивно дотучен

управо део по део – прво Срби у Хрватској, потом Срби у Босни и Херцеговини, и коначно Срби у Србији.

Врло су карактеристичне изјаве Борисава Јовића, као на пример, како „Срби у Србији немају ништа заједничко са Србима преко Дрине и Уне, осим имена.“

Било је и неколико других значајних разлика генералне природе, пре свега, између Милошевића и мене, а које су утицале на различита гледања, и, наравно, практична деловања. Ја сам се увек залагао за тимски рад, а он је солирао. Ја сам се максимално залагао да мој Штаб ради добро и идентификовао се са њим било да су у питању успеси или неуспеси. Он је, насупрот, према својој екипи увек имао дистанцу, па ако успе ту је да тај успех користи, а ако не успе, жртвује екипу и људе. Наравно, да је то давало негативне резултате.

Ја сам се увек залагао за темељите стратешке процене изведене од почетка до краја сваке операције мање или веће, по целој дубини збивања, увек тражећи одговор за крајњи резултат. Таквој стратегији морао је бити подређен и сваки конкретни тактички потез. Такав мој прилаз у заједничким пословима које смо имали, Милошевић је називао „филозофијом“, концентришући се углавном на непосредне текуће проблеме, а одговор на стратешка питања је гласио „ја сам Срећко Срећковић“. Једна од врло битних разлика са несагледивим последицама јесте пракса Милошевића да и тамо где се на речима сложи за заједничко деловање, практично наставља да ради по своме. Има много примера који то потврђују, али је по негативним последицама најважнији онај који се односи на моје предлоге Председништву СФРЈ од 22. октобра и 7. новембра 1991. године који су садржали стварање нове државе – треће Југославије – концепцију, стратегију и тактику њене одбране. Због изузетног значаја овога питања и због прихватања на речима и саботирања на делу мога предлога што је довело и до моје неопозиве оставке, ово питање ћу посебно обрадити.

Почетком октобра 1991. године биле су потпуно јасне све основне стратешке компоненте о ситуацији у Југослави-

ји које су захтевале промену циља борбе, а тиме и промену стратегије и тактике остварења тог циља. Процену адекватну новонасталој ситуацији са предлогом одговарајућих одлука, ја сам 22. октобра 1991. године изложио на седници проширеног Председништва СФРЈ. Она је у оригиналу гласила:

„САВЕЗНИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ упознат је са документом Европске заједнице – „Елементи споразума за глобално решење југословенске кризе“ и са током и резултатима расправе на пленарној седници међународне конференције у Хагу од 18. октобра 1991. године. Иако не сумњамо у добронамерност већине чланица Европске заједнице, са жаљењем констатујемо да понуђена решења објективно воде у катастрофу. Њима се дефинитивно укида Југославија као заједничка држава, а са њом и све институције које имају југословенски карактер, укључујући и Југословенску народну армију. Санкционише се разбијање Југославије политиком свршеног чина и угрожавају витални интереси оних наших народа којима је стало до заједничког живота. Понајвише се угрожавају јединство и интереси српског народа, јер се његови знатни делови раздвајају, доводе у положај националне мањине и излажу опасности уништења. Резултат реализације таквог концепта не би био – савладавање југословенске кризе, већ наставак сукоба и страшно крвопролиће. (подвукао В. К.). Зато нико коме је стало до мирног решења не може да прихвати предложени модел.

Било би потпуно политичко слепило не видети, ко, поред познатих унутрашњих чинилаца, стоји иза разбијања Југославије. Врло отворено и са наглашеним нестрпљењем, Немачка по трећи пут у овом веку напада нашу земљу. Сада то чини методама примереним новом времену, мада су у употреби и методе којима је фашизам наступао у другом светском рату. Немачка се тада користила такозваном „петом колоном“, а сада стратегијом посредног наступања и читавом лезезом специјалног рата, припремајући економски, а затим

и војни наступ. Стратегијски циљеви тога су врло јасни и свима познати. У садашњем немачком наступу сви наши народи већ плаћају данак. Неки ће то пре, а неки касније осетити, али би српски и црногорски народ морали да плате и додатни рачун, који произилази и из реваншистичких намера немачке стране за поразе у претходна два светска рата. То би требало да виде сви југословенски народи. То би, најзад, морала да види и међународна заједница.

Сви би се већ једном морали упитати зашто ниједно примирје, укључујући и последње, Хрватска не поштује, већ, обратно, користи за припрему нових војних операција. Одговор је врло једноставан. Зато што главни протагонисти разбијања Југославије у војној опцији виде најлакши, па можда, за сада, и једини пут остварења својих стратешких циљева.

У документу Европске заједнице у основи се пренебрегава и један од кључних проблема југословенске кризе. Наиме, познато је да су се начелно сви сложили да сваки наш народ има право да изабере где ће, с ким ће и како живети – у Југославији, или изван ње. Упркос томе, то право се оспорава српском народу на простору Хрватске. Тамошња власт хоће и војнички да га порази и уништи, користећи се обновљеним, па и још стравичнијим геноцидним методама од оних из другог светског рата. Ради тога су извршили општу мобилизацију, а обилато су финансијски, оружјем, политички и пропагандно – подржани и од неколико страних земаља које имају територијалне и друге претензије према деловима Југославије. Тиме се угрожавају не само људска и национална права Срба у Хрватској, већ и права и опстанак целокупног српског народа. Јасно је, ваљда, да се у оваквим приликама сви страначки интереси морају ставити у службу заштите људских и националних права, слободе и правде.

Искуство говори да је војничка спремност за одбрану виталних интереса народа услов да се мирним путем дође до праведног исхода, поготово ако је супротна страна у први план већ истакла војну опцију.

Без обзира на то што је због познатих проблема у извршавању регрутне обавезе, а делом и услед осипања кадра до којег долази под теретом драматичних унутрашњих превирања, мирнодопски састав Армије знатно смањен, ЈНА располаже великом ватреном и борбеном моћи. Истовремено се целовито преображава из Армије Југославије која нестаје - у армију Југославије која настаје и која има разлога да опстане. При том у њој треба да буде увек места не само за припаднике народа који ће остати у Југославији, већ и за све оне југословенске грађане којима је до слободе и демократије и који из било ког разлога желе да се боре за будућу Југославију и допринесе расплету југословенске кризе без даљег распламсавања грађанског рата.

Подсећам да се 1941. године, распадом бивше Југославије, за свега неколико дана распала и њена армија. Историја се у том погледу сада не понавља, нити ће се поновити. Југославија у облику у коме је постојала нестаје, али се ЈНА у ходу организује у армију државе која може бити сачувана у складу са вољом народа који желе да у њој живе заједно у слози.

По оцени Штаба Врховне команде, наступио је час када се морају јасно, одлучно и координирано предузимати одговарајуће политичке и војне мере. Зато предлажем:

Прво, што прије јасно дефинисати и практичним мерама оживотворити опредељења свих који су за очување југословенске државе од народа који то желе и њихових легитимних представника. Упоредо с тим, извршити трансформацију ЈНА у оружану снагу Југославије која ће опстати.

Друго, у делу земље који је спреман да остане у Југославији, одмах извршити мобилизацију војних обвезника и јединица у складу са оперативним потребама ЈНА. То се мора учинити на максимално легитиман начин имајући у виду фактичко стање правног поретка у земљи. Извршењем мобилизације у неопходном обиму и применом политичких, правних и осталих мера које ситуација налаже, спречили би смо да се народима који су опредељени да наставе живот у

Југославији – унутрашњом или страном силом – наметну неприхватљива решења у преговорима који су у току или на бојном пољу ако преговори не дају резултате.

Треће, оружане снаге СФРЈ доследно ће спроводити комплетну Одлуку Председништва СФРЈ донету у Хагу 18. октобра 1991. године. Ако хрватска страна настави да изиграва Хашким договором преузете обавезе, прдузети одлучна дејства свим расположивим средствима и не заустављати их док се не обезбеди деблокада свих касарни и објеката ЈНА, као и ефикасна заштита српског народа у Хрватској до коначног политичког решења југословенске кризе.“

Остварењем ових мера земља и војска имали би јасан и реалан циљ борбе и, што је врло битно, преузели би иницијативу из руку спољних и унутрашњих непријатеља, тако што би ми диктирали будући развој догађаја, а не каскали за онима што непријатељ дрско, али и врло организовано покушава да наметне. Ми смо у октобру 1991. године имали снаге да то урадимо и да брзо поразимо унутрашње противнике који би покушали да нас спрече. За то је била потребна одлучност и брзина, јер смо знали да ће непријатељ, већ сутра, покушати, свим средствима, а пре свега, разбијањем нашег унутрашњег јединства, да ту замисао онемогући. И заиста, непријатељ је већ истога дана (22. октобра 1991. године) почео да ради широм земље на онемогућавању остварења предложене замисли и плана њене реализације.

На састанку на коме сам ја изнео ову процену и предлог мера били су присутни чланови Председништва СФРЈ из Србије са покрајинама и Црне Горе, затим председник Србије, члан Председништва из Црне Горе, сви политички лидери и лидери српског народа из Босне и Херцеговине и Хрватске. Предлози Савезног секретаријата за народну одбрану су од свих присутних прихваћени без и једног гласа против или уздржаног. Када смо се разишли и када је требало одмах почети са реализацијом – прецизно је утврђено шта, како, до када и ко треба да уради – дошло је до разних

натезања, практички до правог српског нејединства, што је непријатељ обилато искористио, главни удар усмеравајући управо на бреше које смо сами створили.

У томе натезању и развлачењу реализације предложених и на речима прихваћених одлука, између осталих мени је било предложено да преузем функцију председника Савезне владе будуће државе. Ја тај предлог нисам прихватио из два разлога – први, сматрао сам да ту функцију треба да преузме неко од истакнутих политичких личности српскога народа; и друго, није требало напустати Армију онда када је она битна за исход целе замисли.

Ипак врло брзо се показало да прави разлог за не реализацију предложених и на речима прихваћених мера, лежи у неслагању српског руководства на челу са Слободаном Милошевићем, здушно помогнутим од Борисава Јовића, са датим предлогом. Они су имали други концепт, али се нису усудили да га јавно изнесу и супроставе концепту ССНО-а. Ово због тога што су већ тада играли двојну игру према Србима из Босне и Херцеговине и Хрватске. Концепт Савезног секретаријата за народну одбрану заснивао се на једноставној и тачној претпоставци – да је право српског народа, као, у осталом и сваког другог народа у Југославији исто без обзира у кој се републици налазио, јер су републичке границе у СФРЈ административне, а не државне; и друго, да смо неупоредиво јачи и способнији за одбрану ако смо од почетка уједињени, него ако дозволимо непријатељу да нас туче и побеђује део по део. Ако смо знали циљ непријатеља, а знали смо га, онда није могло бити никакве сумње да ће он управо тако наступати – тући део по део. Пракса је брзо и сурово доказала тачност те претпоставке.

Насупрот концепту Савезног секретаријата за народну одбрану, концепт српског руководства је био – сачувати Србе у Србији, а са Србима у Босни и Херцеговини и Хрватској играти двојну игру. Пракса је и ту брзо доказала да је то био катастрофално погрешан концепт.

Ја сам одмах јасно видео, неколико дана након донетих одлука 22. октобра 1991. године, у чему лежи прави разлог познате политике Слободана Милошевића да се јавно или на речима сложи са нечијим предлозима, а у пракси онемогућава њихову реализацију и води политику коју само он креира, а која може бити потпуно супротна политици са којом се јавно сагласио. Зато сам ја, сада само у моје име, 7. новембра 1991. године упутио Председништву СФРЈ следеће писмо:

ПРЕДСЕДНИШТВУ СФРЈ

„На сједници Председништва СФРЈ одржаној 22. октобра 1991. године, упознао сам Председништво са оцјеном Савезног секретаријата за народну одбрану о стању у земљи и „Елементима споразума“ које је Европска заједница понудила за глобално рјешење југославенске кризе. Тада сам изнио и приједлог одговарајућих мјера које се, по оцјени ССНО, морају предузети одлучно, брзо и координирано.

Председништво СФРЈ у потпуности се сагласило са оцјенама и прихватило приједлоге које сам изнио. Иако сам посебно инсистирао на брзини реализације поднетих и прихваћених приједлога као битној претпоставци успјеха, већ је прошло петнаест драгоцјених дана, а практично није урађено ништа на њиховом спровођењу у живот. Истовремено, наши приједлози бјесомучно су нападнути од свих спољњих и унутрашњих разбијача Југославије. Оштрицу својих напада усмјерили су управо на разбијање јединства народа и руководства који су се одлучно изјашњавали за наставак заједничког живота.

Приједлоге сам заснивао на процјени и уверењу:

(1) Да већина чланица Европске заједнице, која за сада ради под доминантним утицајем Њемачке, чини све да онемогући опстанак било какве југославенске државе, јер би она била брана остварењу њемачког циља за апсолутну доминацију на Балкану. Досадашњи ток Мирвоне конференције о Југославији то недвосмислено потврђује.

(2) Да српском народу – чијим дјеловима је хрватска власт наметнула борбу за голу егзистенцију, а представници Европске заједнице понудли подјелу и живот у више самосталних државица – нико, ни у Југославији, ни изван ње, силом не може наметнути рјешења која су против његових права и интереса. То једнако важи и за остале народе који желе да живе у Југославији.

(3) Да ни једна војска, па ни ЈНА, не може опстати без државе на коју се ослања и за коју се бори, односно да ниједна војска, дугорочно гледано, не може водити ни добити рат, а да притом држава не извршава свој дио обавеза, а прије свега мобилизацију свих потенцијала земље – војних, економских, политичких и других.

Предложено рјешење, по мом дубоком увјерењу, једина је опција која може зауставити нову најезду фашизма, обезбједити побједу са најмање жртава и задовољавање виталних интереса народа којима је стало до продужења заједничког живота у југославенској држави. Свака друга опција води у војни и политички пораз или у много дужи, крвавији и неизвјесни рат.

Из образложења које сам дао, видљиво је да оцјењујем да је наступио последњи час за одлуку. Зато последњи пут предлажем да Предсједништво СФРЈ, као и одговарајућа легитимна тјела народа који су одређени да наставе заједнички живот у новој Југославији, одмах ставе у функцију све институције југославенске државе, прогласе ратно стање и општу мобилизацију.

Предсједништву је познато да сам изразио пуну спремност да се на функцији коју обављам максимално ангажујем како би ЈНА досљедно извршила свој део обавеза, које су огромне, па и судбоносне за остваривање постављених циљева. Међутим, ако се мој предлог не прихвати и не почне спроводити одмах, функцију савезног секретара за народну одбрану безусловно стављам на располагање Предсједништву СФРЈ.“

PRESEDNIŠTVU SFRJ

Na sjednici Predsjedništva SFRJ održanoj 22 oktobra 1991. godine, upoznao sam Predsjedništvo sa ocjenom Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu o stanju u zemlji i "Elementima sporazuma" koje je Evropska zajednica ponudila za globalno rješenje jugoslavenske krize. Tada sam iznio i prijedlog odgovarajućih mjera koje se, po ocjeni SSNO, moraju preduzeti odlučno, brzo i koordinirano.

Predsjedništvo SFRJ u potpunosti se saglasilo sa ocjenama i prihvatilo prijedloge koje sam iznio. Iako sam posebno insistirao na brzini realizacije podnetih i prihvaćenih prijedloga kao bitnoj pretpostavci uspjeha, već je prošlo petnaest dragocjenih dana, a praktično nije uradjeno ništa na njihovom sprovođenju u život. Istovremeno, naši prijedlozi bjesomučno su napadnuti od svih spoljnjih i unutrašnjih razbijača Jugoslavije. Oštricu svojih napada usmjerili su upravo na razbijanje jedinstva naroda i rukovodstava koji su se odlučno izjašnjavali za nastavak zajedničkog života.

Prijedloge sam zasnivao na procjeni i uvjerenju:

(1) Da većina članica Evropske zajednice, koja za sada radi pod dominantnim uticajem Njemačke, čini sve da onemoguću opstanak bilo kakve jugoslavenske države, jer bi ona bila brana ostvarenju njemačkog cilja za apsolutnu dominaciju na Balkanu. Dosadašnji tok Mirovne konferencije o Jugoslaviji to nedvosmisleno potvrđuje.

(2) Da srpskom narodu - čijim djelovima je hrvatska vlast nametnula borbu za голу egzistenciju, a predstavnici Evropske zajednice ponudili podjelu i život u više samostalnih državnica - niko, ni u Jugoslaviji ni izvan nje, silom ne može nametnuti rješenja koja su protiv njegovih prava i interesa. To jednako važi i za ostale narode koji žele da žive u Jugoslaviji.

(3) Da ni jedna vojska, pa ni JNA, ne može opstati bez države na koju se oslanja i za koju se bori, odnosno da ni jedna vojska, dugoročno gledano, ne može voditi ni dobiti rat, a da pritom država ne izvršava svoj dio obaveza, a prije svega mobilizaciju svih potencijala zemlje - vojnih, ekonomskih, političkih i drugih.

Predloženo rješenje, po mom dubokom uvjerenju, jedina je opcija koja može zaustaviti novu najezdu fašizma, obezbjediti pobjedu sa najmanje žrtava i zadovoljavanje vitalnih interesa naroda kojima je stalo do produženja zajedničkog života u jugoslavenskoj državi. Svaka druga opcija vodi u vojni i politički poraz ili u mnogo duži, krvaviji i neizvjesniji rat.

Iz obrazloženja koje sam dao, vidljivo je da ocjenjujem da je nastupio poslednji čas za odluku. Zato poslednji put predlažem da Predsjedništvo SFRJ, kao i odgovarajuća legitimna tjela naroda koji su opredjeljeni da nastave zajednički život u novoj Jugoslaviji, odmah stave u funkciju sve institucije jugoslavenske države, proglase ratno stanje i opštu mobilizaciju.

Predsjedništvu je poznato da sam izrazio punu spremnost da se na funkciji koju obavljam maksimalno angažujem kako bi JNA dosljedno izvršila svoj dio obaveza, koje su ogromne, pa i sudbonosne za ostvarivanje postavljenih ciljeva. Medjutim, ako se moj predlog ne prihvati i ne počne sprovoditi odmah, funkciju saveznog sekretara za narodnu odbranu bezuslovno stavljam na raspolaganje Predsjedništvu SFRJ.

SAVRZENI SEKRETAR
ZA NARODNU ODBRANU
general armije
Veljko Kadijević

Veljko Kadijević

У мојој књизи „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ РАСПАДА – ВОЈСКА БЕЗ ДРЖАВЕ“ из овога писма Председништву СФРЈ изоста-вио сам последњи пасус. Сматрао сам, наиме, да јавним изно-шењем правога разлога подношења моје оставке, откривам непријатељима наш унутрашњи сукоб и без обзира колико би то користило мени лично, одустао сам да то тада саопш-тим. Поводом овога писма било је неколико састанака. Било је покушаја да ме убеди како би требао да повучем захтев за оставком. Особито је на томе инсистирао Штаб Врховне ко-манде. Милошевић и Јовић нису се трудили да ме заусте. Рекао бих да су једва чекали да одем, како би они преузели команду над ЈНА, коју апсолутно нису имали док сам ја био Савезни секретар за народну одбрану. Ја сам, због оних који су тражили да останем још неко време остао, а пошто је срп-ско руководство наставило по староме, ја сам 6. јануара 1992. године дефинитивно напустио дужност Савезног секретара за народну одбрану.

Српско – црногорском руководству предложио сам на-следника. Они мој предлог нису прихватили. Генерала Аџића су одредили да врши дужност Савезног секретара за народну одбрану. Први наступ Милошевића, тада већ фактички иако не и формално, у функцији врховног команданта, био је сази-вање састанка генерала у ССНО-у без знања и консултације са генералом Аџићем о циљу, времену и саставу скупа. То је први корак који је практички рушилачки деловао на саме темеље војне организације. Затим су убрзо следиле одлуке којима су у три наврата – таласа – пензионисани најспособ-нији генерали ЈНА. За разлику од Туђмана и Изетбеговића који су под америчким утицајем и по њиховим плановима изграђивали своје војске, позивали појединачно све активне генерале ЈНА хрватске и муслиманске националности у своје војске и чак реактивирали пензионисане. Томе су следиле и сличне друге мере укључујући и изразито фаворизовање полиције на рачун војске, затим потпуно негативна кадров-ска селекција итд. , што је убрзо довело до битног слабљења

српско – црногорске војске и истовремено јачања хрватске и муслиманске уз свестрану подршку Запада.

На моме последњем званичном, опроштајном састанку са Штабом Врховне команде посебно сам подвукао да не дозволе непријатељу да успе разбити јединство руководећег састава ЈНА, што је и до сада упорно настојао, вешто инсценирајући мотиве сукоба, користећи у ту сврху, пре свега, каријеристе и све врсте незадовољника у нашим редовима. Брзо се то упозорење показало оправданим, јер су Западне обавештајне службе пре свега, ЦИА, просто преплавиле Армију разним аферама сазданим или на потпуним лажима, или на полуистинама, што је исто. Заједно са тим аферама испливали су на површину и адекватни људи са којима се дало манипулисати по жељи. То су људи са незајажљивим амбицијама, обично никаквим стручним знањима, а понајвише са помањкањем и мале дозе људскога поштења. За њих појам патриотизам није постојао. Један од најистакнутијих из те гарнитуре који је нанео огромну штету ЈНА и њеном угледу јесте Недељко Бошковић, кога је руководство СРЈ повратило из пензије и поставило за Начелника управе безбедности ЈНА. Просто је жалосно деловало хвалисање тадашњег армијског руководства како оно има свога агента у Пентагону, што никада до тада ни једном руководству ЈНА није успело. Нису тада, нажалост, видели у какву су замку врло лако упали и ко је заправо чији агент и ко заправо за кога ради. Требало је само мало отворити очи па видети шта се практично ради у ЈНА (разне чак и невешто исконструисане афере које су рушиле, пре свега, морални лик официра ЈНА, брзо и у таласима изведено пензионисање најспособнијих генерала и официра), дакле, потпуно супротно од онога што у исто време Запад ради стварајући хрватску и муслиманску војску. Армију, у то време, није имао ко да узме у заштиу. Деловала је као окужена. При, још у то време, мојим ретким сусретима са Милошевићем, упозоравао сам га и на Недељка Бошковића и његову улогу носиоца борбе за разноврсно

блаћење угледа официра и генерала ЈНА, као и на укупан погрешан Милошевићев однос према војсци, те да ће то скупо платити, баш како се догодило и Чаушеску. Познато је, зато ћу овде само споменути, да је кључну улогу у завршном чину свргавања Чаушеску са власти одиграла румунска армија. Сличну улогу одиграла је и војска Југославије у завршном чину свргавања Милошевића са власти, само у другом виду (код Чаушескоа румунска армија својом активношћу, а код Милошевића војска Југославије својом пасивношћу, али са потпуно истим резултатом и потпуно истим мотивима).

Таква политика према војсци (прво, према ЈНА, а потом у нешто блажој форми и према Војсци Југославије) довешће до ужасних пораза на ратиштима и битно допринети укупном негативном развоју догађаја до коначне војне окупације СРЈ.

У том светлу смешно, да не употребим адекватнији израз, делује изјава Слободана Милошевића дата на такозваном суђењу у Хагу „да он није командовао са ЈНА јер да је он командовао са ЈНА Југославија би била сачувана“. Милошевић заиста није командовао са ЈНА док сам ја био Савезни секретар за народну одбрану (до 6. јануара 1992. године), а од тога момента је преузео апсолутну команду над Армијом. А како би сачувао Југославију, уместо речи нека говоре чињенице. Навешћу само неколико најбитних.

До мога повлачења са дужности Секретара за народну одбрану, ЈНА је остварила следеће битне резултате:

1) Потпуно је онемогућила албанске сепаратисте да овладају Косовом;

2) Разбила је демонстрације српске прозападне опозиције 9. марта 1991. године и онемогућила је да насилним, нелегалним путем узме власт у Србији након што је на изборима у децембру 1990. године уверљиво поражена.

Први покушај модела са којим је Запад успео доцније да узме власт у Србији (употребом багера што је права срамота, пре свега за војску и њеног Врховног команданта Ми-

лошевића), Грузији и Украјини, изведен је у Србији 9. марта 1991. године. ЈНА га је онемогућила и потпуно поразила и то након што су српска полиција и њени специјалци били сасвим разбијени од демонстраната. Наређење за употребу ЈНА ја сам издао када су демонстранти провалили кордон српске полиције код „Лондона“ и напали зграду ССНО-а где сам се ја налазио са мојим Штабом. Одлука Председништва СФРЈ за употребу ЈНА је стигла доцније. Борисав Јовић као председник Председништва прикупљао је сагласност чланова Председништва телефоном. Није био у Београду иако је био добро обавештен шта се спрема, него је побегао у неко своје село у Србији. Да смо чекали док он прикупи сагласност чланова Председништва све би било доцкан и, у најмању руку, са много више тешкоћа био би извршен задатак. ЈНА је деловала по Уставу и у самоодбрани. Брзо је растерала демонстранте без икаквих жртава. Сви непријатељи Југославије – спољни и унутрашњи – су из свих пропагандних оружја напали ЈНА, њену улогу и моју личну улогу. Међу најгласнијим нападачима био је, поред вођа српске опозиције и неких њихових по лајању познатих жена које су на јавним местима својим мужевима облачили сукње, био је Анте Марковић.

3) У оружаним сукобима у Словенији ЈНА, је за два дана извршила постављени задатак везан за повратак контроле државне границе, а није прихватила наметнути рат са Словенијом, већ се по одлуци Председништва СФРЈ повукла. Политика је оценила да се ЈНА у Словенији није имала за што борити за разлику од Хрватске и Босне и Херцеговине где се борила за свој интегритет који је био безочно нападнут као и за право српског народа да сам одлучује о својој будућности, дакле, за исто оно право које су имали и сви народи Југославије.

4) У Хрватској саботажа мобилизације и организована дезертерства захтевали су модификацију радикалног плана операције. Ипак, главни задаци модификованог плана операције су извршени, и то:

– сви српски крајеви у Хрватској осим једног дела у Западној Славонији су ослобођени. То је чинило једну трећину територије Републике Хрватске;

– кроз борбу је изграђена будућа војска српске Крајине коју је ЈНА опремила наоружањем и ратном опремом;

– ЈНА је повукла све своје борбене ефективе из Хрватске и тако их дислоцирала да одговарају будућим задацима. Највећи број гарнизона у Хрватској је борбом деблокиран, а само мањи део по основи „Венсовог плана“. Само је мањи број гарнизона и складишта заузео непријатељ. Највећи, заправо, и једини гарнизони копнене војске који су пали у руке непријатељу, јесу гарнизони Вараждинског корпуса, које је, на жалост, командант Вараждинског корпуса генерал Трифуновић предао усташама без борбе и против изричитих наређења претпостављених команди да се упорно брани и реално одбрани као што су се одбранили и други гарнизони од којих су неки били у знатно неповољнијој борбеној ситуацији него гарнизони Вараждинског корпуса. Највећи део изгубљене ратне технике претходно је онеспособљен или накнадно уништен дејством авијације и на друге начине;

– нанети су велики губици хрватској војсци, тако да више није била способна за било каква озбиљнија дејства. Уосталом, то је и био једини разлог због чега је Хрватска прихватила „Венсов план“. Резултатима рата у Хрватској ЈНА је у целини, под условима незабележеним у историји извршила први део своје новоутврђене задаће – да војнички одбрани право српског и црногорског народа на заједничку државу. Други део задаће – да обезбеди миран разлаз са осталим народима који нису желели да остану у Југославији – није могла извршити зато што то није зависило од ње. Као што се зна, рат су наметнули најприје Словенци, потом Хрвати и муслимани по диктату Немачке и уз максималну подршку Америке и Ватикана, па је мир или рат зависио од њих;

– војно руководство ЈНА обезбедило је око 90% борбених ефектива ЈНА из којих су потом формиране три војске –

војска СРЈ, војска републике српске и војска републике Српске Крајине. „Венсовим планом „ обезбеђен је међународни статус Српске Крајине до коначног политичког решења;

– Дислокацијом својих снага повученим из Словеније и Хрватске у Босну и Херцеговину, ЈНА је обезбедила брзо формирање војске Републике Српске и била спремна за брзу интервенцију са својим јаким снагама ка Српској Крајини ако би Хрвати покушали војнички да изиграју „Венсов план“.

– Резултатима борбе у Словенији и Хрватској, иако вођеним под изузетно неповољним унутрашњим и особито међународним околностима, ЈНА је демонстрирала спремност и способност да се и војнички, ако затреба, одбрани право српског и црногорског народа да наставе заједнички живот у новој држави.

Погледајмо сада резултате које је војска СРЈ постигла од 6. јануара 1992. године када је Слободан Милошевић преузео апсолутно командовање.

За почетак треба истаћи неколико фундаменталних разлика. Територија коју је требало бранити је за половину мања од територије СФРЈ коју је бранила ЈНА, док су снаге војске СРЈ по борбеним ефективима биле за свега око 10% мање од снага ЈНА. Територија СРЈ је са много мање националних проблема од територије СФРЈ. Коначно врховно командовање је било ослобођено целог оног разноврсног баласта који је Председништво СФРЈ имало и који га је практички чинио неспособним за ефикасно командовање оружаним снагама. Довољно је само рећи да су поједини чланови Председништва СФРЈ били и класични агенти страних обавештајних служби и који су још за време трајања седница Председништва обавештавали „своје газде“ и добивали директиве шта и како да раде. И поред тих знатно повољнијих услова (иако не оптималних које је имала војска СРЈ у односу на ЈНА и којом је командовао Слободан Милошевић (са врло малим временским изузецима када је Милан Панић као председник владе СРЈ и министар одбране, кога је, опет, на

ту функцију довео Слободан Милишевић), војска СРЈ ништа није успела да одбрани. Са часним изузетком херојске борбе за одбрану Косова пред Шиптарима и дивљачким НАТО бомбардовањима, војска СРЈ је све изгубила до закључно са потпуним разбијањем СРЈ и њеном војном окупацијом, са предајом без борбе територије Српске Крајине, са ужасним војничким поразима војске Републике Српске. . Свакоме војнички иоле писменом човеку је јасно да губитак државе СРЈ и њена војна окупација, као и порази обе српске војске преко Дрине које је практички формирала и ставила на ноге ЈНА, није дело неспособности тих војски, већ искључиво дело погрешне политике и стратегије српског руководства на чело са Слободаном Милошевићем. Борба за Косово и посебно херојски отпор НАТО бомбардовању и изванредна војничка вештина, јасно говоре о обучености и способности за борбу под најтежим борбеним условима војске СРЈ коју је обучила, опремила и увежбала ЈНА и њени кадрови. Али тактика никада и нигде није нити изгубила нити добила рат већ, стратегија. Тотални пораз који су доживеле све три српске војске и све три српске државе догодио се управо онако како сам ја 22. октобра 1991. године и 7. новембра 1991. године предочио српско – црногорском руководству. Тучени су почесно, мислећи да ће сачувати Србе у Србији за рачун трговине са Србима преко Дрине и Уне. Добро знајући циљ и планове непријатеља, а знали су их, само је политички слепац могао рачунати на успех такве политике, као што је и војнички потпуно неписмени човек могао рачунати да ћемо на војном пољу кога је непријатељ наметнуо бити успешнији ако му дозволимо да нас туче део по део као што се догодило, него ако се уједињени од почетка борбе супротставимо непријатељу. Да смо се од 7. новембра 1991. године када сам послао последње писмено упозорење српско – црногорском руководству и ујединили и мобилисали све снаге српског и црногорског народа, били би јачи од свих непријатеља у Југославији и у то време борбено спремни да их војнички потпуно и брзо поразимо.

У том случају ми би даље диктирали ситуацију у Југославији. Ни спољни непријатељ који је наметнуо рат као средство за остварење свог политичког циља, ако би унутар Југославије имао војнички поражене снаге преко којих треба да оствари своје циљеве морао би битно мењати не само тактику већ и циљеве рата. Познато је, наиме, да спољни непријатељ све своје циљеве које са успехом оствари, остварује војничким путем, постиже ослонцем на унутрашње снаге.

Из ове ситуације две су поуке нарочито битне. Прва, општа коју је историја потврдила на више примера гласи да се рат само бомбама не може добити ако је противник спреман да се брани; и друго, да српско руководство колико год трговало са територијама ван републике Србије да би Србију сачувало од бомбардовања и разарања то ипак на крају није успело. Непријатељ је узимао комад по комад српске земље и српског народа да би коначно узео и покорио све и цео српски народ претворио у слуге и робове.

У светлу тих непобитних историјских чињеница треба оценити изјаву Слободана Милошевића дату на „суду у Хагу“ (за кога је он говорио да га не признаје) „да сам ја командовао војском; Југославија би била сачувана“. Пракса је дала непобитан одговор на ту тврдњу.

Разлике између војног руководства ЈНА и српског руководства јављале су се и раније, али су свакако пре одлучујућих догађаја где смо се дефинитивно разишли и због чега сам ја поднео неопозиву оставку, најзначајније разлике испољиле су се почетком марта 1991. године.

Мислим да је баш сада прилика да кажем да је Штаб Врховне команде био потпуно јединствен у оценама свих кључних догађаја са којима смо се суочавали. То се посебно односи на водећу тројку Штаба – генерала Аџића у функцији начелника Генералштаба оружаних снага, адмирала Бровета у функцији заменика савезног секретара за народну одбрану и мене у функцији начелника Штаба Врховне команде. Било је много покушаја да се унесе раздор међу нас. Ти покушаји

су долазили и од директних спољних и унутрашњих непријатеља, али и од „пријатеља“. Неки од тих покушаја били су директна последица наших неслагања са српским руководством .

Почетак демонстрација 9. марта 1991. године делимично сам пратио из кабинета Бориса Јовића – тада председника Председништва СФРЈ. Српско руководство је организовало митинг подршке својој политици на Ушћу, док је опозиција скупове својих присталица организовала у центру Београда, иако је центар Београда био забрањен за скупове. Опозиција ту забрану није поштовала из више разлога, а пре свега због главног циља демонстрација – да брзо заузме институције власти и медија. Ја сам предложио Јовићу који је то одмах пренео Милошевићу да њихове присталице окупљене на Ушћу којих је било знатно више него демонстраната опозиције окупљених у центру града, поведу у центар, позову још и раднике из Раковице и да они без полиције и војске растерају демонстранте. Они тај предлог нису прихватили. Резултат је познат. О њему сам претходно говорио. Ту је, српско руководство први пут на тако очигледан начин показало ко и како за њихов рачун треба да обавља тешке, сложене или чак „прљаве“ послове, тако да они увек буду „чистих руку“ , па ако подухвати донесу победе они су ту да те победе припишу себи и искористе их, а ако изгубе, онда је одговоран онај ко је акције, операције, подухвате и слично изводио, а не они. Исту такву политику ће Слободан Милошевић спроводити даље све до коначног пораза државе, војске, себе лично, укључујући предају и одлазак у Хаг да му већ осведочени непријатељи српскога народа суде.

Два дана након што је ЈНА ефектно и врло лако растурила демонстрације у Београду и тако јасно свима у земљи и иностранству показала да неће дозволити никакве нелегалне моделе заузимања власти, ја сам по позиву Јовића председника Председништва СФРЈ дошао у његов кабинет где се већ налазио Слободан Милошевић. Након поздрава Милошевић

је одмах без неког посебног објашњења рекао да је ситуација у земљи таква да ЈНА треба да преузме власт, похапси све кога треба (наравно, он тада није видео да би морали похапсити преко 90% хрватског, словеначког и муслиманског народа, велики део македноског па и српског народа) и уведе ред у земљи. Ја сам одмах одговорио, не улазећи у расправу са њим следеће: да ја сам никада тако судбоносну одлуку нећу донети, јер ја имам Штаб Врховне команде који пре одлуке и много мањег значаја пажљиво цени ситуацију, да мој Штаб по својој функцији континуирано прати и процењује садашњу ситуацију у земљи, истовремено процењује све могуће реалне варијанте решења и да ћу ја одмах чим стигнем у Штаб упознати га са предлогом Милошевића. Када Штаб заврши рад, што ће бити врло брзо, ја ћу о нашем предлогу одмах обавестити председника Јовића, који је цело време ту седео и скоро ништа није говорио. Одмах после тога ја сам устао, поздравио се са Милошевићем и Јовићем и пошао у Секретаријат за народну одбрану где је био Штаб Врховне команде на окупу. При изласку из Јовићевог кабинета на вратима сам срео Момира Булатовића који је управо улазио у кабинет. Само смо се поздравили, ја сам изишао, а он је остао са Милошевићем и Јовићем.

Штаб Врховне команде је исти дан заузео став о предлогу Милошевића и ја сам тај став саопштио Јовићу. Наш предлог се састојао из две тачке:

(1) ЈНА неће преузимати власт у земљи путем такозваног „војног пуча“ како је тражио Милошевић, зато што је Штаб Врховне команде оценио знатно пре овог захтева Милошевића, да би тај покушај доживео трагичан пораз особито, дугорочније посматрано. („Све о војном пучу методом процене“ за“ и „против“ и методом који од почетног корака води до крајњег циља изнећу доцније и целовито. Целовито зато што је то једно од питања које је најчешће у употреби са разних аспеката, а доцније зато што ће догађаји који ће брзо уследити такође имати битног утицаја на одлуку о „војном

пучу“ као могућем решењу спашавања Југославије. У овом моменту став Штаба Врховне команде према „војном пучу“ био је апсолутно негативан и зато сам ја такав став изнео Јовићу под тачком 1. нашега предлога).

(2) Да, уместо тога, председник Председништва сазове седницу Врховне команде на којој ће Штаб Врховне команде предложити увођење ванредног стања у земљи са адекватним мерама које би на легалан начин обезбедиле све оно што би „војни пуч“ нелегално покушао да уради.

Претпостављам да је Јовић обавестио Милошевића. Наш предлог је прихваћен и Јовић је као председник Председништва које је имало и функцију колективног Врховног команданта оружаних снага СФРЈ сазвао седницу Врховне команде за 12. март 1991. године. Седница је одржана 12, 14 и 15. марта. На основу кратко изложене процене ситуације, ја сам у име Штаба Врховне команде изнео предлоге чија се суштина састојала у следећем:

1. Увести ванредно стање у земљи.

2. Подићи борбену готовост ЈНА до нивоа који ће гарантовати поштовање мера ванредног стања, посебно спречити и међунационалне оружане сукобе и грађански рат, осигурати услове за миран, демократски расплет југословенске кризе.

3. Предузети хитне и одлучне мере да се нарушени систем одбране земље доведе у законске оквире, а то значи – распустити и разоружати све паравојне формације; вратити командовање територијалном одбраном у законом утврђене оквире тамо где је то нарушено; довести у ред мере војне обавезе тамо где су нарушене.

4. Интензивирати рад и постићи договор о будућем уређењу Југославије и утврдити начин и време реализације тих договора.

Као што је познато, после дугих и тешких расправа са прекидима, Председништво СФРЈ није прихватило понуђене предлоге.

Седница је одржана на ратном командном месту Врховне команде у Београду, које је, иначе, изграђено са веома јаком против – нуклеарном, против – биолошко – хемијском заштитом. Већина чланова Председништва су први пут били на том командном месту. Ваљда због ратне атмосфере и режима који је владао на командном месту, али и због страха, Месић је мене питао: „ Да ли смо ми ухапшени?“ Ја сам му одговорио да ако би било хапшења, сигурно не би почели са њим, нити са било којим чланом Председништва СФРЈ јер они немају, баш никакву власт, нити се за било шта озбиљно питају у својим републикама, односно покрајинама. Када су се сви чланови Председништва упознали са својим кабинетима и везама које су им стајале на располагању – унутрашњим и спољним – и када су почели врло много да користе углавном само спољне везе, онда је ваљда и Месић видео бесмисленост свога питања. Месић, Турпуковски и Дрновшек су највише користили спољне везе. Месић је стално обавештавао Туђмана, Дрновшек Кучана, а Турпуковски америчку амбасаду у Београду. Тим путем су добивали и накнадна упутства шта и како да раде још за време трајања седнице. Поред тога свако вече су сви чланови Председништва одлазили у град где су и становали, тако да су имали могућности за неограничене консултације са киме су желели.

Интересантна је била и епизода са Дрновшеком. По одлуци словеначког руководства он је већ пар месеци престао долазити на седнице Председништва, а Словенци су потпуно прекинули слање својих регрута у ЈНА на служење војног рока. На ову седницу су га послали јер су унапред знали да ће им глас Дрновшека требати да Председништво не прихвати предлог Штаба Врховне команде. У току седнице када је Дрновшек говорио, ја сам га упитао: „Да ли си ти као члан колективног Врховног команданта против постојања ЈНА?“ Ово питање га је веома збунило, па је најприје почео да нешто муца, а потом је рекао „Да не зна зашто га то питам.“ Ја сам му рекао најприје одговори на ово врло битно питање с

обзиром на војну функцију коју ти обављаш, а потом ћу ти ја рећи зашто те питам. Пошто је он и даље био без одговора, онда сам му ја рекао: „Ти си против постојања ЈНА и то си у пракси доказао тиме што је Словенија престала да шаље регруте у ЈНА, а као што знаш ЈНА нема професионалне војнике, па том одлуком си се практично определио за укидање ЈНА. Не постоји ни једна Армија на свету, нити може постојати без војника. Ти си данас дошао на ову седницу по налогу својих господара само да би гласао против предлога Штаба Врховне команде.“ Све је ово као и цео ток седнице снимила и ТВ камера. Када је већ о ТВ снимку ове седнице

Крим, 1990. године.

Маршал СССР-а Јазов и Генерал армије СФРЈ Кадијевић

реч желим истаћи да је негде знатно доцније, када сам ја већ био у пензији, Телевизија Србије почела приказивати цео ток седнице, подељен у неколико наставака. Међутим, после приказаних неколико наставака, наређено је да се то скине са ТВ програма. Ја никада нисам испитивао ко је и зашто наредио да се престане са приказивањем снимка те седнице, оно што сигурно знам јесте да је једну такву одлуку могло донети само српско државно руководство које је имало пуну контролу над РТС.

Пошто предлог Штаба Врховне команде није прихваћен, ја сам сматрао да би пре дефинитивне одлуке у ново-насталој ситуацији, требало преко совјетског руководства, проверити да ли би нас НАТО војнички напао ако би ЈНА пошла у реализацију предлога Штаба Врховне команде и каква би у том случају била реакција Совјетског Савеза, односно Варшавског уговора који је још увек имао своје дивизије у Мађарској. Зато сам у договору са председником Јовићем одлучио да ја са тим питањем инкогнито пођем у Москву на један дан. Састанак са маршалом Јазовим, тадашњим министром одбране СССР је одмах и лако уговорен. Члановима Председништва је Јовић саопштио да ће се седница наставити кроз један дан, како би сви чланови Председништва могли извршити додатне консултације, а и сами размислити о својим досадашњим ставовима.

Мој тадашњи начелник кабинета Вук Обрадовић добио је задатак да технички обезбеди пут у Москву авионом ЈНА, тако да се то обави у потпуној тајности. То је било врло просто урадити. Он је то, међутим, врло лоше урадио, тако да је мој пут проваљен прије него сам ја полетео за Москву. Када сам слетео на аеродром у Москви, након поздрава са маршалом Јазовим, он ми је рекао да га је то јутро позвао телефоном југословенски амбасадор у Москви Руњић и питао да ли и он треба да буде на аеродрому на дочеку југословенског министра одбране. Маршал Јазов му је одговорио да ћу ја у Москви боравити само неколико часова, да неће бити времена за никакве протоколарне активности, те да амбасадор Руњић није потребан, утолико пре што у програм неће бити укључен нико ни из Министарства иностраних послова СССР-а.

Колима смо пошли са аеродрома у кабинет Маршала Јазова. Ја сам већ у колима упознао Маршала Јазова са ситуацијом у Југославији и са циљем моје посете. Маршал Јазов је брзо схватио ситуацију, а његов коментар је био да се догађаји у Југославији развијају управо оним правцем кога сам ја прије пола године за време моје званичне посете СССР-у,

предвидео и њему изложио. Додао је, да се на жалост, и у СС-Ср-у ситуација развија на начин како смо том истом приликом ми предвиђали. Тај разговор на који се позвао Маршал Јазов водили смо пред почетак вечере коју је наш амбаса-

Крим, 1990. године.

Смотра почасне гарде на крстарици “Слава”

дор у Москви приредио за совјетске госте и моју делегацију. Трајао је преко један час. У разговору смо учествовали само Маршал Јазов и ја, а преводилац је био наш Стефановић. Преводилац Стефановић је неколико пута застајао, питајући мене, да ли да тачно преведе оно што сам рекао, јер у то време, није веровао да ћу ја без икакве обланде рећи Јазову како ја видим ситуацију, а и непосредну будућност збивања не само у Југославији већ и у СССР-у. Ја сам у неколико наврата упозоравао преводиоца Стефановића, да преведе тачно оно што ја кажем. На то сам био принуђен неверицом са којом је преводилац често гледао у мене. Та вечера и разговор који је њој претходио били су на крају моје вишедневне посете оружаним снагама СССР-а, тако да сам имао прилике да се

узнам са свим оним што се догађало у оружаним снагама СССР-а под директним захтевима и утицају Запада, почевши од промене доктрине употребе оружаних снага која је тада претворена у такозвану „доктрину самодовољности“ па до претварања формације оклопне дивизије из офанзивне у дефанзивну јединицу, што је сваком војнички писменом официру и генералу совјетске армије изгледало, у најмању руку, смешно. За време те посете ја сам са делегацијом обишао Академију „Ворошилова“ (то је била највиша војна школа СССР-а) где су се налазила и наша два слушаоца официра. Са мном је био и Маршал Јазов. Начелник Академије био је генерал Родионов. Посетили смо један наставни час на коме је по програму изучавана „фронтоска операција“. Мени је основна замисао операције изгледала чудно, да не кажем смешно, јер је рађена нападна операција, а требало ју је маскирати као одбрамбену. Ја сам генералу Родионову поставио питање да ми ту противуречност објасни. Он се насмејао и рекао да то објашњење не би требало тражити од њега, чак не ни од његовог Министра одбране Маршала Јазова који је, иначе, ту присутан и све слуша, већ од Министарства иностраних послова СССР-а и Шевернадзеа лично који је у то време био Министар иностраних послова СССР-а. Тада, генерал Родионов није спомену Горбачова.⁶

Желим подвући да на све моје реске оцене о ситуацији у оружаним снагама СССР-а под утицајем Запада, Маршал Јазов ни један пут није негативно реаговао. Напротив. Зато он није био ни најмање изненађен мојом садашњом посетом и њеним циљем.

6. У“The Moscow Times” од 14. јуна 2006. године прочитао сам једну notiцу да је Шевернадзе недавно објавио своје мемоаре и као посебан куриозитет истиче како су он и Раиса, жена Горбачова извршили одлучујући утицај на Горбачова да настави преговоре са Реганом, јер је Горбачов преговоре прекинуо и наредио да његов авион буде спреман за полетање за Москву за један сат. Шевернадзе тврди, према писању“The Moscow Times”, да су он и Раиса успели да убеди Горбачова да настави преговоре, који су као што се већ зна даље резултирала, између осталог распадом СССР-а на најгори могући начин, пре свега, по интересе великог руског народа.

Крим, 1990. године.

Са командантом Црноморске флоте и Маршалом Јазовим

Када смо дошли у кабинет Маршала Јазова, кратко смо још разјаснили нека питања о ситуацији у Југославији и о циљу моје посете. У моме присуству, Маршал Јазов се телефоном обратио Горбачову. Рекао је да се код њега налази генерал Кадијевић, Министар одбране СФРЈ, и врло прецизно и врло коректно пренео моју оцену о ситуацији у Југославији, додајући, да као што се види, Запад у Југославији ради исто оно што покушава да уради и код нас. Питао је Горбачова да ли он жели да ме прими и да разговара са мном. Дакле, све што је Маршал Јазов рекао Горбачову, то сам чуо, али нисам чуо ништа од онога што је Горбачов одговорио Маршалу Јазову. Када је Маршал Јазов мени преносио став Горбачова, никада више није споменуо његово име, него је главом упирао у правцу велике фотографије Горбачова која је била у кабинету Маршала Јазова. Дакле, Горбачов ни овом приликом није желео да разговара са мном, као што ме није хтео примити ни на протоколарни разговор шест месеци раније када сам био са делегацијом оружаних снага СФРЈ у званичној узвратној посети оружаним снагама СССР-а. Тада је

одредио Јаковљева да ме прими у његово име. Наводно је био заузет припремањем Пленума ЦК о националном питању. Ја сам искористио прилику што је Јаковљев заказао термин пријема, па га накнадно променио, да одбијем тај други термин, јер се поклопио са већ утврђеним термином вечере коју је наш амбасадор у Москви давао за Маршала Јазова, совјетске адмирале и генерале и моју делегацију. Када је Маршал Јазов саопштио разлог зашто ја неприхватам измењени термин пријема, одговор Јаковљева је био да Маршал и генерали совјетски и југословенски чекају. Мој поновни одговор Јаковљеву је био, кога је такође пренео Маршал Јазов, да он, Јаковљев, ради како хоће, али да ја тако нешто себи нећу дозволити. Морам рећи да је такав мој став обрадовао Маршала Јазова. Мени је тај нецивилизовани гест Јаковљева добро дошао, да одбијем сусрет са њиме, јер сам знао да је он са Шеварнадзеом био велики заговорник про америчке политике и про америчких интереса. Знао да је тај мој гест веома позитивно коментарисан међу совјетским генералима који су сазнали за то. Неки коментари су одмах препознали праву суштину „неспоразума“, истичући да је очигледно генерал Кадијевић знао за про западну оријентацију Јаковљева и тим својим гестом је то свима дао до знања.

Из даљих разговора које сам имао са Маршалом Јазовим, који је са мном провео цело време до мога полетања за Београд, ја сам добио јасан одговор на оба суштинска питања због којих сам дошао у Москву. Одговори су, нажалост, били потпуно негативни, и сводили су се на то да на никакву подршку СССР-а не можемо рачунати. Напротив. Ми у Југославији морамо се ослонити на сопствене снаге. Поред тога, и овом приликом сам се још више него раније уверио каква судбина чека Совјетски Савез и пре свега руски народ.

Хтео бих овом приликом да укажем како сам тек пре неколико седмица почео да читам, на пример, у листу „Известија“ да је прави циљ похода Запада на челу са Америком не рушење комунизма и увођење демократије, већ, пре свега,

огромни природни енергетски ресурси Совјетског Савеза и првенствено руског народа. Насупрот времену у коме „Известија“ почиње да пише праве ствари и назива их правим речником, ја сам у књизи „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ РАСПАДА“, пре 13 година између осталог написао: „Познато је да су многи амерички стратеги – политички, војни, и други – перспективно и справом највише зазирали од могуће велике економске, па следствено томе и војне моћи Совјетске државе ако би она постала економски ефикасна и модерна и почела на прави начин користити огромне економске ресурсе који су до сада спавали као неки велики уснули економски џин“.

У вези са овим мојим боравком у Москви желим посебно подвући неколико битних ствари. Одговор Совјетског руководства, посебно Горбачова, био је потпуно негативан, и крајње непријатељски за Југославију. Држање Маршала Јазова било је крајње пријатељско, јер је видео праву суштину проблема. Утолико лакше му је било то видети и разумети, јер су исти методи деструкције коју је Запад примењивао у Југославији, примењивао и у његовој земљи, што је он, уосталом, у моме присуству у телефонском разговору рекао Горбачову. Упркос томе, у разговору са мном овом приликом као и у ранијим разговороима у СССР-у и Југославији, никада Маршал Јазов није ниједном једином речју демонстрирао непојалност према Горбачову. Такође, приликом овог сусрета, не само што није међу нама било речи о такозваном августовском пучу у Совјетском Савезу, него ни о било чему што би, макар на неки посредан начин, наговештавало тај чин.

Не знам да ли је тачно, али сам још пре пар година прочитао у неким од београдских листова да је Горбачов у неком од његових многобројних интервјуа изјавио како му је жао што ме није ухапсио приликом ове моје посете Москви. Није ме изненадила таква његова изјава, јер је потпуно на линији његове укупне практичне политике разбијача Југославије. Уосталом, зашто би према Југославији имао друкчији однос него према сопственој држави, коју, уместо да ју је реформисао, успешно

разбио, тако да је један од директора ЦИА, на питање да ли је ЦИА заврбовала и инструкuirала Горбачова како да разбије совјетску државу одговорио да је то Горбачов толико добро урадио да га никаква ЦИА не би могла тако обучити.

Одмах по повратку из Москве, исто вече, упознао сам са резултатима посете председника Јовића и рекао му да ће Штаб Врховне команде сутра на наставак седнице изићи са нешто мало модификованим нашим почетним предлогом, али да суштински нећемо ништа мењати и да ће ту модификацију изнети адмирал Бровет. Сутра је наставак седнице Врховне команде почео са Броветовим излагањем модификације плана. После краће расправе резултат гласања је био исти као и пре – 4 члана Председништва гласали су за предлог Штаба Врховне команде, а 4 члана против, што по Статуту рада Председништва као Колективног Врховног команданта значи да се предлог не прихвата и не може постати Одлуком. Након тога, прије него што је председник Јовић закључио седницу, ја сам затражио реч и саопштио у име Штаба Врховне команде да смо крајње незадовољни резултатима седнице, да је већ сада извесно да ће негативне последице по земљу бити катастрофалне, да је, између осталог, грађански рат неизбежан, а да ће историјску одговорност за такав развој догађаја сносити Председништво СФРЈ. На крају сам рекао да ће Штаб Врховне команде, након не прихватања нашега предлога, пажљиво проценити ново насталу ситуацију и о резултатима, односно својим ставовима обавестити председника Председништва и југословенску јавност. Након тога председник Јовић је закључио седницу без икаквих саопштења за јавност, што је иначе била пракса у раду Председништва. Истина, Председништво је на овој седници било у својству Колективног Врховног команданта, а седницу је држала Врховна команда оружаних снага што је практично значило командант (Председништво СФРЈ и његов Штаб). Врховна команда је радила по војним правилима, а то, између осталог, значи да Штаб предлаже, а командант одлучује. Нема, дакле, гласања команде као цели-

не. Гласање је било само зато што је Председништво колективни Врховни командант од 8 чланова. То је, такође, једна од добро смишљених подвала, која је као и за целу државау имала за краћи циљ да у кључним моментима паралише и војску. Замисао целе те разбијачке концепције у овом кључном моменту за земљу показала се врло ефикасном. Можда, баш овом приликом, више него било када пре, па и после јасно се видело прави разлог зашто су онако енергично одбијени предлози Савезног Секретаријата за Народну одбрану 1988. године када су вршене уставне реформе, да се изврше темељите измене у функционисању Председништва СФРЈ.

Ја сам одмах након завршетка седнице Врховне команде одржао састанак са Штабом Врховне команде у пуном формацијском саставу и дао задатак да Штаб под руководством начелника Генералштаба генерала Аџића темељито и свестрано процени ситуацију, да при томе, поред оних елемената ситуације на основу којих смо урадили наш предлог Председништву, сада додатно узму у обзир још: 1) чињеницу да наш предлог није прихваћен; 2) да је Председништво подељено на 4:4 и да ће та подела бити и даље таква; 3) да дефинитивно сада знамо да нас Совјетски Савез, а пре свега Горбачов, не само што неће подржати, већ обратно, да ће стати у прве редове оних међународних снага које су против нас (то се брзо показало тачним приликом увођења првих санкција Уједињених Нација према Југославији) да изради предлоге за две варијанте даље употребе ЈНА и то:

1. Преузимања власти у земљи, и то не само први корак, већ цео процес и борбу до коначног остварења циља да се СФРЈ сачува као јединствена федерална држава;

2. Да ЈНА, задржавајући статус у оквиру постојећих уставних оквира, максимално покуша реализовати све оно из нашег не прихваћеног предлога што је у новим условима реално остварљиво.

3. Да направи темељито и свестрано упоређење те две варијанте и да предложи коју варијанту усвојити.

4. Време реферисања мени кроз два дана.

Са тако постављеним задатком Штаб Врховне команде је наставио да ради. Ја сам самостално радио на истом задатку. Хтео сам да донесем одлуку тако што ћу поред сопствене процене сагледати процену и предлог Штаба Врховне команде урађене без мене и мога непосредног утицаја.

Након два дана интензивног дано – ноћног рада (за та два дана сва светла у зградама ССНО-а где је радио цео Штаб са својим органима, била су упаљена). Ја сам одржао састанак са Штабом Врховне команде у пуном формацијском саставу. Генерал Ацић је реферисао у име Штаба. Аргументовано је изнео све добре и лоше стране једне и друге варијанте, на основу чега је закључио и предложио:

1) Да прва варијанта – преузимање власти од стране ЈНА – нема никаквих изгледа да у постојећој међународној и унутрашњој ситуацији оствари циљ. Напротив, војска би на себе преузела одговорност за разбијање Југославије, иако је једина југословенска институција која се најдуже и доследно борила да сачува Југославију.

2) Да друга варијанта – даље наставити деловати у оквиру Устава – иако са много озбиљних недостатака има значајну предност пред првом варијантом, тако да он, генерал Ацић у име целине Штаба Врховне команде предлаже да се она прихвати као дефинитиван став Штаба Врховне команде.

Моја процена коју сам самостално урадио у суштини се подударала са предлогом и образложењем које је изнео генерал Ацић. Зато сам ја прихватио тај предлог.

Након тога, сматрао сам да би пре почетка реализације донете Одлуке било исправно обавестити Борисава Јовића као председника Председништва и Слободана Милошевића који је пре неколико дана дошао са захтевом да ЈНА преузме власт у земљи. Састанак са њима двојицом ја сам уговорио и исто вече смо га одржали у моме кабинету у Савезном секретаријату за народну одбрану. На томе састанку су били Борисав Јовић, и Слободан Милошевић, а у име Штаба Врховне

команде генерал Ацић, адмирал Бровет и ја. Адмирал Бровет је изнео нашу комплетну процену, закључке и заузете ставове. Након што је Милошевић поставио неколико питања на која сам ја одговарао, Милошевић се потпуно сложио са нашом оценом и ставовима, барем ту и на речима. Са тим се потпуно сложио и Јовић, мада је он мање узимао реч него Милошевић (што је иначе била пракса његовога понашања када је у некој расправи учествовао заједно са Милошевићем).

Штаб Врховне команде је издало следеће саопштење за јавност:

„САОПШТЕЊЕ ШТАБА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ ОРУЖАНИХ СНАГА СФРЈ (18.)

19. март 1991. године

Председништво СФРЈ, у својству Врховног команданта Оружаних снага СФРЈ, на седницама одржаним 12, 14. и 15. марта 1991. године, није прихватило предлог Штаба Врховне команде да се предузму одговарајуће мере које би гарантовале спречавање међунационалних оружаних сукоба и грађанског рата и осигурале услове за миран, демократски и на Уставу и законима засновани расплет југословенске кризе. Полазећи од Уставом СФРЈ утврђене одговорности Оружаних снага у обезбеђивању независности, суверенитета, територијалне целокупности и Уставом СФРЈ утврђеног друштвеног поретка, Штаб Врховне команде, као највише стручно и професионално тело у области руковођења и командовања Оружаним снагама, извршио је свестрану процену настале ситуације и могућих последица и саопштава следеће:

Прво, Југословенска народна армија поуздано ће обезбеђивати границе СФРЈ од свих облика угрожавања и нарушавања све док се не постигне и ступи на снагу евентуални договор о промени граница у складу са Уставом СФРЈ.

Друго, Југословенска народна армија ни под којим условима неће дозволити међунационалне оружане сукобе и грађански рат у Југославији.

Треће, у решавању међунационалних, међурепубличких и међустраничких спорова неће се дозволити употреба силе, са било које стране, укључујући и рушилачке демонстрације. Друштвени проблеми и спорови морају се решавати искључиво политичким средствима.

Четврто, морају се обезбедити нормални услови за живот и рад Оружаних снага. То првенствено подразумева: поштовање регрутне и других облика војне обавезе у складу са Уставом СФРЈ и савезним прописима; враћање Територијалне одбране Републике Словеније у систем руковођења и командовања утврђен Уставом СФРЈ и актима Председништва СФРЈ; уредно финансирање Југословенске народне армије у складу са већ преузетим друштвеним обавезама.

Пето, будући да нису обезбеђени неопходни услови и претпоставка за потпуно спровођење Наредбе Председништва СФРЈ од 9. јануара 1991. године, Југословенска народна армија не може сносити одговорност за даље евентуално наоружавање грађана и њихово организовање на било ком делу југословенске територије.

Штаб Врховне команде сматра да су наведени услови и мере суштинске претпоставке за мирно и демократско решење југословенске кризе и постизање договора о будућем уређењу Југославије. Зато ће Штаб Врховне команде истрајати у њиховом обезбеђивању и спровођењу, користећи, при том, сва неопходна средства.“

Мислим да је овде врло важно уочити да се Милошевић потпуно сложио са оценом ситуације и мерама за које се Штаб Врховне команде определио свега осам дана након што је захтевао да ЈНА насиним путем узме власт у земљи, односно како се то уобичајеним жаргоном каже да изведе „војни пуч“. Шта се битно новог догодило за тих осам дана што би оправдало промену његовога става? Фактички, ништа. Према томе захтев Слободана Милошевића од пре осам дана да ЈНА узме власт у земљи и среди ситуацију употребом силе без икакве политичке платформе и одговарајуће подршке,

јесте, по моме дубокоме уверењу, на брзину импровизирана концепција базирана на два елемента, и то: 1) помањкању било какве темељите и свестране процене како пуч извести и посебно како њиме обезбедити коначан циљ; и 2) већ уобичајене праксе Милошевића да другога гурне да вади кестење из ватре за његов рачун, те, ако тај успе онда је он ту да тај успех користи, а ако не успе, брзо га жртвује и још на његова плећа прилепи и све друге сопствене промашаје. Оправданост овакве моје процене доказује састанак са Милошевићем и Јовићем на коме не само да су се сложили са нашим ставовима, него нису ни покушали да било каквим озбиљним аргументом одбране захтев Милошевића од пре осам дана.

Дакле, из изложеног се види да је Штаб Врховне команде након што Председништво СФРЈ није прихватило предлог свога Штаба да у земљи уведе ванредно стање и предузме све друге неопходне мере које би обезбедиле постављени циљ, детаљно анализирао и варијанту извођења такозваног „војног пуча“ и одбацио је.

Штаб Врховне команде је и раније, пре ове седнице сагледавао све реалне могућности решења југословенске кризе, па и варијанту „војног пуча“ и никада ту варијанту није прихватио, јер је у датим унутрашњим и међународним околностима увек водила само у катастрофални пораз. Иако је развој догађаја у Југославији и у свету поводом Југославије већ недвосмислено одговорио на питање шта би се у Југославији и са Југославијом догодило да је кризу која је веома дубока, свестрана и која већ дуго траје, покушало решити „војним пучем“, сматрам корисним нарочито за садашњу и будуће генерације народа бивше Југославије да у сажетом виду изложим све што је било битно у проценама и ставовима Штаба Врховне команде о „војном пучу“, најважнија питања и проблеме које је процењивао, принципе од којих је полазио и методе којима се служио.

Војни пуч

„О војном пучу“ као могућем решењу југословенске кризе говори се кроз цео текст ове књиге, зато што је велики број питања и проблема о којима пишем, упућивао и на употребу војне силе као могуће решење политичких, државних, па чак и економских проблема. Због тога, излажући целовити поглед на место, улогу и реалне могућности „војнога пуча“, настојаћу максимално да не понављам делове који парцијално обрађују поједине сегменте у књизи.

Циљ „војног пуча“ увек је био везан за СФРЈ као целину, с тим што је у складу са развојем догађаја који су се брзо мењали и циљ се томе прилагођавао. Ово зато што смо увек сматрали да интервенција ЈНА је само привремена, те да не сме полазити од става да се силом наметну решења која поједини народи Југославије неће прихватити. Полазећи од тих опредељења, почетна варијанта циља „војног пуча“ била је да се сачува СФРЈ као целовита федерална држава која ће најпре урадити нови Устав који ту целовитост и федерално уређење јасно и прецизно дефинише. Да се, затим, спроведу избори и ново државно уређење на новом Уставу засновано конституише, коме би, потом ЈНА потпуно предала власт и вратила се у своју нормалну улогу. Цео процес – од преузимања до предаје власти од стране ЈНА ново изабраним органима власти – трајао би максимално годину дана.

Када је развој догађаја у земљи доказао да су се неки народи Југославије, пре свега, референдумима, али и на дру-

ге начине, изјаснили за самосталне националне државе и излазак из Југославије, онда је Штаб Врховне команде модификовао циљ могуће своје интервенције, тако да се народима Југославије који желе да наставе живот у заједничкој држави то право омогући, а да издвајање оних који хоће да иду из Југославије то право такође обезбеди, с тим да се то изведе мирним путем, а спорне границе међу република које излазе, односно које остају у Југославији, реше мирним путем и то референдумима и политичким договорима.

У свакој озбиљној процени о могућности „војног пуча“ и постизање његовог коначног циља увек је требало полазити од процене узрока кризе у Југославији и њиховог утицаја на могућност извођења и успеха „војног пуча“.

Узроци кризе у Југославији су били вишестрани, вишеслојни, сежу дубоко у историју југословенских народа, у различити утицај трију великих супростављених религија (римокатоличке, православне и ислама) па до најактуелнијих промашаја у државној и социјално – економској сфери, несвесно, али, пре свега, свесно направљеним од стране оних у Југославији који су дуго радили на њеном растурању. Иако је различита историја југословенских народа и утицај трију супростављених великих религија био увек подлога за произвођење па и цветање национализма и сепаратизма, ипак је пракса постојања и успеха југословенске идеје и јединствене југословенске државе у периоду живота друге Југославије – од укључно НОРА па до почетка 60-тих година прошлога века – убедљиво доказала да је не само реално могућа таква држава, већ и да сваки југословенски народ посебно има објективно боље могућности за своју будућност, него ако се издвоји у такозвану независну, самосталну, али малу државицу, где ће, углавном служити као монета за поткусуривање туђих интереса, пре свега, великих сила. Садашње стање у свим „независним државама“ створеним на тлу Југославије то предвиђање вишестрано доказује. Без икаквих скрупула Американци и Немци се понашају као апсолутни господари

у свим областима друштвеног живота, почевши од политике, преко економије, до директне војне окупације. Логички је „нон сенс“ када се све у свету креће ка интеграцијама да југословенски народи виде своју будућност у дезинтеграцији.

Политика која је створила државу друге Југославије настала је у другом светском рату и имала у темељним опредељењима исту и непрекинуту линију све до почетка бо-тих година прошлога века. Та опредељења су се базирала – што се државног уређења тиче – на неколико битних постулата, међу којима су три кључна. Однос према националном питању базирао се на југословенској идеји која у исту раван ставља оно што је у националном погледу заједничко већини југословенских народа словенског порекла са оним што је у националном погледу специфично свакоме народу посебице. Слободно, несметано и равноправно неговање и развијање онога што је заједничко, југословенско, као и онога што је посебно, национално, без фаворизовања једнога на штету другога.

Таквом односу према националном питању и стварном стању међунационалних односа у Југославији највише је одговарао федеративни облик државног уређења. . .

Југословенска држава на тим основама утемељена и таквом политиком вођена доживела је у том периоду незапамћени просперитет и, адекватно томе, велико међународно признање...

Уместо да продужимо и даље обogaћујемо политику по националном питању, одбацује се југословенска идеја, проглашава унитаристичком ујдурмом, истовремено глобификују се националистичке идеологије које подгревају и рађају екстремне сепаратизме. Тим првим и главним промашајем је заправо потписана смртна пресуда другој Југославији, из тога историјскога промашаја, све тече даље убрзано негативно као на филмској траци. (подвукао В. К.)

У свим битним сферама друштвеног живота створени су идеални услови за процват најприје стихије, потом анар-

хије, безвлашћа – правих претпоставки за распад друштва и државе. Тиме су, уочи завршних удара на разбијању Југославије узроци кризе претстављали несавладиву препреку успеху сваке замисли о спашавању јединствене југословенске државе укључујући и „војни пуч“ као метод остварења такве замисли.

Унутрашњи непријатељи југословенске државе су све националистичке и сепаратистичке партије и снаге на челу са својим вођама које је дуготрајна и свестрана криза у Југославији произвела. Масовност тих снага демонстрирана је на више начина од којих су два најважнија:

1) Резултати вишестраначких избора на којима су уверљиво подбедиле партије са националистичким и сепаратистичким оријентацијама као и резултати референдума тамо где су одржани;

2) Од почетка па до разбуктавања грађанског рата у Југославији врло мало је било оних који су се борили за Југославију, а врло много оних који су се борили за независне националне државе против југословенске државе.

На челу спољних непријатеља јединствене југословенске државе, најприје, и то врло дрско не само према Југославији, већ и према својим партнерима у Европској заједници, наступа Немачка. Раније смо видели којим средствима је Кол уцењивао Митерана и Мејџора. Доцније улогу предводника преузимају САД, али Немачка никада не попушта да упорно истраје у својим намерама. Значајну улогу разбијача Југославије играо је Ватикан и посебно папа Војтила који је пружао свестрану, међу осталим, и велику финансијску помоћ коришћену пре свега за набавку наоружања за хрватску паравојску. Када се целој овој свити придружио и Горбачов, онда је Југославија и снаге које су желеле да се боре за њено јединство, остала у „такозваној међународној заједници“ потпуно изолована.

Стратегија и тактика непријатеља јесте да се Југославија разбије најприје по националним шавовима, да се не

дозволи стварање никакве треће Југославије, да се српски национални корпус потпуно расточи, да се све то оствари путем што крвавијег грађанског рата како би се и на тај начин онемогућило било какво ново окупљање, барем дела југословенских народа. Они то спроводе дрско, не водећи рачуна да би такав сепаратизам могао инфицирати неке њихове средине. Инсценирају вештим, али не и много вештим триковима и стварним делима злочине да би оправдали властити злочин, а моћна медија упрегли су да жртве агресије прикажу као агресоре, да оне који су зачетници свих злочина – урађених као и инсценираних – на тлу Југославије, поставе у улогу и тужиоца и судије.

План разбијања Југославије базирао се на четири основне идеје:

1) Ослонцем на националне и религиозне противуречности из историје југословенских народа, максимално даље распламсавати националистичке страсти и на тој основи окренути све народе Југославије једне против других у разним комбинацијама привременог савезништва. Грађанским ратом у Југославији најефикасније се постиже непосредни и особито дугорочни циљ разбијања југословенске државе и уједно успешно маскира потреба стављања тих „нецивилизованих балканаца“ под такозвану међународну контролу;

2) Југословенску државу разбити методом „домино теорије“ о чему сам претходно писао;

3) Под видом борбе против комунизма и његових остатака, распламсавати идеолошки реваншизам;

4) Максимално користити своје људе у врховима власти федерације и република, тако да се разбијање Југославије изводи и по форми као њена унутрашња ствар.

Нама је у Штабу Врховне команде било увек јасно са ким имамо посла, ко, заправо стоји на челу, координира и руководи свим снагама – спољним и унутрашњим. Само је тако ауторитативни непријатељ кога су сви актери морали слушати, могао у свим доменима – политичким, државним

и војним – брзо и компетентно реаговати на све наше мере и то не само предузете, већ и намераване. Да би се успешно супроставили таквом непријатељу захтевало је сасвим нешто друго од онога што је СФРЈ представљала већ дуги низ година, а нарочито у последњој деценији свога постојања.

Када се оцењује утицај страног фактора на судбину Југославије од њеног настајања па до момента када је Штаб Врховне команде разматрао могућност извођења „војног пуча“ као средства за даље одржавање у животу Југославије, морали смо имати у виду неке битне историјске чињенице и поуке које из њих произилазе и то: 1) Прва Југославија је створена зато што је то одговарало пројектованој политици на југословенском простору, западним силама, пре свега Француској и Енглеској, победницама у првом светском рату; 2) Друга Југославија је резултат победе снага које су водиле ослободилачки рат на челу са Титом, али исто тако и чињенице да су те ослободилачке снаге биле део антихитлоеровске коалиције која је победила у другом светском рату; 3) Да су сада на разбијању Југославије активно ангажоване оне велике силе које су победиле у хладном рату који је по својим геополитичким последицама значајнији од Другог светског рата.

Из претходног излагања видели смо како је Југославија на међународној сцени остала изолована. Снаге у свету које су и у тим временима симпатисале Југославију биле су немоћне да било шта практично и конкретно ураде. Последњу наду угасио је Горбачов посредно и непосредно. Посредно тиме што је у то време већ далеко одмакао у растурању сопствене државе, а непосредно када се и јавно ставио у прве редове разбијача Југославије, предлажући и подржавајући прве санкције Уједињених нација уведене против Југославије.

Снаге унутар Југославије које су изражавале спремност за одбрану њене целовитости имале су две карактеристике: 1) стварале су психозу „војног пуча“ очекујући од њега спас за Југославију. Истицане су пароле да „змију треба тући у главу“, што је практично значило, да, поред хапшења

вођа сепаратистичких народа, треба и физички разорити Загреб и Љубљану, не увиђајући, при томе, да би физичко разарање главних градова Хрватске и Словеније, деловало у сваком погледу контрапродуктивно на успех „војног пуча“ како код њихових народа, тако и на међународном плану. Доста се, такође, спекулисало са именима вођа које би требало хапсити. Знало се, наиме, да је Штаб Врховне команде увек када је процењивао могућности извођења „војног пуча“ та процена укључивала и све битне сегменте плана његове реализације, а, извесно је, да је „хапшење вођа“ увек први и неизбежан сегмент тога плана. После мога одласка са дужности Савезног секретара за народну одбрану појавили су се неки делови плана из те области и у штампи, на жалост, од људи који „по заклетви“ та знања су морали собом понети у гроб, а не продавати за новце или неке друге услуге, награде. Ја хоћу подвући оно што свако зна да се реално планира хапшење само оних људи, стварних, а не умишљених вођа, који би представљали опасност за успех операције пуча. 2) То су оне снаге, које су на речима биле, чак би се могло рећи, врло гласне, да се и употребом силе брани целовитост и јединство Југославије, али да ту битку бије неко други, не и они лично.

Штаб Врховне команде је плански организовао и извео неколико практичних провера које су имале за циљ да се правовремено и реално оцени стварна вредност тако изражаваних позива на борбу за одбрану јединства Југославије. Навешћу само неколико карактеристичних примера: митинзи организовани у неколико градова у Босни и Херцеговини (Сарајево, Бања Лука) за подршку Југославији по броју присутних доживели су прави фијаско у поређењу са сличним активностима које су на истим просторима имале националистичке и сепаратистичке снаге. У Македонији је, по одлуци Штаба Врховне команде, боравила једна група најистакнутијих македонских генерала ЈНА и вратила се са поражавајућим оценама. Чак смо ишли да видимо стварну реакцију већег броја појединаца који су се писмима обраћали

руководству ЈНА позивајући на борбу за одбрану јединства Југославије. У преко 90% случајева добили смо негативне одговоре када је била реч о њиховом личном учешћу у борби.

Друга негативна карактеристика снага у земљи, опредељених за целовитост и јединство Југославије било је да су парцијални интереси делова земље доминирали над заједничким, додајући томе и неадекватне, често и болесне амбиције разних лидера стварних и умишљених, онда се комплетира слика о стварној борбеној вредности снага на које би требало да се ослони извођење „војног пуча“ и особито његова тешка и дуготрајна одбрана до коначног остварења циља са снагама спољњег и унутрашњег непријатеља.

Свакако да је праву реалну снагу за извођење „војног пуча“ претстављала ЈНА. Она је, заправо, и била већ дуже времена једина југословенска институција. Држава Југославија је практички одавно нестала. Није ми познат ни један случај у историји да је држава политички нестала (не функционише) а да се њена војска одржава у животу и чини све могуће, покушава и немогуће, да ту државу врати у живот. Међутим, могућности ЈНА у таквим условима нису биле неограничене. Тога смо ми били потпуно свесни и зато нисмо дозволили, док сам ја био Савезни секретар за Народну одбрану, да преузимамо било какве авантуристичке потезе, а да не будемо свесни последица таквих потеза како за Армију, тако и за земљу, нити смо дозволили да нас било ко користи да радимо за његов лични или парцијални интерес, јер поред покушаја Милошевића да нас гурне у пуч, подсећам да је исти покушај учинио Запад преко Анте Марковића, и врло директно Гадафија. Поводом написа који су се појавили у иностраној и домаћој штампи о томе како је наводно Запад у једном времену био спреман да подржи ЈНА у преузимању власти ради спашавања Југославије, хоћу категорички да кажем да се ту радило о великој, али, ипак, *врло йрoвигнoј, йoдвaли*. Наиме, наговештаји који су пласирани разним полуобавештајним каналима да би Запад, под одређеним условима,

подржао интервенцију ЈНА ради спашавања Југославије, увек је имао у виду, у првом реду, рушење Српског руководства на челу са Милошевићем. Да је та замисао рађена у дослуху са главним разбијачима из Југославије увек ми је било јасно, између осталог и због тога, што сам аргументацију те идеје, наравно, другим поводима, слушао од највећих поборника разбијања Југославије. Међутим, најуверљивији доказ за то добио сам приликом моје посете Либији у јесен 1991. године када ми је Гадафи као његову сугестију решења југословенске кризе изложио предлог да изведемо „војни пуч“ тако што ћемо срушити Српско руководство, а да ће онда сва остала руководства југословенских република нас у томе подржати. Ја сам знао да су пар дана пре мене код Гадафија били Глигоров и Изетбеговић. Када сам рекао Гадафију да то вероватно није његова оригинална идеја, већ идеја оних који желе да разбију Југославију, да сам ја ту идеју и раније слушао, претпостављам да су њему ту идеју вероватно износили Глигоров и Изетбеговић, и коначно када сам му рекао праве креаторе те идеје и њене праве мотиве, Гадафи је одмах одустао од ње и прихватио моја објашњења, бар судећи по његовој реакцији, како су се разговори даље одвијали.

У тој „добронамерној“ наводној понуди Запада, која је долазила из истог штаба у коме су планиране и све остале антијугословенске операције, није било тешко прозрети провидну намеру да се међусобно сукобе два главна стуба одбране Југославије – српски народ и ЈНА. Према томе, тзв. „пропуштена шанса“ није ништа друго него неуспео покушај непријатеља Југославије да и у овом случају примени своју омиљену стратешку идеју да се за његов рачун међусобно туку његови противници.

ЈНА није живела под „стакленим звоном“, без утицаја свега негативног што се у друштву догађало. Пре свега, бројно је смањен њен мирнодопски састав, јер су делови земље престали нормално да шаљу регруте на обуку у ЈНА. У свим нормалним државама регрутна обавеза је посао државе. А

ми државе нисмо имали већ неке квазидржавне институције преко којих се, међу осталим, покушавало разбити и ЈНА као последњи остатак југословенског државног естаблишмента.

Национализам је већ озбиљно нагризао и редове ЈНА, најизразитије словеначки и хрватски, али у мањој или већој мери и сви други. Но, упркос томе, укупна снага, пре свега, активног састава ЈНА била је респективна – најјача у борби против евентуалне директне стране војне агресије, а најпроблематичнија у међунационалним и међурелигијским сукобима унутар саме Југославије. Због тога је, поред осталог, неумесно свако поређење евентуалног „војног пуча“ у Југославији са војним пучевима у Грчкој или Пољској – једнонационалним државама. Узгред, иако су се војни пучеви у Грчкој и Пољској сматрали успешнима, јер су Грчку спасли од хаоса, а Пољску сачували од рушилачке инвазије совјетске армије, ипак су грчки пуковници, пошто су обавили прљави посао за интерес државе, завршили у затвору те исте државе, а Јерузелског сада, уместо да му подигну споменик, чека робија у земљи коју је сачувао, у најмању руку, од страшних разарања.

Ићи у „војни пуч“ после онаквих резултата какви су били на првим вишестраначким изборима и референдумима у Југославији, значило је супроставити ЈНА, не националистичким лидерима као што су неки па и многи мислили, већ свим народима који су се гласањем масовно изјаснили против Југославије као заједничке државе, а за независне националне државе. Заговорници „војног пуча“ који су све сложене и тешке унутрашње проблеме земље „решавали“ хапшењем неколицине националистичких лидера, очигледно нису познавали праву суштину југословенских проблема. О томе речито говоре, не само практичне провере које је организовао Штаб Врховне команде, већ и активности непријатеља које су демонстрирале опредељеност, масовност и спремност сепаратистичких народа да се боре за независне државе као што су: митинзи у Љубљани у подршци Јанши

и компанији за доказану шпијунажу у корист немачке обавештајне службе; митинзи у Загребу и Сплиту организовани против суђења организаторима илегалног наоружавања хрватске паравојске ; масовни митинзи по Косову албанских сепаратиста и терориста и многи други. То би у датим историјским условима, између осталог, практично значило да ЈНА, тада већ по своме саставу – српска војска, окупира већину несрпских народа Југославије. То није било могуће успешно остварити чак ни први корак – окупацију – а, о остварењу коначнога циља „војног пуча“ у тим условима није могло бити ни речи.

Проблеме утицаја страног фактора ти исти заговорници су „решавали“ такође једноставно „Господо то је наша унутрашња ствар“. А као што је пракса брзо показала та „господа“ не прихватају такво образложење, већ кажу, не, то није само Ваша „унутрашња ствар“, већ и наша ствар, јер Ви угрожавате мир у целом региону, па и у Европи и зато ћемо ми употребити сва средства, па и војна, да би Вас довели у ред онако како ми хоћемо. И, наравно, наставили су тим путем па дошли до отворене и разноврсне употребе војних средстава укључујући и брутална бомбардовања која нису била ограничена само на војне објекте, већ су уништавали виталне, битне објекте за живот земље, укључујући, наравно, и људе.

Штабу Врховне команде при разматрању „војног пуча“, није уопште било тешко предвидети такво понашање страног фактора. Требало је само поћи од циља и мотива разбијања Југославије, њихове практичне политике коју су до тада проводили према Југославији и која их је јасно водила ка остварењу њиховога циља и, коначно, за такво понашање према Југославији није било никакве међународне снаге која би им стајала на путу.

Штаб Врховне команде је много пута проиграо разне варијанте „војног пуча“, па и на дводневном даноноћном заседању након што је 15. марта 1991. године Председништво

СФРЈ у својству Врховног команданта Оружаних снага одбило предлог Штаба да се у земљи уведе ванредно стање. Свака варијанта која је проигравана полазила је од првог корака – заузимања власти па до покушаја да се оствари коначни циљ пуча – сачува јединствена југословенска федерална држава. Свака варијанта се у проценама и проигравањима завршавала убедљивим поразом „војног пуча“. Шта више класичан „војни пуч“ који би имао за циљ да применом војне силе одржи Југославију на окупу, у југословенским приликама какве су остале после Титове смрти никада није имало изгледа на успех, особито ако се мисли о трајном успеху. Такав пуч се свакако најлакше могао извести одмах након Титове смрти. Разлога за то је било на претек ако су у питању дезинтеграциони процеси који су рушили Југославију. Има пуно разлога за претпоставку да је војска у то време могла релативно лако заузети власт. Међутим, нити би војска ту власт могла дуже задржати, нити створити политичке претпоставке да се зауставе набујали процеси дезинтеграције и окрену у обратном смеру. То је, можда, могао учинити још само Тито помоћу војске крајем 70 – тих година. Али, Тито се већ давно и дефинитивно определио за супротни пут.

У време коначног распада СФРЈ, унутрашње и међународне околности сваку врсту класичног „војног пуча“ су потпуно искључивале. Оно што се у тадашњим југословенским приликама могло учинити јесте да се уместо заузетог курса, одмах крене у напад на Хрватску и Словенију. У таквој опцији на унутрашњем плану, ЈНА и Србија би били агресори са огромним последицама, неупоредиво већим од оних које су имали као браниоци. Постигнута би била још већа хомогенизација хрватског и словеначког народа, било би још успешније распиривање мржње и у другим југословенским народима према српском народу као агресорском, који силом оружја намеће своју вољу, били би још већи проблеми мотивације за борбу у српском народу из Србије да се туче ван Србије, пружена би још већа шанса снагама у Србији које су

у борби за власт употребљавале сва средства, организовали дезертерство војске, ширили панику итд. На међународном плану управо би улетели у клопку тако да би одмах, или врло брзо, били изложени не само свим врстама санкција већ и жестокој војној интервенцији са ударима свих врста, пре свега по виталним објектима у Србији и најважнијој инфраструктури ЈНА. Како би на то реаговао српски народ који би, углавном, сам испаштао зато што ЈНА хоће силом да задржи друге народе у Југославији који не желе да остану у тој држави. Није, ваљда, никоме тешко предвидети шта би се у таквој ситуацији догодило, утолико пре што је у смањеном обиму – особито по циљу – слична ситуација практички одиграна када је требало спашавати српски народ у Хрватској од усташког ножа као и блокиране гарнизоне ЈНА у којима је била претежно српска војска и њихове породице. То што се збило ратом у Хрватској и Словенији није теорија и претпоставка, већ сурова и груба реалност која речитије од сваке теорије говори како би изгледала тек почетна фаза „војнога пуча“, а да и не говоримо о масовном партизанском рату са којим би ЈНА била суочена, ако би истрајала у остварењу коначнога циља пуча. Распад Југославије би се још брже одиграо и са још погубнијим последицама у првом реду по ЈНА и српски народ. Таквим авантуристичким потезом руководство ЈНА још би олакшало непријатељу да маскира своју праву улогу у разбијању Југославије, да сву историјску одговорност за распад Југославије пребаци на леђа ЈНА и особито њеног авантуристичког руководства.

Из овакве процене о изгледима „војног пуча“ на коначни успех, коју је Штаб Врховне команде имао и прије заседања врховне команде 12. март 1991. године, види се колико је за коначну одлуку био битан мој пут у Москву који је имао само један циљ – да јасно добије одговор на питање: да ли нам СССР може гарантовати да нас НАТО војнички неће напасти док ми решавамо проблеме у нашој земљи. Као што сам раније рекао, одговор Горбачова био је не само негатив-

ван, већ се може, без икакве оградe, окарактерисати као непријатељски.

Дакле, да закључим, Штаб Врховне команде је непрекидно и студиозно пратио и процењивао ситуацију у земљи и свету са тежиштем на оним догађајима у свету који су, пре свега, имали утицаја на стање у Југославији и на основу тих процена предлагао Председништву СФРЈ, или доносио одлуке из своје надлежности о употреби Оружаних снага посебно ЈНА. Такође је стално процењивао могућности и резултат радикалне војне интервенције – преузимања власти, али увек само као привремене мере, и увек неограничавајући се само на први корак - преузимања власти – већ целу операцију до остварења коначнога циља. Ниједна од реално могућих варијанти преузимања власти у датим унутрашњим и међународним околностима није обезбеђивала успех. Напротив, свака варијанта је водила у неминован пораз. Зато је Штаб Врховне команде никада није ни прихватио. Поред тога нико од озбиљних политичара није предлагао „војни пуч“, осим Слободана Милошевића, али је након осам дана и он одустао од свога предлога. Штаб Врховне команде је правовремено предлагао мере, укључујући и меру увођења ванредног стања у земљи, које би, да су прихваћене и реализоване, спречиле распад Југославије, или, као минимум, распад путем крвавог грађанског рата какав се одиграо у Југославији по сценарију кога су урадиле и режирале стране силе, али који, на њихову жалост, још увек није завршен. Када ће почети против удар, који ће неминовно доћи остаје да се види, али, у сваком случају, знатно раније него што очекују спољни креатори и унутрашњи реализатори разбијања Југославије, јер практично о почетку борбе за ослобођење земље од окупатора, неће одлучивати они. О томе животном питању нашега народа детаљније ћу говорити у последњем поглављу ове књиге посвећеном искључиво погледима на будућност земље, посебно на будућност српског народа и његове државе.

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ СВИХ МОЈИХ РАЗГОВОРА У ФУНКЦИЈИ САВЕЗНОГ СЕКРЕТАРА ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ СА АМБАСАДОРОМ САД У СФРЈ ВОРЕНОМ ЦИМЕРМАНОМ

Господин Цимерман ће остати запамћен као веома заслужан човек за разбијање Југославије и веома одговоран за многу проливену крв у Југославији. Ја сам са њим званично имао пет састанака, увек у мојој канцеларији и увек уз присуство његових и мојих сарадника. На свим састанцима су вођене стенографске белешке. Увек су ти сусрети били са много међусобнога супротстављања. Један, међутим, од њих, када сам врло отворено рекао господину Цимерману куда Југославију води његово деловање, завршио се наглим прекидом разговора и његовим напуштањем моје канцеларије. Сви који поближе знају стварни рад господина Цимермана у Југославији нека га упореде са ставом кога је изнео у разговору са мном 3. јула 1990. године: „ . . ми смо увек били и ми смо сада и бићемо за јединствену Југославију“ (из стенографских белешака). Тај став је и на том састанку упорно образлагао, ваљда, утолико више, што је и сам знао како је и мени познато да су све његове практичне активности супротне томе ставу.

У нашим почетним разговорима врло отворено сам износио наше ставове, док сам разлоге његовога понашања покушао везивати за недовољно познавање југословенских

прилика, особито историје југословенских народа. Међутим, како су се ствари даље развијале, постојало је све очигледније да деловање господина Цимермана није превасходно узроковано недовољним познавањем свих битних фактора унутрашње југословенске ситуације, већ политиком администрације САД у чијем је стварању и сам учествовао.

Врло је карактеристично да се господин Цимерман потрудио да мени, док сам био савезни секретар за народну одбрану, потпуно онемогући сваки контакт са истакнутим личностима америчке администрације, посебно са секретаром за одбрану господином Чејном. Тако је господин Цимерман, свакако преко Стејт Департамента, онемогућио већ утврђену посету господина Чејна Југославији и њеним оружаним снагама. Наиме, било је договорено да се та посета реализује 5 – 8. јула 1990. године. У контакту са господином Чејном, преко војног изасланства САД у Београду, утврђен је и, како ме је војни изасланик у Београду обавестио, од стране господина Чејна прихваћен програм посете. Све се то одиграло за време одсутности господина Цимермана из Београда. Када се господин Цимерман вратио у Београд на три или четири дана пре почетка посете, посета је сторнирана без икаквог образложења. Његово обећање да ће до посете доћи нешто касније, у октобру исте године, наравно, никада није остварено.

Требало је онемогућити сваки мој контакт са оним кључним личностима америчке администрације који нису били потпуно уверени да је политика САД према Југославији, посебно она коју спроводи господин Цимерман у самој Југославији, исправна и у интересу САД. Господин Цимерман се очигледно трудио да код америчке администрације слику о Југославији ствара само он својим информацијама, које су најчешће биле наручиване, па и спремане добрим делом, ван Југославије.

Презентирајући овај документ ја ћу се углавном ограничити да потсетим читаоце о конкретним збивањима у Југославији који су били предмет нашег разговора. Оцене пре-

пуштам читаоцима, утолико пре и са великим задовољством, јер су у највећем броју случајева веома очигледне.

Прелазећи на упознавање са стенографским белешкама разговора вођеног 3. јула 1990. године, упознаћу читаоце о чему је било речи и зашто. Поклон мени о коме говори амбасадор долази због праксе у америчкој војсци, да страни студент који заврши командно штабну академију копнене војске САД, ако у својој земљи достигне највише војне или државне функције, његова фотографија са дипломом о завршеној академији поставља се у свечану салу академије специјално опремљену за ту намену. Ја сам ту академију завршио 1963. године и амбасадор ми предаје свечану диплому, исту ону каква се налази у свечаној сали академије. Узгред, мени су већ раније послали из академије ту диплому, али су они нашли за сходно да ми је још једном преда амбасадор САД лично. Зашто, то нисам питао, али сам рекао „да ја исту диплому већ имам“.

Други битан предмет разговора је уговорена посета америчког министра одбране Чејна, сада потпредседника САД.

„СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ РАЗГОВОРА САВЕЗНОГ СЕКРЕТАРА ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ ГЕНЕРАЛА АРМИЈЕ ВЕЉКА КАДИЈЕВИЋА И АМБАСАДОРА САД ВОРЕНА ЦИМЕРМАНА, ОБАВЉЕНОГ 3. ЈУЛА 1990. ГОДИНЕ

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Како подносите ове наше врућине?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Данас је мало лакше, а и имамо информације да неће бити кише.

Господине секретаре имамо мали поклон за Вас. Ви сте сада у нашој свечаној сали, због тога што сте Ви најважнији војник у југословенској армији. Овај поклон је само за оне који добијају велике награде и велика места.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја сличну диплому већ имам. Хвала Вам господине амбасадоре и господине изасланиче. Захваљујем на овом поклону. Претпостављам да поред овога што сте ми дали, ја сам схватио да сте желели да разговарамо у вези са одложеном посетом Вашег министра одбране, па би ме интересовало о чему се ту ради.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Господине секретаре, треба да Вам кажем да ова посета никада није била сигурна. Господин Чејн жели да дође у Југославију. Овог пута није било могуће због програма, али Чејн жели да дође и ја ћу да будем у контакту са њим а ја не знам када, али мислим да ће бити могуће у скорој будућности. Може бити у јесен, ако Вам се свиђа. Ја не могу званично то да кажем, али ја знам да он жели да дође.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Знате шта господине амбасадоре. Нас двојица се нисмо често сретали, али ја бих желео да наше сретање протекне и у пријатељској атмосфери и отвореним разговорима. Зато бих желео да се ми и данас поводом те посете, а и иначе, што отвореније суочимо са проблемима и са нашим погледима.

Извините, да ли Ви можете да пратите ово што ја говорим? (обраћа се амбасадору и војном изасланику).

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да, да можемо.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја мислим да је врло битно за Југославију, наравно, и за једну праву комуникацију да ти разговори буду отворени. До сада су југословенско – амерички односи на овом плану били добри.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја се слажем са Вама, за отворене разговоре.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја сам био врло задовољан када сам чуо да је господин министар прихватио ту посету. Ја сам обавештен од војног

изасланика да је министар предложио да посета траје 3 дана. Да први дан буде овде у Београду, да се обаве све формалности, да се сретне са председником Председништва и председником владе, а да друга два дана нас двојица проведемо у разговору и тај програм ми се јако допао. Ја сам онда проверио код председника Председништва Јовића и код Марковића да ли ће у то време бити у Београду, да би смо те активности могли обавити и од њих сам добио потврдан одговор, тако да смо ми одговорили да прихватамо тај термин и тај програм. Након два дана смо обавештени да се та посета одлаже и да ћемо добити образложење. Ја то образложење нисам добио и врло ми је чудно да се за два дана могло догодити тако нешто. Тако да ми Ваше објашњење није много уверљиво, не знам о чему се ради.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја могу да кажем да када сам добио информацију о могућој посети Ченија, ја нисам био у Београду. Ја нисам дао дозволу за нашег војног изасланика да то каже, због тога што посета није била сигурна и ја нисам желео да Ви организујете све то. То је била само могућност и ја сам имао искуства у прошлости да кад посета није сигурна ја не желим да говорим са другом страном о томе. Ви сте имали пуно проблема и штета је што до посете није дошло. Ја се извињавам што до посете није дошло. Посета је била одложена због тога што посета није била ни заказана и ја се надам да не видите никаквих политичких разлога за то. Чејн жели да дође у Југославију, то је сигурно.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Добро, то може бити ствар, Ваша, интерна, али ми смо ообавештени и о дану посете, да би то било од 5. до 8. јула и у оквиру тог термина је чак изражена жеља да се први дан обаве ове активности о којима сам говорио, пријем код председника Председништва и председника владе, затим његов боравак у Дубровнику и наши међусобни разговори. То није ствар која није могла бити позната, немојте ми то рећи.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ми имамо кривицу у томе.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Мени је јако жао што није дошло до ове посете баш у ово време. Ја сада видим да је господин министар у нашем суседству у Грчкој, Турској. Нама је јако стало, поред ове комуникације коју смо имали кроз наша војна изасланства, амбасаде да имамо комуникацију и на том нивоу, министарском нивоу, из пуно разлога, али из најмање два разлога.

Први разлог је актуелна ситуација у Југославији и хтео сам са њим о томе да разговарам, наравно уз Ваше присуство и помоћ са ваше стране. Мислим да би било боље него у октобру месецу, и

Друго, нема контакта на том нивоу. Ми смо у послератном периоду имали разних осцилација у нашим међуармијским односима. У првом послератном периоду у декади и по, ти односи су били доста стабилни и ишли су ипак једном узлазном линијом, а потом дошло је до застоја у последње 2 – 3 године. Желео бих отклонити разлоге тих застоја, јер ми не видимо разлоге за тај застој.

Није реч само о војно – економској сарадњи и војно – техничкој сарадњи, која је важна за нас, него и овај војнополитички аспект те сарадње и измена мишљења.

Ми смо дуго времена имали, да тако кажем, један бојкот у нашим односима са СССР-ом од совјетке стране. 16 година је прошло од последње посете МО СССР-а Југославији. Маршал Јазов је дошао након 16 година у Југославију. Онда сам ја узвратио посету. Дошло је два пута до сусрета, МО СССР-а и МО Југославије, а у међувремену није било ни једна посете на овом нивоу са САД. Последња посета је била 1982. године. Тај други разлог може да буде надокнађен пошто би посета била у октобру месецу, али овај први разлог (разговори о ситуацији у Југославији) што би била главна тема и односи САД према нашој земљи, то није све једно да ли је у јулу или октобру месецу.

Могу да кажем, и да тиме завршим тај део разговора. Ја бих Вас замолио да пренесете министру одбране моје поздраве за моје искрено жаљење што није дошао, да смо ми спремни да прихватимо посету што је могуће пре. Треба само пар седмица да се претходно договоримо. Не треба то бити октобар или новембар месец, него време које би њему одговарало али које би и ситуација захтевала.

Према томе, хтео бих још једном да обновим тај позив и ми смо спремни да прихватимо посету што пре, да разговарамо о темама које сам поменуо а и да разговарамо о било којој теми, а са наше стране ми кандидујемо 3 теме:

Прва, развој догађаја у Југославији и како ми видимо то са становишта безбедности, како ми видимо политику и подршку коју би у том развоју могли добити од САД; Друга тема су наши билатерални међуармијски односи за које сам рекао да су стагнирали у последње време без разлога, и трећа тема, за нас врло битна, то је европска безбедност и Југославија.

Наравно да смо на располагању и за сваку другу тему о питањима која би Ваш министар одбране желео.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

И ја мислим да је ова тема међуармијска сарадња важна тема и знам да на овом нивоу, Вашем нивоу, има мало, али зато има посета врло важних генерала са једне и друге стране и ја немам утисак да има стагнације у нашим војним односима. Ми имамо пуно интереса за сарадњу са југословенском армијом. И ја се надам да то што најважнијих посета на Вашем нивоу није било, неће бити за Вас доказ да немамо интереса за југословенску армију. Ми знамо улогу ЈНА и знамо колико је важна за мир у Европи, у другом светском рату и после рата. И ја сам када сам се спремао да дођем у Југославију пре годину и по дана и када сам се враћао у Вашингтон у току мог боравка тамо ја ни један пут нисам чуо ништа против ЈНА. Напротив, ја сам чуо само жељу за сарадњу да треба да буде боља и то Вам кажем искрено.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја апсолутно верујем у то што сте рекли, међутим чињенице су нешто другчије. Ја сам се некада бавио војном привредом. Мој последњи посао је био војна привреда, па сам између осталог, био копредседник међуармијске комисије – југословенско – америчке и веома ми је добро познато шта је у тој сфери рађено, а сада је то испод тога. Има ту објективних разлога али има и неких које би могли отклонити. Ја не бих сада то отварао, мислим да то треба да буде предмет озбиљних преиспитивања. Једно од битних питања је трансфер технологије са Вама. Ту смо још у време када сам ја водио војну привреду имали проблема и сећам се врло добро господина Лаудера копредседника, не знам где је сада?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Он је сада у Њујорку.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Уколико се сретнете или чујете с њим поздравите га. И тада смо ми имали проблема али смо проналазили решења која нису била увек оптимална, јер је и у то време постојала бојазан да преко нас не оде негде другде и инсистирао сам тада да се изнесе бар један пример где је преко Југославије отишла и једна технологија на друго место.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Мислим да ће бити много боље, има нових решења и биће лакше сада.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

То је само један сегмент, можда у овом часу није најзначајнији, можда је војно – политички значајнији у овом часу, и без обзира на ову посету о којој говоримо, управо овај аспект размена војно – политичког искуства и процена, не може бити замењен на нивоу испод министарског. И то је разлог ове моје оцене коју желим да пренесете. Ја ћу одмах покушати и конкретно у тој сфери се изјаснити.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Драго ми је што сте говорили јасно и отворено.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Пропитајте се код Вашег претходника па ћете видети да разговори који су били вођени, увек су били отворени. Ја немам разлога да кријем нити шта мислим нити шта треба да Вам кажем. Мислим да је тако боље јер онда се лакше разумемо, а претпоставка за разумевање је отвореност.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли је могуће да говорим о нашој политици према Југославији, због тога што има пуно приче о нашој политици и ја желим да Вам кажем тачно шта америчка влада мисли о Југославији и о нашим ставовима.

Прво, ми смо увек били и ми смо сада и бићемо за јединствену Југославију.

Ја сам путовао у Словенију и Хрватску. Чуо сам да је моја посета у ЈНА била критикована, али ја желим да Вам кажем да је главни разлог за моју посету Словенији и Хрватској после избора да пренесем став моје владе новим лидерима у републикама да је САД против отцепљења Словеније и Хрватске и ми нећемо подржати отцепљење тих република. Ја мислим да сам први амбасадор који је то образложио јавно, када сам говорио пре месец дана у Опатији. Имали смо конференцију за бизнисмене и ја сам то отворено рекао да смо ми за јединствену Југославију и да смо против отцепљења. То је врло важно за нас.

И што се тиче Косова и то с обзиром на будуће наше односе са Албанијом. Ви знате да ми нисмо имали односе са Албанијом после рата и сада сам ја један од ретких амбасадора у Београду који не може да иде у Албанију. Имамо разговоре између нас и Албанске владе. Такође ја сам чуо да се воде и разговори између СССР-а и Албаније. Ја не знам да ли ће доћи до дипломатских односа, али желим да кажем, да ако дође до дипломатских односа то неће довести до промене наших ставова према Југославији. Ми смо за јединствену Југославију у постојећим границама. Ми немамо никаквих претензија у Јужној Европи.

Друго, ми смо такође за демократизацију Југославије. Председник Марковић, по нашем мишљењу, прави врло важне кораке у том правцу. Ја сам био присутан на првој данашњој Скупштини Словеније, због тога што је то била прва скупштина на резултат демократских избора и био сам посматрач.

Био сам у Хрватској и посетио неколико бирачких места. По мом мишљењу то је нормално. Ви знате да је Југославија била у КЕБС-у у Копенхагену која је била потписник са нама и Енглеском споразума за слободу избора свуда у Европи укључујући и посматраче у тим изборима. Ми смо имали посматраче у америчким изборима још пре 150 година. Али моје главно питање у Словенији и Хрватској је било отцепљење. Ја сам у разговору са Туђманом изразио забринутост о положају Срба који живе у Хрватској, због тога што су за нас важна права мањина, људска права свуда, и не знам да ли је било користи. Ја сам разговарао и са Јованом Рашковићем, он је захвалан на томе.

Ситуација на Косову, то је сложена ситуација. Ја сам покушао да научим историју о томе. Наш став је другачији него што се у „Политици“ и у другим новинама пише. Ми никада нисмо критиковали промене у Србији, нити српски устав. Ми никада нисмо говорили нити променили ставове о односу између Србије и Косова укључујући колико много аутономије треба да има Косово. Ми никада нисмо говорили о томе. То није за нас. Али када има лично кршење људских права, као на пример, право окупљања, право говора, е онда је то друга ствар. Ја сам разговарао са Становником у Љубљани о „митингу истине“. Ја сам рекао Становнику пре него што је митинг био забрањен, да ће репутација Словеније у САД опасти ако Ви не дозволите овај митинг, због тога што је право окупљања, а и са Латиним сам разговарао, тада је био Јован Опачић и оно око права говора. Ја сам рекао да је наш став да ће видети да нема основа на националном аспектима а то је и у вези са КЕБС-ом. То су такође за нас основе и везано за америчку помоћ, техничку помоћ за југословенску

привредну реформу. Ако Југославија има репутацију такву да не поштује индивидуална лична права, то може да буде негативно за нашу помоћ Југославији.

Што се тиче Диогардија. Ми смо урадили само оно што свака америчка амбасада у свакој земљи ради за конгресмене. Када сам чуо о посети Ланташа, два дана пре посете или један дан, он је променио план. Ја сам био у Опатији и ја сам решио да пошаљем једног другог секретара, то је мој манир. Ја само желим да знате да се моја влада не слаже са овим ставом. Они говоре Косово република. То није наш став. Ми сматрамо да је то између Југословена да се реши какви ће бити уставни аранжмани на Косову. Ми се интересујемо за лична права а и за права мањине. Конгресмен који је дошао, он је живео у Београду 3 године. Он се не слаже са Ланташом и рекао је да је амбасада радила тачно шта свака амбасада треба да ради за Ланташа. И ми смо дали Мурију исту услугу као што они дају. То је важно да би Ви господине секретаре знали да оно што „Политика“ и „Политика – експрес“ пише и што говори господин Прља. Они су рекли супротно и то није тачно.

Трећа тачка, свакако је привредна реформа и Ви знате да ми подржавамо програм Ваше владе и господина Марковића. И ми смо имали прошле недеље високу делегацију из нашег Министарства за финансије и то је врло важно, јер они су баш задужени за помоћ и они су врло импресионирани господином Марковићем и програмом и ускоро ће доћи још један тим који ће доћи да ради детаљно како би смо дали помоћ Југославији.

Укупно, ми смо за јединствену Југославију, ми се надамо да ни једна република или покрајина неће покушати да се отцепи, ни Словенија, ни Хрватска, ни Косово и ми се надамо да неће бити употребљена сила да чува јединство или да спречи отцепљење. То је наш став.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Хвала господине амбасадоре.

Код нас у Југославији, а вероватно је и другде тако, да се брзо споразумемо о принципима али проблеми настају кад принципе треба спровести практично у живот.

Ја принципијелно немам ништа против да о свакој овој теми разговарам, међутим ту је једна битна разлика и то је једна кључна тачка о којој сам желео да разговарам.

Да ли Ви довољно познајете конкретну југословенску ситуацију и да ли можете да видите како сваки од тих принципа може да се оствари, а да се обезбеди и јединство и демократизација и привредна реформа. Да ли Ви то стварно познајете или је потребно да се детаљно разјасне неке ствари. На пример: Ви сте ако се не варам, у Вашим излагањима говорили о јединству али сте истовремено рекли да је свеједно да ли је то конфедерација или федерација. Да ли је то тачно?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

То није наша ствар него Ваша ствар.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја Вас стварно питам да ли сте то рекли?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да то није наша ствар.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Е, видите, ја Вас водим на конкретну ситуацију у Југославији. Да ли Вам је позната ситуација у Југославији до мере да сте уверени да Југославија може да егзистира као конфедерација? Да ли она може тако егзистирати?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Зависи која врста конфедерације. Ми имамо федерацију. Швајцарска има конфедерацију, али ја не знам каква је. Ја бих желео да одговорим. Да се чува Југославија. По мом мишљењу, само као посматрач, мислим да је потребно разговора, дијалога и преговора између Србије, Словеније, Хрватске итд.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

То је следеће питање. Треба да се нађе решење политичким путем, разговорима и да се обезбеди да се поли-

тичким и мирним путем реше проблеми, а не наметањем било које врсте.

Једно питање. Да ли у Југославији ако искључимо Словенију, Македонију, делимично Црну Гору, па остане Хрватска, БиХ и Србија, да ли су то још суверене националне државе, потпуно независне суверене државе, и између националних дневних догађаја, како ће егзистирати?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја не знам али ја имам утисак да ће то бити трагедија за Јужну Европу и Југославију.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Али ми хоћемо да не буде то трагедија и да се око тога конкретно споразумемо. Јер то је нешто што велики број Вас не разуме, или довољно не разуме. Не само у САД него и на Западу. Рецимо суверена национална држава Србија у садашњим границама или Хрватска у садашњим границама, на те националне државе на пример у Хрватској остаје $\frac{1}{4}$ Срба и обротно у Србији $\frac{1}{4}$ Хрвата и других народа, и уместо да то буде разлог за сарадњу то може бити разлог за грађански рат. Ми то видимо као разлог грађанском рату и ми хоћемо да тражимо решења која су примерена нашим условима, прилагођена таквом уређењу које може да функционише. И да кажем још једну ствар, она се некад довољно не разуме, а мислим да би било јако важно да се разуме. Шта мислите на којој основној тачки је Тито у рату победио, извојевао победу?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја не смем да одговорим у присуству великог војника. Ја мислим на јединству.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Јесте, на националном јединству. То је прва тачка и то је сада важно за политичке партије у Југославији. Зашто ни једна партија није у Југославији у ово време могла да има такав карактер да међунационалне сукобе окрене у јединство, национално. То је тачка на којој се победило у рату и друга тачка је била борба против окупатора, а тек на трећем месту је со-

цијални проблем. Ми смо сада дошли у сличну ситуацију. Ко ће окренути ово што се догађа у Југославији тако како је Тито окренуо. Уместо сукоба, јединство национално, или ће ићи супротно. Што се нас тиче, све наше жеље иду за тим учинићемо све да буде јединство. И зашто све ово причам. Ово може да буде решење за неког, за један део, али за целину не.

И још једна ствар коју би требало јако добро да знате. Ја не знам колико Ви познајете балкански менталитет.

Када сам био на школовању где сам и стекао диплому, коју сте ми Ви недавно предали, био сам млађи и играо сам фудбал - 1962. године. Дошли смо у Канзас да играмо са Канзашким тимом и они су нас тада победили. Видели смо да је ту било доста Мађара, то су они који су дошли после догађаја у Мађарској 56. године и ми смо разговарали са њима. Нико од њих није дао реч да се каже против Мађарске, није дао да се говори против Мађарске. Они су увек остали Мађари. А наша емиграција они увек носе нешто осветничко. То је други свет који треба разумети и ја ћу бити врло груб. Кад би у Србији победили четници, а у Хрватској усташе, ако би поразили снаге из рата и дошли у све делове Југославије, онда нема Југославије, онда има грађански рат у Југославији и то је друга тачка која је повезана са овом првом и коју треба добро разумети у тражењу решења. Зато су наша опредељења ако је реч о привредној реформи, оно што је програм наше владе, ту смо ми из ЈНА, ту сам ја који се залагао за најрадикалније решење у односу третирања својинских односа и био сам за то да се максимално дозволи приватни капитал. Јер мени је јасно, без конкуренције роба немамо слободне цене. Ако увоз иде само преко друштвених фирми, државних институција, 3-4 фирме да држе монопол, није добро. Зато је потребно дозволити приватницима да максимално учествују у увозу и тако друштвену својину ставити у позицију да се бори на тржишту да се докаже, па ако издржи она ће и остати.

У тој сфери привредне реформе, што се тиче онога што је владин програм, ту треба још више ићи у то.

Што се тиче политичког система и вишепартијског система. Видите, ваше партије не доводе у питање државу и систем. Када би ми имали 2-3 партије, југословенске, које могу чак и ситем доводити у питање, али државу не, онда би ми били сретни. Али ми то немамо и зато ту треба ићи једним редом. Да идемо на промену Устава и закона и да се законским путем онемогуће победе на реваншистичким основама, на националним емоцијама. И ту је оно, бојим се, што свако ко је ван Југославије не разуме.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Кад ја покушавам да објасним ситуацију у Југославији врло је тешко за Американце да разумеју да има неколико нација, народности у Југославији. Ми имамо само једну нацију и ми не можемо да замислимо да имамо партију која има и националну основу и која може да буде опасност за будућност, опасност земље. То је врло тешко мени да описујем. Ја покушавам и ја мислим да ће сада бити боље разумевање али то је тешко за Американце због наше историје.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

И Ви сте морали ратом да решите неке ствари у историји. Ја се надам да ми не морамо ићи тако.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Наша искуства нису добра.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

И наша нису добра. Истина било је оних лоших искустава али и добрих. И стара Југославија је имала вишепартијски систем али Југославија која је имала националне партије – једна партија комунистичка као југословенска, је на тој тачки победила. И сада ако ми након 50 година вратимо исту слику и додамо ономе што је произвело реваншизам, а све је то сада на југословенској сцени и треба много мудрости да се то усмери. И морам рећи да смо ми у нашем систему имали пуно озбиљних грешака у привреди и не само у привреди него и у организацији државе. Ми смо у организацији државе имали кардиналне грешке и то је једна од највећих

слабости. Јер решења која су била за време Тита, она су могла функционисати зато што је Тито био институција и то је оно нажалост што у систему недостаје. Ми немамо право државно руководство у систему и сада то треба превазићи, а то није лако. И зато нама разумевање пријатеља и помоћ треба, не само глобална помоћ него и врло конкретна везана за ове односе и ситуацију са којом смо суочени.

Још нешто да кажем и то врло отворено да кажем више са, војног аспекта па се он прелама на политички.

Ја знам у процени и једног и другог пакта шта је југословенски геостратегијски простор значајно, док су та два пакта постојала. Рекао бих један аспект. Интерес, пре свега, западног блока са војног становишта за положај Југославије је наравно био вишестран. Југославија, пре свега, као јединствена земља, где СССР-у и ВУ није дозвољено да копненим путе, изађе на Средоземно море и то је кључна тачка била у вашој стратегији. То је нормално, али није једина, али је кључна тачка била и наравно то је нама било знано. Е сад, (ја знам како Ви процењујете ситуацију), то није више тако. Сада ВУ нема и свесни сте да та опасност више не постоји и не би било добро да се због тога мења укупни став Запада, а посебно САД према Југославији. Не би било добро и да се сада у односу на Југославију доноси неки други став, јер никада није добро да моментални тактички интереси доминирају над стратегијским који је увек дугорочан. Ни тај интерес совјетске државе за излазак на Средоземно море није од јуче и он ће постојати и сутра без обзира ко је на овом или оном положају. Он датира још од Петра Великог и мењати то проузроковало би највероватније цепање Југославије. И са тог становишта ако би то данас било прихватљиво за САД, сутра неће бити, јер ти односи, они су крупна стратегијска опредељења појединих земаља која трају не само деценијама него вековима и не треба то посматрати само у склопу моменталног односа снага. Тактика се мења а стратегија остаје.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја знам веома добро кључне политичке ставове о Јужној Европи и према Југославији. Политички став према Југославији и ја могу да Вас уверим да нема опасности о измени нашег става. Наш став је јединствена Југославија. Јединство Југославије је било угрожено раније споља, а сада се угрожава изнутра. Ми нисмо променили наш став. Ми смо за јединство. Ми видимо Југославију мало другачије због тога што је спољно угрожавање нестало, али није у нашем интересу отцепљење нити распад Југославије и то је сигурно.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја Вам верујем али могу вам рећи да има пуно снага које са Запада ову унутрашњу кризу користе и до сада су користиле, користе још увек убрзано и помажу и финансијски. Јер ако се помажу финансијски усташе у Хрватској – нама је све једно како ће се Југославија распасти да ли на овај начин, чак би смо више волели да нас споља нападну, а не овако. Али сада нас угрожавају и на тај начин споља.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Код нас има много емиграната Срба, Хрвата и других али ја бих желео да њих не слушате него нас. Ми смо званична власт.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

То је у реду, али није довољно јер нама је јако важно да влада не ради против нас. Али нама у коначном резултату то може да буде исто. Мислим да би било добро и да Ви са становишта односа према мањинама ограничите њихов рад у мери у којој је то могуће. Мени је јасно да то зависи од Вас али не само од Вас.

О том аспекту наших односа желим подробније да разговарам и са господином министром и надам се да је овај наш разговор био обострано користан.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја ћу бити у контакту са Ченијем и ја мислим да ћете се моћи видети скоро.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Овде има лепих места да се може одморити и могли бисмо без протокола да разговарамо. Мислим да би било много користи и зато желим да се што пре сретнем са њим.

Разговори су почели у 10, 00 а завршили се у 11, 15 часова.“

Скрећем пажњу читаоцима, да, поред осталог, уоче колико амбасадор Цимерман инсистира на ставу да су САД за јединствену Југославију и да ће увек бити за јединствену Југославију, да ту промена бити неће, те да упореде те ставове и та чврста инсистирања са стварном политиком САД према Југославији, што ће се одразити и у наредним разговорима.

Повод за мој следећи разговор са амбасадором Цимерманом био је инициран намерно исконструисаним неистинама о судбини ирачких авиона који су били на сервисирању у авио ремонтном заводу у Загребу у време санкција УН уведених према Ираку уочи првог америчког – Ирачког рата. Неистине су исфабриковане у кооперацији Анте Марковића и СИВ, Лончара и СИП, хрватске власти преко Врдољака уз помоћ генерала Туса који је тада још увек био командант РВ и ПВО, али је тајно радио за хрватску владу. Ирачки авиони су били повод, а њихово инсистирање да добију гаранцију од мене и поред тога што је у то време председник Председништва СФРЈ Борисав Јовић био у званичној посети САД, па је председнику Бушу (старијем) објаснио ситуацију са сервисирањем ирачких авиона и дао гаранције да ће Југославија поштовати одлуке УН, јесте први покушај да своју војну инспекцију уведу и у делове ЈНА. Као што ће се видети из стенограма ја сам то безпоговорно одбио, иако ми је амбасадор Цимерман истицао да су постигли сличне споразуме са СС-СР-ом. Скрећем пажњу читаоцима на други део разговора о политичкој и безбедносној ситуацији у Југославији. Ту је већ наговештена подршка са задршком – јединству Југославији.

„СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ РАЗГОВОРА САВЕЗ-
НОГ СЕКРЕТАРА ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ ГЕНЕРАЛА
АРМИЈЕ ВЕЉКА КАДИЈЕВИЋА И АМБАСАДОРА САД У
БЕОГРАДУ ВОРЕНА ЦИМЕРМАНА 3. ОКТОБРА 1990. ГО-
ДИНЕ У 18, 00 ЧАСОВА

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Велика је част да сте нас примили. Ми знамо да сте Ви пуно запослени сада.

Господине секретаре ја сам дошао са инструкцијама из Вашингтона о проблемима ирачких авиона и желео бих да објасним наш став о томе. Ја могу да знам да може бити неразумљиво за Вас и ја се надам да можемо да завршимо овај проблем. Ви знате да су санкције врло важне да спречавају рат у Заливу. То је за нас природно, наравно да постоји за нас забринутост са санкцијама, посебно о војним санкцијама. Ако рат тамо буде, амерички војници су тамо. Ми имамо више од 100 хиљада војника тамо. Неке земље имају одређени број, Југославија има, имају и друге земље. Ми смо тражили од свих информацију колико има авиона и где итд. У већини случајева ми смо добили пуно информација, чак и из чланица Варшавског споразума. Да Вам кажем да Вашингтон мисли да Југославија није била тако отворена. Ја као човек који имам 5 година у Југославији, ја могу да разумем да човек може да мисли да је то мешање у ваше унутрашње ствари. На томе треба да одговорим да ризик у Заливу уопште, то ће бити наш ризик и због тога постоји велика забринутост у Вашингтону. Било је проблема кад смо добили информацију. Два пута информација није била потпуно тачна. Сада авиони нису видљиви, ми не знамо колико их има, ни где су. Ми живимо у уверењу и обећању југословенске владе да авионима неће бити снабдевен Ирак, то је важно. Али у вези са нетачном информацијом што смо добили. Прву пут кад сам питао у ССИП-у ја сам добио од Лончара информацију, уверавање да ствар је заустављања на ове авионе. То је било

пре 3-4 недеље и то није било тачно. Други пут је било од хрватске владе. Речено је нашем генералном конзулу у Загребу да су авиони били у ваздуху над загребачким аеродромом, и наш конзул је мени телефонирао и ја сам тражио информацију од СИБ-а и добио информацију да авиони нису били у ваздуху. Ја сам то послао у Вашингтон и сутра дан ја сам морао да кажем да, та информација није била тачна. То су била два случаја. Ја знам да може бити проблем координације, али сада имамо проблем подозрења у Вашингтону.

Ја бих желео да предложим, може бити један начин за решење овог проблема, то је путем отворености. Господине секретаре, ја знам историју ЈНА, ми смо говорили о томе прошли пут. То је велика традиција и поносна али може бити да понос и достојанство нису доследни отворености. Кад сам био у Женеви, ми смо били у преговорима са СССР-ом и резултат је био договор у којем је америчка војска могла да иде у СССР и да буде посматрач у базама где су биле ракете средњег домета. СССР је поновио да може, али ту није било противречја. Моје питање је, да ли има неки начин где ови авиони могу да буду видљиви и ако има ми би имали конкретан доказ да су авиони још у Југославији. То може да буде неформално, незванично, али само да ми имамо доказ, да можемо да кажемо Вашингтону нема проблема авиони су ту, они су виђени.

То је један начин да се реши овај проблем. Ја сам био под инструкцијама из Вашингтона да говорим са Вама о томе. Ми смо земље које сарађују много и ми смо пријатељи и ја мислим да путем отворености можемо да завршимо тај проблем.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да ли сте ту инструкцију добили након разговора председника Буша и председника Јовића?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја знам да је разговарано о томе али моја инструкција је била да кажем Вама. Ја сам био са председником Јовићем

на аеродрому када је отишао за Америку и господин Буш добије врло озбиљно уверавање о томе. То је врло важно. Ја сам добио пре одласка господина Јовића инструкцију и зато сам тражио састанак за ову недељу. Мени је било речено да инструкција још важи, данас поподне ми је то речено. Председник Буш и господин Јовић су говорили о томе уопште.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Пре него што Вам одговорим желим да Вам кажем да сам читао у једној депеши о разговору нашег амбасадора и господина Игелбергера поводом ирачких авиона и било је питање у форми тврдње – да ли војска истинито обавештава руководство земље. Када сам то прочитао био сам потпуно изненађен. Ја вас сада питам чиме је то ЈНА до сада у односима са САД показала да је неискрена према САД, а још мање да ли је истинито извештавала своје руководство. Ја не знам да ли би могли да ми одговорите на то питање?!

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја не знам никакав случај и то није био део моје инструкције. Али било је да информације нису биле тачне и то је врло важно да се зна како то може да буде. Али сада имам проблем и ја се надам да можемо решити тај проблем.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Тај проблем за нас у ЈНА није никада био и он је за нас потпуно решен, јер никада из Министарства одбране није у погледу ирачких авиона никоме дата информација која није била тачна. Мислим да је било једно питање, мада не знам детаље, од стране неких из ССИП-а преко којих сте тражили одговор да ли је био на сервисирању „боинг“ и одговор је био – није, и стварно није.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

То није било питање. Ја не знам за тај случај.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Председник Јовић је чак и детаље изнео у разговору са председником Бушом у вези са сервисирањем ирачких авиона код нас. И он је поменуо тачан број ирачких авиона и

објаснио је став југословенске владе и југословенског руководства да до краја поштују резолуцију Савета безбедности ОУН. Никада то није било у питању и просто је неразумљиво зашто и коме треба да се то доводи у питање?!

А што се тиче саме технике престанка сервисирања и то је чак председник Јовић детаљно објаснио председнику Бушу – да су се на линији нашла два ирачка авиона који су били растављени и сервисирани и за њих је процењено да је јефтинеје за нас да се радови заврше него да остану у растављеном стању. Радови на свим осталим авионима су престали. На крају крајева, ти авиони, с обзиром да нам Ирачани много дугују, су једино средство, ако се Ирак никада не појави, да се може наплатити дуг, наравно кад се укину санкције. Када су та два авиона завршена обављен је пробни лет и они су потпуно под контролом. Никада, наравно, није било каквих опредељења која би изазвала подозрење са Ваше стране. А мислим, и да завршим, да је у разговору председника Буша и председника Јовића то решено, а и већ знам колико пута и јавно речено и потврђено да југословенска влада гарантује да ће резолуција бити испоштована до краја и у односу на авионе, и не само авионе, него и на све друго.

А што се тиче, господине амбасадоре, војске – инспекције било какве врсте у било каквој форми – то не долази у обзир. Након оволико уверавања да се поново тражи супервизија, онда, морам да Вам кажем, да ту мени нешто није јасно.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Мени је инструкција дошла од секретара Бејкера и она је била потврђена. Он је био присутан на састанку са председником Јовићем. Господине секретаре ја се надам да ћемо тај проблем решити.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ту господине амбасадоре проблема нема. Могу да Вам дам и своју реч да никада није било са наше стране и да их неће бити и да је неко створио те проблеме и ја Вас питам: ко је створио те проблеме и зашто?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја бих желео да разумете тачно ситуацију. Није у питању кршење санкција. Ви сте рекли да нећете снабдевати Ирак. . . .

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

И нисмо.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

То није проблем. Проблем је био да смо ми питали неколико земаља о детаљним информацијама. После одређеног времена, ми смо добили једну информацију из ССИП-а и једанпут из канцеларије господина Марковића које нису биле тачне. То је проблем. Ја не знам зашто. Ја знам шта су рекли.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Председник Јовић је председнику Бушу дао комплетну информацију.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

То је добро.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Али није добро да се то ради. Када је мене звао председник Јовић да пита око лета тог авиона рекао ми је да су њега из Хрватске звали и рекли му то. Он их је питао одакле они то знају, они су рекли да су од Вас добили информацију. А сада Ви кажете да сте од њих добили информацију. Е сада се поставља питање ко је од кога добио информацију?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Мене је генерални конзул звао из Загреба. Он је био са Врдољаком. Он је рекао генералном конзулу „има авиона ирачке ознаке на загребачком аеродрому“. И мене је генерални конзул звао да ми каже да има информацију. Он није знао да ли је добра или лоша информација. Али то је важно за нас. Ја сам звао Марковића и рекао шта сам чуо из Загреба. Човек је рекао ја ћу Вас позвати поново јер треба да говори са председником владе. Он је мене звао после 10 минута и рекао: то је потпуно нетачна информација.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Потпуна истина је ова како сам вам ја рекао, а најважније је од свега, господине амбасадоре, овде да потврдим још једном, од доношења одлуке не само авиони него ништа са југословенске стране није, нити ће бити, слано и ако се било шта догоди, онда можете мени лично да кажете да немате више поверења, ви сте обични лажов. И немојте више да имамо то као питање.

Морам да Вам кажем да смо ми извукли дебљи крај из ситуације са Ираком. И могу да Вам кажем да ће многе наше фирме морати ићи под стечај, за разлику од других земаља које сте Ви компензирали. Југославија није ништа добила. Јер има много фирми које, поред осталог, раде за војску и везано за војну привреду па су преко тога везане за буџет. То је велики удар на нас и ја бих волео када би било још авиона код нас, јер би имали залог из кога би могли да се наплате дугови.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ми смо свесни губитака.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

У овом времену, то нама јако смета. Ирак и суша су крупне ставке које отежавају нашу економску ситуацију и утичу и на програм стабилизације и инфлацију. Нису оне одлучујуће, али јесу крупне ставке.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Када сам био овде у јулу ми смо говорили о ситуацији у Југославији, о јединству у Југославији. Како видите сада ситуацију у Хрватској, и ове проблеме у Словенији?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Не знам да ли се Ви присећате онога што смо разговарали и како сте Ви гледали, а шта сам Вам ја рекао.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ми смо се сложили о јединству Ваше земље.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја сам посебно хтео и тада и сада желим да Вам укажем на сву сложеност југословенске ситуације и велике етничке из-

мешаности, затим на традицију, на једно негативно искуство око страначког организовања у Југославији још пре рата које је углавном било националистичко и рекао сам Вам и ово, чак кад би имали 2-3 југословенске партије па и 5-50 и нека имају свој програм, нека задиру и у систем али само државу да не дирају, а Ви видите како је свака од њих узахала на националног коња и на томе хоће да успе и одмах нису за овакву државу. И зато су све интервенције које долазе са стране врло опасне, ако не уважавају ту чињеницу. Јер Југославија је таква земља да се не може десити нешто у једном крају земље, а да одмах нема последице и на све остале делове. Сепаратизам на једном крају одмах изазива реакцију на другом крају земље. Ако би у тим деловима земље екстремне националне снаге дошле на власт, онда је то велика опасност по Југославију.

Друго, оно о чему сте Ви говорили прошли пут да ли федерација или конфедерација, то је теоријски тако могуће рећи, али за југословенске прилике то није тако. Ја не знам да ли Ви те наше прилике добро разумете. И такође има још једна ствар која је од великог значаја. Ја нисам сигуран, да то отворено кажем, да је свима у Европи па и на Западу у целини стало до јединствене Југославије.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја такође нисам сигуран. Ја сам сигуран да ми јесмо.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

И то ми видимо већ на делу, јер неко своје интересе, мало даље гледано, виде да их лакше остваре у поцепаној Југославији. И што се мене тиче, ја то видим врло добро. Видим да се са тих позиција ради. Мислим да би и ваша земља и Ви овде као представник САД, ваљало да то уважите, јер једно је декларисање за јединствену Југославију, а друго је стварни рад.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли видите код нас противречности?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Не. О томе је говорио председник Јовић са председником Бушом и председник Буш је директно и одговорио на-

шем председнику како се званично на то гледа. Ми сматрамо да би Ви у Вашем практичном послу, поред тих изјава које се дају за јединствену Југославију, морали водити рачуна и о свим потезима према онима који, заправо, нису за јединствену Југославију и који хоће цепање. Јер нема разлога да Вам говорим какав би био интерес САД у односу на Југославију, то Ви боље знате од мене. И нема сумње да не само краткорочно него и дугорочно гледано у најужем смислу интерес САД је већи за јединствену Југославију.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да Вам кажем да смо ми за јединствену Југославију, то је традиционално. Ми смо такође за демократију и ми смо разговарали о томе и ја лично мислим да једна ствар не може без друге. Не може јединство без демократије и демократија не може без јединства.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Јединство може без демократије али на један други начин. Ми се боримо за добар живот и развој демократије на начин који ће обезбедити то јединство, а не да се под фирмом демократије развије јединство.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

То је ризик због тога што је то ново искуство.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ново, али нажалост, у Југославији у нечему ново, а у много чему врло старо још од пре 50 година. Онај ко познаје историју Југославије зна какви су били међустранички sukobi пре рата и да су довели до грађанског рата. Чим им се пружила прилика потегли су нож и пуно од тога је поново на југословенској сцени. И зато је питање колико смо ми као друштво и законима обезбедили да идемо у вишестранички систем, али не у ово дивљаштво – национално које је видите какво, и што се нас у војсци тиче, ништа нема од овог што се догодило да нама није било јасно пре него што се почело да догађа. И ја бих желео да Ви имате на уму да што се војске тиче, ту наше основно опредељење јесте да подржавамо

максимално све да омогућимо мирним путем реформе, а то значи да не дође до већих сукоба, до грађанског рата, јер онда нам не вреди ни демократија ни ништа. Ако би ту било крви, онда је она прескупа и нама је, према томе, у интересу јединство земље, јединство државе и миран прелазак у реформе. Али да ли ће се ићи овако или онако, то је ствар односа политичких снага. Што се нас у војсци тиче, то што смо у једно време изгледали да смо испред неких других, а у друго време изгледали као да смо ми мало конзервативнији, једна пажљива анализа би показала да није ни једно ни друго, него да смо увек исти, давањем подршке реформама примереним југословенским приликама које ће омогућити да се до њих дође са што мање жртава.

Ми смо први инсистирали на другачијим својинским односима, били смо први далеко испред других али нисмо да реализација доведе до Книна и сада су пушке уперене и ако крену једни на друге шта смо урадили. И одатле проистиче наше упозорење и опрез а не зато што ми имамо неку филозофију која није филозофија прогреса.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Како гледате на ситуацију у Хрватској?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја лично то посебном знам, јер ја сам из тог краја. Ту се преко леђа српског народа у Хрватској бију опасне идеологије и усташа и четника које су биле и пре и за време рата. Ту се желе постићи неки политички поени, било да се оправадају резултати на изборима или да се добије на изборима, а те игре преко леђа народа то не може нико добро да разуме са стране, као ми. Кад дође до сучељавања онда устукну и једни и други. Али ми смо јасно рекли и први пут у нашем саопштењу за јавност да све то нека раде до мере да не почне међунационални рат. Рат не би дозволили. И мислим да и та чињеница отрежњује главе.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Како видите изазов из Словеније?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Рђаво, господине амбасадоре. Не само због војске. Ако би се војска тако разбила како они мисле, онда од овог концепта Југославије о коме говорим не би било ништа. То што се тамо сада предузима има добре везе са оним што сам Вам пре рекао, да није свима у Европи у интересу да буде јединствене Југославије.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Може бити. Ја нисам сигуран. Наши разговори са Словенијом су били јасни.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја јесам сигуран.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Може бити. То би била велика трагедија и са последицама за остатак Југославије.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Господине амбасадоре још једно питање. Шта је са посетом вашег МО Југославији?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Као што сам рекао прошле године ја сам предложио да дође, али то је било пре Ирака. Он је сада врло заузет са тим. Ми то имамо у виду и ја се надам да се може радити нешто у том правцу.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја разумем садашњу ситуацију његове заузетости. То је исто тако председник Јовић рекао председнику Бушу и мислим да је поменуо посету Бејкера. Нама би било у интересу да имамо прилику да разговарамо и са овог становишта. Мислим да би то било од користи, јер већи проток међусобних информација увек је бољи.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Може бити после изборне смене. И ми имамо такође изборе. Може бити на почетку идуће године. Ја се надам и слажем се са Вама. Још једном хвала што сте нас примили,

Разговори су завршени у 19, 05 часова.“

Следећи разговор је вођен у вези са „Венсовим планом“. Ово је време када су ставови и уверавања амбасадора Цимермана о чврстој и непромењеној политици САД о јединственој Југославији потпуно нестали, када политика Немачке вођена кроз Европску заједницу хоће да стави на маргину резултате „Венсовог плана“, и када се САД спремају да отворено заузму водећу улогу коју Немачка има у процесима разбијања Југославије. Зато предлажем читаоцима да обрате посебну пажњу мојим излагањима у процесу разговора, која конкретно и без икаквога увијања говоре да намачка политика вођена кроз Европску заједницу неминовно води у распад земље путем крвавог грађанског рата. Ово сам посебно желео да истакнем америчком амбасадору чија је земља од политике подршке о јединственој Југославији, практички већ направила прве али озбиљне кораке да преузме од Немачке водећу улогу, нажалост, с тим што одустају од своје до недавно прокламоване политике према Југославији и прихвата Немачку политику. Хоћу баш овом приликом да кажем да сам ја у мојим дугим разговорима са Венсом једном приликом то њему отворено рекао и нагласио да ће то бити велика трагедија за већину народа Југославије. Повод да му то кажем био је када се тих дана амбасадор Цимерман вратио са консултација из Вашингтона са ставовима супротним од оних за које је Венс тврдио, а ја мислим и веровао, да су до тада били званични ставови САД.

„СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ РАЗГОВОРА САВЕЗНОГ СЕКРЕТАРА ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ ГЕНЕРАЛА АРМИЈЕ ВЕЉКА КАДИЈЕВИЋА И АМБАСАДОРА САД, ВОРЕНА ЦИМЕРМАНА, ОБАВЉЕНИХ 6. ЈАНУАРА 1991. ГОДИНЕ

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Господине секретаре, пре свега желим да Вам упутим честитке поводом резултата које сте остварили у сарадњи

са господином Венсом. Знам колико је било тешко остварити такав успех и за Вас лично и ЈНА и желим и званично и лично да саопштим да знамо величину тог успеха. Упознати сте са изјавом коју је дао Стејт Департмент и желим део тога овде да вам кажем. Вашингтон жели, пре свега, да похвали и српско руководство и да похвали и ЈНА и њено руководство за успех који су остварили са господином Венсом и ми то у потпуности подржавамо и сматрамо да је дошло до једног врло битног расплета.

Ја бих желео да поразговарам са Вама и да кажете како видите будући, даљи развој догађаја с обзиром на овај досадашњи остварени успех.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Пре свега, ја се захваљујем на подршци и честиткама које сте упутили и подршци коју је Вашингтон дао мисији господина Венса и да будем врло отворен, мислим да без те подршке ни Венсова мисија ни наше залагање не би дало праве резултате. Предуслови за ангажовање мировних снага УН су деблокада и повлачење ЈНА. То је већ урађено и прекид ватре, односно прекид непријатељства. За прекид непријатељства нас збиља није требало уверавати, требало је уверити ону другу страну, при чему мислим, пре свега, на оне који стоје иза Хрватске и гурају је у рат. Јер наше намере нису биле да идемо у освајање хрватске територије. Нама је стало да се преостали део свих активности заврши на миран начин, а то значи и прекид ватре.

Е, сада, како даље. Ја сам господину Венсу рекао да пред Југославијом постоје два пута. Први је пут којим је кренула ЕЗ и којим је, нажалост, дириговала Немачка. Тај пут би значило неизбежно крвопролиће, не само у Југославији, него, ја не могу бити сигуран, докле би оно досезало. Други пут је пут концепта са којим је дошао изасланик генералног секретара УН господин Венс. Кључ на том путу јесте да се успостави мир. Мало ту да задржим Вашу пажњу. У разговорима са г. Венсом било је питање у избору пута да ли треба тежиште

дати да се прво успоставити мир у Хрватској или се сконцентрисати на Босну, односно примат дати Босни. Ја сам заступао становиште да је једини и прави пут, прво зауставити рат тамо где тече, рат између Срба и Хрвата, јер ако се заустави рат у Хрватској, мале су шансе да се уопште пренесе у БиХ. А све дотле док рат траје у Хрватској, лако се може проширити и на Босну и Херцеговину. И зато ред ствари треба да буде, прво и тежишно зауставити рат у Хрватској, а онда и помоћу тога, онемогућити ширење и у БиХ и тамо створити услове за мирне политичке разговоре и не само политичке разговоре, већ и друге политичке активности, укључујући и изборе, изјашњавање народа, да се југословенски народи изјасне какву земљу желе, у каквој земљи желе да живе. Сада се види да постоје два паралелна пута. Пут УН и пут ЕЗ. Оба су она сада ту на делу. Ја Вам не бих много детаљисао, али бих рекао моје уверење и процену шта је ту битно. Врло је битно да доминира у решавању југословенске кризе концепт г. Венса, а да овај концепт ЕЗ поштује тај концепт УН и у мери у којој може да се уклапа у Венсов концепт. Ако би било супротно, ако би предузете мере у вези са признавањем и друге активности које намеће ЕЗ доминирале и дође до колизије ова два концепта, што је могуће, онда је опет судбина ове земље неизвесна. Зато је врло битно да се на стакленим ногама успостављено примирје, што пре ојача, а ја познавајући југословенску ситуацију и све оне који се у њу мешају, сматрам да је врло битно да снаге УН што пре дођу. Ја не знам каква ће бити данас одлука Савета безбедности, до ког степена ће се ићи у конкретизацију те одлуке, али потребно је да дођу што пре, дани су у питању. Немојте инсистирати на перфекцији поштовања ток концепта од свачије стране, јер има оних који једноставно раде из политичких, страначких, националних и шта ја знам из којих све разлога који хоће да разбију тај концепт. Обезбеђење пуне перфекције, па тек онда да дођу мировне снаге, на томе не треба инсистирати, него када је већ створено овакво стање и уз утицај Ваше земље, да се зауста-

ве те земље које стоје иза концепта рата, ми ћемо успети да обезбедимо мир, а после тога ће се ићи у разне политичке активности док се не дође до неког договора. Ето то је по мени најгрубљи вид како би требало да се одвијају даље догађаји. Међутим, ја морам да Вам кажем да веома страхујем да удари који могу бити са стране и Хрватске и разних појединаца, група, партија, које се просто као гљиве после кише множе онемогуће концепт УН. И зато је важно брзо и енергично деловати. Прво долазак снага УН и верујте да оне воде сигурно мирном решењу. Ето то је кључ на коме се ми максимално ангажујемо и молио бих Вашу подршку. Ако то тако поставимо онда могу наћи своје место, можда и неке идеје ЕЗ. Међутим, ипак, моје дубоко уверење је да све дотле док политичке главе, политичке снаге у Југославији уз праву консултацију народа не буду код себе тражили решење, да решење само уз помоћ споља неће бити добро. Кад год је решење наметнуто споља оно може трајати и 3 и 5 година, оно неће бити трајно решење, већ ће поново на овим просторима бити рат, а ја не бих желео овој земљи поново рат. И зато је битно да у тражењу решења унутрашњи фактори буду главни, без обзира колико су они у сукобу, а да спољни фактор буде тамо где се не може договорити. Ја Вас уверавам, ово сам рекао и г. Венсу и г. Карингтону, то и Вама кажем, оно што је почела да ради ЕЗ по немачком диктату, то је рат коме се не види краја у Југославији. То Вам ја гарантујем. И ако смо ту где смо, онда нема стварно бољег пута од концепта УН и брзе његове примене. Прво мир, па онда укључивање унутрашњих снага земље у тражењу решења за југословенску кризу. И завршио бих своје излагање са нагласком на две кључне ствари. Први и најважнији корак је мир у Хрватској и то се може постићи једино сада, нажалост, помоћу мировних снага УН. И друго, нарочито би било опасно, господине амбасадоре, да се донесу неке исхитрене одлуке у односу на БиХ. Са мојим колегама пре 5-6 дана имали смо разговоре у Сарајеву са представницима сва три народа и ја Вам могу рећи да сам ја задовољан како

смо се ми договорили, а видећемо да ли ћемо у овим данима бити у стању да то спроведемо у живот. А суштина договора се састоји у томе да се ред, поредак и мир у БиХ обезбеђује, пре свега, ослонцем на државни апарат БиХ, њихову милицију, а тамо где се превазиђу њихове могућности буду подпомогнути Армијом у координацији са њиховом милицијом. И посебно смо се договорили да све паравојне организације, без обзира о коме се народу ради, о Србима, Муслиманима или Хрватима да заједнички идемо у њихово распуштање и разоружавање, милиција и војска заједно. Дакле, прво мир, одржавање мира тамо, а онда нека они наставе вођење разговора, консултовање народа, где и како хоће да живе и колико хоће времена у тражењу политичке солуције која ће одговорати и БиХ и новим условима у Југославији. То се не може преко ноћи постићи, то може да траје месец, три и више и не може бити везано за 15 јануар, јер тамо немамо националних мањина. Тамо хрватски народ није национална мањина, нити су тамо национална мањина Срби или Муслимани. То су три конститутивна народа те републике и они не могу бити надгласани што би било потпуно супротно њиховом Уставу. Ако се то уради, онда је тамо рат. Зато ја посебно Вама кажем, мир у Хрватској, што значи мир у Босни и са стрпљењем тражити политичка решења. То су два „ки поинта“ да се у 1992. години нађе мирно решење за Југославију. Да ли ће та решења бити дефинитивна, или ће бити делимична, па ће кроз пар година бити једно, па друго а можда и треће. Ја мислим да ће конститусање неке државе трајати чак и до краја овог века. Оно што је најважније јесте да се решење тражи без рата.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Хвала Вам пуно. Рекли сте две три важне ствари и желео бих да прокоментаришем, као прво, прекид ватре и ситуација у БиХ и што се тиче свеукупног политичког решења и могуће признање појединих република.

Што се тиче саме обуставе ватре у потпуности се слажем са Вама да не треба тражити потпуну перфекцију да би се

довеле мировне снаге УН и сигурно је да ће неке нерегуларне групе настојати да прекрше споразум о прекиду ватре. Међутим, постоје одређени напори који се чине и желео бих да чујем Ваше ставове у вези са тим. Ради се о г. Бабићу и његовим истомишљеницима који не усвајају споразум и концепт који је постигнут. Претпостављам да ће се са тим морати г. Милошевић и Армија позабавити и да ћете га спречити да упропасти овај споразум који доста обећава и да се дође до мира.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Он сматра да је велики борац за интересе српског народа у Книну. Ја знам ту ситуацију тамо и знам да је народ имао веома тешка искуства итд., међутим, ово Бабићу није први пут да ради нешто што није у интересу тога народа. И врло грубо говорећи, по мом мишљењу, ако он неће слушати њега треба скинути. Што се тиче војске ми смо тамо увели потпуни ред и војска ће слушати Врховну команду и то је њима врло јасно речено. Према томе, никакве игре са војском или неке локалне подршке њему не долази у обзир, то пада у воду. Друго, свима је рата доста, па и Србима у Книну, без обзира шта се догађа и ако народ има гаранцију да се неће догодити зло које му је било спреmano, тај народ ће то прихватити.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли се може рећи да је он зависан од Армије?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Они су имали своју војску доста јаку. Настоје да у Армији имају подршку за своју политику. То се неће догодити.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Уколико се оствари овај концепт и мировне снаге УН дођу, предвиђено је да се ЈНА повуче, да ли имате идеју о распореду извлачења јединица ЈНА временски.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ми вршимо припреме и полазимо од следећих основних принципа које смо договорили, да је битна безбедност тог становништва тамо. То значи да снаге УН треба да

дођу тамо, тако да тај народ буде сигуран да је безбедан. Ево јутрос сам добио информацију из Источне Славоније да се народ боји да не настане вакум између повлачења јединица ЈНА и доласка снага УН. Вакум не сме да постоји. То значи да прво треба да дођу снаге УН у посебне пунктове, почну разоружавања ТО и других војних снага које су тамо, предају оружје нама или снагама УН. Како ће то ићи зависи где има јединица ЈНА, колико има средстава, какви су путеви и ми би ишли са извлачењем најбржим путем. То извлачење ће негде бити неколико дана, а негде 7 и више дана. То највише зависи колико је тамо средстава, а не од јединица.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли је са деблокадом завршено и са измештањем јединица из Хрватске?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да, ја мислим да су из Сплита данас отишли последњи делови. Још је остало да се Лора преда комисијски. Према томе, са данашњим даном тај један од услова ће бити потпуно испуњен.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Шта мислите о ситуацији у Босни и Херцеговини и њеном утицају на ситуацију у Југославији?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Кључ проблема у Југославији јесте однос између Срба и Хрвата. Ако се Срби и Хрвати туку, онда Муслимани између тога могу да играју, али нису кључни. Али ако се Срби и Хрвати споразумеју, онда Муслимани, поготово, неће бити кључ. Ситуација у БиХ, пре свега, зависи од односа Београда и Загреба, а не зависи од Београда и Сарајева или Загреба и Сарајева. Мислим да је то врло битно да се разуме. И г. Венсу сам рекао, јер је он разговарао са Милошевићем и са мном у Београду и онда је хтео да иде у Сарајево, а после у Загреб, а ја сам му сугерирао да прво иде у Загреб па онда у Сарајево јер преко Сарајева неће завршити ни Загреб ни Београд. То је поента ствари. И ако разговора са Сарајевом увек мора

разговарати са сва три представника народа Бих. Није важно ко је председник председништва или председник скупштине, јер то је једна велика специфика која се мора уважити.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Слажем се да Босна не само да је у функцији рата у Југославији него, такође, има и функцију политичке ситуације у Југославији. Шта нас брине. Брину нас изјаве појединих српских представника, као на пример г. Карацића да у случају признања БиХ може да дође до рата и ми смо забринути јер би смо волели да се очува интегритет Босне као једне републике и желим да кажем да ми нећемо признати Босну, али не одобравамо ни оно што сада Немачка ради. Међутим, морамо да уважимо реалност, ако дође до признавања, желео бих да знам, да ли би Армија могла да спречи такву врсту ескалације сукоба и избијање рата у Босни о коме говоре Срби.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Неће Армија ни у Србији ни у Босни водити рат за интересе једног народа против другог. У томе можете бити потпуно сигурни, а договорили смо са Карацићем, Изетбеговићем и Кљујићем да распустимо те паравојне организације и да их разоружамо. Мада, морам Вам рећи, да се упркос томе интензивно ради на паравојном организовању код сва три народа. Али да се вратим том политичком аспекту који сте Ви сада посебно истакли. Мислим да би била велика грешка која може скупо да кошта ако дође до једностраног осамостаљивања и признавања БиХ као самосталне државе ван Југославије. Ако до тога дође сада, брзо, то може бити кобна грешка и ја бих Вас замолио да се заложите да до тога не дође. Ја имам информације, мада нисам сигуран да су оне тачне да је Изетбеговић у том погледу Немачкој дао нека обећања и има са њима неке договоре. Ако то тако буде, то сигурно неће бити добро. Није могуће да се донесу крупне политичке одлуке које народ стављају пред свршени чин, а да народ на то реагује.

Ако се сећате када сам рекао да овакав ред потеза, одржати мир а да се политички разговори воде о будућности

Босне и да се они наставе а не да се иде пред свршен чин, ако се и у Босни крене политиком свршеног чина на штету српског или другог народа биће зло. То Вам ја гарантујем и неке ствари ће се догодити у Босни. Зато немојте то дозволити и нека прво дође мир па ћемо после разговарати, да се види како ће се цела Југославија формирати и у оквиру тога нека и они траже решење. Хрвати у Босни неће прихватити никада коалицију Срби – Муслимани која ће бити на штету хрватског народа, а неће ни Срби прихватити коалицију Хрвати – Муслимани на штету српског народа. И ако имају памети, жеље и одговорности за свој народ онда то неће радити, без обзира што их Немци гурају на то. Ако мисле да ће проћи најпре немачка линија и на тај начин отцепљење Босне и у оквиру тога изиграју српски народ, то неће без крви проћи, а ни са крви неће проћи.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Политичка ситуација неће бити јасна, не у догледно време, јер неко може да призна Босну а други не и онај који је призна може то да уради само вербално и врло је битно да стране које су усвојиле споразум се и придржавају тог споразума. У Босни још дуго неће бити јасна политичка ситуација. Свака од страна у Босни може да нађе оправдање да почне са национализмом. Врло је важно да се то спречи.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Слажем се са тим и ми ћемо покушати да максимално то урадимо. Ви знате добро, никада војска није могла нешто војно да спречи и није оружје то које битно утиче и зато Вас ја поново враћам на политичку солуцију и ако је она повољна онда ће се и мир лакше одржати и обратно. То да морамо учинити све, то је мени јасно али ако политика буде радила супротно, то се неће моћи држати.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Битно је схватити да смо ми настојали све да се уздржи ЕЗ од признавања и да тиме ситуација неће бити разрешена и остаће и даље нејасна и треба радити на томе да се то спречи.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Радује ме то што сте учинили до сада, али не радује ме то шта се може догодити и што неће бити добро.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Нешто да кажем и у вези са односном између УН и ЕЗ. Ја сам Вас схватио када сте рекли да уважавате да процес ЕЗ тече паралелно са концептом УН и да се прилагођавају концепту УН и да га следе. У документу Л. Карингтона се не помиње Армија то ми је јасно али желим да концепт г. Венса се пре свега односи на прекид ватре и ту је тежиште активности ЕЗ и све заинтересоване стране треба да учине напор да се ради на усклађивању једног текста којим ће се тражити политичка решења, а политичка решења ће бити у ЕЗ.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја са г. Венсом нисам разговарао, осим о концепту УН, о овоме о чему Ви говорите сада. Мени је јасно шта је његова задаћа. Али ја ћу Вам рећи врло отворено и врло јасно и молио бих да то пренесете Вашој влади. Уколико се мисија г. Венса добро заврши, то је први неизбежан корак за мирно решење југословенске кризе, али није коначно решење. Ако би се после тога у разрешењу југословенске кризе, укључиле много више УН, такође и ЕЗ, за Југославију би било много боље. Ја не искључујем ангажовање ЕЗ, али мислим да искуство које имамо са ЕЗ улива неповерење једног великог броја Југословена, међу којима сам и ја. Ја уважавам реалност и не искључујем ангажовање ЕЗ, али досадашњи резултати су били лоши, а ако мисија УН у првој фази успе, онда она ствара претпоставку за још јаче ангажовање УН, а ако хоћете и Ваше земље. Према томе, био бих веома сретан да се УН што више укључе у разрешењу југословенске кризе и ако се укључе, онда у 92. години ће се успоставити мир и у 92. години ће се наћи и решење, које не мора бити најбоље, али биће мирно решење. А ако будемо препуштени Немачкој и ЕЗ, онда нас чека зло.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја ћу да се опкладим са Вама г. Министре. . . да ће ЕЗ радити на изналагању мирног решења за Југославију.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ако би се то догодило, ја бих врло радо изгубио опкладу са Вама.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Желео сам да ствари истерам на чистац што се тиче политичке ситуације у Југославији која није ни предвидива нити лако решива. Желим да истакнем да ми нећемо да признамо, али то не значи да ћемо прихватити опцију нове Југославије како је Срби виде. Ово што Србија настоји да протури је српски интерес и оно што се догађало 3. јануара, ми нећемо прихватити такву Југославију нити ћемо је признати. Врло је битно схватити да ми не прихватамо Хрватску али то не значи да ћемо прихватити такав концепт Југославије, а знате да је не прихватају ни Македонци ни остали.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Мене то не изненађује, али медаља има увек две стране. И ако идемо путем за који сам ја у почетку рекао да се морамо залагати, да се створи мир, па у оквиру тога мира тражити нове формуле о будућности Југославије. У мери у којој се гура немачка линија и признавање Хрватске и Босне, онда она сама по себи ствара контра реакције. И нису само две опције. Ако ЕЗ у новом издању о коме говорите, уз подршку УН приђе другачијим концептом, једним реалним концептом према Југославији, онда неће имати потребе ни за један ни за други начин о коме сам говорио. Наћи ће се нова решења, створиће се различити односи између појединих народа у Југославији. Оно што су заједнички интереси народа да се нађе решење за те заједничке интересе. Јер, знате, Ви се можда не сећате, ја сам Вам пре две године, када су кренуле промене у Југославији, рекао да промене треба, водити организовано, од савезних избора за савезни парламент, па на доле, а не одоздо ка горе, јер онда долази до хаоса. Ја сам Вам то рекао.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да сећам се.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Тај национализам који је проткао појединце, као и борба за власт, по сваку цену. Па видите тога Бабића. Јел он националиста, шта је он сада? Он је више од националисте, а тих је пуна Југославија и знамо ми њих. И зато те шеме које има ЕЗ, то не вреде за ову земљу. Треба много више познавати историју овоих народа. Скупо смо платили овим што се догађало али смо сви извукли поуке и једини начин је остварити мир и онда тражити нова решења, а та решења нису концепт ЕЗ. А ако се буде ишло на решење да се призна Хрватска и Босна, онда ће Срби у Босни тражити друго решење и онда се наставља точак где је и стао и точак ће наставити да се врти у негативном правцу и то би била наша трагедија.

Сваком рационалном човеку је јасно да се не могу наћи решења која су за сва времена, али у овом часу потребно је обезбедити да нема крви и остварити мир који ће омогућити да се дође до нових корака, а не до нове крви.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Како ће се Армија понашати у тражењу политичких решења?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Са Армијом неће бити проблема. Како се буде нашло политичко решење, ми ћемо се том решењу прилагодити.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли ће финансијско економске потребе бити задовољене?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Биће тешко, али то ће зависити од тога каква ће бити држава и њене могућности. Зато прво треба да одговоримо на питање каква ће бити држава, а после ово друго. Ми са становишта и интереса Армије ничим не условљавамо политичка решења за будућност земље, ничим.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Од многих људи у Београду слушах о плану мобилизације. Да ли је то истина?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Не. Нема никакве мобилизације, ми само морамо да мењамо резервисте. Ја бих врло радо да се мир успостави и да сви идемо кући. Хвала лепо.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Хвала.

Разговори су почели у 14, 00 а завршили у 15, 30 часова.

Пре него што се читаоци упознају са стенографским белешкама мога следећег разговора са америчким амбасадором Цимерманом желим посебно скренути пажњу на неколико битних чињеница:

1) Ако сам у мојим напоменама поводом претходног разговора одржаног 6. јануара 1991. године рекао да се из излагања амбасадора Цимермана јасно види одлука америчке владе да од Немачке преузме водећу улогу управљања процесима разбијања Југославије и да су на тој линији на делу већ предузети први кораци, онда овај разговор, вођен 3 месеца након претходног, показује да су САД, делимично захваљујући и личном деловању амбасадора Цимермана, већ потпуно преузеле од Немачке улогу главног руководиоца и координатора разбијања Југославије као јединствене државе;

2) Моја инсистирања су била усмерена на три главне тачке – да Америци предочимо како ми јасно видимо ту промену њихове политике; да их упозоримо да је то погубно по све југословенске народе; да та политика према Југославији не може бити ни у интересу САД, особито не дугорочном. Мој циљ је био и да се коначно амбасадор Цимерман и САД истерају из фразе о јединству Југославије на конкретан терен њиховог деловања који је јасно усмерен ка цепању Југославије и то путем грађанског рата, управо онако како је то желела и испланирала Немачка.

„СТЕНОГРАФСKE БЕЛЕШКЕ РАЗГОВОРА САВЕЗНОГ СЕКРЕТАРА ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ ГЕНЕРАЛА АРМИЈЕ ВЕЉКА КАДИЈЕВИЋА И АМБАСАДОРА СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА ВОРЕНА ЦИМЕРМАНА ОБАВЉЕНИХ 11. АПРИЛА 1991. ГОДИНЕ

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Како сте господине амбасадоре?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Добро. Господине секретару, прихватам обичај и говорићу на енглеском. Влада САД је тражила од мене да разговарам са Вама о Вашим погледима, да разменимо наше ставове везане за билатералне односе двеју земаља, а пре свега о нашим војним односима.

Да саопштим како ми видимо југословенско – америчке односе. Пре свега што се тиче директне сарадње између оружаних снага, а имајући у виду и предстојећи сусрет Мешовите југословенско – америчке комисије, моја влада цени традиционално добре односе између ОС САД и СФРЈ који се одвијају на билатералним основама. Надамо се да се ти односи могу продужити и проширити, као што је то случај и са осталим земљама са којима имамо такву сарадњу. И желим да нагласим да желимо да се та сарадња прошири.

Рекао бих нешто укратко о различитим аспектима наших војних односа. Што се тиче Мешовите југословенско – америчке комисије, сматрамо да је та сарадња на том нивоу врло значајна за даљу сарадњу. Дужни смо да доставимо датуме наредних заседања комисије и надам се да ће они бити достављени у скорбије време.

Што се тиче програма ИМЕТ у коме сте и Ви учествовали такође, ми сматрамо да је то изузетно важан програм и драго нам је да ће се један официр који ради у Вашем Кабинету укључити у тај програм.

Што се тиче сусрета на највишем нивоу имао са ту привилегију да будем учесник неких таквих посета Југославији.

Пре свега, то је посета генерала Хариса, заменика начелника здруженог Генералштаба САД у трајању од 4 дана коме је домаћин био генерал Аџић при чему смо имали прилику да уживамо у његовом гостопримству, а ми смо имали прилику да делом то гостопримство узвратимо.

Друга посета је била генерала Оукса који не само да је имао прилику да лети на супер галебу – Г4 него и да размени искуства и погледе са генералом Тусом. Затим је уследила посета генерала Туса прошле године САД и лично сам задовољан што сам уредио да се састане са високим личностима у Вашингтону. Као што смо и раније говорили, надам се да ће бити прилике да секретар за одбрану САД господин Чејни допутује у Југославију. И насупрот ономе што је генерал Вулетић изнео ја сам био и остао човек који подражава ту посету Југославији. Што се тиче посете господина чејнија, секретар за одбрану САД, ми смо изузетно заинтересовани да се она оствари, а надам се да сте и Ви.

Још један аспект те сарадње је и посета у последње две године у два наврата, командног брода 6. флоте луци Дубровник и ја сам узео активно учешће у обе посете. Чак смо и организовали прославу дана ОС САД на том броду.

И пети елеменат ове наше војне сарадње је сарадња војно – индустријског комплекса САД и ОС СФРЈ. Остварено је много контаката између великих компанија САД за производњу наоружања и војне опреме (Боинг, Лоцид, Хјуз итд.). Пуковник Визнатија и ја смо лично радили на остварењу контакта ових компанија и југословенских представника у Југославији.

Господине секретаре, због значаја који ми придајемо овим војним односима између наше две земље, треба да рашчистимо неке неспоразуме који можда постоје између нас.

Изложићу како ми гледамо и како прилазимо неким стварима.

Прво, Сједињене Америчке Државе чврсто верују да југословенски проблеми не могу бити решени силом. Оче-

вање јединства Југославије силом би свакако гурнуло земљу у грађански рат. Ову исту поруку смо пренели и свим руководиоцима у свим републикама и већини политичких партија у Југославији. Не ради се о помањкању бриге за Југославију, што произилази из става који је Ваш порт – парол изјавио, већ супротно. Ми сматрамо да се Југославија не може одржати држећи је на нишану. Нити верујемо да Југославија може да опстане ако се уочи да савезне оружане снаге служе интересима појединих република. Ми и моја влада смо уочили практичне проблеме који политички хаос и економска криза представљају за земљу укључујући и ЈНА. Ми смо спремни као и Западна Европа и њене институције да помогнемо републикама Југославије да превазиђу проблеме које имају.

Влада САД уважава и законску и уставну улогу Представништва СФРЈ и СИВ-а. Ми ни у ком случају не можемо да подржимо владу која би била устоличена на нелегалан начин и сигурно да би таква влада остала изолована влада у Европи. Сличан став је заузела и Европска заједница.

Врло је битно да се схвати да када је у питању Југославија, америчка влада је јединствена и да јединствено наступа када је у питању Југославија – да је за јединствену Југославију. Свесни смо одговорности коју ЈНА има у јединственој Југославији и веома уважавам када сте рекли да ће ЈНА учинити све што је у њеној моћи да помири различите интересе који проистичу из тренутног развоја догађаја у складу са њеном улогом у оквиру Устава СФРЈ. С тим у вези је и овај сусрет који сте пре неки дан имали са председником владе Словеније господином Петерлеом. То сматрам као ваш изузетан напор да се нађу решења мирним путем и на тај начин сам то и пренео својој влади.

Господине секретаре, на крају да кажем нешто о мојој улози лично, овде. Нама је саопштено на нивоу генерала Булетића да моје лично деловање у Југославији поткопава наше билатералне односе и да ја не би требало да будем укључен у војно билатералне односе. Влада САД ову идеју одбацује.

Влада САД наставља да припрема наредно заседање заједничке Мешовите комисије без обзира на то. Влада САД претпоставља да ово што је изјавио генерал Вулетић не представља став ЈНА.

Ја се извињавам што сам Вам одузео време, међутим када смо се први пут срели Ви сте дали подршку да будемо отворени и искрени и ја јесам. Увек сте били отворени и искрени са мном и сматрао сам да би било корисно ако у потпуности пренесем ставове које моја влада има у вези с тим.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Са овим са чим сте завршили да ја почнем.

Ја сам увек био отворен, а данас ћу бити још отворенији.

Захваљујем на овом првом дијелу Вашег излагања који се односи на војну сарадњу и жељу да се она развија. Она је за нас прихватљива. Али, рекао бих, да је то био само увод да би смо разговарали о овом другом дијелу – као о неспоразуму. Према томе, за овај први дио који представља половину вашег излагања, ја ћу се ограничити само на једну реченицу и рећи да се слажем да треба развијати и војне односе на начин који ће бити у интересу обе земље.

Ја бих молио да ми неке ствари појасните из овог другог дијела. Дио питања која сте Ви поставили као нешто што је неприхватљиво за владу САД и дио тврдњи које сте рекли да су неприхватљиве, садрже неке претпоставке за које ја тражим посебно да ми одговорите. Има их неколико и ја ћу их посебно навести.

Који је разлог да Ви мени овде кажете да се Југославија не може одржати држећи је на нишану – пушкама. Да ли то имплицира да армијско руководство мисли тако да решава питање будућности Југославије? и

Друго питање. О којој то Ви нелегалној влади говорите која би се могла јавити, а коју САД не би подржале. О којој нелегалној влади Ви то говорите?

И још једно суштинско питање са становишта карактера Армије. Шта је разлог да Ви као питање владе изнесите тврдњу да не би подржали политику ЈНА која би била у интересу само једне републике? Који је то конкретан разлог? То су кључна питања.

А сада бих вас као познаваоца прилика у Југославији, додатно још молио за Ваше мишљење о неколико конкретних ствари:

Шта је по вама сада у Југославији? Пред чим је Југославија сада? Шта ће бити са Југославијом? Не оно што би Ви жељели него шта Ви оцењујете да ће се догодити у наредној седмици у Југославији?

Друго, како Ви оцењујете шта је то што се догађа у односу на војску у Хрватској и Словенији? Недозвољавање суђења по законима Југославије, физички напад на војне објекте, на војна лица, јели то насиље које се толерише или је то насиље које треба такође осудити, и о каквом насиљу је ријеч? Шта је то?

Како Ви оцењујете да је Словенија престала да шаље регруте у војску. Јер ако то исто уради и нека друга република овог часа не би постојала ЈНА, а кажете да сте за Југославију! То исто је сада урадила и хрватска 39% није послала регрута у војску. Шта је то. Јели то насиље или шта је то?!

Ја бих Вас молио, ако остајете при томе да отворено разговарамо, иначе нема сврхе да разговарамо другачије. То можете са другима да разговарате другачије, али са мном нећете. Јер ја ћу вам исто тако врло отворено одговорити на све ово што сте казали, али молим Вас објасните ми јер мени није довољно јасно, пошто кроз та објашњења ја видим суштину Ваших односа према Југославији и стварних проблема. Лако је принципијелно изјашњавати се за Југославију.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Слажем се са Вама. Ја мислим господине секретаре да сте управо погодили сва она глобална питања. Настојаћу да одговорим на сва ваша питања.

Оно што смо ми рекли да се Југославија не може одржати на нишан – пушчаним цевима. То смо сваком рекли. Свакој републици, различитим установама, савезној влади, Председништву Савезном секретаријату за иностране послове и Савезном секретаријату за народну одбрану. Није тајна да је насиље у последњих 7 месеци у Југославији порасло и сада има тенденцију да расте. Порука свима је да се насиљем не могу решавати проблеми демократије и јединства у Југославији. Ми немамо доказ, конкретни индикатор или да неке институције имају став да би сада насиљем оствариле своје циљеве. Међутим, да би смо наш став свима представили кристално јасно, влада САД која је пријатељ са Југославијом од њеног настанка, јасно жели да стави до знања да се насиљем не може ништа постићи.

И што се тиче другог Вашег питања, да не би подржали неку нелегалну владу је са овим претходним у вези. Ми уважавамо и признајемо Председништво и СИВ. Такође уважавамо и признајемо републичке владе али као републичке владе. Ми смо такође свесни да постоје озбиљне разлике у ставовима између савезне владе и постојећих влада република.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да ли само између влада република или и њихових законодавстава – устава. Или само влада?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Такође и у том домену.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да ли је и то или превасходно?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

То је веома сложено питање и Ви то боље знате од мене.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Знам, али Ви неуважавате да знам.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Уважавам.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Знам јако добро.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Све што ми желимо да кажемо јесте да све ове разлике које обухватају и различита тумачења закона и Устава – да буду решена на миран начин.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Како? Да ли политиком свршеног чина? Како? Ево само један пример. Са Словенијом је А. Марковић разговарао шест пута и ја сам разговарао, а они иду политиком свршеног чина. Они кажу – нема војске. Шта ћемо сад? Да чујемо.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Рећићу и о томе. И владама и партијама у земљи стално понављамо да нећемо дати подршку изласку Словеније из Југославије нити њиховим напорима да преузимају на себе атрибуте независности док се о томе не договорим са остатком Југославије.

Друго, рекли смо оно што сте и Ви рекли да док постоји Југославија треба да постоје једне оружане снаге и то је тако прихватила и Влада САД и зато је сада ово предузела. Ми се са Вама слажемо. Ми се слажемо кад кажете ако једна република не пошаље контингент регрута у ЈНА да ће то представљати преседан који ће се негативно одразити на остале републике и на саме ОС. И у Словенији влада нема човека који није свестан ових ставова америчке владе. Међутим ми настављамо да се надамо (као што је пример Вашег разговора са господином Петерлеом) да ће се наћи излаз из ових врло тешких проблема без употребе силе.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ми смо предложили 2-3 ријешења, и они кажу – врло су разумни а јуче кажу, ништа не важи. Ми не шаљемо регруте, идемо из Југославије. И шта ћемо сад?

То што Ви кажете да држимо земљу на окупу помоћу нишана, ми то не чинимо. Нека се поштује воља народа, нека се они изјасне и ми ћемо то поштовати. И ако ће Словенија да иде из Југославије, нека иде, али на легалан начин и на ми-

ран начин. Ово сада је примена силе. Ви говорите да се силом онемогући насиље.

На једном примеру ћу Вам рећи, ми смо њима рекли ако процес издвајања из Југославије треба да траје 3 – 6 месеци зашто журите и на силу хоћете да урадите то. Или да се на савезном нивоу добије легално да Словенија има третман републике која излази из Југославије и тај третман имаћете у сваком погледу, економском, политичком и у оквиру тога имаћете и у области војске. Па ако то немате на савезном нивоу, зашто то тражите од војске. Зашто то радите.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Господине секретаре, Ви овде имате здраво мишљење. Хелсиншки акти из 75 године говоре да границе не могу да се промене без споразума и мирним путем. Ми смо Словенији јасно ставили до знања став наше владе, да Словенија не може да изађе из Југославије без пристанка осталог дела Југославије и то мора да буде на миран начин.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

И то није једини случај. То је слика стања у Југославији. За многе не постоји Југославија, а ово је само пример који то доказује.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Нисам стручњак за словеначку политику али могу своје мишљење да изнесем. Мој утисак је да се у Словенији води жучна расправа – колико далеко они могу да оду и колико брзо. Моја влада се нада да ће они у том погледу врло поступно ићи и да ће бити мудри да искористе сваку могућност и да сагледају сваки разлог због кога би требало да остану у Југославији. Какви би резултати били, рецимо, покушај ЈНА да се то оствари поступним путем у складу са законом и да то заустави да би се решавало у складу са законом, какав би био резултат?! Моје мишљење је да би резултат тога био да би преговори који се воде у Словенији тренутно, да они који желе да је воде и изведу из Југославије, одмах би преузели контролу у своје руке.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Имајући у виду да Југославија није само Словенија, шта ће се догодити ако она то ради на такав начин и иде политиком свршеног чина, а ми причамо, кукамо и молимо. Шта ће се догодити са остатком Југославије?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Претпоставимо да Словенија одлучи да се изненада отцепи због тога што би ЈНА нешто предузела?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ви то знате да се никада неће догодити. То би било само оправдање, разлог је дубље природе.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Међутим, било шта да армија предузме или наметне, резултат тога би био да би они који заговарају излазак из Југославије добили шансу да одмах изађу из Југославије за разлику од оних који то не желе. Ако Словенија одлучи да одмах иступи из Југославије, знате да је Хрватска решила да поступи слично а то би само усложнило проблеме још више. Због тога мислим да би сваки институт преговора био бољи и господин Буш је у свом писму господину Марковићу изразио наше супростављање распаду Југославије. наш став је врло јасан и у словенији су то изузетно добро схватили.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ.

Имао сам прилику да видим и чујем како њихови челни људи праве вицеве на рачун тога писма и то на званичном састанку.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Могу да се шале, али ако очекују подршку САД за излазак из Југославије али само на миран начин – престаће да се шале. Ако им није стало шта каже председник Сједињених Америчких Држава онда треба да се брину шта каже Европска заједница и италијански министар иностраних послова који им је рекао да ће им требати 50 година да чекају да би ушли у Европу. Ово питање које сте поменули – разлог због чега не би влада САД подржала ЈНА ако би се уочило да де-

лује у интересу једне од република. У Словенији и Хрватској говоре отворено да је ЈНА српска армија.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А Вук Драшковић да Армија држи српски народ као заморче и да смо српски народ разоружали, а све друге наоружали.

Ја сам вас господине амбасадоре питао шта вас је навело да помислите да се ЈНА ставила у службу интереса појединих република, да би то Ваша влада нама ставила до знања. А да то не треба тако, неумесно је да Ви то мени објашњавате, мени је то јасно. То претпоставља да ми већ у том смислу дјелујемо. Молим Вас кажите ми на основу чега?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

То пре свега произилази из чињенице да сте оптужени да делујете у интересу једне републике.

Желим да скренем пажњу, оно што смо рекли о интервенцији Армије у Пакрацу, Београду и на Плитвицама. Разлог због чега ништа нисмо рекли је то што смо видели да Армија делује супротно – делује да се стање смири. То је један глобални став. А разлог да би смо уважавали оно зашта су Вас оптужиле главне републике је тај што су ваши циљеви врло блиски циљевима које износи Србија. Оно што желим да кажем јесте да немамо доказа нити да ми верујемо да ћете служити интересима једне републике, већ говорим да се надамо да се нећете ставити у службу једне републике. И чињеница да смо остали без коментара поводом ова три догађаја, показује нашу вољу да не желимо да критикујемо тамо где то није потребно. Међутим, морам Вам рећи да убудуће ако се појаве озбиљни разлози који би нас навели да помислимо да сте се ставили у службу интереса једне републике, то би поткопало сву ону сарадњу коју смо до сада имали.

Какви су наши погледи о будућности Југославије. У америчкој влади постоје различити погледи на будућност Југославије и мене називају оптимистом. Ја сам онај који верује да Југославија још увек може преговарати да прође кроз

изузетно тежак процес демократизације. Даћу један пример који може да изгледа ништаван. Ако сте гледали утакмицу Црвена Звезда – Бајерн. Када је Звезда дала гол, тада сам ја прокоментарисао да је Србин додао Македонцу лопту.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да али ако идемо мало уназад Бинићу је додао Просинечки који је из мешовитог брака. То је само једна страна медаље. Има и друга страна медаље, нажалост коју Ви изгледа довољно не разумете. А ја ћу Вам је рећи.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Питали сте ме шта мислим о суђењу у Загребу.

По налогу моје владе почетком фебруара месеца имао сам разговоре у Врховништву Хрватске. Том приликом сам рекао да су САД забринути што су се функционери Хрватске умешали у илегалну набавку оружја и што стварају изузетно велике милицијске снаге. Месецима пре тога саопштили смо хрватској влади да не дозвољавамо да се њима наше наоружање прода.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Али они кажу да сте им Ви обећали.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

То је лаж.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Шпегељ је то рекао.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Онда је лагао.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја нисам рекао да верујем, ја сам само рекао да они кажу и сада Вам то понављам. То би било добро да се изнесе на суду па да се види ко лаже. Мада је то један детаљ.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Продаја наоружања и војне опреме било којој земљи мора да иде уз дозволу америчке владе.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

У кооперацији са нама ја сам то видео.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

До сада нисмо одобрили продају наоружања и војне опреме Хрватској нити било којој другој републици. То смо прошле недеље поновили хрватској влади и рекли смо да не покушавају да заобиђу легалан пут којим америчка влада продаје наоружање.

У вези са суђењем мислимо да би у Америци било чудно да суди иста институција која је и оптужила.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ваљда не мислите да све земље света треба да имају исте законе. Свака земља има своје законе.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Што се тиче окупљања на Тргу, ми подржавамо права мирног окупљања али свакако да каменовање зграда не подразумева мирно окупљање. Та је слика мало нејасна што се мене тиче. И д на крају закључим. Желим да истакнем да смо ми изузетно пријатељски расположени према Југославији и према ОС Југославије и кад покрећемо оваква питања, то је само у нади да ћете Ви такође настојати да у остваривању Ваших циљева и проблема извршите у оквиру демократских начина.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Хвала Вам на додатним појашњењима. Ја бих могао доста тога да Вам кажем и везано за свако од Ваших конкретних питања о којима смо разговарали, међутим ја ћу се ограничити само на пар, по мом мишљењу, крупних, битних питања која одражавају наше односе из прошлости и сада и која могу имати битног утицаја на будућност.

Право је сваке земље која припада међународној заједници да брине о тој заједници и у оквиру таквог једног односа САД према Југославији. Ми уважавамо то што сте Ви изнели. Ја, наравно, то сам требао у почетку да кажем, не говорим у име владе нити Председништва, него у име Армије. То што ја говорим, то огромна већина људи у Армији тако мисли, и уз све ове шпекулације, како између нас постоје

разлике, су измишљотине, као и све друго. Наравно, у једном великом организму као што је војска увек се могу наћи појединци који другачије мисле, чак и о кључним питањима, не само о томе да ли се један проблем може решавати овако или онако. Међутим, гро наших старешина, а посебно на најодговорнијим функцијама су у том погледу потпуно јединствени и никакве ту шпекулације не долазе у обзир, никакви клинови међу нас не долазе у обзир, у то Ви можете бити потпуно сигурни. Брига сваке земље о другој земљи је добро дошла ако је добронамерна. Међутим, они који воде ту земљи они, пре свега, одговарају пред својим народом за то шта ће се у њој догађати. Са тог становишта посматрано, понашање ЈНА сада и убудуће биће, пре свега, на основу тога како ми оцењујемо ситуацију, уважавајући свачије мишљење, али ничије мишљење не може бити доминантно око опредељења наших ставова. И то желим да врло јасно знате. Ми одговарамо народима ове земље и само њима полагамо рачуне. Према томе, још једном да кажем, ми уважавамо ово што сте рекли, али ми ћемо радити по сопственој савести и одговорности и молим да то буде потпуно јасно.

Да кажем нешто о стварном стању у Југославији и моје лично обраћање Вама, подсећајући Вас на наш први разговор овде, не знам да ли се Ви тога сећате.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Сећам се.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Тада сам Вам ја изнео моје лично мишљење како извршити реформу у Југославији и задржати Југославију у њеној целини.

Ту су у суштини постојала два концепта. Један концепт на коме смо ми стајали у Армији и кога сам ја бранио у Председништву и у влади за реформу привредну и друштвену. Да је треба водити организовано од савезног нивоа ка деловима земље и да ми идући тим путем можемо доћи до новог друштва, модерног са тржишном привредом, са вишестра-

начким системом, са парламентарном демократијом у времену од можда 5 или нешто мало више година, имајући у виду конкретне односе у Југославији, националне, религиозне и идеолошке, рат, последице итд. и други концепт управо какав се одиграва у Југославији. Реформе које су негде ретроградне, негде воде ка демократији, неке враћају у фашизам, неке теку спонтано или парцијално, одздо политиком свршеног чина. И то је тај тзв. политички концепт да Југославија не постоји, да постоје само републике, да Југославија треба да одумре. Свакако и да промене води свако за себе и на свој начин. Има између та два концепта и неких варијанти, али у суштини су то та два концепта.

Нажалост овај први концепт није прихваћен и није остварен иако је он признаван. Овај други концепт је доминантани по њему се догађаји одвијају у Југославији и зато смо ми сада дошли да се земља налази пред распадом, господине амбасадоре. Ја сам Вам то рекао први пут када смо овде разговарали. Нама није било примарна ни идеологија ни брзина реформе, нама је било неопходна реформа, али у првом реду да се сачува интегритет земље, Југославије.

И ја ћу Вам изнети моје лично мишљење, то нема везе са Вашом владом. Ја мислим да Ви то нисте разумели или нисте довољно разумели ситуацију у Југославији, па сте онда дошли у ситуацију да и Ви и Ваша влада стално прокламујете да сте за Југославију, демократске промене, за промене мирним путем, али фактички сте низом активности које сте обављали у појединим републикама битно утицали да се у пракси реализује концепт стихијног и крвавог распада Југославије. У сваком случају нисте били довољно велика брана да не доминира, концепт који је довео до распада Југославије. Нажалост, тренутно ми имамо различите погледе и у самом врху југословенске државе. Ја као члан СИВ-а сматрам да је СИВ када је кренуо са својим новим програмом имао велике шансе да овим првим концептом изврши реформу и задржи Југославију као целину. Да промене почну од савезног нивоа

и иду организовано ка доле, а не обрнуто. СИВ је имао две велике шансе и рекао сам Марковићу да је СИВ пропустио те шансе. Прво када је кренуо СИВ са програмом било је неопходно извршити реформу савезне државе, као претпоставке реализацији реформе у привреди, као претуслов за друге реформе. Та шанса је била на почетку кад је влада стартовала.

Друга шанса је била када је влада изашла са предлозима уставних промена. И то је по мени била последња шанса. Тада је требало на тим предлозима истрајати, рећи ово је минимум и одредити време у коме се тај минимум мора остварити. Ја имам много доказа и папира нашег залагања за такав став и на Председништву и на СИВ-у. Ту су се помешале неке ствари. Председник Марковић је, ако се сећате, говорио боље један амандман него ништа, а то је била велика грешка. Тада да смо кренули правим путем све смо ми то могли урадити и до свега доћи и задржати земљу као целину, с тим да се сваком народу ако жели да изађе из Југославије под нормалним условима, омогући да изађе, а не под оваквим условима.

Ни један систем, не мислим само политички, било који систем, не може доћи до позитивних промена ако се он не води организовано, и ако се не води из једног центра – управљачког тела. Ако се то догађа овако као сада у Југославији, то онда нормално мора довести до хаоса, и краха. Да Вам само један пример кажем. Ја видим како Ви говорите о суђењу о наоружавању у Хрватској. Ми имамо 1001 доказ да су наоружавали прво Партију, па редовну полицију, па сада стварају војску. Шта ће се догодити ако Срби у Југославији почну да се на исти начин наоружавају. И Срби у Босни и Срби у Србији и Срби у Хрватској и почну да стварају своју војску да раде исто оно што раде у Хрватској? Шта ће онда бити.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Катастрофа.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А да не би било те катастрофе ми смо тражили да тамо где се направи прва провала да се заустави та провала. Како

можемо зауставити у Србији ако нисмо зауставили у Хрватској. Питам вас како?

А то је само један наравно, крупнији пример, који говори шта значи овај концепт који иде путем стихијности.

Свако ко познаје Југославију зна да, нажалост, у Југославији сем националних и националистичких партија, других партија нема. И зато нам није било стало до иедолошке и партијске, него до политичке снаге која ће чувати земљу, Југославију, не насилно.

Шта Ви мислите да смо ми овде у ССНО толико глупи да не знамо да се једна земља, а поготово Југославија, не може држати помоћу војске. То је нама јасно. Снага војске може бити само помоћ политици тамо где се нарушава ред, да се ту помогне и превазиђе кризно стање, а не као политичко решење и зато су мене увредиле ове неке Ваше инсинуације да не можемо држати земљу на нишану. Знамо ми то и немојте нам то говорити.

Још једна ствар. Многи људи у Југославији, нарочито млади, нису довољно разумели сву сложеност националне, политичке и сваке друге ситуације у Југославији. Ја Вам могу овде, а има људи који су присутни, показати наше папире да смо ми предвиђали и у данима и у месецима шта ће се догађати у Југославији. Нажалост, све се тако догађало. И зато ја замерама и Вама и другима са стране што узимате себи сувише права да оцењујете да је ово добро или није добро. Разумевање конкретних односа у Југославији који су страховито сложени и историјски и политички и религиозно, захтева много дубље и свестраније познавање тих односа. И зато ако неко са стране узме себи право да све то види боље од нас, у најмању руку, није довољно озбиљно.

Ви сте видели колико смо се ми за онај први концепт залагали, али он је пропао, њега више нема, али он је имао велике шансе. Он је могао чак да дозволи и Словенији да привремено иде из Југославије, а да можда не би прошло ни 5 година од њеног изласка, а она би се вратила у Југославију.

А рећи ћу Вам једну чињеницу коју сваки Југословен зна, а рекао сам на више места и свим словеначким руководиоцима и рећи ћу и Вама. Позиција коју је Словенија имала од 1945. године до данас никада и нигде није имала у својој историји нити ће игде имати ако изиђе из Југославије. Они су фактички имали изузетно повлашћен положај у Југославији од руководства у партији која је била на власти, у држави па до економске позиције. Сада се јавља као клица расцепа Југославије. Постављам питање зашто?

И сада последње.

Ви сте рекли да сте оптимиста.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Мене у круговима владе називају оптимистом. .

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја нисам ни песимиста а ни оптимиста. Тешки дани су пред нама. Оно што ћемо ми као Армија радити, ради ћемо са основним циљем да се дође до решења која су овом часу реално могућа. Ради ћемо пре свега на начин да обезбедимо да се до сваког решења дође демократским путем и да се то решење спроведе мирним путем. Али нећемо дозволити да нико шамара војску. Према томе, ако Ви господине амбасадоре, и Ваша влада осуђујете насиље, онда осудите стварно насиље, а не онога ко хоће насиље да заустави, да не би било замене теза.

Захваљујем на разговору који смо имали. Ја се надам да смо се добро разумели.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да јесмо. Као и обично били сте врло јасни и отворени.

Хвала.

Разговори су почели у 12, 30 , а завршили су се у 14, 10 часова.

Прије мога последњега разговора са амбасадором Цимерманом имао сам још један сусрет. За разлику од свих осталих сусрета на које је амбасадор Цимерман долазио искључиво у име своје владе, на овај сусрет је дошао у својству

предводника једне групе амбасадора земаља Европске заједнице акредитованих у Београду. Француски амбасадор је био задужен да у име свих изнесе оптужбе против деловања ЈНА, пружајући пуну подршку Хрватској. Ја сам тај усмени демарш енергично одбио поткрепљујући свој став са неколико битних аргумената који се нису могли довести у питање. Врло брзо сам завршио тај пријем закључујући га са позивом да оду у Загреб и тамо изнесу приговоре ако заиста брину о мирном решавању проблема у Југославији.

Што се тиче мога последњега разговора са амбасадором Цимерманом особито су карактеристичне две ствари:

- 1) Отворено стављање амбасадора Цимермана у службу политике разбијања Југославије по немачком концепту;
- 2) Моја отворена оцена политике САД и амбасадора Цимермана лично.

„СТЕНОГРАФСKE БЕЛЕШКЕ РАЗГОВОРА САВЕЗНОГ СЕКРЕТРА ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ ГЕНЕРАЛА АРМИЈЕ ВЕЉКА КАДИЈЕВИЋА И АМБАСАДОРА САД, ВОРЕНА ЦИМЕРМАНА ОБАВЉЕНИХ 13. ЈУЛА 1991. ГОДИНЕ

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Господине секретаре имам тешке инструкције које морам да Вам пренесем из Вашингтона.

Вашингтон је изузетно забринут због мобилизације снага ЈНА која је у току, као и српског фактора у тој мобилизацији који све више нараста.

Друго, наш поглед је да ЈНА у односу на међуетничке сукобе у Хрватској и однос ЈНА са хрватском владом и етничке сукобе би допринео погоршању ситуације и то би имало лоше резултате на билатералне односе као и на југословенску позицију у међународној заједници. Моја влада изражава велику сумњу у односу на циљ ЈНА и њену оријентацију.

У том смислу америчка влада упућује апел да с снаге ЈНА држе своје уставне улоге у поступцима, такође се врши апел у јавности да ЈНА у потпуности сарађује са представницима ЕЗ.

Рекао сам да су тешке инструкције моје владе и дајем основно објашњење у вези с тим. Преко сателита може да се види да је ЈНА концентрисала велике снаге које се састоје од две механизоване дивизије.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да ли је то оно што је синоћ било на Председништву. Ако је то, ја сам прочитао то што је послато председнику Председништва и ја сам то примио к знању. Ако имате нешто ван тога да кажете, изволите.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ни једна амбасада у Београду се није више трудила да прикаже што објективније оно што се догађало у Словенији, а америчка амбасада је то учинила. Ми смо се трудили да што јасније представимо Вашингтону да ЈНА тамо води дефанзивне борбене операције и да не отвара ватру прва већ само када се на њу отвори ватра. Пренели смо информацију да су акције ЈНА биле да обезбеде границе. Пренели смо да је први чин силе био од стране словеначке стране.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Жртве које су пале заправо то потврђују.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Америчка амбасада је у потпуности објективно преносила.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ви кажете да сте настојали да прикажете најобјективније слику о догађајима који се дешавају, али била је друга-чија слика коју су преносиле ВВС и CNN.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да, али америчка влада нема утицаја на извештавање ових ТВ станица.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да, али када желите да имате тај утицај, онда га имате. Најбољи пример за то је последњи рат у Заливу, где је CNN био у потпуности на америчкој страни, тако да је Ваша влада имала пуну подршку за оно што је хтела.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ми смо давали једну објективну слику догађаја у Словенији. Међутим, генерал Аџић је у свом двадесетоминутном говору објективно срушио ону добру основу везано за поверење у ЈНА. И бацио је сенку на крање намере ЈНА.

Ја ценим традицију и улогу коју ЈНА има у томе и ценим Ваше опредељење у погледу демократије коју Ви имате у ССНО-у, међутим, морам рећи да у Вашингтону постоји огромна сумња када је у питању циљ и оријентација ЈНА. Знам да то није пријатна изјава, међутим да ћете Ви и Ваше колеге бити опрезнији са тим.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Хвала лепо. Ја мислим да та оцена о којој сте говорили да постоји у Вашингтону о улози и намерама ЈНА, да сте Ви томе пуно допринели.

Ја ћу прво изнети неке чињенице, па ћу Вам онда рећи наше оцене и ја бих Вас молио да се те чињенице и оцене пренесу како ја то кажем, а не како их Ви интерпретирате. Желим да то нагласите, ово што ћу Вам рећи.

Да ли је Вама, господине амбасадоре познато, колико у Југославији има војски организованих у појединим деловима земље које се боре против Југославије и које се боре за своје сецесионистичке интересе и да ли је Вам познато колико је војски сада у процесу стварања? Да ли Вам је познато колико сада у Хрватској има организованих војски које су спремне да се оружаном силом обрачунају, прво са Србима у Хрватској, а преко тога и са Југославијом. Да ли Ви то знате?

БОРЕН ЦИМЕМАН:

Ми смо на београдској ТВ видели.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја сам Вас питао да ли знате конкретно сада колико има у Хрватској војски, јер Ви сте говорили да знате да има 2 механизоване јединице ЈНА. Ми то нисмо крили и рекли смо то јуче на Председништву.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја нисам специјалиста за то.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А како сте специјалиста да установите колико има јединица ЈНА?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Мени је те податке доставио Вашингтон.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Зашто Вашингтон није установио колико у Хрватској има војски. И Ви ми нисте одговорили на постављено питање.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја то не знам.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја ћу вам рећи и све што ћу вам рећи, молим Вас да пренесете Вашингтону.

Ово што ћу сада рећи, све сам синоћ изнео на Председништву.

У току ове године, регистровано је 108 међунационалних сукоба, углавном између Срба и Хрвата, а има и других. У овим сукобима погинуло је 298 људи, рањено 472 човека. Значи укупно 770 људи је убијено или рањено у међунационалним сукобима.

Истовремено су вршени напади на припаднике Армије, и то у Хрватској и Словенији, а било је и у Србији. Укупно је било 743 напада и било је употребљено оружје у 51 случају. Порушено је 7 објеката, оштећено 17 возила, разоружано 46 старешина. Погинула су 4 војна лица, рањено 39, повређено 83. У исто време у акцији у Словенији погинула су 44 човека, а рањено 184. Више је било губитака у једном селу у Хрватској,

у Борову селу, у међунационалном сукобу, него што је било у целој операцији у Словеији. Садашња кризна жаришта у Југославији су Книнска крајина, Славонија, Барања, Бачка, Банија, Кордун и Лика. Могућа кризна жаришта су Косово, Западна Македонија, која је такође насељена Албанцима, затим Санцак, а затим Западна и Источна Херцеговина, где једну карактерише српски, а другу хрватски национализам.

Сада у Југославији, не рачунајући војна лица, имамо 27 хиљада избеглица углавном из Хрватске, а има их и из других делова.

Хрватска има организовану војску у разним видовима, од полиције, преко гарде и заштите од укупно 105 хиљада војника, плус они који су наоружани по партијској линији. Словенија има 55 хиљада, Книнска крајина 20 хиљада, у Славонији 20 хиљада и другим местима у Југославији, Косово на пример. То значи да укупно има око 195 до 200 хиљада организованих и наоружаних војски у Југославији. А ја сам Вам говорио када је то почело у Хрватској да ако ми то не зауставимо шта ће даље бити.

Сада се догађа оно што сам Вам рекао да ће се догодити. Сада је на помолу да и други, осим Словеније активирају своју ТО и то по националној основи. У Босни, у Србији, у Хрватској. На супрот томе мирнодопска формација ЈНА треба да има 165 хиљада војника. Није упућено 17 хиљада регрута. Словенија не шаље ништа, Хрватска шаље мало, а Босна и Македонија такође неће да шаљу и условљавају да се то може прихватити, али само да служе војни рок у њиховој републици.

Из јединица је отпуштено 13 хиљада војника по основу болести. Мајска и јунска партија које су дошле нису обучене за борбену употребу, а то је укупно 63 хиљаде војника. Према томе, нама сада за борбену употребу недостаје за мирнодопски састав 93 хиљаде људи. Значи 165 хиљаде војника колико имамо по формацији, а знате да смо у последње две године смањили војску за преко 25%, имамо нешто око 72 хиљаде способних војника на целом простору Југославије.

Да би овом изазову од 200 хиљада којих има и који је пре свега у Хрватској, али и на другим местима (Косово, Санџак, Босна) одговорили ми смо мобилисали око 70 хиљада људи. Ми то нисмо извршили на своју руку, јер ми имамо одлуку Председништва од маја месеца према којој треба да делујемо у кризним жариштима и ако је потребно можемо извршити мобилизацију јединица. Према томе, сада, са овим мобилисаним, имамо око 140 хиљада војника способних за употребу.

Што се тиче структуре мобилисаних по националној основи, ми мобилизацију нисмо вршили и Словенији и Хрватској, због тога што су они потпуно преузеле мобилизацијске послове у својим републикама и ми тамо мобилизацију не можемо извршити. Мобилизацију смо извршили у све четири преостале републике и извршили смо је тамо где тактички највише одговара. Мобилизацију смо извршили у Србији, Црној Гори, Македонији и Босни и Херцеговини.

Ја сам све ове податке синоћ изнео на седници Председништва СФРЈ и знам да су поједини чланови Председништва Вас о томе већ известили.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли сте вршили и на Косову?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Не, на Косову нисмо вршили мобилизацију, јер тамо имамо довољно снага.

Шта се догађа. У Босни на мобилизацију су се одазвали само Срби, а Хрвати и Муслимани нису, мада је мени Изетбеговић обаећао да ће мобилизација бити извршена. Тако да на пример у Хан Пјеску и Бања Луци, Срби кажу, ми хоћемо да се одазовемо мобилизацији али уколико то учине и Хрвати и Муслимани, а не ми да одемо а да оставимо нашу децу и жене да их они кољу. И зато се Срби у Босни нису одазвали на мобилизацију. А Муслимани се нису одазвали зато што им је Изетбеговић рекао да се не одазову. Иначе, мобилизација је вршена по локацији, а не по националној структури.

Према томе, поента свега је, под број један, да смо ми извршили мобилизацију зато што нисмо имали довољно јаку мирнодопску армију за борбу уколико би дошло до сукоба који би могли да ескалирају у грађански рат. И друго, мобилизација није вршена по националној селекцији, већ у складу са местом где је која јединица требала да буде. То су чињенице.

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

У разговору са господином Туђманом, господин Бејкер је уложио протест да има сувише људи под оружјем у Хрватској и ми се слажемо са Вама.

Али Ви говорите о тој восјци – хрватским формацијама, као да су то ваши непријатељи и да морате да имате довољно људи да им се супротставите.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А шта Ви мислите, због чега је то оружје тамо? Шта Ви мислите?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Мислим да га има превише, али да се користи као фактор одвраћања.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А када је ЈНА угрозила њих? Када?

ВОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја сам разговарао са господином Туђманом и он ми је рекао да су људи у Хрватској узнемирени присуством јединица ЈНА и да су те јединице тако распоређене као да ће сваки час бити употребљене.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Ја желим да Вам скренем пажњу и да Вам кажем да Ви полазите од премисе које нису тачне. Ми никада нисмо били опасност за Хрватску, а ја сам Вам у нашим разговорима рекао да ако Хрватска ствара паравојне организације, да ће то урадити и сви други у Југославији и то се догодило, господине амбасадоре.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Шта ће 20 хиљада војника на граници Хрватске.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А шта ће 200 хиљада, а и свих 300 хиљада наоружаних људи у Хрватској. Шта ће они?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Они имају право да имају полицијске снаге.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

А шта ће њима толика војска. Видели сте да имамо 24 хиљаде избеглица, не рачунајући породице војних лица.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Да ли су се Срби уплашили Туђмана?

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Не, уплашили су се од ових наоружаних паравојних формација, од њих су се уплашили. А наша улога је тамо да не дозволимо масакр, као што је било у Осијеку прексиноћ. Зашто су напали Борово село. Нама тај српски народ каже, Ви нас овде држите као заморчиће и не штитите Србе у Хрватској. Ако сте видели одлуку Председништва, тачка 1. морају се све паравојне организације демобилисати и полицијске снаге довести на нормалну меру и омогућити нормалну поуну ЈНА регрутима и паралелно с тим отпуштати мобилисани резервни састав, како би се онемогућио рат у Југославији о коме сам Вам стално говорио, а кога Ви нисте разумели. Зашто Ви господине амбасадоре ако сте објективни, зашто нисте реаговали када су Словенија и Хрватска почеле да стварају војску и да их наоружавају. Зашто Ваша влада, по вашим инструкцијама, није на овакав начин (папиром) реаговала?

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ми јесмо. Господин Бејкер је рекао да не подржава једнострано отцепљење и да нећемо Словенију да подржимо као самосталну државу.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

Да, али, Ви никада нисте реаговали на овакав начин, директно, са инструкцијама код било ког савезног органа, као

што реагујете увек када је у питању ЈНА. Ваша влада није никада реаговала на оно што је претходило и довело до овога.

Никада ово што сам добио од Вас, од владе САД и амбасаде, није дошло на савезни ниво, никада. На пример на савезно Председништво. Да сте то чинили онда, не би било потребе за овим што чини ЈНА. И ја сам Вам рекао зашто је извршена мобилизација – како би онемогућила међунационалне сукобе, а не да нападне било чију владу нити било кога. И то је било тако и тако остаје и никада Армија није радила на своју руку, никада, већ по одлуци Председништва, СИБ-а или Савезне скупштине. И због тога ја морам да Вам кажем и молим Вас да пренесете Вашој влади, да ја лично, то је моја оцена, нисам задовољан с оним како Ви обавештавате Вашу владу о стању у Југославији, односно са интерпретацијом наших порука које ми Вама дајемо да их пренесете Вашој влади, а на то нас упућују поруке Ваше владе које Ви нама овде преносите. Ви или не разумете, или нећете да разумете ситуацију у Југославији.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Ја никада до сада нисам био оптужен да сам непоштен и ја то сматрам као личну увреду.

ГЕНЕРАЛ АРМИЈЕ ВЕЉКО КАДИЈЕВИЋ:

То је Ваше да цените тако, али ја сам из онога што сте Ви говорили, јер Ви сте раније долазили са предубеђењем да ће ЈНА напасти некога, да ће ЈНА чинити ово или оно, значи долазили сте овде са предрасудама и из тога ја закључујем да не тумачите наше ставове како ваља, а на Вама је да цените да ли је то лична увреда или није, као и на мени да оцењујем оно што Ви радите у мојој земљи.

Знате господине амбасадоре, Ви сте последњи пут мени поставили питање које претпоставља да војска има намеру да преузме власт и да руши владу у Хрватској, а и сада Ви то питање мени постављате – ја не разумем шта Ви хоћете. Незаборавите да ја нисам неписмен човек, ни политички нисам неписмен, да не видим очигледне ствари.

БОРЕН ЦИМЕРМАН:

Господине секретаре, ја мислим да после овога даљи разговор нема смисла.

Разговори су почели у 11, 00 а завршили у 11, 40 часова.

Мени није познат ни један докуменат који се односи на догађаје у Југославији у почетној фази њенога разбијања, који рељефније и тачније илуструје политику Европске заједнице према Југославији коју је она водила по немачком диктату, посебно политику САД коју карактерише најпре невешто замаскирана подршка немачкој политици, а затим и отворено преузимање водеће улоге од Немачке, политика да једно причају упаковано у фразе о јединству Југославије, о демократији итд. , а друго дрско и без скрупула раде на остварењу коначнога циља кога су преузели од Немачке, али га и допунили са становишта својих сопствених интереса, не хајући много ни за ставове својих партнера у ЕЗ. Поред тога, јасно се види и подла лична улога амбасадора Цимермана. Нема бољег доказа о његовој дволичној улози, него да се упореде његова иступања, особито у последња два разговора, са писмом кога ми је об. оз. 1991. године својеручно написао када сам ја дао оставку на функцију Савезног секретара за народну одбрану.

„Амбасада САД

Петак, 6. март

Драги господине секретаре,

Секретар Венс ми је рекао да се састао са Вама и да се опорављате након операције. Хтео бих да му се придружим у жељама за Ваше брзо оздрављење. Хоћу да нагласим након сазнања о вашем пензионисању, такође, да ми је било посебно задовољство успоставити лични однос и сарадњу са Вама. Често се сећам упозорења која сте ми благовремено давали у вези са југословенском кризом. Ова као и многа друга Ваша

опажања, су ми много помогла у сагледавању и разумевању југословенске ситуације.

С поштовањем
Warren Zimmerman”

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

Friday, March 6

Dear Mr. Secretary,

Secretary Vance has told me of his meeting with you and that you are recovering from an operation. I wanted to join in wishing you a speedy and successful recovery. I also wanted to say, in light of the announcement of your retirement, how much I have gained from our personal relationship. I think often of the warnings you gave me very early in the Yugoslav crisis. These, and many other observations you have made, have helped to deepen my understanding.

Sincerely,

Warren Zimmerman

Јасно је како је господин Цимерман „моја благовремена упозорења и опажања“ и у коју сврху користио.

Овим би завршио тужно поглавље о деловању америчке политике и личности амбасадора Цимермана у Југославији за време док сам био на дужности Савезног секретара за народну одбрану. Као што се зна, та за Југославију погубна америчка политика, настављена је и даље све до бомбардовања Србије и Црне Горе и практички њихове војничке окупације. Али, прича се наставља и њен коначан крај није завршен, нити ће бити завршен онако како су креатори разбијања Југославије и посебно разбијања, распарчавања и поробљавања српског народа, планирали.

КРИТИКЕ

Врло је велики број критика – позитивних и негативних – које се односе како на улогу ЈНА и моју личну улогу у процесу разбијања Југославије, тако и на презентацију тих догађаја изнетих у мојој првој књизи „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ РАСПАДА“. Директно полемисати са свим тим критикама било би безпредметно посматрано са свих могућих аспеката, особито са аспекта изводљивости тога подухвата и коначно његове практичне сврхе. Зато ћу се ја у односу на све мени познате критике које су се до сада појавиле, руководити са три битна става.

1. Да су моји одређени, максимално прецизни и врло често документима аргументовани ставови о свим кључним догађајима у Југославији, како онима који су претходили завршној фази њенога распада, тако, особито, о онима који су се одиграли у самом процесу распада, најефикаснији одговор свим врстама критика – озбиљним па и онима које то и нису, позитивним као и негативним. Остављам читаоцима и нарочито истраживачима – аналитичарима, да сами оцењују где је истина у тако сучељеним ставовима. Оно што је најбитније у оваквом односу према критикама јесте што ја не идем методом доказивања што не ваља у ставу некога критичара, а да при томе и не кажем какав је мој став о датом догађају, већ, излажући мој став о датом питању, истовремено посредно кажем шта није исправно, наравно, са мога становишта, у

одређеним ставовима критичара. То је, свакако, тежи начин полемике, али зато много ефикаснији, директнији, сажетији и коначно практичнији.

2. Општа слика критика и критичара је веома шарена у сваком погледу. То је потпуно разумљиво када се имају у виду практичне последице распада Југославије које се крећу од гео – политичких и гео – стратегијских померања у овом делу света, преко стварања нових националних држава и карикатура од држава, па до породичних и личних трагедија.

Када је реч о иностраним критикама и критичарима, они се могу свести у основи у три категорије. У прву категорију спадају они који су покушали да, пре свега, тачно утврде чињенице и на основу њих дају оцене о догађајима, као што је, на пример, Мишел Колон. Таквих, је нажалост, врло мало и њихов непосредни утицај на конкретна збивања у Југославији био је врло мали. Другу категорију чине сва важнија моћна медија Америке и Западне Европе, која, иначе, формирају јавно мњење Америке и Запада и пред којима су појединачна јављања Мишела Колона и неколицине других поједица од којих су неки били на дужностиама у појединим деловима Југославије у разним међународним институцијама, практички безначајна, судећи по непосредном утицају на процесе који су се одигравали у Југославији. Они су своје критике збивања у Југославији укључујући и критике понашања ЈНА и мене лично, заснивали на једном једином критеријуму – апсолутној подршци политици САД и Европске заједнице. У томе светлу су не само интерпретирани стварни догађаји, већ су потпуно измишљани или инсценирани догађаји супротни стварној ситуацији, односно супротни истини. Таквом понашању свих водећих медија Запада придружили су се и неки појединци који су по разним основама боравили у то време у Југославији, као што је на пример, амерички амбасадор Ворен Цимерман. Та категорија страних критичара имала је најзначајнији утицај на практична збивања у Југославији. Иако сада њихов утицај постепено бледи, он је, још увек, до-

минантан како у међународним оквирима, тако, нажалост, и на просторима бивше Југославије укључујући Србију и Црну Гору. У трећу категорију иностраних критичара спадају појединци који су били на важним функцијама у разним такозваним „мировним међународним институцијама“ као што је на пример Овен. За њих су карактеристичне три ствари:

- 1) Изигравају улогу објективних оцењивача догађаја;
- 2) Понашају се као да су за пар месеци боравка у Југославији спознали сву сложеност њене ситуације боље од било кога југословенског истраживача, а највећи део њих нема елементарног појма о чему се ту ради. Они не познају ноторне чињенице, а да не говорим да ништа не знају о почетним, базичним узроцима југословенске кризе;
- 3) Сви, без изузетка, хоће максимално да зараде новца не само за богато плаћене функције које су обављали као „миротворци“ у Југославији, него и за написане књиге, чланке, дате интервјуе и томе слично.

Слика домаћих критичара је веома шарена. Многи пишу само да би зарадили новац и зато се не устручавају да се масовно служе неистинама. Те неистине се крећу од представљања сопствене позиције као директног учесника у неком догађају па до бесрамних лажи, било да је реч о потпуно измишљеној верзији неког догађаја који се уопште није догодио, или је реч о такозваним „полуистинама“. Таквих „критика и критичара“ је безброј.

Доста је и оних којима је „накнадна памет“ главна карактеристика. Наравно и они су безвредни у сваком погледу. Има и неколико „храбрих“, чак и веома гласних тоталних незналица, али са претензијама сопствене непогрешивости. Међу најгласније спада и бивши официр ЈНА Стојадиновић, који никада не каже шта би он урадио у датој ситуацији и какав је његов став. То је и разумљиво, јер он никада и није имао свој став, већ се окретао на ветровима који су дували по Југославији као ветрењача, што, поред не знања још више говори о његовом моралном лику. Или на пример, став

генерала Радиновића по коме је главна грешка ЈНА била у томе што није одмах, у корену, сасекла национализам у Словенији и Хрватској, чим се појавио. Просто је невероватно да један генерал још и са неким академским титулама, показује тотално незнање и о томе шта је национализам и када се први пут појавио у Словенији и Хрватској као и којим се средствима може борити против национализма, и коначно пошто упућује критику ЈНА што „у корену није сасекла национализам“, значи да практично замера Армији што није убила („сасекла“) преко 90% народа Хрватске и Словеније. Ето каквих све апсурдних критика има на које се заиста не би било вредно освртати када не би долазиле од човека од кога се то никада ни у сну не би могло очекивати, судећи по његовом формалном образовању, титулама, које има и функцијама које је обављао.

Наравно, има и озбиљних критичара. Ту не мислим само на оне са претежно позитивним оценама, како о улози ЈНА, тако и о мојој првој књизи „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ РАСПАДА“. Тако на пример, један од сведока на суђењима у Хагу каже да сам ја тачно предвидео шта ће се догађати ако се не предузму мере које смо ја и Штаб Врховне команде предлагали, те да је пракса таква предвиђања непобитно потврдила. Међу озбиљне критичаре ја подразумевам и оне који кажу за неке кључне догађаје да би они, да су били на мом месту, другчије одлучили, иако, оцењујући ситуацију са ове дистанце, нису сигурни да би те њихове другчије одлуке од мојих, успеле и да би дале боље резултате. Напротив, можда би дали знатно горе.

1. Што се тиче појединаца који су играли значајну улогу у догађајима у Југославији, принципијелно и на њих се односи мој почетни став третмана критичара, то јест, да изношењем мојих ставова о свим битним догађајима у Југославији, истовремено дајем одговор критичарима, при чему кроз обраду неколико кључних питања неке од њих и лично спомињем. Но и поред тога рећићу још нешто о појединцима што би,

без особитог детаљисања употпунило читаоцима моју оцену о њима и као критичарима, али, пре свега, као људима. Један од таквих је свакако и Борисав Јовић, који је у једном периоду изузетно сложеном обављао функцију председника Председништва СФРЈ, па и са тога становишта његови ставови изнети не само у његовој књизи „ПОСЛЕДЊИ ДАНИ СФРЈ“, већ и у низу других прилика и особито његово практично понашање, заслужују нелико додатних коментара.

На првом месту изнећу неколико мени одлично познатих ставова који сами по себи говоре о каквом је човеку, политичару, па и државнику, реч. Када је у много наврата говорио о тадашњим црногорским руководиоцима онда је често употребљавао следеће оцене: Да су се Момир Булатовић и Мило Ђукановић продали Италијанима; када су се Момир Булатовић и Бранко Костић на изборима борили за функцију председника Председништва Црне Горе, његова оцена њих двојице је била како су оба покварена и болесно амбициозна и то им је заједничко, а разлика је у томе што је Момир Булатовић интелигентан а Бранко Костић глуп. Према томе, закључује Борисав Јовић, Момир Булатовић је опаснији. Био је главни заговорник да се Србија у сваком погледу дистанцира од Срба преко Дрине и Уне, говорећи како Срби у Србији са Србима преко Дрине и Уне немају ништа заједничког осим имена.

Једна од његових карактеристика јесте безочна и масовна употреба неистина. Само неколико примера који то потврђују. Тврдња да сам ја заговарао „војни пуч“ јесте бесрамна лаж. Истина је супротна. Слободан Милошевић је у Јовићевој канцеларији тражио да војска узме власт. Ја сам то одбио. Догађаји су се одвили како сам то у претходном делу текста ове књиге, детаљно објаснио. Затим, тврдња да у својој књизи износи само оне своје ставове које је у датом моменту заступао, а не са накнадном памећу, такођер је потпуна неистина. Довољно је само упоредити оно што је у оригиналу говорио (што је иначе забележено и налази се у

архивама било Председништва СФРЈ или Савезне скупштине) са оним што накнадно о томе каже у својој књизи па је лако утврдити грубе лажи. Он, ваљда, рачуна са тим да неће нико упоређивати оно што у том моменту пише са оним што је претходно говорио о истом питању у време кад су та питања или догађаји били на дневном реду. Такав метод односа према истини, мисли да му помаже утврдити како су сви око њега грешили и у проценама и у поступцима, само је он увек био у праву.

Само човек веома ограничене памети може себи дозволити да у истом тексту један део текста потпуно, до искључивости, противуречи другом делу. Наиме, он је, наводно, уверен да се у вишенационалној Југославији ништа не може решити употребом силе или, било каквом диктатуром па ни војном, него само политичким средствима, на миран демократски начин, а истовремено стално замера војсци, њеном руководству и посебно мени лично, што не предузимамо одлучне, радикалне мере које, преведено на практичан језик, значе – „војни удар“. Како би то другчије војска могла бити одлучна, ако не у употреби своје борбене моћи? Узгред, при томе заборавља, да одлука о употреби војне силе није у надлежности Министра одбране, већ Председништва СФРЈ као Врховног команданта, чији је председник и члан био. Па зашто то он није, барем покушавао, да обезбеди доношење такве одлуке о употреби војске, него то тражи од онога у чијој то надлежности није. Овде је, више него провидна, покварена двојна игра. Мене и војску би да гурне у прљаву авантуру, а он ће да буде само за „политичка и демократска средства и миран пут разрешења кризе“. Провидно до апсурда и, наравно, веома глупо.

Споменуо бих још два „бисера“ која говоре о профилу и посебно способности „политичара и државника“. У једном разговору који смо водили у његовој канцеларији у лето 1994. године Борисав Јовић је тврдио „да је рат у Босни и Херцеговини завршен потпуном победом Срба“. Насупрот томе ја

сам му образложио мој став који је био – да рат у Босни и Херцеговини није ни приближно завршен, да Србе у Босни и Херцеговини и у целини чекају јиш веома тешки дани и велика искушења. Пракса је врло брзо, на суров начин показала чија је процена била исправна. У другом разговору на истом месту, вођеном у лето 1995. године ја сам му изнео моју процену ситуације и закључио како се очигледно непријатељ није одрекао свога коначног циља – потпуног разбијања сваке, па и треће Југославије и посебно разбијања и цепања српског националног корпуса – да тај циљ остварује по једној од варијанти целовитог почетног плана разбијања Југославије. Борисав Јовић је на такву моју оцену, коју је он, још док сам ја био савезни секретар за народну одбрану, а он председник и члан Председништва СФРЈ, често пута слушао и од мене и од Штаба Врховне команде, реаговао речима, да он не зна за никакав план напада на, како је он рекао, нашу „државу“ (мисли СРЈ). Ја најприје нисам могао веровати, нити разумети о каквом се то човеку ради и који су његови мотиви. Оно што сам ипак сасвим добро разумео и схватио јесте да је он део једне политике кратког даха, дневног преживљавања и по цену жртвовања других, макар и крупних делова сопственога народа, али да таква политика неминовно води у тотални катастрофални пораз. Нажалост, пракса је убрзо дала оцекну таквој политици.

О Месићу који је, као и Борисав Јовић, био члан и председник Председништва СФРЈ рећићу врло кратко, мада он као личност не заслужује да га се спомене, макар само у негативном смислу. Он није сакривао свој изразити непријатељски став према Југославији, јавно истичући да му је главни задатак да разбије и сруши Југославију као државу било каквога типа. Шта се од таквога човека могло очекивати, осим отворени непријатељски рад против Југославије. Његова заслуга је у томе што је он, можда, најјачи доказ какав су стварни однос према Југославији имале све оне међународне и унутрашње снаге које су се упорно залагале да Месић пре-

узме функцију председника Председништва СФРЈ. Колико ми је познато то је јединствен случај у историји да на чело једне државе долази човек, који јавно каже да му је главни задатак да сруши ту државу. Доласком Месића за председника Председништва СФРЈ јесте и на симболичан начин уверљиво и практично доживео логичан крај један државни ситем, свесно направљен, да би баш тако или слично завршио. Ако се томе додају и неке Месићеве личне карактеристике, као на пример, да о функцији председника Председништва, као Врховног команданта није имао појма, нити се потрудио да нешто о томе научи, па је својим смешним покушајима да командује војском заиста личио на „слона у стакларској радњи“, да се није устручавао служити се неистинама, да је изигравао улогу демократе и либерала, а у ствари је радио и јавно и тајно, не бирајући средства, да би дошао на власт. Тако је, на пример, преко Анте Марковића, тада председника СИБ-а, покушао да и мене ангажује, наравно и војску, да срушимо Туђмана који је по њему апсолутиста а на чело Хрватске доведемо Месића који је демократа и либерал. Разуме се, да је тај покушај Марковића код мене остао без резултата. Мислим да је из целокупног понашања ЈНА и мене, само по себи јасно зашто је тај покушај Марковића да ангажује мене и војску у подршци Месићу против Туђмана, остао без резултата. Уосталом, Марковић је једном другом приликом покушао да увери мене како би требало срушити Милошевића и Туђмана, па би сви проблеми у Југославији били решени. Са тим предлогом је дошао код мене у мају 1991. године, војним хеликоптером у Карађорђево где сам се ја налазио на боловању. То је била типична Марковићева импровизација у којој је он од свега што би такав покушај изазвао у Југославији, видео само евентуално први чин у коме би он, помоћу војске, дошао на чело Југославије. Друге, катастрофалне последице, он није био у стању да види, као што није видео и у покушају болесно амбициозног Месића да што пре дође на власт у Хрватској.

МЕСТО И УЛОГА ХАШКОГ „ТРИБУНАЛА“ У ГЛОБАЛНОЈ ПОЛИТИЦИ И СТРАТЕГИЈИ САД

1. Циљ и природа хашког „суда“

На путу остварења глобалног стратешког циља САД – владања светом - Балкан представља једну значајну етапу. Ту чињеницу не мења што се на почетку наступа на Балкан прва експонира Немачка. Разлози су тактичке природе, мада је и стратешки ривалитет, иако вешто сакриван постојао. Ипак, у крајњој линији, стратешки посматрано, Америка увек води главну реч. Оцењено је да ће се најефикасније и најбрже овладати Балканом ако се разбије СФРЈ на мале, међусобно посвађане државице. Тиме је опредељен однос према вишенационалној СФРЈ као и начин њеног разбијања путем међунационалних сукоба, укључујући и грађански рат. Да би се успешно извршио тај задатак треба ефикасно поразити, пре свега, српски народ, који, по својој величини, простору кога заузима у СФРЈ, као и неким другим карактеристикама, чини кичму и главни кохезиони фактор јединствене југословенске државе. У остварењу тога циља треба користити сва средства –политичка, економска, војна, пропагандна итд. Због тога су Американци инсистирали и на оснивању такозваног хашког“суда“. Њиме се, пре свега, хтело уплашити политичко и војно руководство српског народа претњом да ће појединци и лично одговарати и бити осуђени као „ратни злочинци“.

Поред тог основног задатка, иницијатори оснивања „суда“ су му наменили још два задатка. *Први* – да кривицу за разбијање СФРЈ као почетни и највећи злочин из кога су произашли и сви други злочини – стварни и монтирани – са себе пребаце на српски народ и политику коју је он подржавао; и *други* – да упозоре и све друге непослушне народе и посебно њихове вође шта их чека ако буду непослушни, или, како они цинично кажу „некооперативни“.

Следствено циљу и задацима „суда“, спискови главних злочинаца“ су постојали и пре него што је „суд“ основан.

1) Шта је хашки „суд“ до сада у пракси показао

2) Јасно је потврдио да доследно спроводи замисли стварних оснивача - Американаца. Списак главних „злочинаца“ се није мењао. Мењао се само редослед реализације подизања оптужница и то тачно у складу са развојем политичке и војне ситуације. Навешћу само два карактеристична примера. Биљану Плавшић, председницу РС су мазили и пазили док им је требала, а када су оцеценили да су користи од ње исцрпљене, подигли су оптужницу. Истоветан однос су имали и према Слободану Милошевићу. Док име је требао да би направили „дејтонски споразум“ – неку врсту принудног мира у БиХ – који је много значео Клинтону у предизборној борби за други мандат председника САД, дотле је Милошевић третиран ка „кључна личност“ мира и стабилности на Балкану и могао је да слободно шета по САД, да му Клинтон, прелећући ваздушни простор СРЈ, шаље топле поздраве, да би, кад су оценили да им више није потребан, поново га вратили где је и почетно био – „ратни злочинац бр. 1“.

1) „Суд“ није ни покушао утврдити главне ратне злочинце који су разбили једну суверену земљу и који су примарни зачетници и свих других злочина који су се догодили и који ће се још догађати на тлу претходне Југославије.

2) Пошто је хашки „суд“ у пракси потврдио да је политичка, а не правна институција, то не треба гајити илузије о могућности доказивања кривице или невиности. Зато ја пред

такав „суд“ никада нећу ићи, нити ћу са њим имати било какву комуникацију. Када бих имао могућности да заједно са стварним оснивачима тога „суда“ изиђем пред истински објективни међународни суд, са великим задовољством бих то учинио.

3) Показали су беспримерну бруталност према Србима – од начина хапшења, киднаповања, па до поступака у затворима. Тиме хоће да чврсто ставе до знања како намеравају остварити своје циљеве без икаквих скрупула.

Поводом смрти Слободана Милошевића у хашком „трибуналу“ ево шта је, између осталог, руски министар спољних послова Сергеј Лавров рекао 15. 03. 2006. године дописнику „Вечерњих новости“ из Београда: „... полицијска истрага која се води у Хагу требало би да покаже на чијој је савести смрт Слободана Милошевића.

Наши лекари, који су били у Хагу, тврде да су постојале шансе да Милошевић преживи да су направљени прави болнички прегледи и да је одређена тачна дијагноза. Надамо се да ће јавност сазнати резултате те истраге и да ће она бити транспарентна. Такође се надамо да се резултати те истраге неће изгубити као што је то био случај са закључцима финских патолога после догађаја у Рачку (на Космету). Иако јавност и сви они које то интересује знају да је то била обострана паљба две групе и да није било никаквога геноцида, извештај је нестао, па су резултати постали тајни и за 7 печата.“

„Као и парламентарци његове земље и Сергеј Лавров сматра да „трибунал“ у Хагу није оправдао своје постојање“.

Да, то је тачно, али је зато поштено оправдао захтеве које су му поставили његови прави оснивачи – Американци.

Руски министар спољних послова Сергеј Лавров је изјаву главног тужиоца хашког „трибунала“ (Карле Дел Понте) поводом смрти Слободана Милошевића назвао „неумесном“.

4) Неколицину Хрвата, Муслимана и Албанаца, које хашки „суд“ осуђује служи само као маска за „објективност“, јер главне сепаратистичке лидере на које су се Американци и Немци ослањали у разбијању Југославије, нису дирали.

2. Стварно понашање ЈНА

1) ЈНА је генерално радила по одлукама државних институција земље које су по Уставу СФРЈ и закону о народној одбрани имали тачно утврђене надлежности у односу на ОС СФРЈ, посебно у односу на ЈНА – Председништво СФРЈ, Савезна скупштина, СИБ.

2) Нисмо прихватили ничије сугестије које су долазиле са разних страна, укључујући и Запад, да војска преузме власт. Наше процене су јасно указивале да би то био катастрофално погрешан потез, не само што не би могли сачувати СФРЈ, већ би убрзали њен распад, а одговорност за тај распад везивала би се искључиво за авантуризам ЈНА и њеног руководства.

3) У оптужници против Слободана Милошевића која се односи на Хрватску помиње се и моје име као његовог „сарадника“ који је учествовао „у злочиначком подухвату“. Док сам био савезни секретар за народну одбрану СФРЈ, ја нисам био ни формално – законски, ни стварно под било каквом влашћу Слободана Милошевића, па, према томе, нисам био ни његов „сарадник“, нити је Слободан Милошевић имао било каквог утицаја на употребу ЈНА, поготову и због тога што је све одлуке о употреби ЈНА доносило Председништво СФРЈ већином гласова. Све битне одлуке о ангажовању ЈНА у Хрватској донело је председништво СФРЈ од 8. маја 1991. године, као и одлуку – наредбу – од 18. октобра 1991. године донету у Хагу коме је председавао Стипе Месић, која, поред тога што прецизира задатке ЈНА истовремено прецизира задатке полицијским и паравојним формацијама Хрватске, чиме истовремено обара садашњу тезу хашког „суда“ о времену када хрватска престаје бити део СФРЈ.

4) Када је постало и потпуно извесно да се више не може сачувати СФРЈ у постојећим границама, онда се војно руководство залагало да се договором, а не грађанским ратом, дође до разрешења југословенске кризе. Упркос нашем свестраном и упорном залагању, ми у томе нисмо успели и то због тога што су већ у то време стварне кључеве рата или мира држали Американци и Немци у својим рукама, а они су хтели распад СФРЈ управо путем крвавог грађанског рата. Постоје многа документа која то доказују. Ипак, најчвршћи и непобитан доказ је стварни ток догађаја којим су они управљали.

5) У Словенији је ЈНА, по одлуци Скупштине СФРЈ и захтеву СИВ-а, најпре у року од два дана повратила власт Федерације на границама СФРЈ коју су претходно противуставно и силом заузели полиција и паравојска Словеније, да би се потом, по одлуци Председништва СФРЈ у пуном саставу, повукла из Словеније, практично без борбе. Том приликом ЈНА није рушила Словенију, иако је на појединим местима била брутално нападана.

6) У Хрватској је ЈНА, опет по одлуци Председништва у пуном саставу, најпре раздвајала зарађене стране. ЈНА није прва напала паравојне формације Хрватске, већ се бранила тамо где је била нападнута – блокирани гарнизони, нападани и пљачкани возови оружја које се превозило из Словеније. ЈНА је у то време била једина легална и легитимна војска Југославије, а Хрватска део те Југославије, те, према томе, ЈНА није могла бити агресор и окупатор. Истина је, дакле, супротна од тезе хашког „суда“ по том питању. Паравојска Хрватске је у то време била противуставна институција. Али, та ноторна истина, не иде у прилог хашком „суду“ и онима за чији рачун он ради. ЈНА је у Хрватској кренула у офанзивна дејства тек када је морала да ослобађа блокиране гарнизоне ЈНА. Да смо и у Хрватској покушавали и тражили решење кризе мирним путем има много примера који то доказују. Навешћу само три.

Пристајали смо 14 пута на примирје, које су Хрвати увек злоупотребили као предах у припреми за нове нападе на ЈНА и српски народ у Хрватској. Због тога смо често трпели критике, истина од оних који нису разумели о чему се ради, називајући наше понашање подругљивим именом „тактика крени – стани“.

Затим, када је дефинитивно хрватска паравојска поражена у свим деловима Хрватске, посебно у Книнској крајини и источној Славонији, ми смо пристали на такозвани „Венсов план“ који је предвиђао даље мирно разрешење кризе. Хрвати су прихватили „Венсов план“, јер су то морали због војничког пораза, а ми смо прихватили, јер смо хтели разрешење кризе мирним путем, а не ратом.

И коначно, Туђман је у свом говору у Загребу 1992. године експлицитно рекао да је Хрватска хтела рат, а не мир, јер, наводно, само се ратом могло доћи до пуне независности Хрватске. Ја бих овоме додао да је то само делимично тачно, јер, он јесте био за рат, али по налогу својих ментора – Американаца и Немаца.

7) Све борбене задатке ЈНА је извршавала без икакве примене било кога вида терора или одмазде над цивилним становништвом, а на сваки покушај таквог деловања од стране појединаца, енергично је реаговала и то онемогућавала. Поред сталних усмених наређења и непрекидне, свакоме познате политике хуманих односа војске према народу, чак и тамо где је народ брутално нападао војску, начелник Генералштаба ЈНА је 14. октобра 1991. године издао и посебну писану наредбу у којој је прецизно и детаљно наређено и објашњено како стриктно поштовати међународно и хуманитарно право, шта и како чинити ако до нарушавања ипак дође.

8) Нигде у Хрватској нисмо тукли градове или насељена места, осим где су се у насељеним местима изводила борбена дејства. Наредио сам да се Дубровнику не прилази ближе од домета артиљерије, управо зато да Дубровник не

би био изложен разарању, чему су Хрвати тежили, како би компромитовали ЈНА. Неки официри су кажњени који су прекршили ово наређење. Предложили смо демилитаризацију Дубровника, што су Хрвати одбили. Дозволили смо разне хуманитарне, па и друге посете Дубровнику. Вуковар смо напали тек када је наш блокирани гарнизон остао без хране.

3. Закључне оцене

1) Хашки „трибунал“, када би заиста био правна међународна институција, морао би судити најпре онима који су свесно разбили СФРЈ и то путем грађанског рата и тако починили највећи злочин, уједно омогућили и све друге злочине који су се после тога догодили и који ће се и даље догађати на тлу претходне Југославије.

2) Руководство ЈНА никакве злочине није наредило. Напротив, све је чинило да до њих не дође, почевши од оних најкрупнијих, као што је разбијање Југославије путем грађанског рата који се могао избећи, па до онемогућавања сваког конкретног злочина припадника ЈНА.

3) Када се зна шта је хашки „трибунал“, ко га је стварно установио и зашто, и када се истовремено зна да је највеће и најмасовније ратне злочине по целој свету некажњено чине Американци, онда заиста цинично делује инсистирање Американаца на такозваној сарадњи са том фарсом од „суда“.

4) Законодавство наше земље требало би да сваки стварни ратни злочин, као и сваки други злочин, адекватно казни. Ово не због хашког „трибунала“, још мање због бесрамних уцена и притисака његових оснивача, већ због моралног интегритета наше земље, њених народа и људи. Да ли западни политичари виде како морално бедно изгледају они и њихове земље, када иначе „лажну помоћ“ нашој земљи условљавају са такозваном сарадњом са том друштвеном наказом и срамотом која се зове хашки „трибунал“. Баш су у Карли Дел Понте нашли адекватан физички лик који идеално отсликава праву природу те лицемерне и бедне творевине несудњених „господара света“. Није далеко време када

ће и они одговарати за незапамћене у историји човечанства своје безбројне злочине. Неће им помоћи никакве фразе ни обланде као што су „демократија, колетерална штета и слично“, у које покушавају да увију своја брутална крвава дела и злочине над злочинима.

ДРУГА, ЗАВРШНА ФАЗА РАЗБИЈАЊА СФРЈ – РАЗБИЈАЊЕ СРЈ

На почетку обраде овога дела изложићу неколико принципа којима сам се руководио.

На првом месту то је моје опредељење да пишем само о оним догађајима које потпуно познајем, као и да пружим читаоцима што више оригиналних докумената из времена о коме је реч. Нисам, наиме, хтео да упаднем у грешку оних који су писали о разбијању Југославије правећи се као да су неприкосновени познаваоци догађаја, као да су непосредни учесници тих догађаја, а врло често су били у својим интерпретацијама догађаја веома далеко од истине што се саме фактографије тиче, па су, следствено томе, и њихове оцене и закључци потпуно безвредни.

Почетак II фазе разбијања Југославије углавном се поклапа са мојим повлачењем са дужности савезног секретара за народну одбрану, па је и моје познавање догађаја у овој фази битно другчије у поређењу са првом фазом када сам био у функцији савезног секретара за народну одбрану. Са мојом оставком на дужност савезног секретара за народну одбрану, ја сам се повукао из свих организација и институција као непосредни учесник. Нисам прихватио никаква много пута нуђена јавна иступања, нисам давао никакве интервјуе, нисам у никаквој форми полемисао са разним критичарима – било добронамерним или онима који то нису били – нисам

сарађивао са разним истраживачима и квази истраживачима. Када је ВВС правио филмску сторију о распаду Југославије, њени аутори су у више наврата водили разговоре са мном како би ме приволели да учествујем у томе њиховоме пројекту. Између осталог, употребили су аргумент како Горбачов учествује у сличној емисији посвећеној распаду СССР-а. Ја сам им на то одговорио да је то за мене разлог више да ја не учествујем у том пројекту, цитирајући познату народну пословицу: „Чега се паметан стиди, тиме се будала поноси“. Моја понуда руководству пројекта емисије ВВС о распаду Југославије била је:

1) Ја не пристајем да учествујем у пројекту на начин како они хоће – да из интервјуа са мном узимају оно што они хоће и смештају у сторију тамо где они хоће, изостављајући из интервјуа оно што они хоће;

2) Ја пристајем да они утврде време трајања интервјуа, али да мој интервју у оквиру утврђеног времена, објаве у целини и као целину, без цепања у делове које ће они смештати где им одговара. Ја не тражим никаква питања унапред. Могу питати шта год желе, добиће директне одговоре. Не могу објавити интервју прије него ја проверим да ли су поштовани моји услови. Интервју би се водио на енглеском језику. Ја не тражим никакав хонорар.

Руководство ВВС није прихватило мој предлог, а ја нисам прихватио њихов. Последње преговоре водили смо у холу хотела „Интерконтинентал“ у Београду.

Једино моје јавно иступање након повлачења са дужности савезног секретара за народну одбрану јесте књига коју сам објавио 1993. године под насловом „МОЈЕ ВИЂЕЊЕ РАСПАДА – ВОЈСКА БЕЗ ДРЖАВЕ“. Изводе из те књиге по моме одобрењу и избору, објављивао је дневни лист „Политика“ у неколико наставака. У никаквим маркентишким активностима те књиге нисам учествовао, мада сам имао врло много понуда, разних листова, часописа домаћих и страних, ТВ студија, и томе слично.

Италијанска армија ми је понудила и склопила предуговор са мном да преведе књигу на италијански језик. У процесу реализације уговора они су поставили захтев да имају право користити рукописа како њима одговара. Ја то нисам прихватио. Мој услов је био да преведу и објаве књигу као целину, а да потом могу радити са текстом оно што буду желели. Они нису прихватили мој став. Због тога смо раскинули уговор и књига није преведена на италијански језик.

Направио сам уговор и са једном словеначком издавачком кућом „ALPHA VISION D. D.“ о преводу књиге на словеначки језик. Написао сам и предговор словеначком издању. Када је тадашње руководство Словеније сазнало да је у припреми издање моје књиге на словеначком језику, наредили су издавачима са којима сам ја већ имао потписани уговор о штампању књиге на словеначком језику, да безусловно одустану и раскину уговор. Ја, наравно, нисам хтео да их због тога тужим суду из пуно разлога.

Хоћу овом приликом да споменем да ми је годину дана касније ТВ Љубљана предложила да учествујем у једној њиховој ТВ емисији, нудећи ми бланко чек на коме ћу ја написати износ хонорара колико желим. То сам са задовољством одбио.

Насупрот моме потпуном повлачењу из јавних активности, ја сам врло интензивно, свакодневно пратио збивања у Југославији и свету, правио процене ситуације по методу како сам то радио и док сам био на дужности савезног секретара за народну одбрану. Информације сам добијао од једног броја активних генерала и официра, а и од оних који су већ били пензионисани, од једног броја људи из политике и из медија за које сам знао да поуздано владају са информацијама, као и да их студиозно процењују. Директно сам комуницирао са Слободаном Милошевићем и Борисавом Јовићем и то када сам процењивао да догађаји траже другчије деловање од онога како они у датом моменту раде. Објективно, имао сам могућности за студиозније личне процене него док сам

био у активној служби, јер нисам био заузет никаквим текућим оперативним пословима. Недостатак мојих процена у тим условима био је у помањкању оних информација које обавештајне службе прикупљају тајним каналима. Предност мојих процена је била у томе, што сам лично процењујући, био мање подложен утицају подметнутих информација које су кроз рутински, а често и некомпетенти рад служби знатно лакше постизале циљ.

Реализација II фазе целовитог и јединственог плана разбијања Југославије почиње преношењем тежишта грађанског рата са Хрватске на Босну и Херцеговину. Коначна реализација плана, мада приведена близу краја чином практичне војне окупације Србије, ипак још није потпуно завршена. Косово се приводи крају, али још остаје Санџак и Војводина. Колико ће то времена трајати остаје да се види, поготово што се промене односа снага у свету мењају знатно брже него што се могло очекивати и што ће се, сасвим сигурно, одразити и на збивања у нашој земљи, укључујући и директне ударе против спољних непријатеља, окупатора као и њихових домаћих слугу. На питање када и како ће ти против удари уследити, покушаћу да одређеније кажем у последњем поглављу ове књиге.

У одговору на писмо Сајруса Венса од 14. 02. 1992. године у коме ме обавештава о одлуци генералног секретара УН да препоручи Савету безбедности УН да установи „мировну операцију УН“ на бази плана чије смо основе утврдили на састанку у Женеви и у коме мени захваљује на моме доприносу за кога каже да је био „суштински“, међу осталим сам истакао: „Морам Вам рећи да сам ја још увек веома забринут за коначан исход, јер су снаге у Југославији и ван ње, које супротно желе, веома јаке и учиниће све да ваш план не успе. Ја те снаге врло добро знам. Њих се мора узети врло озбиљно да би их се онемогућило. . . .“.

Показало се, нажалост, да је моја опрезност била оправдана. Идеје креатора разбијања Југославије да се завршни

ударац нанесе преко Босне и Херцеговине је врло логична, јер би Босна и Херцеговина пројугословесном политиком могла бити значајан фактор стабилности будуће југословенске државе.

Поставља се једноставно питање: каква може бити логика да се разбије југословенска федерална држава чију велику већину становништва чине Срби, Хрвати и Муслимани, а у исто време терати крупне делове тих народа да живе у јединственој држави Босни и Херцеговини? То је непомирљива противуречност која је натерала и једног Кисинџера да је тако окарактерише. Међутим, заборавља се да је главни критеријум који је врховни и према коме се све остало равна, без обзира колико било нелогично, глупо, непоштено или криво – да се на просторима Југославије не може дозволити стварање никакве јаке државе. У односу на Босну и Херцеговину то – између осталог значи – да српски народ у Босни и Херцеговини који је по своме географском положају а и бројности један од камена темељаца конституисања заједничке државе целокупног српског народа, треба чврсто увезати у другу државу и тако онемогућити његову природну националну улогу, зато што би она водила стварању јаке државе, било неке нове Југославије, или, макар, само државев целокупног српског народа. Примена тога критеријума довела је до крвавог грађанског рата у Југославији. Шта више решења која применом тога критеријума буду наметнута народима Југославије, представљаће темпирну мину која ће у првој историјској прилици експлодирати и изазвати нове крваве ратне пожаре на југословенским просторима за које никада није сигурно докле се могу просторно ширити и колико временски трајати. Чији је то интерес? Свакако оних који желе безусловно господарити овим просторима.

Процењујући даљи развој догађаја након напуштања Хрватске војно руководство је сматрало да у Босни и Херцеговини треба имати јаке снаге ЈНА. То је одговарало свакој реалној могућој политичкој опцији развоја догађаја у Бос-

ни и Херцеговини, као и потреби постојања готових и јаких снага на граници према Српској крајини ради гаранције да ће Хрватска поштовати „Венсов план“.

Нажалост, даљи развој догађаја на простору целе Југославије, посебно у Босни и Херцеговини, Хрватској и Србији је доказао да концепт разбијања побеђује концепт одбране Југославије, не само СФРЈ, него и СРЈ. Та се победа заснивала на два основна фактора: Први, потпуној разједињености и неорганизованости, шта више, унутрашњим сукобима снага које су на неки начин биле за одбрану СФРЈ па и СРЈ; и Други, на добро испланираном, јединствено и прецизно вођеним активностима спољних и унутрашњих непријатеља Југославије.

Даље праћење реализације II фазе плана непријатеља презентираћу преко излагања мојих процена ситуације на оним историјским пресецима за које сам оцењивао да су кључни, посебно да би другчије деловање руководства СРЈ могло сачувати и одбрани оно што је још остало. Све процене са предлозима мера које ћу у даљем тексту изложити саопштавао сам (усмено или у писаној форми) Слободану Милошевићу. Поставља се логично питање – зашто њему кад сам ја поднео оставку на дужност савезног секретара за народну одбрану управо зато што је он практично онемогућио да се прихвати мој концепт даље одбране Југославије кога сам ја у писменој форми поднео 7. новембра 1991. године Председништву СФРЈ. Одговор је такође врло прост. Ја сам хтео да помогнем мојој земљи, а не Слободану Милошевићу. Та помоћ је могла нешто значити само ако је Слободан Милошевић уважи и користи, јер он је практички био на челу СРЈ без обзира коју је формално функцију вршио (председник Србије или председник СРЈ). Постојао је још један разлог, можда значајнији од поменутог, а то је да Милошевић, нажалост, ни у својој Партији ни ван ње, није имао адекватну алтернативу. То сам ја њему неколико пута рекао и упозорио га на његову личну одговорност, управо имајући у виду ту

чињеницу. Пракса је доказала да је то заиста била чињеница а не претпоставка, лоша реалност, којој је својим начином рада и својим односом према људима и он сам веома допринео. То, међутим, није у датом моменту могло да измени ту реалност.

Главна карактеристика свих процеса у животу СРЈ (Друге Југославије) која се као црвена нит протеже од њеног конституисања па до дефинитивног распада, јесте помањкање целовите и реалне стратегије њене одбране. Насупрот таквој стратегији, тачније не постојању стратегије, стајала је јасна, целовита, реална и флексибилна стратегија непријатеља по којој се разбијала и рушила Југославија.

Основне карактеристике „стратегије“ одбране биле су:

- Нејасан и колебљив циљ при чему је у дефинисању циља изразито неједнак третман свих битних делова земље доведен до апсурда да се трговало једним деловима за рачун других;

- Лутање у погледу идентификовања главног непријатеља. Толико се наседало на поједине тактичке трикове непријатеља, да се у једном периоду проглашавало глупим свакога ко је у америчкој политици према Југославији видео нашега непријатеља који хоће да разбије и сруши Југославију;

- На политичком плану у земљи спрега Социјалистичке партије Србије са ЈУЛ-ом имала је катастрофалне последице. Мира Марковић, практички све више и све агресивније је преузимала кормило државе у своје руке и нанела интересима одбране земље веће штете него сви други директни удари непријатеља заједно. Њено негативно деловање манифестовало се на три начина: 1) Директно рушење ауторитета Слободана Милошевића као председника државе; 2) Потпуно некомпетентно, без трунке реализма, наметање својих ставова у свим сферама живота земље – политичким, државним, економским и војним; 3) За сараднике је узимала само послушнике, па и криминалце;

- Однос са Србима у Босни и Херцеговини све више поприма карактер сукоба, а о неком јединству нема ни говора;

- Укупно узевши однос према војсци (при томе мислим на све три војске) јесте катастрофално погрешан;

- У Србији изразито се фаворизује полиција на рачун војске. На чело војске у Србији доводи се Перишић, пре свега издајник (што је пракса брзо доказала) а к томе стручно потпуно некомпетентан; У три велика таласа пензионису се најспособнији генерали који су истовремено и најбоље патриоте, борци за Југославију и за Србију;

- У Босни и Херцеговини након почетних успеха, док још Хрвати и Муслимани практички нису ни имали војску, понашају се као да су рат завршили победом. Никакав озбиљан покушај нису учинили да организацијски као и другим неопходним мерама припреме војску за оно што их је непосредно чекало, поготово не за нешто даљу будућност која је пуна неизвесности. У послове војске на негативан начин умешала се политика са различитим, шта више, директно супротним, идеолошким предзнацима;

- У Српској крајини војска је брзо била расточена деловањима политичких „лидера“ који су се бесомучно међусобно борили за власт и који су се показали у свој својој беди на челу са Бабићем. Када су тој војсци из Београда послали за команданта Мркшића, онда су је дефинитивно спремили за предају а да претходно ни метка не опали, како се, заправо, у пракси и збило.

Основне карактеристике стратегије непријатеља биле су:

- Јасно утврђен циљ – потпуно рушење и цепање Југославије, посебно српске државе на што ситније делове. Од тог циља никада се није одустајало, мењали су се само моделитети, или, војнички речено мењала се тактика реализације у складу са збивањима у Југославији и свету;

- Тежиште реализације је на коришћењу слабости наше стратегије, на унутрашњем нејединству и сукобима, на њи-

ховом продубљавању и ширењу, при чему се посебно радило на ширењу раздора на релацији Србија – Босна и Херцеговина – Црна Гора;

- Користе се сва расположива средства, али се акценат ставља на припремање војски Хрвата и Муслимана за давање коначног удара победом у рату, који ће се постепено интвизирати са мером нарастања војне способности и војне моћи хрватске и муслиманске војске, уз истовремено слабљење борбене моћи све три српско – црногорске војске;

- Значајна, али и врло очигледна тактика непријатеља јесте разбијање и освајање земље део по део, идући од лакшега задатка ка тежем. Уступци које руководство СРЈ или руководство босанских Срба давало, не само што нису задовољили и зауставили непријатеља, већ, обратно, окуражили су га да даље наступа још агресивније до потпуног остварења циља који је у крајњој линији укључио и својеврсну окупацију земље;

- Енергичним мерама Амеро – Немци су онемогућили сваки покушај споразумевања на релацији Срби – Хрвати, или на релацији Срби – Муслимани. Истовремено су натерали Хрвате и Муслимане да у Босни и Херцеговини „закопају ратне секире“ и да иду у једну потпуно неприродну државну импровизацију која ће у првој повољној прилици пући и срушити се као кула од карата, уосталом, као и све неприродне конструкције које неко са стране ствара и намеће другим народима;

- Заслужује посебну пажњу чињеница да су се САД непосредно и свестрано ангажовале прво у изградњи хрватске и муслиманске војске, а потом у планирању и вођењу ратних операција, уз обилату подршку НАТО снага. Интересантно је напоменути да су Туђман и Изетбеговић по захтевима и налозима Американаца, ангажовали све генерале ЈНА хрватске и муслиманске националности, активне и пензионисане који су то желели – док је, насупрот томе, Слободан Милошевић отерао у пензију најспособније и најзрелије врхунске

генерале ЈНА који нису желели да напусте војску, већ, напротив, сматрали су да им је сада пре него икада раније место у војсци. У доцнијем коначном свођењу рачуна на бојном пољу показало се ко је био у праву.

Мада сам ја непрекидно пратио и процењивао ситуацију на начин и са циљем како сам то у ранијем тексту објаснио, повремено упознавао Слободана Милошевића о мојим запажањима и сугестијама, прву комплетнију процену која заслужује да овде буде забележена изнео сам новембра 1994. године. То је време које сам оценио да су догађаји који су претходили захтевали другчије реаговање од онога које је руководство СРЈ до тада предузимало и особито другчији од онога за које је изгледало да намеравају у будуће предузети. Ево најбитних поенти из те процене и предлога мера.

Непријатељ је концентрисано, у једном релативно краћем временском периоду, предузео неколико врло значајних радњи – наговорио је, или боље рећи, натерао Муслимане да не потпишу Мировни споразум; ултимативно под претњом бомбардовања и уз озбиљну подршку руске Јељцинове проамеричке политике, натерао Србе у Босни на значајне територијалне и друге уступке; натерао Хрвате на стварање хрватско – муслиманске коалиције. Све то као и укупно понашање Американаца и Немаца јасно доказује да они не одустају од утврђеног циља – потпуног разбијања СРЈ и посебно да ће све покушати како би онемогућили било какво повезивање Срба у Србији са Србима у Босни и Херцеговини и стварања ма каквог вида државне заједнице.

У овом моменту видљиве су две варијанте плана реализације циља непријатеља. Прва. Зауставити и онемогућити српско - хрватско споразумевање, јер Туђман је и мени неколико пута нагласио да хрватска држава мора укључити у себе и Хрвате из Босне и Херцеговине, подвлачећи да је Западна Херцеговина најхрватскији део хрватског народа. Пошто су и жеље Срба са обе стране Дрине скоро идентичне са жељама Хрвата из Хрватске и Босне и Херцеговине, онда

је на тој основи било природно и реално очекивати српско – хрватско споразумевање. Али, то се није уклапало у план креатора нових граница на Балкану којима националне жеље и интереси не значе ништа, па су не само онемогућили српско – хрватско споразумевање, него су као што сам већ раније изнео, створили потпуно неприродну импровизовану хрватско – муслиманску коалицију. Управо ослонцем на ову коалицију, уз ангажовање Јељцинове руске проамеричке политике (Радован Караџић, политички лидер босанских Срба у то време, је рекао да ће Срби у Босни урадити све оно што Руси буду тражили од њих), санкцијама, пропагандом, војним притисцима и претњама, натерати Србе да одустану од такве српске државе у Босни и Херцеговини која би по територији и уставно правном статусу могла представљати кључ решења укупног српског националног и државног питања. Истовремено, републику Српску крајину што прије вратити у састав хрватске државе. Решавајући на такав начин та два задатка стварају се битни услови за обарање режима Слободана Милошевића у Србији. Тиме би био потпуно отворен пут за даље цепање Србије и остварење коначнога циља непријатеља.

Друга. Ако не успе прва варијанта, или само делимично успе, онда наставити са појачаним ратом у Босни уз примену, поред већ предузетих, још и друге моделитете ангажовања НАТО снага. Ићи на брже отварања фронта у републици Српској крајини.

Битни закључци из процене непријатеља на овом историјском пресеку јесу:

- 1) Не одустају од потпуног остварења коначнога циља кога је почетком стварне, иако не и формално објављене, агресије на Југославију, утврдио.

- 2) Никакви уступци не могу га задржати на пола пута, нити ће се неким смешним триковима дати преварити. Напротив, уступци га подстичу да настави са појачаним и убрзаним нападима.

3) Непријатељ се може зауставити само практично доказаном одлучношћу и способношћу за дуготрајну борбу која ће њему нанети неприхватљиве губитке.

Наше мере. 1) Од суштине циља се не сме одустати. Неправити даље територијалне уступке. Посебно се не сме дозволити да се разбије република Српска, јер ако она пукне у наредном периоду пућиће и Србија и то сасвим сигурно.

2) Тактички се може лавирати – чврсто, помирљиво – али се стратешки мора остати чврсто код постављеног циља и то непријатељу треба јасно ставити до знања – делима, а не само речима. 3) Битан предуслов за дуготрајну и упорну одбрану земље јесте успех програма економске реформе. Тај програм мора имати у укупној политици земље, заједно са војском апсолутни приоритет. 4) Република Српска са муслиманско – хрватском федерацијом у Босни и Херцеговини може имати однос сарадње, а са СРЈ државно повезивање, барем у мери у којој се муслиманско – хрватска федерација веже за хрватску државу. 5) Са руским фактором као савезником, док је Јељцинова политика на снази, не треба рачунати. Напротив. Продали би нас као и до сада.

Фебруара 1995. године сматрао сам да би комплетну процену ситуације и мере које сам предложио пре три месеца (новембра 1994. године) требало оснажити са неколико значајних упозорења које је у међувремену развој догађаја наметнуо.

За деловање непријатеља је карактеристично следеће:

- Сматрају да су руководство СРЈ ухватили у процеп захтевом да призна Босну и Херцеговину као нову самосталну државу. Ако призна значи да се одриче Срба преко Дрине, што би, по њима, брзо довело до пада режима Слободана Милошевића. Ако не призна онда ће режим у Србији појачано притискати свим средствима и начинима и коначно војнички поразити у Босни и Херцеговини.

У војсци СРЈ све више се шири фама о фаворизовању полиције на рачун војске. На ову појаву, али не само појаву

него и стварно стање, неколико пута сам упозоравао Слободана Милошевића. Онај ко није имао војску на својој страни био је поражен. Ово ће се догодити и са СРЈ утолико пре, што смо већ у рату који нам је наметнут.

Начелник Генералштаба војске Југославије је политички противник режима. Држи тесну везу са генералом Мркшићем који је још док сам ја био на дужности шуровао са опозицијом, што сам ја, нажалост, сазнао тек када сам отишао са дужности.

Мере које би требало енергично и доследно спроводити:

- Наставити свестране припреме за дуготрајну борбу, јер никаквога повољнога решења неће бити. Посебну бригу треба посветити јачању унутрашње стабилности земље;

- Восјци Југославије морају се обезбедити две битне ствари: 1) Уважавање, предузимањем конкретних мера на јачању борбене готовости, при чему особито ваља неговати достојанство старешинског кадра; 2) На чело војске одмах довести политички поуздано руководство које неће имати више политичких опција. Зато треба хитно сменити начелника Генералштаба генерала Перишића. Ја сам на овом више пута инсистирао код Милошевића, а он ми је једном приликом одговорио како има врло поузданог и способног шефа безбедности, који, између осталог, мотри на све потезе Перишића. То је мени послужило да му кажем како збиља не разуме основне принципе деловања сваке успешне војне организације, јер таквим својим потезом руши њене темеље. То се у пракси брзо доказало;

- Требало би учинити све да се не дозволи потпуни крах војне индустрије и посебно војно – техничког и ваздухопловно – техничког института.

Са Слободаном Милошевићем сам се договорио да 20. маја 1995. године извршимо целовиту и темељиту стратегијску процену ситуације. Ја сам инсистирао на следећим ставовима:

1) Да се за стратегиске процене мора увек обезбедити довољно времена.

2) Да процена мора бити у континуитету са целовитим пресецима, када збир догађаја захтева нове или додатне значајне одлуке.

3) Да би садашња процена морала обухватити, поред догађаја који су се збили од последње процене (февруара 1995. године), оцену шта се реализовало, а шта није и зашто није од мера предвиђених у последње две стратегиске процене.

Ево суштинских ставова из процене ситуације коју сам ја Слободану Милошевићу усмено изложио:

НЕПРИЈАТЕЉ

1) Циљ:

- Потпуно разбити сваку варијанту југословенске државе; посебно онемогућити реализацију идеје „сви Срби у једној држави“, као битан предуслов владања Балканом – остаје непромењен од почетка агресије на нашу земљу.

2) Стратегија:

- Пошто није успео блиц криг, у односу на Србију, прећи на стратегију изнуравања.

3) Основна замисао:

- Спољни фактор држати под контролом и не дозволити да битније утиче на збивања у Југославији. То се односи на све оне земље чији интереси на Балкану нису идентични америчким и немачким, као што је Русија, Енглеска, Француска, па чак и Италија.

- Унутар земље политички, а нарочито војнички јачати хрватску и муслиманску војску и по мери војног јачања тих војски примат давати војним решењима. Србе у Босни и Херцеговини и Хрватској исцрпљивати на разне начине, и што више изнутра разарати (што име није тешко). На СРЈ усмерити два правца главна удара и то: 1) продубљивати раздор по свим основама, што више компромитовати Слободана Милошевића као истинског носиоца свесрпске политике (оно, дакле, на чему је он до сада побеђивао све своје спољне

и унутрашње непријатеље), оголити га од овога ореола; 2) санкцијама и претњом бомбардовања, терати на попуштања до капитулације.

Основне слабости непријатеља и његове замисли:

1) Није спреман да ангажује своје војнике на копну, иако, у крајњој линији, коначну победу очекује на бојном пољу;

2) Хрвати и Муслимани још увек су војнички слабији;

3) Никоме од великих европских земаља, осим Немачке, није у интересу оваква политика на Балкану;

4) И суседне, па и друге земље трпе штету од санкција.

НАШЕ СНАГЕ

Под притиском санкција, а и неким другим утицајима одустаје се од почетног националног циља – „Сви Срби у једној држави“. Тргује се са Србима преко Дрине, нарочито са Србима у Хрватској. Таква политика води паду Слободана Милошевића, на чему Американци интензивно раде;

Све остале Партије и личности у Србији су недорасле ситуацији;

Дошло је до раздора у српском националном бићу, кога непријатељ свестрано продубљава и користи;

Босанко – херцеговачка српска политика је најближа општим националним интересима, али са много слабости (крутост, шовинизам, четништво, ослонац на олош у Србији);

Српска крајина је потпуно политички разбијена са недораслим руководством;

Стање у војсци – у све три српско црногорске војске – веома проблематично на појединим битним тачкама борбене вредности. Још увек није смењен Перишић са дужности начелника Генералштаба војске Југославије. Војска републике Српске потпуно се територијализовала, без и једне озбиљне јединице (на пример бригадног састава) неопходне за маневар на целом ратишту. Војска Српске крајине је расточена субкобима такозваних политичара, у ствари политички потпуно

неписмених и неспособних људи, поготово у суочавању са објективно тешком ситуацијом пред којом се Српска крајина непосредно налазила, јер је „Венсов план“, деловањем Американаца и Немаца бачен у запећак, а војска која је била предвиђена и изграђена унутар Крајине као и јединице ЈНА које су биле дислоциране око Крајине са циљем да бране Крајину по „Венсовом плану“, практички су нестале.

ШТА И КАКО ДАЉЕ

У основи постоје две варијанте:

1) радити по досадашњем концепту, а то значи разједињено и губити део по део земље: и

2) вратити се јединственом националном циљу. То конкретно значи одбити свако признање Босне и Херцеговине и Хрватске док се не оствари право српског народа на самоопредељење. Ојачати српску војску у Босни и Херцеговини и потпуно војнички поразити муслиманску војску док је то још могућно. На агресију Хрватске према Српској крајини, енергично поступити у одбрану „Венсовог плана“. Време трајања ове варијанте дуго, али са реалним шансама на успех за разлику од прве варијанте, односно од варијанте која је сада на делу и која неминовно води у катастрофалан пораз.

Ни овом приликом није прихваћен мој предлог стратегијске замисли одбране земље и на њој заснованих одговарајућих конкретних одлука, већ је настављено да се ради по старом концепту. Да би трагедија била још већа, ја сам јасно видео да идемо у понор без повратка, а истовремено руководство СРЈ на челу са Слободаном Милошевићем наседа на низ провидних тактичких подвала непријатеља и наговештава брз и успешан завршетак борбе за очување СРЈ. То је мене натерало да 25. августа 1995. године пошаљем писмо Слободану Милошевићу и понудим моју помоћ по два кључна питања која су, иначе, одлучујућа за исход целе борбе за Југославију. Ево тога писма у целини, без додате или одузете речи, што се даде проверити, јер, верујем, да се оригинал писма налази у личној архиви Милошевића:

Слободане,

Обраћам Ти се овим њуштем зашто шито су сви моји њокушаји да Те контактирамо телефоном остали без резултата. Ја сам увек њрема Теби дио више него коректан. Зашто сам веома изненађен да нисам успео са Тобом разговарати телефоном. Ако си оценио да су, иначе врло ријетки контакти са мном бескорисни, или чак можда, штејни, најмање шито сам очекивао јесте да ми Ти њо лично кажеш.

Ја међутим, нисам злојамило, ниши сам било када лични њресниж стављао испред њнтереса државе, јер иначе, не бих њушке њршио многе њруде неустине и њодвале. Ти њо врло добро знаш. Тако њу се њонашати и у будуће.

Ујркос јавним најовештајима скорој расилећа јујословенске драме, ја сам више него сиуран да нам њрејстоје још велика и њорка искушења. То је једини разлој шито Ти се сада обраћам и овим њуштем. Нудим њи моју сарадњу њо два крујна њишања за која се осећам њошћуно комјетентним, њошћово када видим шита се у њим сферама дојаћа, особито у њоследње време. То су:

1) Процена њлавној њејријашеља – Америк – Немаца – од циља, њејове модификације у складу са развојем ситуације, врло конкретних њирајешких и њактичких мера остиварења њоја циља. Без икакве лажне скромности, све њлавне њоштезе њејријашеља на време сам њредвидео, укључујући и њо да ће знајан број њуди у њшој средини, укључујући и војску, радијти за њејов рачун, са чим он рачуна и на чему обилашса моношо успеха ради. Можда се неких од мојих ранијих њроцена које сам и Теби износио, њрисећаш;

2) Каша војска (њри њоме мислим на све њри војске), њена њрипремљености за оно са чиме је суочена данас и особито са чиме ће бити суочена сушра и њо без икакве двојбе. У овој сфери су нењходне брзе и радикалне одлуке које би, између осталоја, бар делимично нењнтралисале ужасне њромашаје и њоразе које су у њоследње време доживеле обе војске зајадно од Дрине, и још више, остособиле војску за оно шито је

чека у врло нейосредној, као и даљој будућности. Из рата се, који је у току и која нам је главни непријатељ намећу, не може доћи до колико – толико добровољној мира, без одлучујуће улоге војске.

О тога два ишћања сам и пре три месеца хтео да изнесем Теби моје процене и предлоге. Нажалост, до тога није дошло. Да није у ишћању „накнадна камата“, које у овим временима има на пример, зна Бора Јовић коме сам део тадашњих процена изложио и то о непријатељу и његовим плановима ишћуније, а о војсци само сам највеселио о чему се ради, јер сам то хтео само Теби да кажем.

Београд, 25. августа 1995. године Велко

Из процене непријатеља као и из припреме војске, поред онога што сам изнео у стратегијској процени од 20. маја 1995. године сматрао сам да би требало посебно апострофирати још и следеће:

- Из деловања непријатеља очигледно се види тактика – узимати део по део и то идући од лакшега га тежем, што практички значи прво завршити са Србима у Хрватској, затим са Србима у Босни и Херцеговини и на крају са Србима у Србији;

- Максимално користити људе и Партије из наше средине;

- Компромитовати Слободана Милошевића као носиоца све српске политике на све могуће начине; укључујући и похвале Клинтонa „да је Милошевић кључни човек мира на Балкану“ (нешто слично као што су хвалили Горбачова док није разбио СССР) на што су он и његова жена Мира Марковић врло лако насели, наивно верући како Американци стварно тако и мисле, те да ће у том духу водити и политику односа са СРЈ;

- Чврстим санкцијама као и претњама удара НАТО авијације уплашити и пасивизирати СРЈ док се не обрачунају са Србима западно од Дрине;

- Када се то заврши, али и пре ако се створе услови, извршити свестрани, укључно и војни, удар из ваздуха на Србију – све то на основу истог оног плана са којим је почетно нападнута СФРЈ, с тим што се уместо Словенаца и Хрвата, за коначан удар на СРЈ, користе Шиптари, Муслимани и Мађари.

Битне слабости стратешке замисли непријатеља у овој фази развоја ситауције јесу: војнички још није спреман да ангажује своје војнике на копну, иако без тога нема коначне победе, наравно, ако је противник опредељен и спреман да брани своју земљу; Хрвати и Муслимани су још увек војнички слабији мерено у целини, али већ сада јачи од Срба западно од Дрине, што се никако није смело нити морало догодити.

Због општег односа снага који директно утиче на збивања код нас, почетни национални циљ мора се модификовати, поготово сада када је пала Српска крајина и када је озбиљно уздрмана одбрамбена моћ последњим поразима у Крајини и Босни и Херцеговини. Треба сачувати оно што је остало – СРЈ, република Српска и источна Славонија у правном статусу који би се референдумом утврдио. Разме се, треба наставити политичку борбу за мирним решењем, али, истовремено предузети енергичне мере за јачање одбране у целини, посебно војске. Јавно ставити до знања свима да постоји „црвена линија“ иза које нема оступања. Ако наставе рат војнички поразити хрватско муслиманску коалицију, што је апсолутно могуће, без обзира на подршку НАТО-а и без обзира на губитке, јер другога пута сада више нема, осим капитулације.

Неке конкретне мере у војној сфери које се морају хитно предузети јесу: одмах поставити новог, правог Начелника Генералштаба (невероватно је и зачуђујуће нејасно колико Милошевић држи Перишића) као што је на пример генерал Симоновић; реактивирати један број генерала из пензије по избору и предлогу генерала Симоновића; снаге у источној Славонији оспособити тако да сигурно слома сваки хрватски

напад, што апсолутно у овом тренутку, није тешко; да српска војска у Босни изврши енергичан удар на хрватску војску на месту где им то највише одговара; да војска Југославије јавно и демонстративно изврши припреме према Срему и источној Славонији као одговор на припремани хрватски напад на тај део Крајине, који је у специјалном статусу према „Венсовом плану“.

Просто је чудно како се Слободан Милошевић, као омаџијан, слепо држи свога концепта који вртоглаво води у катастрофалан пораз. Ништа не прихвата од мојих предлога, док, истовремено, догађаји се одвијају управо онако како сам у мојој процени предвидео и 29. августа 1995. године њему изложио.

Од нових негативних догађаја насталих у времену од августа до сада (децембар 1995. године) треба истаћи следеће:

- Компромиси и уступци Западу су учинили да Шешељ преузме национални барјак. Победа Шешеља на престојећим председничким изборима у Србији, Америци би изванредно добро дошла, без обзира на јавну реторику са обе стране. Шешељ би Америци подиграо управо оно што њој треба, као што је, својевремено, Бабић у Крајини подиграо Туђману;

- Милошевић се скоро потпуно повукао са политичке сцене унутар земље, док се истовремено веома успешно у негативном смислу користи понашање његове породице, посебно жене Мире Марковић.

Неопходне мере у овом моменту биле би:

1) Пошто је сада, ваљда и руководству СРЈ јасно, мада је то објективно било јасно од почетка ангажовања Америке као водеће снаге у разбијању Југославије, да Американце у њиховој намери може зауставити само страх и ризик од пораза и апсолутно ништа друго. Зато је у овом моменту кључно питање проценити шта је за њих пораз на просторима Југославије. При тој процени треба имати у виду да Југославија није исто што и Блиско – источна нафта као и садашњој и

будућој америчкој администрацији више није тако важан ни мир у Босни због кога је Клинтон, уочи избора за други мандат председника САД, био спреман на привремене уступке, али само привремене. Имајући то у виду може се са сигурношћу закључити да ни једна америчка администрација није спремна да за Југославију жртвује велики број својих војника. Зато америчка војска која се налази у Босни мора бити циљ главног удара свих српских снага.

2) Милошевић лично мора одмах јавно иступити пред народом, осудити лицемерно понашање Запада и јасно квалификовати њихову намеру и на тај начин повратити улогу лидера борбе за српске националне интересе коју му је сада преузео Шешељ.

3) Милошевић личним ангажовањем треба омогућити победу на председничким изборима у Србији. Један од битних услова за то јесте и да стави под потпуну контролу понашање своје породице, нарочито жене.

4) Док је још на време правим политичким и другим неопходним мерама у Црној Гори зауставити нарастање и јачање сепаратистичке политике.

5) У Босни и Херцеговини, Американцима јасно ставити до знања где је „црвена линија“ уступака и тога се адекватним комбинованим конкретним политичким и војним мерама, држати. Ту нема више простора за маневар, пошто смо досадашњом погрешном политиком притерани уза зид, тако да је наступио моменат борбе на живот или смрт, када се у борбу морају убацити све стратегијске резерве – политичке и војне.

Само је мањи део од мера које сам предложио уважен и реализован. Све остало је и даље ишло углавном према плановима непријатеља, понегде модификованим и успореним, али никада измењеним на стратегијском нивоу. Такав ток догађаја натерао ме је да у јануару 1997. године затражим састанак са Слободаном Милошевићем. Он, иначе, избегавао сусрете са мном, а ја нисам желео ништа и никога да молим.

Ја сам, наравно, наставио, да врло интензивно пратим и процењујем ситуацију у земљи и око ње и пошто сам оценио да је стање крајње критично и то не само у првом реду због даноноћних демонстрација кроз Београд, већ због укупног стања у свим битним сегментима одбране земље, ја сам затражио састанак са Милошевићем. Он је, коначно, прихватио тај мој захтев и састанак смо одржали 16. јануара 1997. године у његовој резиденцији. Пажљиво је саслушао моје излагање. Сложио се са свим што сам изнео осим што није рекао ни речи о делу мога излагања, који се односио на негативну улогу његове жене – Мире Марковић. Пошто је моје излагање било свеобухватно и врло конкретно, а како он не прави белешке, нити је ангажовао стенографа, замолио ме је, да му то што сам изложио напишем и пошаљем, додајући, како мисли, да ми то неће бити тешко, јер сам ја излагао на основу већ скицираног концепта. Ја сам прихватио његов захтев и истога дана послао му у писаној форми скицу моје процене. Ту скицу ћу овде презентирати управо онако како сам је њему послао.

„СКИЦА ПРОЦЕНЕ СИТУАЦИЈЕ У ЗЕМЉИ И ПРЕДЛОГА МЕРА

Претходне напомене

1. Процена ће обухватити само најактуелније стратешке елементе ситуације, оне, дакле, који битно опредељује садашње стање и будућност земље.

2. Информације на којима се заснива моја процена су веома драгоцене зато што су непосредне, масовне и што је битно, нису претходно „фризиране“ у одговарајућим институцијама. Из мог власитог искуства познато ми је колико је то важно.

3. Метод процене који излажем је неубичајен, јер полази од закључака из процене, а не обратно, као што је то иначе пракса. Ово стога што су закључци збиља радикални и њих стално треба имати у виду и кроз процес процене.

Закључци из процене ситуације

1. Укупна ситуација у СРЈ никада није била критичнија него сада и никада непријатељ није био ближи остварењу свога циља – који је увек остао исти од почетка напада на СФРЈ – него сада. Ово зато што се синхронизовани наступ спољних и унутрашњих непријатеља који су, опет, увек исти, ослања превасходно на стварне политичке и друге грешке власти у Србији, а не у првом реду на инсконструисане подвале, што је, иначе, раније најчешће био случај. Ерозија ауторита власти, па и Твога ауторитеа, убрзано се наставља. Ако се то не заустави и ток догађаја брзо не преокрене, доживећемо праву катастрофу – од распада државе СРЈ, преко покорвања, понижавања и тоталног распарчавања српског народа, до личног и породичног линча.

2. Још увек је – правим, брзим и енергичним мерама – могуће преокренути ситуацију и политички поразити унутрашње снаге непријатеља, укључујући и њихов пораз на следећим републичким и председничким изборима.

Битни елементи процене ситуације из које су изведени претходни закључци

1. Почећу са спољним фактором, иако он у овоме моменту није, а и у наредном периоду, неће бити одлучујући за збивања у земљи, бар не толико колико је био у ранијим етапама разбијања Југославије.

а) Наш главни спољни непријатељ били су, сада су и биће Американци и Немци. То је врло битно имати у виду, особито дугорочније гледано. Није тачна теза Кисинџерова да су САД одабрале Немачку за носиоца, своје политике у Европи, па и на Балкану, већ је обратно – огроман немачки утицај у Америци, нарочито у њеној спољној политици је учинио да Америка ради за рачун Немачке, иако формално изгледа другачије, шта више иако, дугорочније гледано то може бити контрапродуктивно и за саму Америку. То сам ја давно рекао и написао. Видим сада да скоро исто на ту тему пише и руски академик Волков.

б) Циљ непријатеља остаје исти као и у почетку напада на СФРЈ – разбити СФРЈ као државу, разбити сваку другу југословенску државу, раскомадати Србију, потпуно растури-ти српски народ, срушити једино заостали закамуфлирани комунистички режим Милошевића у Србији и успоставити марионетски, послушни режим. Никада непријатељ није одустао од овога циља и неће никада одустати, ако му се буду пружале прилике да то оствари. Имао сам утисак као да се то у једном моменту изгубило из вида. Зашто је непријатељ привремено остварење овога циља ставио у други план, а сада се његовом остварењу отворено и дрско вратио, мислим да није потребно посебно објашњавати. И да није ове изборне заврзламе, непријатељ би нашао друге поводе да се врати остварењу свога циља. Али битна је разлика, особито данас након великих искустава и нашега народа са његовим медијским манипулацијама око измишљања разних повода, од ситуације када у остварењу свога циља користи наше стварне промашаје.

1. Унутрашње стање у земљи.

Нећу говорити о позитивним резултатима, постигнутим под изузетно тешким међународним и унутрашњим условима, јер када тих резултата не би било, непријатељ би већ давно остварио свој циљ. Говорићу, зато, само о грешкама које су битно олакшале непријатељу садашњи посао.

а) Власт у Србији се осилила и постала неосетљива на неке битне животне проблеме народа и то до те мере неосетљива да је кроз поједине институције друштва, као што је на пример, Електродистрибуција или Градско саобраћајно предузеће Београда, могла несметано да ради „пета колона“ и то најинтезивније пред саме изборе. Затим, просто је несхватљива индолентност или можда осиноност леве коалиције пред други круг избора.

б) Овакво успостављен однос са ЈУЛ-ом, нанео је озбиљне штете. Твоје релативно одсуство директног комуницирања са народом и Мирино сувише велико јавно анга-

жовање, непријатељ је вешто искористио. У оваквим нашим унутрашњим околностима и међународној ситуацији каква јесте, дошло је до тога да су почела слабити два фундаментална сегмента Твоје лидерске улоге:

- испадало је, и то се особито желело приказати, да жена преузима значајну, ако не и доминанту улогу у вођењу земље. Ту је заиста било неколико неспретних и погрешних потеза;

- заборавило се да си Ти побеђивао, пре свега, на националном програму, а не на југословенском, нити на социјалистичком програму. То се никако не сме загубити и било чиме замаскирати.

ц) Што се војске тиче, нажалост, њена улога – при томе мислим на све три војске српског народа које је ЈНА оставила – свела се на маргину догађаја у последњој фази збивања у Хрватској и Босни и Херцеговини. Садашње стање у војсци Југославије, по великом броју сазнања која имам, није добро. Упозоравам Те из властитога искуства да су информације званичних институција, најчешће нетачне. Верујем да је тако и сада. Има пуно разлога који говоре овоме у прилог и који нису карактеристични само за нашу војску.

Предлог мера

1. Ти би требало врло осмишљено и врло брзо поново да успоставиш непосредну комуникацију са народом, барем у мери и на начин како си то до недавно радио, а Мирино јавно политичко иступање свести на много разумнију меру.

2. Људе на власти и у партији натерати да знају како народ дише и одмах реаговати (а не као влада да поништава одлуке Електродистрибуције тек након другог круга избора када је већ било касно). Посмењивати бирократе и разобличити барем неке од крупних криминалаца (сића се ту не рачуна).

3. Реформу привреде енергично спроводити.

4. Војску озбиљно оснажити. У тој области посебно предлажем три ствари:

- на чело војске довести политички поуздане људе. То мора бити први и одлучујући критеријум. Као што сам Ти рекао, сада то није случај;

- материјално оснажити, наравно, колико је реално могуће. Ту би бољи рад и улога СДПР-а могла много помоћи;

- једним укупним понашањем, Твојим, а других, треба обезбедити веће уважавање војске, што материјално ништа не кошта.

1. Конкретно стање око постојеће изборна заврзламе ја не знам, да бих могао предложити праве мере. Оно у што сам уверен јесте да ово треба што пре приводити крају и третирати као завршену епизоду, па и по циену неких губитака, а мерама о којима сам говорио претходно, преузети иницијативу, повећавати активност и позитивне резултате до закључно победе на наредним републичким и председничким изборима.

2. Последње, али и најважније. Ја не знам како стоје уставне регуле евентуалног ограничења, али Ти не смеш испустити власт у Србији, јер, нажалост, ни у Твојој партији, још мање ван ње, немаш алтернативу. Не смеш дозволити да пукне Србија без Тебе, као што је пукла СФРЈ без Тита, мада све околности нису идентичне. Ти си сада у пуној снази и још имаш времена да стабилизујеш ситуацију за наредних 5 до 10 година. Непријатеља може зауставити у његовој намери остварења свога циља само таква национална политика која ће имати пуну подршку већине српског народа и ништа друго.

Напомена: Ја стално помно пратим ситуацију и увек Ти стојим на располагању за консултацију било које врсте и било када.

16. јануар 1997. године.“

Као прва реална последица ове моје процене јесте, да Слободан Милошевић никада после није хтео да разговара са мном, чак ни телефоном. Није тешко закључити ко је и зашто утицао на њега да прекине сваки контакт са мном.

Мене су пре мога последњег састанка са Милошевићем многи људи из руководства СРЈ, Социјалистичке партије Србије и војске Југославије молили да ја упозорим Милошевића на деструктивно деловање његове жене, јер су знали да ја то добро видим, да сам ја спреман да му то кажем у лице, и, што су многи веровали, да ако икога послуша онда ће послушати мене, што, нажалост, није било тачно. Једини човек кога сам ја консултовао пре овога састанка био је доктор, генерал Јовичић, начелник Војно медицинске академије и лични лекар породице Милошевић, иначе изузетно паметан и способан у својој струци и, што је веома битно, поштен човек и велики патриота. Он ми је дословно рекао: „ Да сам ја на Вашем месту ја бих рекао то што треба рећи председнику Милошевићу, иако ће резултат бити апсолутно негативан“. Ја сам иначе одлучио да моје мишљење кажем Милошевићу отворено, укључујући и оно што се односи на њега лично, као и на његову жену, прије свих захтева који су ми то предлагали. Када би се сада поновило, исто тако бих поступио. Ја нисам ни тада, ни прије тога никада помагао Милошевићу због њега, већ због интереса народа и Југославије, посебно српског народа коме припадам, а који је најугроженији од свих народа Југославије.

Пошто је Милошевић, мада је на речима прихватио све моје предлоге, изнете у процени од 16. јануара 1997. године, осим што ништа није коментарисао предлог који се односио на улогу његове жене, наставио да ради по своме старом концепту, догађаји до краја живота СРЈ одвијали су се онако како сам изложио у мојој процени.

Оно што би било вредно забележити јесу само неки конкретни тактички поступци сучељених страна у завршници разбиајања СРЈ, односно реализацији коначнога циља непријатеља који се, још једном подвлачим није мењао од почетка агресије на Југославију.

Главне правце активности непријатеља, саопштио је Отправник послова у америчкој амбасади у Београду у своме

говору у Нишу фебруара 1997. године. Издиктирао је услове за скидање такозваног „спољњег зида санкција“ . Ти услови су следећи:

1) Потпуна и безусловна сарадња са хашким „трибуналом“ што практички значи да хоће Слободана Милошевића и још неколицину његових главних сарадника осудити за ратне злочине на просторима Југославије.

2) Потпуно спровођење „Дејтонског споразума“ што практички значи да се СРЈ безусловно дистанцира од Срба у Босни и Херцеговини.

3) Потпуна демократизација друштва, што практично значи да власт у Србији преузму њихове слуге.

4) Решење „Косовског питања“, што практички значи изузимања Косова и Метохије из Србије у првој фази и његово припајање Албанији у другој, односно коначној фази.

Дакле, тачка 2. и тачка 4. су у директној функцији рушења српске државе, њеног цепања и дробљења целине бића српског народа. Све четири тачке су у функцији рушења постојећег, од народа изабраног режима, по законима силе и устоличавање „демократије“, практично америчких слугу.

Тако јасно прокламованој политици Америке за коначан обрачун са остацима разбијене СФРЈ, са тежиштем на разбијању СРЈ, нису се, нажалост, супротставиле никакве адекватне мере одбране, мада су оне и у ово време постојале. На пример. Главни удар одбране земље у овом моменту требало је усмерити на Американце, а не на Немце, без обзира на улогу Немаца као иницијатора и идеолога напада на нашу земљу. Ово због тога што су Американци због присуства њихове војске у Босни веома рањиви на за њих најосетљивијој тачци – губитку војника. Пажљиво пратећи збивања у Америци да се јасно закључити да ни једна америчка администрација не би могла жртвовати нити 100 америчких војника на Балкану и остати на власти.

Као што сам већ раније рекао, Балкан за Америку није исто што и Блиско – источна нафта од које зависи целокуп-

ни живот Америке. Поред тога, „мир“ у Босни са правилно одабраним и синхронизованим и војним акцијама лако се да нарушити. Ово утолико пре, што су и Хрвати за то заинтересовани. Туђману се из личних разлога журило да буде тај који ће све хрвате окупити у једној хрватској држави. Унутар Србије плански и организовано требало је оживети и повести политику ослоњања на народ, окупљање под заставу одбране народа и државе свих патриотских снага, уз много јаче жигосање „пете колоне“, уз много већу пажњу у решавању животних проблема народа. Коначно, али врло битно, војска Југославије морала се озбиљно и свестрано спремити за одбрану земље борбом, која ће без икакве двојбе, бити наметнута. Мало, или скоро ништа од тога, није чињено.

Москва, 1990. године.

Генерал Кадијевић са блиским пријатељем и истомишљеником Летичећ Доком. “Без наше сарадње ова књига не би угледала свет.”

Ја нисам имао могућности да било шта од овога саопштим Слободану Милошевићу, јер, он после моје интервенције јануара 1997. године о негативној улози његове жене, није хтео ни телефоном да разговара са мном. Ја, опет, нисам

сматрао да посебно инсистирам на контакту са њим из два разлога – Први, нисам сматрао да ја њега треба да молим. Када би био довољно паметан, посебно, политички поштен, он би мене требао да моли за савет, јер на почетку нашега разлаза он је онемогућио да се прихвати мој концепт одбране земље због чега сам ја поднео неопозиву оставку, а ради се по његовом концепту који, заправо, и није никакав конзистентан концепт и који је довео непријатеља пред остварење свога коначног циља; и Други, и док је се консултовао са мном, слушао моје процене и предлоге, који су, у суштини, покушавали да и његов погрешан концепт колико је могуће више поправе, одобравајући на речима моје предлоге, практички није ништа усвајао, тако да су моји напори остајали без икаквих позитивних резултата. Они су само мени послужили као лична сатисфакција.

У том периоду прекида мојих било каквих контаката са Милошевићем, нашао сам за сходно да му 5. августа 1999. године упутим следеће писмо:

„Слободане,

Коменџар Танђуџа од 3. августа 1999. године, објављен у Полиџиџици о Вуку Обрадовићу, као аџенџије која саоџишџава државне сџавове, само је драстџично џоџврџио оно шџио сам већ дуже време видео – да у Твојој околини имаш и џолиџички џлуџе џуде, који, између осџалоџа, умесџио да сужавају круџи неџриџаџеља, они џа шире. Шџиа више, они силом џурају међу неџриџаџеље и оне који џио ниџи јесу, ниџи хоће да буду. Међу овом каџеџориџом „савеџодаваџа“ има сиџурно и оних који раде џод дирекџним или индирекџним инсџрукџијама неџриџаџељских обавешџајних служџи, какав је, на џримеџ, дџо случај, Теџи добро џознаџи, са Недељком Бошковићем, као и неким друџим. Таквих џуди, нажалосџи, још има и у Восџци Јуџославије.

Мене ових дана зову са разних сџрана, укључујући и Вука Драшковића. Ја сам, наравно, све џио одџио, јер, џод ни-каквим условима и никада џамо ићи нећу. Али, оно шџио хоћу

ио је да ћу убудуће јавно бранићи моје лично достојанство, још више достојанство војске којој сам припадао. Кадрови те војске, осим отида којих увек има у свим војскама и биће их, часно су се и успијешно, под изузетно сложеним условима, борили 1991. као и 1999. године. Не мислиш ваљда да је кадрове који су водили последњи рат изградио неко друшће, а не ЈНА. Није их, ваљда, образовао и васпитао генерал Перишић, који је исти или још већи отида, а и кадровски промашај, него Вук Обрадовић.

5. август 1999. године Вељко Кадијевић

Москва, 2007. године.
На радном месту.

Наравно, ни на ово моје упозорење, није било никаквога одговора – позитивног или негативног. Било је, нажалост, игнорисање. Чак је одбио да телефоном разговара са мном свега пар дана прије него што су „чачански багери“ стави-

ли коначну тачку на његову политику. Да је хтео да ме, макар тада чује и послуша, да се присетио да сам га ја 9. марта 1991. године сачувао од истог завршетка какав му се догодио 2 дана касније, могао је избећи оно што му се догодило, ако ништа друго, онда не и губитак власти на тако сраман, глуп и примитиван начин. Њему је и тада била важнија умишљена вредност његове жене од било чега другога, а она му је забранила сваки контакт са мном без обзира на околности. Тако се и завршни чин распада СРЈ са последицама које су потом уследиле одиграо тачно онако како сам ја Милошевићу 16 јануара 1997. године рекао и написао: „ . . . доживећемо праву катастрофу – од распада државе СРЈ, преко покорвања, понижавања и тоталног распарчавања српског народа, до личног и породичног линча.“

Анализирајући пређени пут СРЈ (треће Југославије) од њеног формирања па до потпуног распада који је ишао по концепту Слободана Милошевића постављају се два логична питања:

1) Да ли би концепт кога сам ја предлагао у времену од 22. октобра 1991. године до об. јануара 1992. године и кога је Милошевић минирао (иако не у отвореној борби мишљења за коју се није ни усудио да уђе, већ подмуклим и њему својственим некоректним методама) био успешнији од Милошевићевог концепта?

2) Да ли је постојао неки трећи пут (концепт) поред ова два о којима је било речи у овој књизи и ако је сте – који?

Одговор на прво питање већ је дала пракса која је по гносеолошкој теорији „врховни критериј истине“. Милошевићев концепт доживео је потпуни пораз у целини и у свим битним елементима живота српског народа и његове државе са несагледивим негативним последицама, које ће битно отежати не само садашњост, већ и будућност земље. Мој концепт, на жалост, нема никакву могућност да пракса о њему на директан начин каже свој суд. Међутим, мислим, да он може бити коришћен на два начина, први, да истраживачима и ис-

торичарима послужи да правећи упоређење о главним стратешким питањима са праксом Милошевићевог концепта, дође до што објективнијих оцена и закључака за историју; и друго, по моме мишљењу много важнији начин јесте да се његови битни постулати користе у изградњи програма будућности земље, наравно више посредно него непосредно. Конкретније и нешто више о овоме рећи ћу у наредном поглављу о будућности земље.

Мој одговор на питање да ли је неки трећи концепт одбране СРЈ постојао поред ова два о којима пишем јесте – да, постојао је и то је концепт капитулације, односно потпуне предаје непријатељу без икакве борбе. О томе концепту рећићу само једну оцену. Ништавне су све моменталне предности које тај концепт наизглед пружа у поређењу како са историјом и традицијом нашега народа, јер ми нисмо „репа без корена“, још више у поређењу са будућношћу.

Један од битних закључака за будућност земље јесте – СФРЈ објективно се није могла сачувати као јединствена држава, пре свега због тога што неки народи Југославије нису хтели да живе у тој заједничкој држави. Насупрот томе, СРЈ која би у себе, као минимум укључила још и целину српског народа, имала је врло реалне могућности да опстане и не дозволи да буде разбијена и уништена.

Последњи врло битан закључак који произлази како из анализе текста обе моје књиге о разбиајању Југославије, тако исто и из укупног историјског искуства не само народа Југославије, јесте да сва решења (државних граница, друштвених система и др.) које је непријатељ као победник и окупатор наметнуо силом побеђеном народу или народима, срушиће се у првој историјској прилици, чак и прије него што се непријатељ и физички повуче као модерни окупатор. Та, силом и споља наметнута решења, су темпирна мина која ће, без икакве двојбе, експлодирати са последицама које могу бити веома различите – добре или лоше, али све боље од окупације земље.

Будућност - противудар

I

У овом моменту када још није завршено планирано распарчавање остатка српске државе, када се ти остаци налазе под пуном модерном окупацијом и још дубље тону у понор у сваком погледу, при чему, још нису достигли дно понора, говорити о некој будућности изгледа илузорно, али, управо због таквог стања и очигледне непосредне перспективе даљег пропадања, мислим да је крајње време да се почне озбиљно, не само размишљати о будућности земље, већ мудро и организовано радити на томе.

Ако се темељито анализира историја народа који су сачињавали бившу Југославију, не ограничавајући се само на период њиховога заједничког живота у Југославији – у све три Југославије – већ се иде знатно дубље и даље у прошлост да би се сагледало шта је битно сваки народ посебице у својој историјској торби донео у Југославију, ако се та суштинска сазнања из историје суоче са садашњом реалношћу у којој се налазимо и са битним трендовима којима се савремени свет креће у будућност, онда и ми можемо, са великим степеном поузданошћу, доћи до спознаје – шта, како и када би требало радити на нашој будућности. При томе треба посебно покушати максимално елиминисати грешке и заблуде прошлости и садашњости, не робујући традицији и историји, али и не

бацајући камење на њих. Увек, наиме, треба имати у виду да не почиње свет са садашњом генерацијом, нити се са њоме завршава.

Прво питање на томе путу на које би требало дати што прецизнији одговор јесте да се објективно сагледају и оцене темељни, почетни узроци који су довели до распада све три Југославије. Суштина тих одговора своди се на следеће:

1) Југословенска идеја за заједничком државом постојала је код свих словенских народа бивше Југославије, али неједнако јака и неједнако масовна.

2) Много се лутало у тражењу најбољих решења уређења међусобних односа југословенских народа, при чему није нађена права мера односа између заједничких и посебних националних интереса свакога народа. Најчешће су се фаворизовани једни на штету других, али, на жалост, много чешће и много више посебни национални на штету заједничких југословенских интереса, што је било погубно.

3) Негативан утицај трију великих супротстављених религија на заједнички живот у Југославији објективно никада није умањен, поготово није превазиђен. Напротив, тај негативни утицај увек је налазио нову храну како у грешкама односа политике према религији у Југославији у појединим периодима њенога постојања, још више под притиском земаља које су имале разне аспирације на поједине народе или делове Југославије и те аспирације натојале остварити деловањем религија за њихов рачун.

4) Односи између великих сила, које су имале и још увек имају своје интересе на Балкану, увек су битно утицали на судбину Југославије. Код стварање прве Југославије, победничке силе у Првом светском рату имале су одлучујућу улогу. Код обликовања граница, па и унутрашњег уређења друге Југославије, победничке силе у Другом светском рату нису имале таквога утицаја као што су га имале при формирању прве Југославије. Два су битна разлога која су то условила: Први, снага Народно ослободилачког покрета и особито

Москва, 2007. године. Јутарњи састанак.

Народно ослободилачке војске Југославије и њена неспорна улога у борби против окупатора за ослобођење земље, као и одлучност и вештина Титове политике са завршетком Другог светског рата да се супротстави сваком наметању било каквих решења споља која нису била у интересу Југославије; и Други, објективно супростављени интереси у односу на Југославију између великих сила победница у Другом светском рату – СССР-а на једној страни, САД и Енглеске на другој - , што је Тито генијално и веома храбро искористио.

Разбијање друге Југославије (СФРЈ) хтеле су силе победнице у хладном рату, пре свега Немачка, а потом и САД. Њихов посао је био олакшан, јер су снаге унутар Југославије практички у дужем временском периоду обавиле посао разбијања Југославије за њих. Тако су се у случају разбијања друге Југославије и неуспеле и очајно лоше вођене авантуре покушаја стварања треће Југославије (СРЈ) стекле историјске околности где су се на истој негативној линији разбијања заједно нашли веома јаки, споља подржавани па и вођени унутрашњи фактори са спољним силама победницама у хладном рату, који по укупним последицама на промене у свету није мањи, ако није већи него што их је произвео Други светски рат. Ипак, увек се поставља питање који су фактори имали

примат у разбијању Југославије – унутрашњи или спољни. Ово питање не само што није превасходно академско, нити је превасходно историјско, него је превасходно значајно за избор правилних путева за будућност народа Југославије. Мислим да је најближи истини одговор да су значајан утицај имала оба фактора у међусобној повезаности и условљености, с тим, што апсолутни примат има унутрашњи фактор. Без унутрашњих разбијачких снага и политике која им је ишла на руку не би ни спољни фактори, макар како били јаки, могли успети, поготово не у мери и на начин како су то успели. Исто тако, без јаког, у неким ситуацијама чак одлучујућег деловања спољних фактора, развој догађаја у Југославији сигурно не би ишао онако како је ишао. Ако ништа друго, издвајање појединих народа из Југославије ишло би уз много веће поштивање легалнога пута, те према томе и са много мање крви, можда сасвим без већег проливања крви.

Као главни закључак у разматрању односа спољних и унутрашњих фактора у процесу разбијања Југославије, треба извући из нашега, али и свеукупног историјског искуства које говори да се не могу рушити државе са унутрашњом стабилношћу, без обзира колико су оне мале и колико су јаке и велике спољне силе које их угрожавају, поготово ако те силе своје планове рушења заснивају првенствено на унутрашњим снагама државе – жртве агресије.

1) Историја и традиција свакога народа Југославије има светлих, али и тамних делова. Веома су разноврсне и историја и традиције са јаким печатима других народа и земаља, особито оних који су се дуже времена јављали као потпуни или делимични господари – Турци, Немци, Аустријанци, Мађари, Италијани.

2) На тлу Југославије сучељавају се две велике цивилизације – Истока и Запада. Зато је наша земља кроз своју дугу, врло често болну и крваву историју, бивала и мост споне (краће и мање) и међа сукоба и раздора (дуже и интензивније) ових цивилизација. Један од најсветлијих периода

„моста споне“ двеју великих, али веома различитих цивилизација јесте период друге Југославије од укључно Народно ослободилачког рата до почетка 60-тих година. Али, нажалост, Југославија није истрајала на томе путу. Сада је бар јасно да је то био и једини реални пут њене егзистенције. Хоћу и овом приликом да подвучем оно што сам такође покушао у претходном тексту доказати, а то је, да, главни узрок краха тога јединственога пута опстанка Југославије, налазио се у самој Југославији. Шта више, почетак напуштања тога јединственог пута опстанка и развитка југословенске државе (60-тих година прошлога века) није уопште био подстакнут неповољним међународним околностима какве су иначе настале у завршној фази рушења Југославије. Напротив. Утолико је одговорност већа на унутрашњим снагама Југославије које су је рушиле и срушиле као јединствену државау народа Југославије.

3) Сада су у свету истовремено у току процеси интеграције и процеси дезинтеграције. Не може бити успешна једна политика, особито дугорочно посматрана, која на тлу једне земље хоће силом да реализује та два супротна процеса. На једној страни да разбије Југославију, чију већину становништва чине три народа – Срби, Хрвати и Муслимани – а да у исто време велике делове управо та три народа силом тера да живе у једној држави – Босни и Херцеговини. Та нелогична, силеџијска и глупа политика у првој повољној историјској прилици пашће као кула од карата, али, нажалост, опет са крвавим последицама по народе Југославије а не по креаторе те политике. Они су ту да кажњавају своје жртве за своја зла дела и злочине свих врста. Но точак историје никада не стаје, стално се окреће, па ће, ваљда, једнога дана и ти мудри креатори крвавога грађанскога рата у Југославији који још увек није завршен, на одређен начин одговарати.

4) Процес распадања остатка Југославије још није завршен. Остаци државе српскога народа и даље тону у понор по не скривеном диктатуу и управљању споља, уз поданичку

послушност домаћих слугу за које се не зна да ли су глупљи или непоштенији. Крајње је време да се томе стане на пут. Ваљда, српском народу неће требати нових 500 година да би се ослободио окупатора, колико му је требало да се ослободи турске окупације.

Москва, 2007. године.
Спрега младости и искуства

II

Изградња једног реалног концепта будућности, мислим, да на првом месту захтева избор правилног и реалног пута у датим међународним и унутрашњим околностима. Тај пут би се састојао у суштини из два дела: Првог, који би утврдио не неке круте шеме, него суштинске принципе којима се ваља руководити, опет, не „из главе измишљене“, већ изведене из анализе прошлости, садашњости и будућности. Други део треба ићи корак даље у апликацију тих принципа на утврђивању: циља, програма, организације, стратегије и тактике борбе, која неће бити нимало лака, али која ће бити апсолутно успешна, јер ће подићи огромну већину нашега

народа на ноге тиме што ће му скинути копрену са очију која је саздана на преварама, подвалама и лажним обећањима, а која је у ствари већину народа довела и до просјачког штапа и до ропства.

Ово су, по моме мишљењу, ти фундаментални принципи којима се треба руководити у борби за ослобођење наше земље:

1) Тежишно се морамо окренути будућности, а не прошлости. Све ново што свет ствара треба смештати у наше услове и нашу реалност. Погрешно би било ако би само копирани туђа решења из било које области борбе и живота. Из наше историје, надам се, да смо ту лекцију научили једном за свагда. Прошлост треба поштовати, али не и глорификовати. То практично значи да наш садашњи и будући живот не почиње од нас, као што многи не само појединци, већ и цели покрети па и разни друштвени системи, скоројевићки, сматрају. Највећу корист од прошлости имаћемо ако не поновимо грешке, нарочито крупне, које смо скупо платили. Наравно, биће мудро и корисно ако успешно, на нове услове, аплицирамо наша позитивна искуства из прошлости.

2) Треба учинити све што је реално могућно да се утицај страног фактора на изградњу будућности наше земље сведе на минимум, ако не и потпуно искључи. У сваком случају унутрашње снаге земље морају бити апсолутно одлучујуће у свим битним питањима. Историјско искуство нас учи да и неку актуелну помоћ инострану која у датим условима може бити од користи, треба узимати са великом резервом, јер тај који ту помоћ нуди у једним историјским условима, у измењеним условима доћи ће да је наплати са „зеленашким каматама“. Однос Енглеске и Француске према Југославије након Првог светског рата и однос након хладног рата ту тезу недвосмислено потврђују. За Југославију и њену судбину нема практично никаквога значаја и очигледна чињеница да такав однос према Југославији на крају хладног рата, не само што није био у интересу Енглеске и Француске, већ је

био и на њихову штету. Када сам ја то рекао у лице Лорду Крнингтону, председавајућем такозване „мировне конференције о Југославији“, он је, опраштајући се са мном на вратима моје канцеларије у Савезном секретаријату за народну одбрану рекао: „Драги генерале, сада је све касно, ништа се ту не може учинити“. То је било време када је Кол уценио Митерана и Мејдора о чему сам потпуније писао у претходном делу ове књиге.

3) Сва позитивна искуства из наше историје говоре да први услов да би се успешно почела градити будућност државе и земље јесте – ослободити земљу од окупатора. Наравно, да је то и данас први и незаобилазни пут. Иако се ради о модерној окупацији, невешто закамуфлираној у разне фразе о слободи, демократији и слично, данас је већ и сваком нормалном човеку јасно да је та окупација исто тако чврста и без икаквих скрупула као што су биле и све претходне окупације кроз које су пролазили наши народи и то не само српски народ. Овај принцип – ослободити земљу од окупатора - је битан за избор свих практичних мера и активности почевши од утврђивања циља, преко програма до избора организације, стратегије и тактике остварења утврђеног програма.

4) Борба за ослобођење земље и за изградњу њене слободне будућности, да би била успешна мора се водити врло организовано. Мора се апсолутно искључити свака стихијност која може бити веома погубна, иако некада може изгледати веома примамљива – спонтана. Ако се и појави нека спонтана ерупција народнога незадовољства, организација мора бити спремна да то прихвати и усмери правим путем ка остварењу истинскога а не лажнога циља.

Апликација и конкретизација наведених принципа у основи би садржала следеће радње и активности:

Утврђивање ЦИЉА борбе. Око тога не би смело да буде никаквога спора. Циљ борбе за будућност земље мора се састојати, у суштини, из два дела. Први, почетни део мора безусловно бити – ослобађање земље од окупатора

и домаћих слугу преко којих окупатор сада влада земљом. Други, и коначни део циља јесте изградња државе слободне на демократским принципима по свим битним сегментима – од избора друштвено политичког система са израженом социјалном правдом па до избора типа државног уређења у ужем смислу те речи. Циљ, дакле, мора бити потпуно јасан сваком човеку и зато у свим јавним саопштавањима и објашњавањима усменим и писаним, морају се употребљавати мисли, речи, термини једноставни и за свакога разумљиви. То је у политичкој борби за разумевање и прихватање циља борбе врло битно. Сетимо се само позитивних и негативних искустава из наше недавне прошлости. Период Народно ослободилачког рата и првих година друге Југославије када је у употреби био језик који је сваки наш грађанин без икаквих тешкоћа разумевао и огромном већином прихватао, скоро идентификујући се са тако једноставно и јасно саопштаваним ставовима, за разлику од доцнијег периода када су преовладала незапамћено компликована сва битна решења у земљи, праћена до зла бога компликованим, неразумљивим, у суштини неписменим језиком, на чији рачун су се испредали многи вицеди, најчешће поруге. У таквом језику до суштине онога што је он требао да каже или објасни није се могло доћи. Разуме се, и то је намерно урађено. Ја све ово посебно истичем зато што хоћу да укажем на велики значај употребе правог, а то значи једноставног и за обичног човека разумљивог језика у политичкој борби. Ту би Тито и његов језик могао послужити као идеалан пример, све догле док и он није пао на том историјском испиту, одустао од свога властитога концепта вођења и изграње земље у целини и приклонио се концепту па и терминологији и језику Кардеља и осталих разбијача Југославије.

ПРОГРАМ борбе за будућност земље мора обезбедити остварење циља и обухватити сва битна решења изградње нове државе. Како циљ има, условно речено, два дела, тако и програм реализације циља мора се састојати из два дела.

Први део који треба да обезбеди ослобађање земље од окупатора и домаћих слугу дефинише организацију и видове борбе за ослобођење – од легалних до илегалних политичких и свих других видова борбе које би окупатор и његове домаће слуге наметнули.

Други део дефинише све битне сегменте стварања и изградње слободне, демократске српске државе са израженом социјалном правдом. Овај део програма требао бих, као минимум, укључити и разрадити следећа битна питања, ставове и опредељења:

Москва, 2007. године - Са пријатељима

1. ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ

1.1. Тип државног уређења – парламентарна демократија

1.2. Косово у саставу Србије са високим степеном аутономије по међународним стандардима

1.3. Војводина аутономна покрајина уређена у складу са разноликом националном структуром њеног становништва

1.4. националне мањине са највишим међународним степеном мањинских права

1.5. Отвореност српске државе за Републику Српску и за Црну Гору са међусобним међудржавним статусом, искључиво добровољно утврђеним референдумима свих учесника

1.6. По доласку на власт и након истеривања окупатора у времену од 1 године спровести изборе за све органе власти – од месних организација до народне скупштине

1.7. Шест месеци након конституисања народне скупштине донети нови Устав српске државе који ће отклонити све грешке прошлости и акцептирати сва позитивна искуства, али, пре свега који ће утврдити јасну визију будућности

1.8. Одбрану и безбедност земље базирати ослонцем на народ, уз неопходан део високо професионалних кадрова.

2. УНУТРАШЊА ПОЛИТИКА

2.1. Побољшање животног стандарда становништва на реалним економским могућностима земље

2.2. Борба против корупције и криминала

2.3. Програм пораста наталитета

2.4. Васпитање омладине у духу слободе и патриотизма

2.5. Слобода мисли и јавне речи

2.6. Слобода вероисповести

2.7. Донети закон о верским заједницама

2.8. Култура – традиција и савременост

2.9. Спорт као симбол здравља тела и духа нације. Веза масовног и професионалног спорта

2.10. Екологија

2.11. Урбанизам

3. СПОЉНА ПОЛИТИКА

3.1. Национални и државни интерес мора бити идеја водиља и главни критеријум вредновања свих спољно политичких активности

3.2. Основне смернице спољне политике утврђује Народна скупштина на предлог владе. Те смернице су обавезне за све органе, организације, политичке партије српске државе

3.3. Нико нема право да води спољну политику која доводи у питање суверенитет и територијални интегритет српске државе

3.4. Поред сарадње са доказаним, традиционалним пријатељима српског народа, треба развијати односе сарадње, па и пријатељства са свим народима и државама које желе такву сарадњу са нама, без обзира на њихове друштвено – политичке системе

3.5. Битан задатак спољне политике јесте да отвара и утре пут економској, културној, спортској и другој сарадњи са што већим бројем земаља са којима је могуће наћи заједнички интерес

3.6. Однос према „Хашком трибуналу“ као антисрпској институцији

3.7. Форсирати реални пут повратка државе Србије на међународну сцену. Не везивати тај задатак за благослов Америке.

4. ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА

Тржишна привреда

Равноправност својинских односа – приватне и државне својине

Посебно уредити аграрну политику и обезбедити максималну стимулацију развоја и модернизације села

Међународну трговину базирати на тржишним принципима, без политичког и поданичког условљавања

Пажљиво и праведно посебним законима уредити да се опљачкана имовина од народа и државе врати, односно наплати, стварним власницима

Пореском политиком максимално стимулирати развој мале привреде и аграр, истовремено прогресивном пореском политиком обезбедити функционисање државе и битне сегменте социјалне политике

Сарадња са светским финансијским институцијама, строго водећи рачуна да се не прихвате никакви услови који угрожавају економски интерес и суверенитет земље.

5. СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

Мора полазити од реалних могућности земље, а не од лажних обећања.

Са привредним развојем земље, стално побољшавати социјалну политику тежећи ка најпозитивнијим достигнућима у овој области економски високо развијених земаља.

Пензионо осигурање реално, али стабилно.

Здравствено осигурање диференцирано према имовинским могућностима – од бесплатног за категорије становништва са најнижим стандардом до пуне цене коштања за категорије становништва са највишим стандардом

Образовање

Основно образовање обавезно и бесплатно

Средње и високо образовање диференцирано према имовинском стању

Посебно стимулисати таленте – од стипендија до других видова стимулације

Изградити реалне механизме заштите социјално угрожених група и појединаца

Заштита инвалида

Заштита незапослених.

ОРГАНИЗАЦИЈА борбе за будућност земље мора се пажљиво разрадити, јер од квалитета организације најдиректније ће зависити успешност целог подухвата. Главни принципи на којима треба да се заснива организација јесу:

1) Масовност. У борбу за ослобођење од окупатора морају се укључити све патриотске снаге земље, без обзира на различита политичка, идеолошка, религиозна и друга убеђења. То, између осталог, практично значи да то мора бити масовни покрет. По суштини задатка и структури учесника, најадекватнији назив организације могао би бити ОСЛОБОЂЕНА СРБИЈА.

2) Организација мора бити способна и припремљена за јавно политичко деловање и отворену политичку борбу,

али и за рад у илегалним условима, ако би била од окупатора и његових слугу њиховим законима забрањена.

3) Организација ОСЛОБОЂЕНА СРБИЈА треба бити спој младости и искуства. Гро мора чинити омладина, способна за сваку врсту борбе, којој ће искусни и зрелији људи помоћи да младалачку енергију и занос усмере на најрационалнији начин у остваривању циља борбе.

4) У другој фази остварења циља – изградњи нове слободне српске државе након ослобођења од окупатора и њихових слугу - треба задржати политичку организацију ОСЛОБОЂЕНА СРБИЈА као масовну политичку организацију – партију - народа која демократским путем и демократским и политичким средствима борбе неће у будућности никада дозволити да се наметну неки нови окупатори са својим новим слугама, али која истовремено неће бити никаква сметња за рад и других политичких партија са различитим идеолошким предзнацима које ће се политичким и идеолошким средствима на савремени демократски начин борити за победу својих идеја уређења државе по свим битним сегментима – од избора друштвено политичког система до избора типа државе, али који неће никада доводити у питање егзистенцију, слободу и независност српске државе.

У избору СТРАТЕГИЈЕ И ТАКТИКЕ борбе, у њиховој разради има много крупних стратешких питања, још више врло значајних тактичких проблема и питања од чијег правилног избора и опредељења битно зависи како укупни исход борбе за ослобођење земље, исто тако и темпо постизања целине циља борбе.

Прво и најважније питање из ове сфере је избор стратегије. Објективна процена ситуације – реално сагледавање свих унутрашњих и спољних фактора ситуације од којих првенствено зависи избор стратегије – упућује на избор комбинаване – директне и индиректне стратегије. Део циља који се односи на ослобођење земље од окупатора мора се водити по принципима директне стратегије, без икаквих међу фаза

или компромиса. Део циља који се односи на изградњу наше нове државе, биће примеренија индиректна стратегија која захтева и дуже време и већи број варијанти па и могућих компромиса.

Друго значајно стратешко питање јесте избор времена наступања. Са почетком наступања не треба чекати да се распад земље потпуно доведе до краја у сваком, а не само у територијалном погледу, већ треба кренути у наступање, чим се успоставе први ембриони организације, који ће обезбедити да наступање од првих корака тече не стихијно већ врло организовано. То истовремено значи да треба одмах почети са стварањем организације.

Стратешки, али и тактички принцип борбе, кога ваља уважавати, јесте да се иде постепено – од лакших ка тежим и сложенијим задацима. Врло је битно да се одмах у почетку борбе енергично отклоне кардиналне грешке прошлости о којима је било много речи у овој књизи.

У сфери разраде програма, организације и особито стратегије и тактике има много питања и проблема које је нужно врло детаљно и темељито разрадити, чија садржина, из пуно разлога, не би могла бити предмет ове књиге. Оно, међутим, чиме се у борби за ослобођење земље морамо руководити као основном идејом водилом јесте да се у савременим условима ни једном народу, па тако ни српском народу, не могу силом окупације наметати решења која он неће, поготово не може се наметати окупација. Сваки народ има право на своју слободу, па тако има и српски народ. Из тога произлази да српски народ има не само право на слободу него и историјску обавезу да се за њу свим расположивим средствима бори и избори.

АРХИВСКА ДОКУМЕНТА

1. Стр. 6 Архив ССНО-а
2. Стр. 10 Архив ССНО-а
3. Стр. 10 Архив Скупштине СФРЈ
4. Стр. 11 Архив СИБ-а
5. Стр. 13 Архив ССНО-а
6. Стр. 13 Архив ССНО-а
7. Стр. 15 Архив ССНО-а
8. Стр. 16 Архив Председништва СФРЈ
9. Стр. 17 Архив Скупштине СФРЈ
10. Стр. 19 Архив Председништва СФРЈ
11. Стр. 20 Архив Председништва СФРЈ
12. Стр. 23 Архив ССНО-а
13. Стр. 25 Архив ССНО-а
14. Стр. 27 Архив ССНО-а
15. Стр. 28 Архив Председништва СФРЈ
16. Стр. 32 Архив ССНО-а
17. Стр. 36 Архив ССНО-а
18. Стр. 51 Архив ССНО-а
19. Стр. 63 Архив ССНО-а
20. Стр. 117 Архив ССНО-а

УВОД	5
I ПОГЛАВЉЕ	
Утицај међународних фактора на распад СФРЈ.....	9
II ПОГЛАВЉЕ	
Главни проблеми у земљи	
и њихов утицај на распад СФРЈ	57
Систем социјалистичког самоуправљања	
у функцији разбијања СФРЈ	57
Организација државе и њен утицај на распад СФРЈ	
Стање, проблеми и улога оружаних снага Југославије	
III ПОГЛАВЉЕ	
Важнији догађаји завршне фазе разбијања СФРЈ.....	
Напади на ЈНА у Словенији.....	
Уставне промене 1988. године и реформа друштва	
IV ПОГЛАВЉЕ	
Моја неслагања са руководством Србије.....	
V ПОГЛАВЉЕ	
Војни пуч	
VI ПОГЛАВЉЕ	
Стенографске белешке свих мојих разговора у функцији	
Савезног секретара за народну одбрану са амбасадором	
САД у СФРЈ Вореном Цимерманом.....	
VII ПОГЛАВЉЕ	
Критике.....	
VIII ПОГЛАВЉЕ	
Место, улога хашког „Трибунала“	
у глобалној политици и стратегији САД	
IX ПОГЛАВЉЕ	
Друга, завршна фаза разбијања СФРЈ – разбијање СРЈ	
X ПОГЛАВЉЕ	
Будућност – Против удар	

Библиотека
Посебна издања

Вељко КАДИЈЕВИЋ
ПРОТИВ УДАР

Компјутерска обрада текста
Mladen MILIVOJEVIĆ

Стручни сарадник за руски језик
Татјана ДЕМИДЕНКО ОСТОЈИЋ

Штампа
ИП „Филип Вишњић“ АД
Устанјчка 25
Београд

Тираж
500

ISBN
978-86-7363-646-7

Октобар, 2010.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

Сведок збивања која су довела до распада СФРЈ, генерал Вељко Кадијевић, у овој узбудљивој књизи указује на стварне узроке и последице значајне за садашњост и будућност свих народа бивше Југославије.

Генерал Вељко Кадијевић, имао је изузетне могућности да као Србин из Хрватске, припадник партизанског покрета у ослободилачком рату и као последњи министар одбране СФРЈ буде оригинални сведок збивања која су довела до распада СФРЈ. Он указује на узроке и, посебно, на судбоносне последице распада, значајне за садашњост и будућност свих народа бивше Југославије.

Због чега аутор тврди да се у датим историјским условима СФРЈ није могла сачувати, истовремено нудећи тезу да је српска држава могла и морала да се сачува и у сваком погледу одбрани уз два битна предуслова: јединство српског народа на целој теритојји СФРЈ и постојање адекватног руководства? Аргументе за обе ове, на први поглед противречне тезе, наћи ћете управо у овој књизи.

Од посебног значаја су оригиналне стенографске белешке званичних разговора аутора са америчким амбасадором у СФРЈ, г. Вореном Цимерманом. Поучно и за садашњост и за будућност српског народа.

